

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Derecha de Catalunya:
Monàrquics alfonsins contra la Segona República
i la Catalunya Autònoma (1931-1936)

Josep Arqué i Carré

Tesi doctoral dirigida pel professor, Dr. Francesc Vilanova i Vila-Abadal

Dins del programa d'Història comparada, política social i cultural

Departament d'Història Moderna i Contemporània

Facultat de Filosofia i Lletres

Universitat Autònoma de Barcelona

2014

Sumari

	Pag.
Agraïments	4
Pròleg	5
Primera part	
1. República i democràcia. El bienni constituent (1931-1936).	12
2. La reacció catòlica a la nova Constitució.	22
2.1. Grups de defensa de la fe.	28
<i>Acció Popular</i>	28
<i>Junta Diocesana de Acció Catòlica de Barcelona</i>	30
<i>Propaganda Cultural Catòlica</i>	30
<i>Centro de Defensa Social</i>	32
<i>Cívica Femenina</i>	33
<i>Acción Femenina</i>	35
3. Alfonsins i carlins contra la República. La gènesi de l'extrema dreta.	36
3.1. Peña Blanca.	46
3.2. La insurrecció del general José Sanjurjo del 10 d'agost de 1932.	53
4. Aprovació de la llei de Bases per a la Reforma Agrària i l'Estatut de Catalunya. Les eleccions al Parlament de Catalunya.	56
5. Els tradicionalistes i l'intent de vertebració de l'opció monàrquica.	58
6. Com neix Derecha de Catalunya.	76
7. Caiguda del govern presidit per Manuel Azaña.	85
8. Eleccions a Corts el 19 de novembre de 1933. Derecha de Catalunya i la Candidatura del Bloque Nacional de Derechas.	88

Segona Part

1. El bienni conservador. 1934, reacció, revolució i caos.	105
2. La llei de Contractes de Conreu. Posicionament de Derecha de Catalunya.	120
3. El 6 d'octubre de 1934.	157
4. Reaccions després de la revolta.	159
5. Antonio Goicoechea president del Consell Regional de Derecha de Catalunya.	169
6. El Bloque Nacional, un nou intent de crear un front comú contrarevolucionari.	174

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

7. Les dificultats de la reforma constitucional i la fi del bienni conservador.	181
---	-----

Tercera Part

1. Comença un nou cicle. La cruïlla del 1936	235
2. Les eleccions del 16 de febrer	239
2.1. Candidatures. Esquerres: Frente Popular. A Catalunya Front d'Esquerres. Dretes: Frente Nacional Contrarrevolucionario. A Catalunya, Front Català d'Ordre. Campanyes electorals.	
2.2. Els resultats	257
3. Conseqüències de la derrota del Frente Nacional i del Front Català d'Ordre.	262
3.1. Formació del nou Govern. Destitució de Niceto Alcalà Zamora. Manuel Azaña, president de la República.	262
4. Posicionament de Derecha de Cataluña davant el govern d'esquerres durant La primavera de 1936.	265
5. Contribució de Derecha de Cataluña a la insurrecció contra la República	273
6. Fugida i retorn dels líders de Derecha de Cataluña.	282
7. Epíleg i conclusions	288
8. Bibliografia consultada	301
9. Índex onomàstic	308

Annexos

1. Annex I. Centres de Derecha de Cataluña.	317
2. Annex II. Districtes i seccions censals de Barcelona.	320
3. Annex III. Premsa conservadora i d'extrema dreta.	324
4. Annex IV. Manifestacions de diputats catòlics contra els articles 26 i 27.	327
5. Annex V. Articles 26 i 27 de la Constitució.	328
6. Annex VI. Manifestacions d'Ángel Ossorio y Gallardo.	330
7. Annex VII. Declaracions de Niceto Alcalá Zamora al diari <i>Le Matin</i> .	331
8. Annex VIII. <i>Acción Española</i> i <i>Guión</i> .	332

Agraïments

Interessat en el desenvolupament dels moviments d'extrema dreta a Catalunya durant la Segona República Espanyola vaig presentar un Projecte de Tesi Doctoral sobre aquesta matèria al professor Dr. Francesc Vilanova i Vila-Abadal que ja m'havia dirigit el treball de recerca: *Itinerari Polític i Ideològic de Ferran Valls-Taberner. De la República al franquisme (1931-1942)*.

En el primer control anual de seguiment de la tesi en el hi participaren els professors:

- Dr. Francesc Vilanova i Vila-Abadal, que ja havia acceptat de dirigir-me-la
- Dr. Joan B. Culla
- Dr. Jordi Figuerola Garreta

es va observar que el projecte, no solament era massa ampli, sinó que dos moviments molt importants de l'extrema dreta: carlisme i falangisme, ja havien estat estudiats, a bastament, per Robert Vallverdú i Joan Maria Thomas, respectivament. Mancava doncs, l'estudi dels monàrquics alfonsins que van tenir un paper molt important tant ideològic com financer en el fracàs de la República i, per aquesta raó, em vaig inclinar per estudiar tot el procés monàrquic ultradretà, des de la creació de Derecha de Cataluña fins a la seva dissolució en acceptar el decret d'unificació del general Francisco Franco.

He d'agrair doncs, l'ajuda que en tot moment m'han donat els mencionats professors, però especialment, Dr. Francesc Vilanova que ha hagut de corregir minuciosament els diversos lliuraments de la tesi durant els quatre anys que ha durat la seva elaboració, així com, les idees aportades pel Dr. Joan B. Culla i les del Dr. Jordi Figuerola Garreta, relacionades amb la pressió que va exercir l'Església, per recuperar la influència que havia tingut abans de proclamar-se la República.

A tots ells, moltes gràcies!

Pròleg

El motiu d'aquest treball és l'estudi del comportament dels monàrquics alfonsins catalans durant la Segona República espanyola, que s'agruparen en el partit polític Derecha de Cataluña, creat aleshores, federat a Renovación Española. El fet que els seus militants tinguessin un caràcter marcadament espanyolista fa que no es pugui establir una diferenciació ideològica entre ambdues formacions, ja que compartien el mateix objectiu, restaurar la Monarquia, sense mantenir una especificitat pròpiament catalana. De fet, exmilitants del partit a Catalunya, en acabar la Guerra Civil, manifestaven que havien militat a Renovación Española, ignorant el nom de la formació catalana que, altrament, moltes vegades són citats simplement com a monàrquics.

Antonio Goicoechea, en va ser l'impulsor tant a Madrid com a Barcelona, presidint alhora, Renovación Española, i el Consell Regional de Derecha de Cataluña. El seu missatge anava dirigit a la mateixa capa de la societat, formada per nobles, terratinents, industrials i professionals liberals. A Catalunya, tingueren menys força que a la resta de l'Estat. D'antuvi, per manca de tradició monàrquica, llevat dels carlins, i també, perquè la classe mitja i mitja-alta conservadora, seguia més aviat la Lliga. La monarquia que defensava Derecha de Cataluña va tenir poca acceptació dins de la societat catalana, com ho demostren, els resultats de les eleccions que figuren en aquesta tesi.

Amb el suport de l'exrei Alfonso XIII, pretenien contrarestar la influència possibilista que exercia la Lliga a l'electorat conservador. Els més antics i primers impulsors de Derecha de Cataluña, procedien de les *Juventudes Monárquicas* o de les *Juventudes Mauristas* que, durant el primer quart del segle XX, van anar aglutinant els conservadors espanyolistes catalans, donant suport al Rei, que els premiava concedint-los títols. Van crear la Unión Monárquica Nacional per acomboiar des de Catalunya la Monarquia i, van ser uns fervents defensors de la dictadura del general Miguel Primo de Rivera, de la que en van ser beneficiaris.

En proclamar-se la República, seguint el passos de la Sociedad Cultural d'Acción Española, van crear un centre d'estudis, Peña Blanca, que un any després

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

esdevindria el nucli del partit Derecha de Cataluña. Antonio Goicoechea, quan encara era membre d'Acción Nacional, va ser nomenat vicepresident honorari de Peña Blanca.

Derecha de Cataluña no era res més que la delegació a Catalunya de Renovación Española. És més, hi havia cercles adherits a Derecha de Cataluña que directament portaven el nom de Renovación Española com el del districte Vè, o la delegació de Girona. Ideològicament compartien el mateix pensament els líders catalans que els de la resta de l'Estat, participant moltes vegades, els mateixos, en mítings de propaganda, discursos i articles de diari.

Així, doncs, es fa difícil diferenciar Derecha de Cataluña de Renovación Española, però en tractar-se d'un partit català l'hem de singularitzar en dos aspectes:

Primer, que malgrat l'escassa presència social, Derecha de Cataluña, va esdevenir un veritable poder fàctic, tant per la seva influència econòmica com per les seves connexions amb les classes socials altes, el clergat més reaccionari i els militars contraris al règim republicà. Van sufragar les despeses de la Unión Militar Española a Catalunya, van conspirar des del primer moment contra la República i van col·laborar en la insurrecció militar del 18 de juliol amb cabals i persones i ideologia i es van adherir al decret d'unificació de la Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S., el 19 d'abril de 1937, del general Franco.

Segon, demostrar el posicionament d'uns homes i d'un partit monàrquic català, contrari als principis democràtics, a l'Estatut i a la capacitat d'autogovern de Catalunya, a l'autonomia universitària i partidaris d'un sistema corporatiu i orgànic.

Els impulsors de Derecha de Cataluña van ser: José de Olano y Loyzaga, comte de Fígols; Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver; José Maria Milá y Camps, comte de Montseny, Alfonso Sala, comte de Egara, Fernando Álvarez de la Campa, etc. Tanmateix, aquests personatges, massa compromesos amb la Dictadura, van cedir el protagonisme a: Santiago Torrent Buxó, José Bertrán Güell, Aurelio Joaniquet, Jorge Girona, Enrique García-Ramal, etc., joves que donaven un caire de modernitat al partit.

Van conspirar contra la República, des del primer moment, coordinant-se amb les altres forces monàrquiques, tant les que romanien a l'exili, com les que restaven a l'interior, cercant suports a la Itàlia de Benito Mussolini. En definitiva, es tractava de coordinar totes les accions, arreu de l'Estat, que portessin a l'esfondrament de la República. No importava el procediment. Podia ser democràticament, però el record de la política maldestra de l'exrei Alfonso XIII feu que l'electorat no els fes confiança i es van inclinar per donar suport a un cop d'estat, recolzant els militars de la U.M.E., i considerant l'Exèrcit, com la columna vertebral de la Nació. El darrer assaig, va ser

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

intentar liderar per mitjà del Bloque Nacional, totes les forces conservadores, però el caràcter arrogant de José Calvo Sotelo i la diferència de suports ideològics, entre ells els de la C.E.D.A. i d'altres grups de dretes, en va dificultar l'entesa. Malgrat tot, Derecha de Cataluña va participar en l'empresa

Tots aquests fets, ens obliguen a compaginar la presència dels caps visibles de Renovación Española, amb els de Derecha de Cataluña, pròpiament catalans, centrant la tesi en els fets que afecten a Catalunya o que s'esdevenen dins del territori català, així com la projecció dels esdeveniments que succeeixen a Catalunya i que transcendeixen arreu de l'Estat. Derecha de Cataluña no va tenir mai representació parlamentària, per tant, els seus plantejaments polítics van haver de ser defensats a les Corts per Renovación Española, de la que només els separava el nom. Va ampliar la seva base de militants, creant cercles de districte per tot Barcelona, delegacions a vàries ciutats i pobles de Catalunya, i fent articles, mítings i conferències, per tal de crear un corrent d'opinió favorable a la Monarquia i a la legitimació d'un canvi de règim.

Peña Blanca que va ser l'embrió de Derecha de Cataluña i abans de constituir-se el partit, membres d'aquesta entitat, es van presentar a les eleccions del Parlament de Catalunya juntament amb els carlins, partit amb que sempre els va unir una bona sintonia a casa nostra.

Ja creada Derecha de Cataluña, es presentaren en solitari a les eleccions a Corts del 19 de novembre de 1933. Poc temps més tard, al gener de 1934, van refusar de presentar-se a les eleccions municipals. I, finalment, a les eleccions del 16 de febrer de 1936 es presentaren dins de la candidatura del Front Català d'Ordre per Barcelona-capital, candidatura liderada per la Lliga. Mai van treure cap diputat.

Degut a la inexistència de biografies dels dirigents del partit a Catalunya i a la dificultat d'accedir als arxius privats, molts d'ells cremats durant la Guerra Civil, les fonts documentals primàries que hem utilitzat, són els articles, manifestos i conferències que es van anar publicant als diaris conservadors, monàrquics o monarquitzants com el *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *ABC* i al *Diario de Sesiones de Cortes* o *La Causa General del Archivo Histórico Nacional*. En tractar-se d'un partit adherit a Renovación Española també s'han utilitzat com a fonts documentals, els mitjans d'aquest partit, la revista *Renovación Española*, *Acción Española*, els diaris, *La Época*, *La Nación* la premsa conservadora que figura en l'annex I i la bibliografia que figura al final de la

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

tesi.

En general, se segueix un ordre cronològic, però quan la data té poca importància he intentat agrupar articles per conceptes com per exemple *corporativisme*, sempre que no quedi massa allunyat cronològicament al període que estic tractant.

Cal dir, però, que tant la premsa de Madrid, com la bibliografia consultada, s'ocupa poc de Derecha de Cataluña. A l'*ABC*, hi ha molt poques entrades. Llevat de la premsa que hem comentat abans, al final del treball hi ha una bibliografia bastant extensa, que m'ha ajudat a elaborar aquesta tesi. El llibre de Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española. Una alternativa monárquica a la Segunda República*, volums I i II m'ha donat molta informació sobre Derecha de Cataluña. A l'apèndix d'aquest llibre hi ha els Estatuts, Actes de Constitució, però sempre referides a Renovación Española.

Altrament, el lector podrà formar-se una idea clara del pensament del partit i de les accions que van emprendre, ja que les fonts consultades són suficients per adonar-nos que no es tractava d'una formació política trivial.

Cal afegir que Derecha de Cataluña no tenia un líder definit com la Lliga (Francesc Cambó), Acció Popular Catalana (José Cirera Voltà), Falange Española (Roberto Bassas) o la Comunió Tradicionalista (Miquel Junyent i d'altres). L'estructura del partit es va mantenir com qualsevol altre amb un President: Javier de Ros y de Dalmases, tres Vicepresidents: José de Olano Lozaga, comte de Fígols, que va morir durant el període estudiat: Santiago Torent Buxó, Julio Díaz Camps, un Secretari: José Bertrán Güell i un Comitè polític presidit per Fernando Álvarez de la Campa, tinent coronel de l'Exèrcit i alcalde de Barcelona des d'octubre de 1923 a setembre de 1924. Tots ells van participar activament en els actes que organitzava el partit, però els més compromesos van ser Santiago Torent Buxó, José Bertrán Güell i Aurelio Joaniquet, Jorge Girona i, a partir de 1935, s'hi afegiren Enrique García-Ramal i Santiago Nadal, però en cap cas, amb un lideratge clar. El seu líder nat, va ser Antonio Goicoechea, acabdillant la formació i essent l'ànima del partit arreu d'Espanya, fins a finals de 1934.

La ideologia de Derecha de Cataluña/Renovación Española és assimilable al *nationalisme intégral* francès propugnat per Charles Maurras¹ i no té una especial

¹ Albert Manent, considera que Acción Española és un epígon més violent d'Action Française que «ultra que reaccionari era un moviment integrista, corporativista i d'un monarquisme místic com el de

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

originalitat. Són: monàrquics, catòlics ultramuntans, antidemòcrates, antiparlamentaris, centralistes i corporativistes. El corporativisme que defensen és una barreja del pensament dels realistes francesos i l'experiència feixista italiana. Mentre poden, segueixen la línia que va marcant *Acción Española*, èmul de *Action Française*. No es pot parlar d'ideòlegs del grup. Ramiro de Maeztu i Eugenio Vegas Latapie expressen conceptes que no van més enllà de la divulgació de la tradició de la Monarquia espanyola i de la història d'Espanya tradicional que s'havia ensenyat a les escoles. Pel que fa als catalans, José Bertrán Güell, barrejava un conjunt de noms, perdent-se en un llarg recorregut, amb cites constants a Jaume Balmes, Marcelino Menéndez Pelayo i Ramon Llull. Aurelio Joaniquet planteja la defensa del corporativisme i Santiago Toront va esdevenir un home de combat que expressava amb claredat les idees ultraconservadores del partit. En crear-se el desembre de 1934, el Bloque Nacional, José Calvo Sotelo, serà el cap més visible de la ultradreta monàrquica espanyola, compartint la ideologia d'Antonio Goicoechea, però amb un to clarament feixistitzant. A partir d'aquesta data, dins del partit es formen dos bàndols: goicoecheistes de Renovación Española i calvosotelistes del Bloque Nacional, més fàcil d'identificar a Madrid perquè es produeixen canvis que comporten dimissions. A Catalunya no queda tan clar ja que es manté l'estructura muntada amb anterioritat, però es van incorporar a la lluita política personalitats que fins aleshores s'havien mantingut al marge i que tenien una gran afinitat amb José Calvo Sotelo: Alfons Sala, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver; José María Milà y Camps, comte de Montseny. Els líders catalans van continuar defensant les posicions de sempre. José Calvo Sotelo només va intervenir en grans mítings i, a partir del 16 de febrer de 1936, van proliferar els seus escrits al *Diario de Barcelona*. Eduardo Aunós i el baró de Viver van signar el Manifest del Bloque Nacional, junt amb altres personalitats del partit i de la burgesia catalana. El primer no va participar mai en cap acció promoguda pel Bloque Nacional i el segon formava part de l'estructura muntada per Antonio Goicoechea, però va ser una persona molt pròxima a José Calvo Sotelo, durant la Dictadura, a l'exili, i quan van tornar ambdós a Espanya.

A la tesi es fa un relat històric basat en els fets que es van succeir, bàsicament a

Charles Maurras.» Veure l'article d'Albert Manent, «Notes sobre la recepció de Charles Maurras a Catalunya» dins del llibre de Xavier Pla, (Com.), *Maurras a Catalunya: elements per a un debat*, Barcelona, Quaderns Crema, 2012

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Catalunya, però també a la resta d'Espanya durant tot el període republicà, fins a l'esclat de la Guerra Civil, procurant reflectir el posicionament de Derecha de Cataluña en cadascun d'ells.

Es tracta d'emmarcar el posicionament dels alfoncins, davant dels esdeveniments que es van succeir durant aquest i els successius períodes, tenint en compte que Derecha de Cataluña no es va constituir fins al 1933. Es descriu la creació de Peña Blanca, com a entitat cultural que va agrupar el monàrquics catalans i la seva participació d'alguns dels seus membres després de l'aprovació de l'Estatut, en les eleccions al Parlament de Catalunya coalitzats amb els carlins.

Partim de la base que fins l'any 1933 els monàrquics alfoncins no tenien un grup definit i els podem trobar conspirant, recolzant el cop d'estat del general Sanjurjo, o dirigint el partit d'Ángel Herrera Oria, Acción Nacional. Per tant, fins aquesta data ens centrem breument en el posicionament d'algunes personalitats davant del que ja a discussió dels articles de la Constitució que es van aprovant.

Altrament, la càrrega antireligiosa i anticlerical d'alguns articles de la Constitució, feu que a Catalunya molts conservadors s'agrupessin en grups, existents o creats de nou, per tal de defensar la fe, donant suport, més endavant, a partits de dretes i a partits monàrquics d'extrema dreta.

La primera part acaba amb la participació de Derecha de Cataluña a les eleccions per escollir vocals al Tribunal de Garanties Constitucionals, la pèrdua de confiança del govern presidit per Manuel Azaña, per part del President de la República i la participació en la convocatòria de les noves eleccions el novembre de 1933.

En la segona part descriuim, Derecha de Cataluña com un partit consolidat que participa en tots els esdeveniments polítics durant el bienni conservador. Només compta amb la representació parlamentària de Renovación Española a Madrid, però això no vol dir que no tinguessin una gran activitat, dins de les seves possibilitats. Combateren la llei de Contractes de Conreu, es posicionaren a favor del Govern de l'Estat, durant els esdeveniments del sis d'octubre referent a la derogació de l'Estatut, del Patronat de la Universitat Autònoma i crearen l'Agrupación Escolar de Derecha de Cataluña que va participar en tots els moviments espanyolistes contraris a l'autonomia universitària.

La tercera part se centra en els fets que succeïren durant la primavera del 1936, amb les dificultats que comportà la formació d'una candidatura unitària a les eleccions

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

el 16 de febrer. Derecha de Catalunya fou refusada a la candidatura de Girona amb la promesa que els seus interessos serien defensats, en cas de sortir escollits, per la Comuni3n Tradicionalista. A Barcelona, va formar part de la candidatura Front Catal3 d'Ordre, liderat per la Lliga Catalana, amb un sol candidat, Santiago Torrent Bux3, que no va sortir.

En guanyar les eleccions les esquerres, reflecteixo els moviments conspiratius que es van crear, el m3s bel·ligerant dels quals fou el liderat pel Bloque Nacional, on Derecha de Catalunya hi va tenir una participaci3 molt subordinada. A partir de les eleccions del 16 de febrer, s'atura tota activitat p3blica, minven els articles period3stics a la premsa conservadora barcelonina signats pels dirigents catalans i augmenten els escrits contra el r3gim, signats per Jos3 Calvo Sotelo i Ramiro de Maeztu, tots ells al *Diario de Barcelona*. Gr3cies a les declaracions d'alguns membres a la Causa General, ens permeten relatar l'entramat conspiratiu i la participaci3 de Derecha de Catalunya en la insurrecci3 del 19 de juliol que, tal com 3s conegut, va ser una insurrecci3 pr3piament militar, on els civils hi van fer un seguiment bastant gald3s.

A la mateixa part s'explica com fugiren alguns dels membres de Derecha de Catalunya i el seu retorn. Alguns hi deixaren la vida i d'altres ocuparen llocs importants en el r3gim del general Franco, per3 en veure que aquest no restitu3a la Monarquia s'apartaren de la pol3tica i es dedicaren a *conspirar*, formant part del Consell Privat del Comte de Barcelona.

Primera part

1. República i democràcia. El bienni constituent (1931-1933)

Caiguda la dictadura de Primo de Rivera, es va obrir un període d'incertesa. Al Dictador el va succeir el general Dámaso Berenguer, donant pas, els 18 de gener de 1931, a l'almirall Juan Bautista Aznar.

Durant aquest període, les forces monàrquiques van començar a arrenjalar-se en petits grups. Uns volien desempallegar-se del lligam que havia unit la Dictadura i la Monarquia, i d'altres, volien defensar la part constructiva que havia representat aquest lligam. Entre els primers podem situar la Juventud Monárquica Independiente, fundada el 5 de març de 1930, que va comptar amb figures com Agustín de Foxá, comte de Foxà i Eugenio Vegas Latapie, que tindrà una gran transcendència durant la República com a ideòleg de l'ultraconservadorisme. Poc després, el 7 de juliol, sorgia a Madrid la Unión Monárquica Nacional, inspirada per personalitats com José Calvo Sotelo, José de Yanguas Messía i Eduardo Aunós, tots ells exministres de la Dictadura,² i també José Antonio Primo de Rivera. El nom el prenien del seu precedent català i el cap visible a nivell estatal va ser, Rafael Benjumea y Burín, comte de Guadalhorce, que també havia estat exministre durant el període esmentat. En l'assemblea fundacional hi participaren, José Maria Milà y Camps, comte de Montseny, que havia estat president de la Diputació de Barcelona i, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, exalcalde de Barcelona. Tot l'acte va ser una adhesió a la figura del Dictador i a la defensa de l'obra realitzada durant aquell període. José de Olano y Loyzaga, comte de Fígols, va ser-ne el cap visible a Catalunya.³ Cal dir, però, que a Catalunya, els monàrquics alfonsins no van passar mai de ser grups de notables sense massa influència ideològica i social.⁴

Però dins del monarquisme a nivell estatal, es van formar altres grups com Acción Nobiliaria, el Partido Socialista Monárquico Alfonso XIII i l'Asociación de

² Josep Puy, *Alfons Sala i Argemí. Industrial i polític (1863-1945)*; Terrassa, Arxiu Tobella, pàg. 144

³ Isidre Molas (Ed.); Isidre Molas i Joan B. Culla, directors, *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya (segle XX)*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000, pàg 328.

⁴ Isidre Molas, *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)* Barcelona, Edicions 62, 1977, pàg. 30.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Reacció Ciudadana que pretenia unir-los a tots, creant un grup suprapartidista, Acció Monàrquica, que no va reeixir en el seu objectiu. El Partido Nacionalista Español també s'hi va afegir.

Com veurem més endavant, aquest esperit d'unir els partits conservadors en una sola veu, va ser una aspiració durant tot el període republicà, però no es va arribar a aconseguir per la discrepància dels grups declaradament monàrquics que, a més a més, estaven dividits. A part dels grups que abans esmentats, encara s'hi va afegir el Centre Constitucional, liderat per Francesc Cambó, format per monàrquics procedents de diverses tendències,⁵ bàsicament mauristes, menys compromesos amb la Dictadura. Alguns d'ells, però, tindran un protagonisme important en el monarquisme ultradretà, com Antonio Goicoechea i César Silió.

L'almirall Juan Bautista Aznar, amb el propòsit de normalitzar la situació política va convocar unes noves eleccions: el 12 d'abril, se celebrarien les eleccions municipals; el 3 de maig les eleccions provincials; el 7 de maig, les eleccions a diputats i el 14 de maig, les de senadors. Amb aquest atapeït calendari es pretenia iniciar el període constituent del que n'havia de sortir una nova constitució per a la Monarquia.

Als rengles conservadors el desconcert va ser evident. Els més liberals blasmaron l'actitud que havia mantingut el Rei durant tot el seu regnat. Molts, desencisats, van deixar de donar-li suport. Gabriel Maura o Manuel García Prieto, en proclamar-se la República es retiraren de la política sense prendre cap posició envers el Monarca. D'altres com Ángel Ossorio y Gallardo, Melquíades Álvarez, Manuel Portela Valladares o Joaquín Chapaprieta, que havien col·laborat amb la Monarquia, acceptaren el nou règim. Niceto Alcalá Zamora i Miguel Maura ja havien fet el pas de promoure la proclamació de la República. Del Pacte de Sant Sebastià, n'havia sorgit un govern a l'ombra contra la Monarquia, amb un Comitè revolucionari presidit pel primer, amb l'objectiu de fer el pas de la Monarquia a la República, pacíficament, sense cap trauma. Els que van continuar defensant la Monarquia, *avant la lettre*, eren els grups monàrquics més ultraconservadors.

En veure els resultats de les eleccions municipals del dia 12 d'abril, dos dies més tard, Comitè Revolucionari, es va veure amb l'autoritat moral de proclamar la

⁵ Antonio Goicoechea, que en formava part, en aquella ocasió va acceptar el lideratge del maurisme de Gabriel Maura i va ser-ne lleial fins a la seva dissolució.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

República. Moltes de les formacions existents de dreta i centre-dreta, en un primer moment, van acceptar la voluntat popular i la de conviure amb la República amb lleialtat. És el cas de la Lliga Regionalista que més tard es transformaria en Lliga Catalana. D'altres com el Partido Agrario Español i Acción Nacional, restaren a l'expectativa i encara trigarien a proclamar la seva lleialtat a la República. Els monàrquics, carlins i alfoncins no van acceptar la nova situació i des del primer moment cercaren iniciatives per enfrontar-se a la República. En qualsevol cas, cal assenyalar que els partits conservadors, no manifestament republicans, eren més pròxims a la Monarquia que a la República. Molts dels seus polítics no coneixien altre tipus de règim i van decidir de conviure-hi atansant-se més a la fórmula d'Angel Ossorio y Gallardo, «monárquico sin rey al servicio de la República», que a una fórmula autènticament republicana. Detestaven la política maldestra de l'exrei Alfonso XIII, però pensaven que el règim idoni per a Espanya era la Monarquia. Tanmateix, calia intentar un nou assaig, ja que el fracàs del sistema anterior era ben palès, però calia no obviar la procedència monarquitant de les formacions conservadores.

Proclamada la República el dia 14 d'abril, havien de conviure un republicanisme conservador, un conservadorisme accidentalista que, representava la majoria del vot d'aquesta tendència i uns grups monàrquics, carlins i alfoncins, que van continuar lluitant per la restauració monàrquica sense escatimar mitjans.

S'iniciava el que s'ha denominat bienni reformista, ja que es van legislar totes les lleis que havien de transformar l'Estat. És un període en el que sovint es parla de revolució, ja que els canvis que pretenien desenvolupar eren molt radicals en relació al sistema anterior. El mateix comitè sorgit del Pacte de Sant Sebastià, s'autodenominava Comitè Revolucionari. La revolució, però, va consistir en proclamar la República, elaborar una Constitució democràtica que comportava la modernització del país, separant l'Església de l'Estat, combatre el latifundisme, promoure la descentralització de l'Estat i modernitzar l'Exèrcit. Aturar la revolució, o fer la contrarevolució, volia dir impedir que es portessin a terme aquestes reformes.

Per als monàrquics –contrarevolucionaris–, la República representava molt més que un canvi de règim. La monarquia simbolitzava un concepte jeràrquic de la societat, amb l'educació controlada per l'Església i un ordre social defensat gelosament contra el

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

canvi, per la Guàrdia Civil i quan calia per l'Exèrcit.⁶ La República representava tot el contrari.

La clau de volta del canvi era la Constitució, que havia de contemplar una sèrie d'articles que permetessin desenvolupar, més endavant, les reformes abans esmentades. Aquestes reformes, van posar en alerta els poders fàctics que fins al 14 d'abril havien governat el país i, en un primer moment es van mantenir a l'expectativa, proclamant l'adhesió a la voluntat del poble. Partits conservadors com la Lliga, van demanar als seus dirigents i militants, el més estricte respecte pel nou ordre i molts personatges de la dreta espanyola, com Àngel Herrera Oria o Melquíades Álvarez, van adonar-se que la situació havia canviat, i calia encaixar els moviments polítics que ells dirigien a la nova situació. La pròpia Església, que de ben segur amb el canvi en sortiria molt afectada, per indicació del papa Pius XI, va demanar als sacerdots i fidels, que respectessin els poders constituïts i els obeïssin, per tal de mantenir l'ordre i el bé comú. L'Església, continuava mantenint una influència sòlida en tot el sistema d'ensenyament primari i secundari i exercia molta influència ideològica sobre determinades classes dirigents, bàsicament conservadores.

El primer Govern provisional es van constituir seguint les directrius del Comitè Revolucionari presidit per Niceto Alcalá Zamora i, per legalitzar democràticament la situació, es varen convocar noves eleccions a Corts Constituents per al dia 28 de juny de 1931.

Al dia següent de la proclamació de la República es va promulgar el Estatuto Jurídico, en el que es manifestava: «Para responder a los justos e insatisfechos anhelos de España, el gobierno provisional adopta como norma depuradora de la estructura del Estado someter inmediatamente, en defensa del interés público, a juicio de responsabilidad, los actos de gestión y autoridad pendientes de examen al ser disuelto el Parlamento en 1923, así como las ulteriores, y abrir expediente de revisión en los organismos oficiales, civiles y militares, a fin de que no resulte consagrada la prevaricación ni acatada la arbitrariedad habitual en el régimen que termina». Això va motivar que, promulgat aquest document, sortissin cap a París per diverses vies, José Calvo Sotelo, José de Yanguas Messía, Rafael Benjumea y Burín, comte de

⁶ Paul Preston, *La destrucción de la democracia en España*, Madrid, Alianza Editorial, 1987, pàg. 55

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Guadalhorce, Eduardo Aunós, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver i José María Milà y Camps, comte de Montseny, monàrquics que havien donat suport a la Dictadura. Per altres raons havien sortit també cap a París, Francesc Cambó i Joan Ventosa i Calvell. L'Estatut afectava poc o gens als carlins, ja que havien combatut l'antic règim.

Els monàrquics, però, no van defallir i, a redós de Juan Ignacio Luca de Tena, van crear el Círculo Monárquico Independiente que tenia com a finalitat unir tots els grups entrant en negociació amb Acción Nacional.⁷ Es constituïa com un organisme electoral que havia d'agrupar els «elementos de orden» sense distinció de lleialtats dinàstiques,⁸ però amb una majoria de membres ideològicament afins a la monarquia. De fet, Juan Ignacio Luca de Tena pretenia establir una estratègia per presentar-se amb una sola veu, a les noves eleccions a les Corts Constituents, previstes el mes de juny.

Tanmateix, Acción Nacional tenia unes altres intencions. Van optar per una posició accidentalista, oposada a una bona part dels monàrquics, que s'havien orientat vers la restauració de la Monarquia. Ángel Herrera Oria va intentar atreure a destacats representants dels partits dinàstics, que van veure en Acción Nacional, l'única possibilitat de minar els ciments de la República,⁹ però es va afanyar a puntualitzar que: «Acción Nacional no es monárquica y, sin embargo, caben en ella los monárquicos».

També, Francesc Cambó des de París, havia enviat una nota el dia 16, a la Comissió d'Acció Política de la Lliga, d'acatament a la República.

El cardenal primat de Toledo, Pedro Segura, s'afegí a les aspiracions monàrquiques. Amic personal de l'exrei Alfonso XIII i màxim representant de l'Església a Espanya, va fer una crítica del nou règim, amb una pastoral on feia un elogi de l'Exrei i alertava als catòlics de la nova situació, demanant el vot per a persones i partits compromesos en la defensa de la religió per a les properes eleccions a Corts Constituents.¹⁰ La posició clarament bel·ligerant del Cardenal contra la República, feu que fos expulsat d'Espanya el dia 13 de maig, retornant sense permís, el dia 6 de juny i expulsat definitivament fins a l'acabament de la Guerra Civil.

⁷ Organització fundada el 29 d'abril de 1931, inspirada per Ángel Herrera Oria, que era el cap visible d'Acción Católica Nacional de Propagandistas

⁸ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las Derechas durante la Segunda República, 1931-1936*. Madrid, Alianza Editorial, 2011, pàg. 28

⁹ Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española. Una alternativa monárquica a la Segunda República*. Madrid, Departamento de Historia de la Facultad de Ciencias de la Información de la Universidad Complutense de Madrid, 1985, vol. I, pàg 127

¹⁰ *ABC*, 7 de maig de 1931

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Havia manifestat: «Se creen –referint-se la Govern- que se cambia un cardenal de Toledo como a un gobernador civil, y yo les digo a ustedes que pasará este gobierno, y el otro, y el otro, y yo seguiré siendo arzobispo de Toledo».¹¹ Va haver de renunciar a l'arquebisbat per pressió de Roma.

Tal com s'havia previst, el 28 de juny es van celebrar les eleccions a Corts Constituents. Els conservadors van restar en minoria i els monàrquics alfonsins com Antonio Goicoechea o Fernando Suárez de Tangil, comte de Vallellano, que pretenien dominar Acción Nacional, havien quedat sense acta. L'estreta vigilància d'Ángel Herrera Oria i el vot possibilista de la dreta¹² feien pensar que el fet que a les seves llistes hi figuressin noms de significació monàrquica no els aportava cap benefici.

Les eleccions van donar el següents resultats:¹³

Partits de centre-esquerra	Escons	Partits de dreta	Escons
Socialistes	117	Agraris	26
Radicals	93	Basco-navarresos	14
Radicals-socialistes	59	Lliga Regionalista	3
Esquerra Republicana	32	Monàrquics	36
Acción Republicana	27	Liberal-demòcrates	6
Progressistes	27		
Agr. al Servicio de la República	14		
O.R.G.A.	16		
Federals Independents	14		
Total centre-esquerra	399	Total dretes	85

Estava clar que per Acción Nacional calia un programa més definit. Dins de les Corts, es van veure obligats a unir-se al Grup Agrari, amb diverses sensibilitats

¹¹ Eugenio Vegas Latapie, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Editorial Planeta, 1983, pàg. 110

¹² Julio Gil Pecharromás, *Renovación Española. ...*, vol. I, pàg 138

¹³ Julio Gil Pecharromás, *Renovación Española. ...*, vol. I, pàg 161.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

conservadores, quedant el grup opositor de la següent manera:

1. Acción Nacional

Modesto Gosalvez (Cuenca)
Tomás Ortiz de Solorzane (Logronyo)
Ricardo Cortés (Palència)
Dimas Madariaga (Toledo)
Ramón Molina Nieto (Toledo)
Santiago Guallar, prevere (Saragossa)

2. Carlistes de les tres branques

Francisco Estévanez (Burgos)
Ricardo Gómez Rojí, prevere, (Burgos)
Lauro Fernández, canonge (Santander)

3. Bloque Agrario Salmantino

José María Gil Robles (Salamanca)
Cándido Casanueva (Salamanca)
J.M. Lamamié de Clairac (Salamanca)

4. Agrarios

José Martínez de Velasco (Burgos)
Abilio Calderón (Palència)
Rufino Cano (Segovia)
José María Cid (Zamora)
Ramón Cuesta (Burgos)
Joaquín Fanjul (Cuenca)
Aurelio Gómez (Burgos)
Pedro Martín (Burgos)
Antonio Royo Villanova (Valladolid)
Nicasio Velayos (Àvila)

5. Alfonsí d'agrupació independent

Pedro Sainz Rodríguez (Santander)

6. Independent

Andrés Arroyo (Tenerife)¹⁴

L'únic parlamentari alfonsí que va sortir era Pedro Sainz Rodríguez que, d'altra banda, no formava part dels rengles d'Acción Nacional, encara que després s'hi va inscriure.

Del quadre anterior es desprèn una majoria absoluta per part de les esquerres,

¹⁴ Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española...*, vol. I, pàgs 131 i 132

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

que els havia de permetre d'iniciar les reformes que figuraven en el seu programa.

Altrament, però, l'atomització del vot demostra que dins de la majoria parlamentària hi convivien diverses sensibilitats. Els republicans d'esquerres volien crear un sistema educatiu neutre, deslliurat d'influències ideològiques, igualitari per a tots els ciutadans i gratuït. Pretenien que tota la població tingués dret a accedir als màxims nivells de coneixement, independentment de la classe social de procedència. Pensem que, en aquell moment, moltes poblacions, no tenien escola, ni pública ni privada, però les classes benestants, enviaven els seus fills a internats religiosos en els quals rebien una bona formació. La proposta republicana era de desposseir a l'Església de la influència ideològica que havia exercit a través dels centres educatius i, com a conseqüència d'aquesta, a la societat i generalitzar l'ensenyament a tota la població, utilitzant les infraestructures que disposava l'Església.

Altrament, el partit més votat, el P.S.O.E., estava més interessats en les reformes agràries que afectaven als grans latifundis d'algunes regions d'Espanya. La manca de protecció laboral dels treballadors del camp havia empobrit la població i en les regions latifundistes, s'estava fent forta la CNT per la manca de resposta de la UGT, on la seva branca política, formava part del Govern.

En el Pacte de Sant Sebastià s'havia acceptat de promoure la descentralització de l'Estat per donar resposta a les exigències de catalans i bascos i calia omplir de contingut el govern provisional de la Generalitat.

Resumint les diferents sensibilitats que convivien en el Govern de la Segona República espanyola podem dir que: als pròpiament republicans els interessava la reforma educativa i la laïcitat de l'Estat, al PSOE la reforma agrària que afectava poc als republicans, ja que tenien un electorat urbà i, a l'esquerra catalana, l'aprovació de l'Estatut, aspiració que venia arrossegant-se des de principis del segle XX i que compartia amb el seu oponent, la Lliga. A tots ells els interessava la democratització del sistema polític i, aquesta, junt amb la reforma militar, era la seva lluita.

Cal fer, però, una precisió. El Parlament estava format per 466 diputats i la majoria absoluta estava en 234 vots.¹⁵ Durant el bienni reformista, la Constitució republicana es va aprovar amb 368 vots a favor, la Reforma Agrària amb 318 a favor i 9

¹⁵ Cal aclarir que la minoria agrària i la basco-navarresa, es retiraren de les Corts però tampoc hagués influït en el resultat final

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

en contra i l'Estatut per 314 i 24 en contra. Per tant, la Constitució i les lleis que se'n derivaven, van ser aprovades amb majoria absoluta.

Tanmateix, la discussió de cada article constitucional era un entrebanc, ofegat sempre per la força de la majoria absoluta. El primer toc d'alerta fou l'article 3, que declarava que la República era un estat laic però es va començar a embolicar en discutir els articles que afectaven a la descentralització de l'Estat, el 14, 15 i 16, que van ser superats per l'habilitat parlamentària de Niceto Alcalá Zamora ja que d'aquests articles se'n derivaria l'Estatut. Però el fet més cabdal, va ser quan el dia 14 d'octubre, es va aprovar l'article 24, que després seria refós en l'article 26 i ampliat amb el 27 que afectaven a la religió. El primer promovia l'expulsió dels jesuïtes i el segon arrabassava a l'Església la potestat d'impartir l'ensenyament, nacionalitzant els seus béns. L'aprovació d'aquests articles va provocar una crisi de Govern provocant la dimissió de Niceto Alcalá Zamora, que el presidia, i de Miguel Maura, ministre de Governació.

La crisi es va resoldre confirmant a Manuel Azaña com a President del Govern en substitució de Niceto Alcalá Zamora, que conservava la titularitat del ministeri de la Guerra, i movent a Santiago Casares Quiroga del ministeri de Marina al de Governació i entrant José Giral a Marina.

Després d'aprovar-se la Constitució, Niceto Alcalá Zamora fou proclamat primer President de la República i es va formar un nou Govern.

L'aprovació de les reformes esmentades, va ser aprofitada per la dreta que s'encarregà de transmetre al seu electorat una opinió alarmista, proclamant que s'estava fent una persecució religiosa, que la reforma agrària suprimia la propietat privada, que l'Estatut trencava la unitat d'Espanya, i que la reforma de l'Exèrcit deixava Espanya indefensa. Cal dir, però, que el grup alfonsí que forma part del nostre estudi, en aquell moment encara no estava constituït i, per tant, no hi havia una veu que els representés com a tals.

A Catalunya el panorama es diferenciava perquè el procés autonòmic era defensat tant per les esquerres com les dretes (Lliga). Els carlins liderats per Jaime de Borbón, defensaven un model propi però no eren contraris a l'autonomia de Catalunya i els alfonsins no tenien representació i a títol individual feien oposició a través de la premsa, bàsicament el *Diario de Barcelona*. Altrament, la llei de Reforma Agrària, només afectava com a llei de bases, ja que els trets diferencials del camp català s'havien

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

de regular amb una llei pròpia.

Tanmateix, el fet que les classes benestants, generalment eren afins a la pràctica religiosa, feu que els articles de la Constitució que comportaven la laïcitat de l'Estat, promoguessin la creació d'entitats enfocades a la defensa de la religió, creant uns corrents d'opinió que foren aprofitats, posteriorment pels partits de dreta i d'extrema dreta.

En qualsevol cas la República es va trobar amb un país molt desestructurat. Una classe social alta: noblesa, burgesia, terratinents, amb poca capacitat per endegar projectes ambiciosos; una classe mitja molt minsa i una classe obrera, majoritàriament procedent del camp, poc alfabetitzada. D'altra banda l'enriquiment de la burgesia com a conseqüència de diverses conjuntures, bàsicament del conflicte bèl·lic del 1914-1918, no s'havia traduït en una millora social de les classes treballadores. La proclamació de la República, amb les garanties de llibertat que va promoure, va animar a les classes més desfavorides a reivindicar les millores socials pendents, convertint-les moltes vegades en reivindicacions polítiques i revolucionàries que van desestabilitzar el sistema.

A Catalunya, la dreta, pràcticament només la Lliga tenia una certa força municipalista, que més tard es va traduir també en força parlamentària. Els tradicionalistes havien tingut algun suport popular en algunes contrades. La Unión Monàrquica Nacional havia tingut presència a les institucions amb nominacions governatives i la Federación Monàrquica Autonomista ho feu amb l'ajuda de la Lliga, desapareixent totes dues amb la Dictadura. En aquest context, era lògic ja que els punts netament conservadors fossin defensats per la Lliga Catalana. Van col·locar a les seves llistes algun tradicionalista com l'omnipresent Joaquín Bau Nolla, però a la seva dreta no va reeixir cap formació. A partir del 1933 els monàrquics alfonsins, procedents de la Dictadura es van agrupar a l'entorn de Derecha de Cataluña, delegació catalana de Renovación Española. Després dels fets d'octubre de 1934, es va crear Acció Popular Catalana, secció catalana d'Acció Popular, partits que entre molts punts, es diferenciaven de la Lliga pel seu espanyolisme, però no van ser capaços de vèncer-la davant electorat netament conservador. Grups procedents de l'espanyolisme van anar configurant formacions com Falange Española, J.O.N.S., l'esmentat Partido Nacionalista Español, etc. amb molt soroll, sobre tot a la resta de l'Estat però amb poca

implantació social a Catalunya.

2. La reacció catòlica a la nova Constitució

L'Església va se la institució que en va sortir més mal parada de la nova Constitució, entre altres raons perquè tradicionalment havia gaudit de més privilegis. Els seus defensors a les Corts hi eren en minoria i, per aquest motiu, la societat civil, va prendre el relleu, creant noves organitzacions, o emprant-ne d'antigues, orientades a la defensa de la fe.

Sens dubte, els articles de la Constitució que afectaven a la religió, junt amb els que feien referència a la descentralització d'Espanya, foren els que generaren més controvèrsia i la problemàtica que se'n va derivar de llur aprovació, es va arrossegar durant tot el període republicà.

A Espanya ja feia anys que es vivia un anticlericalisme latent, però mai s'havien aprovat lleis que modifiquessin l'estatus de la relació entre l'Església i l'Estat. Passava el mateix amb el problema de la descentralització. Espanya era un país endèmicament centralista, una mala còpia dels sistema francès. En haver-se de concretar els compromisos contrets al Pacte de Sant Sebastià, no solament es va complicar la discussió parlamentària, sinó que la discussió de la descentralització va esdevenir el cavall de batalla entre els membres que formaren part del Comitè Revolucionari.

Conceptes com si calia que l'Estat fos federal o no?,¹⁶ com s'havia de fer la separació de l'Església i l'Estat?, com s'instauraria la laïcitat de l'ensenyament?, com calia establir l'autonomia de les regions?, com legislar sobre les relacions laborals?, sobre l'Exèrcit?, etc., eren temes que, lògicament havien romàs enlaire i calia resoldre'ls amb promptitud.

No tot el clergat va rebre de la mateixa manera la proclamació de la República, però a part de la posició aspectant de Pius XI, i d'un sector que apostava pel diàleg, majoritàriament, els clergues veieren amb recel el nou règim. Així hem pogut llegir la carta que el dia 15 d'abril de 1931, Isidre Gomà, bisbe de Tarassona, va dirigir al cardenal Francesc Vidal i Barraquer, arquebisbe de Tarragona: «Hemos ya entrado en el

¹⁶ En les disposicions generals del Títol Preliminar es defineix com : La República constituye un Estado integral, compatible con la autonomía de los Municipios y Regiones.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

vórtice de la tormenta. Tal vez nos toque dar vueltas cada vez más aceleradas y ceñidas hasta que no lleguemos al centro de la depresión. Soy absolutamente pesimista. Ni me cabe en la cabeza la monstruosidad cometida. No creo haya ejemplo en la historia, con ser tan copiosa en ejemplos.»¹⁷ Aquesta carta reflecteix el pessimisme que hi havia dins d'alguns sectors de l'Església.

El cardenal Pedro Segura, s'adreçà per carta al Cardenal Arquebisbe de Tarragona perquè s'animés l'electorat catòlic a votar candidats que defensessin la religió: «Debe lograrse a todo trance la unión seria y eficaz de todos los católicos, prescindiendo de sus personales tendencias políticas, con el fin de lograr que para las mencionadas Cortes Constituyentes sean elegidos candidatos que den plena garantía de que defenderán los derechos de la Iglesia y del orden social.»¹⁸ Ja hem exposat abans que el Cardenal era declaradament monàrquic.

Forçada la renúncia de Pedro Segura a la seu de Toledo, el Papa Pius XI va demanar que es constituís un Ufficio di Presidenza¹⁹ format pels cardenals residents a Espanya, Eustaquio Ilundain, arquebisbe de Sevilla i Francesc Vidal i Barraquer, arquebisbe de Tarragona. En ser aquest darrer el més antic fou qui presidia l'Ufficio i, a més a més, presidia la conferència de Metropolitans Espanyols²⁰. Les negociacions amb el Govern es dugueren a terme, principalment, entre Francesc Vidal i Barraquer, el nunci Federico Tedeschini i el secretari d'Estat del Vaticà, Egenio Pacelli durant tot el període republicà. La seva posició dialogant va ser contestada per Acción Española i Renovación Española, especialment per Antonio Goicoechea, que consideraven que no hi havia cap possibilitat d'entesa amb el Govern de la República.

Malgrat que Isidre Gomà, va ser nomenat el dia 12 d'abril de 1933,²¹ arquebisbe de Toledo, prenent-ne possessió el dia 2 de juliol,²² el fet de no ser cardenal, feu que tot

¹⁷ Miquel Batllori i Víctor Manuel Arbeloa, Ed., *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1971, Vol I, 14 d'abril / 30 d'octubre de 1931, 1a. i 2a. part, pàg. 19.

¹⁸ Miquel Batllori i Víctor-Manuel Arbeloa, curadors, *Arxiu Vidal i Barraquer ...*, Vol I, 1a. part, pàg. 42, carta del 4 de maig de 1931.

¹⁹ Miquel Batllori i Víctor-Manuel Arbeloa, curadors, *Arxiu Vidal i Barraquer ...*, Vol IV, 1a. part, pàg. 18.

²⁰ Cada província eclesiàstica era presidida per un arquebisbe metropolità que tenia bisbes sufraganis. Si la plaça estava vacant podia ser presidida provisionalment per un bisbe.

²¹ Miquel Batllori i Víctor-Manuel Arbeloa, curadors, *Arxiu Vidal i Barraquer ...*, Vol III, 4a. part, pàg. 723.

²² Miquel Batllori i Víctor-Manuel Arbeloa, curadors, *Arxiu Vidal i Barraquer ...*, Vol III, 4a. part, pàg. 895.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

el protagonisme de l'Església espanyola recaigués en el cardenal Francesc Vidal i Barraquer, que va continuar exercint la presidència de tot l'Episcopat espanyol fins al 30 d'abril de 1936.²³

L'Església va pressionar amb tots els seus recursos per tal d'obtenir una Constitució que els fos favorable. Sovintejaren les visites del cardenal Francesc Vidal i Barraquer al President de la República, molts cops, gràcies als bons oficis de Josep Ayats Surribas, amic personal del Cardenal i del President del Consell de Ministres, ja que Josep Ayats havia militat en el mateix partit que el President. En aprovar-se l'article, 3, que establia: «El Estado Español no tiene religión oficial», es trencava la relació política que havia tingut el Tron amb l'Església. Era l'inici de les hostilitats però el curs de la discussió constitucional encara va poder seguir fins arribar a l'article 24. En aprovar-se en la sessió dels dies 13 i 14 d'octubre, provocaren la primera crisi de govern, amb la dimissió de Niceto Alcalá Zamora que el presidia i del ministre de Governació, Miguel Maura. Votaren en contra els diputats de la minoria agrària, baconavarresa, que es van retirar de la Cambra, i la minoria progressista (Derecha Liberal Republicana)²⁴ que representaven quaranta-dos diputats.²⁵ També es van oposar als articles aprovats, acordant romandre a les Corts, altres diputats que, més endavant, van rebre indegudament forts atacs per part de Derecha de Cataluña i de Renovación Española,²⁶ propugnant davant l'electorat catòlic, que els diputats que van decidir romandre al Parlament eren contraris a la defensa de la religió.²⁷

²³ Isidre Gomà fou nomenat cardenal, junt amb el nunci Federico Tedeschini, el 16 de desembre de 1935.

Veure Miquel Batllori i Víctor-Manuel Arbeloa, curadors, *Arxiu Vidal i Barraquer ...*, Vol III, 4a. part, pàg. 787

²⁴ El partit de Josep Ayats Surribas, Niceto Alcalá Zamora i Miguel Maura.

²⁵ La minoria agrària i baconavarresa es van retirar de les Cortes argumentant entre altres punts: «Hemos llegado al límite de nuestra transigencia. La Constitución que va a aprobarse no puede ser nuestra [...] La opinión que representamos no la acepta. Nosotros levantamos ya desde ahora, dentro de la ley, la bandera de su revisión. Si en las Cortes nos desentendemos del problema, lo llevamos sin rebozo ante la opinión de una intensa campaña que desde ahora iniciamos [...] La Constitución política, nutrida de espíritu sectario, no existe para nosotros. [...] No abandonamos nuestros puestos de combate. Cuando las circunstancias lo requieran, desde nuestros escaños levaremos la voz en defensa de nuestros ideales. [...] Pero de momento el esfuerzo que estérilmente habríamos de desarrollar en la elaboración de una Constitución antirreligiosa y antisocial, lo emplearemos en mover a la opinión pública contra ella. [...] Nuestra campaña, eminentemente popular, queda abierta desde ahora. Palacio del congreso, 15 de octubre de 1931. El signen 38 diputats entre ells José Ayats de Girona (aleshores de Derecha Liberal Republicana). Edició a cura de M. Batllori i V.M. Arbeloa, *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola (1931/1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Vol I del 14 d'abril/30 d'octubre de 1931, 3a. Part i index, pàgs. 287, 405 i 406.

²⁶ A Catalunya els atacs els van dirigir contra la Lliga.

²⁷ Per justificar la seva conseqüència, he reproduït les seves declaracions a l'annex III.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

El dia 14 d'octubre es va aprovar l'article 26, per 178 vots contra 59, motivant la sortida de les Corts de les formacions esmentades. Amb aquest article i el 27 es permetia constitucionalment elaborar un decret per expulsar la Companyia de Jesús i embargar els seus béns. Completant-lo amb un altre que faria referència a les Confessions i Congregacions, es prendria tot el protagonisme als centres religiosos sobre l'ensenyament (veure annex IV).

Emparant-se amb aquestes lleis constitucionals, es deixava al clergat sense recursos en un termini de dos anys, llevat dels rendiments propis que tinguessin. L'apartat quart, legalitzava la possible expulsió dels jesuïtes.

El 9 de desembre de 1931, s'aprovava la Constitució per 368 vots als que s'hi sumaren 17 diputats absents.²⁸ Al dia següent s'hi van adherir Manuel Carrasco i Formiguera, Lluís Alemany, Daniel Vázquez Campo, Carles Pi i Sunyer, Josep Sunyol, Gabriel Alomar, José Ayats Surribas i Joan Puig i Ferrer que van constar en acta però no van ser inclosos en el recompte de vots favorables.²⁹ El dia 10, Niceto Alcalá Zamora era elegit president de la República amb 410 vots favorables d'un total de 466 diputats amb dret a vot.³⁰

El dia 15, Manuel Azaña presentava al President de la República el nou govern amb l'exclusió dels radicals, és a dir, prescindint de la segona força del Parlament, amb 90 diputats.

La dreta va aprofitar l'avinentesa del descontentament dels catòlics i de l'Església, per iniciar una campanya de desprestigi del Govern en cercles addictes, com parròquies, ateneus, casinos etc. Era una manera de captar un electorat benestant i conservador, que malgrat que, molts d'ells havien votat la República, no deixaven de ser catòlics i els articles esmentats ferien la seva sensibilitat, independentment del vot que havien pogut emetre en les eleccions a les Corts constituents. L'article 26, però, va ser un dels punts neuràlgics, no solament de la discussió parlamentària sinó de la República, ja que els catòlics ho van considerar com una arbitrariedad i va ser un cavall de batalla del que no se'n van desempallegar ni quan el centre dreta va governar.

²⁸ *Diario de Sesiones de Cortes*, 9 de desembre de 1931 pàgs. 2910 i 2912

²⁹ *Diario de Sesiones de Cortes*, 10 de desembre de 1931 pàg. 2916

³⁰ *Diario de Sesiones de Cortes*, 10 de desembre de 1931 pàg. 2920

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

A part de l'anticlericalisme que dominava en un sector de la societat espanyola cal dir que la Constitució republicana no era una singularitat dins del context europeu. De fet, s'emmirallava en el model francès que, mig segle abans, el 29 de març de 1880, ja havia publicat un decret semblant, expulsant els Jesuïtes i donant-los-hi tres mesos per evacuar els seus establiments. Acte seguit, el dia 30, convidaven a les altres congregacions no autoritzades, a posar-se en regla en el mateix lapse de temps.³¹

Davant la posició del Govern francès, l'Església també va respondre el 1884 amb l'encíclica *Nobilissima Gallorum Gens*, com ho faria també durant la Segona República.

Aquest, doncs, és el model que volia seguir Manuel Azaña i sens dubte la font d'inspiració dels polèmics articles 26 i 27 de la Constitució de la República espanyola que, a més a més, s'hi va afegir l'article 43 que feia referència a la família i promovia la legalització del divorci, promulgant-se amb un decret el dia 2 de març de 1932.³²

La Constitució va deixar ben palès, amb els articles 48 i 49, que el protagonisme de l'ensenyament, per garantir la igualtat entre tots els ciutadans, l'havia de tenir l'Estat.

La primera conseqüència d'aquests articles, com era d'esperar va ser el decret de dissolució de la Companyia de Jesús, signat el dia 23 de gener de 1932 i publicat a la *Gaceta de Madrid* el dia següent. Aquest decret donava als jesuïtes únicament un termini de deu dies per abandonar llurs cases i dissoldre'n les comunitats, i dictava normes per a la nacionalització de llurs béns.³³ Avançant-se a la promulgació del decret, el dia 20 de desembre, es va publicar a la premsa la «Declaración colectiva del episcopado español», signada per tots els bisbes, àdhuc pel cardenal Francesc Vidal i Barraquer, aleshores cap visible de l'Església espanyola.

Acte seguit es va començar a discutir el projecte de Llei Confessions i Congregacions Religioses (2 de febrer de 1933) que, finalment s'aprovaria el 17 de maig del mateix any per 278 vots contra 50. El 2 de juny fou sancionat pel President de la República i l'endemà apareixia a la *Gaceta de Madrid*.³⁴ Com era d'esperar l'aprovació d'aquesta llei va posar en alerta màxima tot el ventall dels partits de dreta i

³¹ Félix Ponteil, *Histoire de l'enseignement en France. Les grandes étapes 1789-1964*. Sirey, 1966, pàg. 283

³² Miquel Batllori, *L'Església...*, pàg. 212

³³ Miquel Batllori, *L'Església i la II República espanyola*, València, l'Editorial 3 i 4, 2002, Biblioteca d'Estudis i Investigacions, pàg. 160.

³⁴ Miquel Batllori, *L'Església...*, pàg. 235

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

les persones de confessió religiosa, ja que era la darrera que limitava la influència que fins aquell moment havia tingut l'Església i per aquest motiu va originar una pastoral col·lectiva que convidava els creients a desobeir la llei, així com una presa de posició per part del papa Pius XI amb l'encíclica «Delectissima nobis» dirigida als cardenals de Tarragona i de Sevilla. Era la primera vegada que el Papa prenia una posició contra el Govern de la República. Aquesta darrera llei no podia causar sorpresa ja que s'ajustava a la Constitució però agreujava l'hostilitat contra l'Església.

Davant d'unes Corts majoritàriament d'esquerres l'Església es va trobar sense suports. Els esforços diplomàtics duts a terme pel cardenal Francesc Vidal i Barraquer, amb l'ajuda de José Ayats Surribas i de Jose-Oriol Anguera de Sojo i la implicació directa del propi cap de govern, Niceto Alcalá Zamora, van fracassar.

A Catalunya, però, grups de la pròpia societat civil van lluitar per a la defensa dels seus ideals religiosos a partir d'organitzacions ja creades, o d'altres creades de nou. Moltes d'aquestes organitzacions es van dedicar a la defensa de la fe, els interessos de l'Església i a la llibertat d'elecció entre l'ensenyament privat (generalment religiós) i públic. Però n'hi van haver d'altres, que sense oblidar la defensa de la pròpia fe, van entrar en el combat polític, ja sigui nodrint les files dels partits que defensaven la religió catòlica, o participant directament en campanyes electorals fent propaganda per les formacions de dreta. Volem constatar, que el fet de ser catòlic no comportava necessàriament ser conservador però en el cas del període republicà, els defensors *avant la lettre*, de l'Església, estaven generalment adscrits a aquesta línia de pensament, no renyida, amb l'acceptació del sistema demo-liberal.

En el període que va des de la proclamació de la República fins a principis de 1933, la dreta que hem denominat alfoncina, motiu d'aquesta tesi, no s'havia agrupat, si bé, anaven creant les primeres institucions com Acción Española i Peña Blanca, que serien l'embrió de les futures. Els partits conservadors, llevat dels carlins adoptaren una posició possibilista, encara que Acción Popular, havia donat cabuda a monàrquics declarats com Antonio Goicoechea i a Fernando Suárez de Tangil, comte de Vallellano. Acción Nacional no deixava de ser un partit confessional que va defensar amb vehemència els interessos de l'Església

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

2.1 Grups de defensa de la fe.

Amb l'intent de superar el possibilisme dels partit d'oposició a l'esquerra republicana, es van crear, a Catalunya, una sèrie d'entitats catòliques que defensaren la religió des de postures clarament conservadores que, finalment, alguns d'ells nodriren les files dels partits més radicals com Derecha de Cataluña, encara que no totes les entitats esdevingueren especialment monàrquiques.

Acció Popular

Una de les primeres organitzacions que es va preparar per al combat fou Acció Popular que no s'ha de confondre, amb Acción Nacional que, més tard, prendrà el mateix nom.³⁵

Aquesta organització s'havia fundat molt abans de la proclamació de la República, tenia la seu al carrer de Portaferriça, 13 bis principal i va fer una crida per integrar organitzacions catòliques amb la finalitat de formar un front catòlic. La seva campanya de propaganda la va inaugurar el 27 de setembre de 1931, amb actes a Gironella i Berga on va quedar constituïda la delegació comarcal. El seu secretari general era Mn. Antoni Griera i el vicepresident, Joaquim Maria de Nadal. De fet, a partir d'aquesta data i durant la República és quan aquesta entitat va expandir-se.

Tenien intenció d'establir delegacions a tots els pobles de Catalunya³⁶. Comentaren que havien fet més de 400 socis³⁷.

Fou un punt de reunió, tant dels socis d'Acció Popular, com de les entitats adherides en la que es pretenia un adoctrinament dels seus membres des de la vessant social-cristina. Cal considerar Acció Popular com una entitat molt neutral. Pretenia

³⁵ Per raons legals Acción Nacional es va veure obligada a canviar el nom i va adoptar el de Acción Popular, anunciant-ho a la premsa el dia 1 de maig de 1932. Fins aleshores quan parlem d'Acció Popular només ens podem referir a aquesta associació. A partir d'aquesta data caldrà no confondre una amb l'altra, encara que Acció Popular anuncia els seus actes en català i la seva denominació és en aquesta llengua. Era una entitat fundada el 1917 com a continuació de l'Acció Social Popular que pretenia difondre la doctrina social de l'Església. No va ser mai un partit polític al contrari de Acción Popular (CEDA), que després del sis d'octubre de 1934, crearà la seva secció catalana amb el nom d'Acció Popular Catalana.

³⁶ *La Vanguardia*, 4 d'agost de 1931

³⁷ *La Vanguardia*, 21 d'agost de 1931

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

conscienciar els seus membres, des d'una òptica catòlica, davant dels problemes polítics i socials que plantejava el nou règim. En cap cas tenia la intenció de convertir-se en un partit polític, si bé, molts dels seus membres militaven en altres formacions. L'hem inclòs en aquesta tesi perquè va prendre una posició contrària als articles de la Constitució republicana que hem esmentat, però cal considerar-la com una organització catòlica, políticament neutra, i de cap manera espanyolista.³⁸

Els dies 6, 7 i 8 de novembre van fer una Assemblea General a Montserrat quan ja s'havien aprovat els articles de la Constitució que afectaven a la religió i que havien tingut un cert ressò en el món catòlic internacional. El secretari de l'Estat del Vaticà, el cardenal Eugenio Pacelli els envià una carta d'adhesió per tractar-se d'una entitat que defensa la religió catòlica, així com a través d'ell, l'adhesió papal³⁹ i la del diari *El Debate*.⁴⁰

Reberen adhesions del Comitè Central dels Catòlics Alemanys, dels escriptors catòlics d'Hongria en forma de protesta contra la campanya sectària del Govern espanyol, de la Lliga nacional de Treballadors de Bèlgica i de la Lliga Popular d'Àustria. El pare Abad de Montserrat⁴¹ en la sessió de clausura va dir: «Convé ser catòlics i catòlics per damunt de tot. La doctrina catòlica té solucions admirables per a tots els problemes. Allà on l'Estat s'allunya de les directives de la doctrina catòlica, existeix lluita, discòrdia i malestar».

Les adhesions que va rebre aquesta Entitat, en l'Assemblea de Montserrat, demostra el ressò que va tenir la Constitució espanyola en els ambients catòlics internacionals.

Alguns dels seus membres, malgrat la seva neutralitat, van anar a parar als rengles de l'extrema dreta i d'altres a la Lliga. Tanmateix el seu ideari era el d'exposar la doctrina social de l'Església per mitjà de conferències i realitzar una funció pròpia

³⁸ Quan Acción Nacional va prendre el nom d'Acción Popular van enviar una nota aclaridora a la premsa per marcar les diferències. La nota deia: «La Junta de Gobierno de "Acción Popular" ante la coincidencia de su nombre con el adoptado recientemente por "Acción Nacional" de Madrid, a consecuencia de una disposición del Gobierno se cree en el deber de hacer público que este hecho no implica absolutamente ninguna confusión de las dos entidades ni pérdida de las respectiva independencia y programa que continúan subsistiendo íntegramente, ni supone ninguna otra relación entre ellas que la recíproca simpatía derivada de la comunidad de ideario católico».

³⁹ *La Vanguardia*, 13 de novembre de 1931

⁴⁰ *Diario de Barcelona*, 12 de novembre de 1932

⁴¹ Antoni Maria Marcet, abat de Montserrat des del 1921 fins al 1946

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

als treballadors.

Junta Diocesana d'Acció Catòlica de Barcelona

En qualsevol cas les organitzacions catòliques van començar a organitzar-se donant conferències i mítings per tot el territori. N'és un exemple el que van organitzar el Propagandistes Catòlics de Vic i la Junta Diocesana d'Acció Catòlica de Barcelona. Els primers n'organitzaren una a la plaça de toros de Vic el dia 13 de desembre de 1931, amb la participació de José Maria Gil Robles qui digué: «Al negar la Constitución los derechos de los católicos, no han sido estos los que se han puesto fuera del régimen, sino ésta con su actual Estado político que los ha puesto fuera de la ley; por esto es necesario actuar en forma que sea posible dar un mentís a los masones». Els altres oradors encara foren més bel·ligerants.

Al dia següent la Junta Diocesana d'Acció Catòlica havia organitzat un altre míting a José María Gil Robles. En aquest cas va dedicar-lo a les dones i especialment al vot femení que el Grup Agrari – grup del que en formava part en aquell moment com Alianza Nacional -, havia votat, junt amb els socialistes, i amb el vot en contra del Partit Republicà Radical.

La participació del polític esmentat demostra la connexió entre aquestes organitzacions i els partits polítics d'oposició governamental. El cap visible d'aquesta organització era el bisbe Manuel Irurita, que va mantenir una posició bel·ligerant contra la República.

Propaganda Cultural Catòlica

Una altra de les organitzacions del mateix caire fou l'agrupació de Propaganda Cultural Catòlica presentada a la premsa el dia 20 de gener de 1932 i que tenia la seva seu social al carrer d'Aragó 231 bis, principal. Va tenir una participació en accions divulgatives de l'extrema dreta i va participar en actes polítics però mai es va constituir com a partit, si bé molts dels membres que hi participaren formaren part de posicions d'extrema dreta. Vet aquí un grup de membres coneguts: Carles Sanllehy; Luís Serrahima; José Maria Capdevila; Jaime Ollé; Ramon Batlle Matabosch; Ramon Delás;

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Francesc de P. Gambús; Josep Maria Gich; Manuel Girona; Emili Juncadella; Josep Maria Junyent; Francesc Manich; Damià Mateu; Federico Montalvo; Josep Maria Oriola-Cortada; José Maria Sagnier; Manuel Sanllehy; Carles Sanpere; Ferran Valls-Taberner; José Vidal i Ribas; Fernando Villavecchia; Bartomeu Trias Bertran; Patricio de Satrústegui. La presidència va recaure en el marquès de Caldes de Montbui, Manuel Sanllehy.

En aquesta llista s'hi troben moltes persones tradicionalistes, d'altres de la Lliga i d'altres formaran part dels regles de Derecha de Cataluña.

Hi ha també un Comitè de Senyores format per: Glòria d'Oriola-Cortada d'Albert; Mercè Desvalls y d'Amat; Elísea Rubio de Gallart; Agnès Gallart de Jorba; Josefina Clavell de Sanpere; Maria Teresa Cañellas de Casajuana; Camila de Vigo de Delàs; Pilar Delàs de Villavecchia; Maria Cristina M. de Sagnier; Concepción Delàs de Sagarra.

Si bé queda clar que no es una formació política, la seva finalitat és política, si bé, els seus membres poden estar afiliats, com així consta, en qualsevol dels partits o grups que defensin els ideals que manifesten.⁴²

Com a primer exemple esmentarem que un dels que va signar la proposta de constitució de Propaganda Cultural Catòlica, Josep Maria Gich,⁴³ havia parlat també a Vic junt amb José María Gil Robles i havia manifestat:

las aberraciones monstruosas de la nueva Constitución, con el divorcio disolvente de la familia y presentado en forma comparable solo al que establece la constitución rusa; el derecho de propiedad que se anula como derivación del Trabajo propio o de los antepasados, y la enseñanza, en la que el Estado se atreve a ir contra Instituciones culturales como el Observatorio del Ebro, Laboratorios de Sarriá y las que sostienen la segunda enseñanza en poblaciones sin Institutos Locales, suprimiéndolas sin tener en que sustituirlas; en que el ayuntamiento de Barcelona deja sin escuela para este curso a más de doce mil niños, cuando el censo escolar de cien mil escolares, más de sesenta mil reciben educación en colegios religiosos.

Les institucions que cita eren controlades pels Jesuïtes, que serien emparades per l'Estat. Altrament, no s'havia abolit la propietat privada ni s'havia dissolt la família, ni es deixaven d'escolaritzar els nens.

Els conferenciants podien procedir de qualsevol de les formacions, generalment

⁴² *Diario de Barcelona*, 20 de gener de 1932

⁴³ Josep Maria Gich era president d'una altra entitat anomenada Federació Catalana d'Ensenyament Lliure que era la màxima entitat del magisteri cristià. Va arribar a agrupar més de 400 entitats

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

polítiques, catòliques i de dretes, com José María Pemán o José María Valiente secretari general de les Joventuts d'Acción Popular. De la conferència que hi va donar, «Ciudadanía catòlica», n'hem extret el paràgraf dirigit especialment a les dones:

No os entrometáis en la política menuda, pero cuando veáis que la revolución amenaza en meterse en vuestras casas, allanando el santuario de vuestros hogares, decidle al Estado: en mi casa no manda nadie más que mi esposo, yo y mis hijos.⁴⁴

El 10 de juny de 1932 hi va donar una conferència Antonio Goicoechea, atacant el sistema cultural que estava implantant la República.⁴⁵

Però aquesta Entitat, agrupava molta gent procedent de totes les formacions conservadores i com que hi havia uns principis comuns: Religió, Família i Propietat privada, van intentar de fer una unió orgànica entre totes les dretes. La Lliga se'n va desmarcar i van intentar-ho amb altres formacions.⁴⁶ Abans de les eleccions de novembre de 1932 al Parlament de Catalunya, declaraven que tenien deu mil afiliats, xifra que sembla sorprenent.⁴⁷

Va col·laborar estretament en la formació de la candidatura Dreta de Catalunya, a les eleccions al Parlament de Catalunya del 20 de novembre de 1932, amb alguna excepció, com Ferran Valls-Taberner, que formà part de la candidatura de la Lliga.

Centro de Defensa Social

Aquesta entitat tenia uns objectius semblants als de Propaganda Cultural Catòlica i una antiguitat de més de trenta anys.⁴⁸ Era presidida per Rafael Vallet Sabater i el seu secretari n'era Alfonso Ibáñez Farrán. Es tractava d'anar conscienciant a tots els catòlics del desastre social que representava la deriva que havia pres el Govern republicà contra els catòlics i, per tant calia fer un front comú. Totes aquestes entitats no feien altra cosa que donar conferències i, aquesta concretament, encara que l'hem inclòs dins dels grups d'entitats dedicades a la defensa de la fe, tenia un contingut clarament polític, amb una vinculació, més endavant, amb Derecha de Cataluña. Els seus ideals eren Déu, Pàtria i Ordre social. Ressaltarem la conferència que va donar Benito de

⁴⁴ *Diario de Barcelona*, 21 de maig de 1932

⁴⁵ *Diario de Barcelona*, 11 de juny de 1932

⁴⁶ *Diario de Barcelona*, 27 d'octubre de 1932

⁴⁷ *Diario de Barcelona*, 8 de novembre de 1932

⁴⁸ *Diario de Barcelona*, 28 d'octubre de 1932

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Pomés y de Pomar, comte de Santa Maria de Pomés el 4 de maig de 1932, el llenguatge del qual, ens demostra el contingut polític d'aquesta mena d'actes. D'antuvi feu un resum de les altres tres conferències que l'havien precedit. Digué: «En la primera conferencia del cursillo se demostró la inopia y el retraso, pero también la audaz claridad y rebeldía de la doctrina sectaria; en la segunda el desbordamiento, la perennidad y la inexorabilidad del odio sectario que derivan lógicamente en la realidad torrencial de la acción, de la organización, de la conspiración sectaria, amplio objeto de esta misma conferencia [...] es preciso la actuación de todos en lo religioso, lo político y con especial caridad en lo social, en cualquier orden desviado corrompido o apartado de la verdadera luz [...] Defensa Social no quiere gobernar, no busca los primeros puestos, desea sólo ser unida a la inmensa falange de la acción católica española, al abnegado escuadrón que ayude a sus compañeros al triunfo de la buena causa, que es su único y mejor premio».⁴⁹

Una de les persones que freqüentava el Centre era René Llanas de Niubó que va ser encausat en la insurrecció del general Sanjurjo. Davant de les eleccions al Parlament de Catalunya van publicar un manifest demanant la unió, que no fusió de les dretes, argumentant que ho eren aquelles formacions que defensaven la Religió, Pàtria, Família, Propietat i Ordre social i com que totes elles ho defensaven, havia de ser fàcil posar-se d'acord de cara a les eleccions al Parlament de Catalunya.⁵⁰

Una de les novetats que incorporava la Constitució era la del vot femení. Això feu que totes les organitzacions i especialment els partits de dreta creessin la seva secció femenina. De fet el Grup Agrari va votar junt amb el PSOE, que ho proposà, que les dones poguessin ser elegides i poguessin votar. La Lliga es va afanyar a crear la seva secció però també van sorgir organitzacions totalment femenines per a la defensa dels drets de les dones com «Cívica Femenina» i «Acción Femenina».

Cívica Femenina

Entitat constituïda a Barcelona, els estatuts de la qual van ser aprovats pel

⁴⁹ *Diario de Barcelona*, 5 de maig de 1932

⁵⁰ *Diario de Barcelona*, 28 d'octubre de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Govern civil el 13 de gener de 1932. Formava part de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica de la Dona i el seu objectiu se centrava en la propaganda dels drets polítics i socials de la dona catòlica. Havien participat en alguns actes amb Acció Popular i van arribar a tenir presència a tot Catalunya. A part de Barcelona les delegacions més actives foren les de Badalona, Mataró i el barri de Gràcia de Barcelona. En formar part d'Acció Catòlica celebraven els seus actes en locals d'aquesta organització. Defensaven la doctrina social de l'Església que propugnaven els papes Lleó XIII i Pius XI i convidaven conferencians, alguns dels quals com el doctor Joan Gaya o bé Josep Maria Font i Rius, de to moderat. Van felicitar a Raimon d'Abadal i Calderó pel magnífic discurs que havia fet a les Corts en contra del decret de dissolució de la companyia de Jesús. Però la seva ideologia queda més reflectida en un míting que van donar a Riudarenes, presidida per la senyoreta Concepció Vilarubias, presidenta de l'Entitat, el 22 de maig de 1932 en la que va manifestar els objectius de l'Entitat. Concepció Mir va exposar: «Cívica Femenina no es una agrupación política, sino compatible con todos los partidos políticos, en cuya doctrina se consigna el respeto y protección a la Iglesia y a su doctrina santa» i Ángela Matez: «Cívica Femenina se había fundado para conducir a la mujer en su actuación política de defensa de los sagrados derechos de la Iglesia y no venía al campo político a perturbar sino a unir. Cívica Femenina no estorba a ningún partido político de la derecha porque su actuación es solamente de defensa de la religión, hoy perseguida y vilipendiada. Por eso nos apartamos de las luchas puramente políticas que dividen, para formar un grupo compacto, unido, que en época de elecciones pueda llevar a los altos puestos de la gobernación a quienes den más garantías de respeto y de defensa de los derechos de la Iglesia [...] hemos de continuar esa senda de unión, porque los hombres, hasta los de la derecha jamás la han conseguido ni por si solos la conseguirán. Sólo podrá conseguirse con nuestra intervención francamente católica y feminista, no a la moderna, sino a la tradicional de nuestra tierra».⁵¹ En un míting al Teatre del Bosque amb motiu de les eleccions al Parlament de Catalunya, el 20 de novembre de 1932, un dels candidats de «Dreta de Catalunya», Francesc Manich va manifestar que aquesta organització comptava amb 40.000 afiliades que, evidentment donava suport a la candidatura.⁵² Tanmateix en les

⁵¹ *Diario de Barcelona*, 24 de maig de 1932

⁵² *Diario de Barcelona*, 12 de novembre de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

eleccions a Corts del 19 de novembre de 1933, van donar suport a la Lliga Catalana recomanant que es votés íntegrament la seva candidatura, davant la sorpresa de la premsa monàrquica, ja que feien la seva recomanació basant-se amb la «voz del Papa y de los Prelados».⁵³

En un manifest enviat a la premsa els 15 de febrer de 1933, Cívica Femenina comunica a totes les sòcies que d'ara en endavant passa a ser la «Comissió d'Acció Cívica Femenina al servei de l'Acció Catòlica».

Acción Femenina

Igualment confessional, encara que d'una manera menys clara, aquesta Entitat havia proposat com a primer objectiu l'elaboració d'un cens femení de cara a les successives eleccions. El seu secretariat era al carrer de Pau Claris, 33 primer, de Barcelona i convidaren a les dones a emetre el seu vot arribat el moment. En el seu Manifest proclamaven: «Todos los caminos nos están abiertos. Adelantemos por ellos bajo la bandera de la Fe, de la Patria, de la Familia, de la Libertad dentro de la Justicia de la Paz, dentro del mutuo respeto, del Trabajo dentro del orden social sin el cual no hay bienestar, ni progreso posible». Finalment demanaven a les dones que votessin als partits que defensessin aquests ideals.⁵⁴ Tenien com a finalitat la defensa dels drets civils, socials i polítics de la dona.

Les divergències que va crear el vot femení feu que molts partits, mentre encara s'estava discutint l'Estatut, promoguessin una reunió per demanar al President en funcions de la Generalitat, que les dones poguessin votar en les properes eleccions al Parlament de Catalunya.

Hi van assistir les delegades de les següents organitzacions:

Grup Femení Tradicionalista, Lliga Regionalista, Defensa d'Interessos Catalans (D.I.C.), Esquerra Republicana de Catalunya, Orientació Catòlica de Senyorettes Oficinistes, Comitè de Millors Socials, Federació Sindical d'Obreres, Cívica Femenina, Propaganda Cultural Catòlica, Unió Democràtica de Catalunya i Caritat

⁵³ *Diario de Barcelona*, 14 de novembre de 1932, pàg. 14

⁵⁴ *Diario de Barcelona*, 5 de març de 1932

Cristiana de Gràcia, entre d'altres.

L'acte va ser presidit per Carmen Karr i es va acordar dirigir un missatge al president de la Generalitat demanant l'aplicació del vot femení a les primeres eleccions catalanes i, en el mateix sentit, a les persones més representatives del Parlament Espanyol.

L'Esquerra Republicana de Catalunya no va estar d'acord amb aquest plantejament i van abandonar la reunió. Com a nota aclaridora les dones no van poder votar al Parlament de Catalunya.⁵⁵

Després d'aquesta reunió es va redactar un document, signat per 22 entitats femenines sol·licitant que fossin respectats els drets electorals de les dones. Aquest document es va lliurar al president Francesc Macià, el 25 de maig de 1932, qui els va dir que si el cens femení estigués acabat abans que fossin convocades les eleccions al Parlament de Catalunya, les dones podrien votar.

Acción Femenina es va moure per facilitar totes les dades a les dones perquè es poguessin inscriure a les llistes del cens i poguessin votar.⁵⁶ Aquesta Entitat va demanar sempre el vot per als partits que hem classificat d'extrema dreta, encara que moltes vegades d'una manera poc explícita.

Hem d'entendre que a l'inici del període reformista, la dreta va restar desorganitzada i en minoria. L'eufòria del canvi havia portat la coalició republicano-socialista a un govern de majories, però la dreta social no havia desaparegut ni molt menys. L'acció política era insuficient, i sota el paraigua de la religió, les organitzacions que hem esmentat anaven reforçant els grups conservadors que, finalment, configurarien una dreta capaç d'enfrontar-se a l'esquerra.

3. Alfonsins i carlins contra la República. La gènesi de l'extrema dreta

Les forces monàrquiques alfonsines s'anaven consolidant ja que en un principi havien restat desorganitzades, però els carlins van continuar amb la seva estructura i, mentre va viure el pretendent Jaime de Borbón y Borbón-Parma, que havia combatut la

⁵⁵ *Diario de Barcelona*, 22 de maig de 1932

⁵⁶ *Diario de Barcelona*, 9 d'agost de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Dictadura, van adoptar una actitud crítica però de convivència amb la República, fins i tot, van oferir suport a Francesc Macià elaborant un projecte d'Estatut pel seu compte. Però després de l'accident mortal de Jaime de Borbón i succeir-lo el seu oncle Alfonso-Carlos de Borbón y Àustria-Este, alhora que es fusionaven els tres sectors-traditionalistes, integristes i mellistes-, van adoptar una actitud hostil i de combat antirepublicà, unint-se, esporàdicament, als monàrquics alfonsins i adoptant un caràcter ultradretà. La nova orientació del partit fou dirigida per l'integrista Manuel Fal Conde, que més endavant seria nomenat Secretari Regi i Secretari General de la Comunió Tradicionalista, contrari a compartir protagonisme amb els alfonsins. Tanmateix, com a dirigent de pes entre els carlins, cal citar a Tomás Domínguez y Arévalo, comte de Rodezno, cap de grup a les Corts a partir de finals de 1933 que, malgrat el posicionament del pretendent Alfonso-Carlos i de Manuel Fal Conde, va defensar sistemàticament la unitat de les forces monàrquiques amb els alfonsins, sobretot quan aquests van disposar d'una organització política a principis de l'any 1933.

Amb la nova orientació, la Comunió Tradicionalista i els monàrquics alfonsins procedents de la Dictadura, no van deixar en cap moment, de conspirar contra la República. Tant els uns com els altres, refusaven el parlamentarisme, defensaven l'organització corporativa de l'Estat, feien una defensa aferrissada de la religió que integraven al seu concepte de pàtria, fomentant unes posicions unitàries forjades a partir de la tradició centralista de la monarquia borbònica.

La brega parlamentària quotidiana va tensar l'antagonisme, dins d'Acció Nacional, entre els accidentalistes, partidaris de continuar la lluita parlamentària, per intentar promoure les reformes dins de les lleis de la República, i els monàrquics, que cada cop prenen una deriva més ultramuntana. Els accidentalistes tenien majoria dins del partit i a finals de 1931, Ángel Herrera Oria proposava a Antonio Goicoechea que cedís la presidència a José María Gil Robles, proposta que fou acceptada formalment, però que marcava un punt de no retorn per part dels monàrquics. José María Gil Robles va ser confirmat en el càrrec en l'Assemblea del 3 de desembre. L'elecció significava el triomf dels accidentalistes i l'inici de la fugida pausada dels monàrquics.⁵⁷

A partir d'aquest moment Antonio Goicoechea serà la personalitat que anirà aglutinant els alfonsins d'arreu d'Espanya, estenent la mà als carlistes en el combat

⁵⁷ Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española...*, vol. I, pàgs 136 i 137

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

contra la República. Des de la caiguda de la Dictadura, havia assajat diverses propostes. Havia donat suport al Centre Constitucional al costat de Gabriel Maura, i en proclamar-se la República, va figurar als rengles d'Acción Nacional, que l'havia presidit, presentant-se, sense èxit, a les eleccions de les Corts constituents.

Va apartar-se gradualment del partit, fins que el 9 de febrer de 1933 va fundar Renovación Española, amb el suport dels grups d'ideologia clarament monàrquica i primoriverista, algunes de les quals, havien hagut de fugir del país per la seva col·laboració amb la Dictadura. A l'interior, la personalitat política més important que li feu costat fou Pedro Sainz Rodríguez, diputat a les Corts constituents.

Des de la proclamació de la República els monàrquics havien estat treballant per tal de construir un cos ideològic que definís els valors tradicionals que sempre havien defensat. A l'octubre de 1931 van crear la societat cultural Acción Española, que pretenia ser una entitat de pensament i òrgan doctrinal de l'extrema dreta monàrquica. Havia de ser el nucli intel·lectual on s'hi fusionessin totes les escoles conservadores i tradicionalistes amb l'objectiu de reinstaurar la monarquia i estendre la seva influència a tot Espanya. Comptaven amb el suport econòmic de Fernando Gallego de Chaves Calleja, marquès de Quintanar; i els ideòlegs Eugenio Vegas Latapie, secretari; Ramiro de Maeztu, president; Pedro Sainz Rodríguez, vicepresident; Javier Vela, tresorer; i d'altres.⁵⁸ «La estrategia a seguir estuvo clara desde el principio, y era la que ya había sido esbozada por Maurras en su *Encuesta sobre la Monarquía*. La restauración integral a que llevaban sus planteamientos ideológicos no podría llevarse a término sino era mediante el recurso a la fuerza. De esta forma, Acción Española se configuraría como núcleo conspirativo».⁵⁹

Per estendre la seva influència ideològica hi havia la idea d'elaborar una publicació periòdica amb el mateix nom de l'Entitat. El primer número d'*Acción Española* es va publicar el 15 de desembre de 1931 i va tenir una freqüència trimestral, si bé després dels fets del 10 d'agost de 1932, va ser suspesa i no va tornar a sortir fins a la primavera de 1934. De fet, però la societat cultural que sorgí amb el mateix nom no

⁵⁸ Eugenio Vegas Latapie, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Editorial Planeta, 1883, pàg. 121.

⁵⁹ Pedro Carlos González Cuevas, *Acción Española. Teología política y nacionalismo autoritario en España (1913-1936)*, Madrid, Ed. Technos, 1998, pàg. 147

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

s'inaugurà fins al 5 de febrer de 1932.⁶⁰

Què va succeir mentrestant a Catalunya durant el període que estem comentant? Proclamada la República i acceptada una Generalitat provisional presidida per Francesc Macià, es va començar a elaborar l'Estatut a Núria, molt abans que s'hagués aprovat la Constitució republicana, el 9 de desembre de 1931. El 14 de juliol del mateix any, el Parlament de Catalunya l'aprovava per aclamació i el dia 2 d'agost es va sotmetre a referèndum. D'un cens de 792.587 el van votar favorablement 592.961. En contra 3.276 i 1.105 vots en blanc i nuls.⁶¹ És a dir, seguint el quadre següent podem veure que el poble de Catalunya, amb una participació del 75,37 %, va votar majoritàriament a favor de l'Estatut.

Vots favorables	Vots en contra	V. nuls i en blanc	Participació	Abstenció
592.561	3.276	1.105	75,37%	24,63%

El dia 14, Francesc Macià va lliurar l'Estatut aprovat per la Generalitat provisional al cap de Govern, Niceto Alcalà Zamora.⁶² L'Estatut havia estat referendat per la majoria del poble català, per la mateixa societat civil⁶³ i sense cap oposició política per part de tots els partits amb representació parlamentària. Cal dir que els caps carlins catalans, en aquells moments havien manifestat la seva adhesió a la República.⁶⁴

Calia, però, que l'Estatut s'adeqüés a la Constitució, que en aquells moments encara s'estava elaborant a Madrid i que, malgrat la majoria parlamentària de la coalició governamental, s'albirava que toparia amb moltes dificultats. Pot servir-nos com a exemple, la discussió de l'article primer, que davant la petició catalana que la República es definís com un règim federal, es va sortir amb l'eufemisme de definir-la com un Estat integral, compatible amb l'autonomia dels Municipis i de les Regions. Com ja hem dit abans els entrebancs més forts que havia de patir la discussió constitucional eren els articles que feien referència a la laïcitat i a la descentralització de l'Estat. Ja hem comentat les dificultats que va patir la discussió de la separació de l'Església i l'Estat,

⁶⁰ Paul Preston, *Las derechas españolas en el siglo XX: autoritarismo, fascismo y golpismo*, Madrid, Editorial Sistema, 1986, pàg. 84.

⁶¹ *Diario de Barcelona*, 9 d'agost de 1931

⁶² *Diario de Barcelona*, 15 d'agost de 1931

⁶³ Andreu Oliva, president de la Cambra d'Indústria de Barcelona en feu una defensa al *Diario de Barcelona*, 4 d'octubre de 1931

⁶⁴ Robert Vallverdú i Martí, *El carlisme català durant la Segona República espanyola (1931-1936). Anàlisi d'una política estructural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, pag. 75

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

però és que la feia referència a la descentralització, va provocar el cop d'estat del 10 d'agost de 1932 del general Sanjurjo.

La Carta Magna aprovada, ja feia preveure que seguirien una sèrie de decrets i lleis contraris als principis que sempre havien defensat les dretes o, si més no, restringirien el poder que sempre havien ostentat. La dreta va utilitzar tots els mitjans de què gaudia, fent conferències, mítings, publicant articles de diari, etc. Malgrat que *El Debate*, va restar suspès, hi havia altres mitjans per difondre el seu pensament com l'*ABC*, *La Nación*, *La Época* i d'altres que s'anaven creant. A Barcelona hi havia *El Correo Catalán*, carlí i el *Diario de Barcelona* monàrquic alfoncís. Fou en aquest diari que el dia 21 de febrer de 1932, Antonio Goicoechea, va publicar l'article «La condición jurídica del voto religioso» en el que analitzava l'article 26 de la Constitució des del punt de vista jurídic, manifestant: «los votos pronunciados por una congregación no tienen ningún valor jurídico; son siempre actos de conciencia íntima que quedan sin efecto civil que escapan a la ley [...] El legislador que desconoce este principio, realiza un acto tiránico [...] el cuarto voto, lo mismo que los otros tres y todos los que puedan pronunciarse, no por su contenido, sino por su naturaleza escapan a toda calificación jurídica». Considera que si es volia expulsar als Jesuïtes només es podia fer per raons d'Estat però no incloent un article a la Constitució.

La Santa Seu va dirigir una nota al Govern protestant enèrgicament per la dissolució de la Companyia de Jesús.⁶⁵

José María Gil Robles en un article titulat «La tirania parlamentaria» criticava la llei de Premsa – en aquells moments estava suspès *El Debate*⁶⁶ i també feu referència a la inconstitucionalitat del decret d'expulsió dels Jesuïtes i manifesta que el Govern de la República imposa una tirania parlamentària disfressant-la de legalitat.⁶⁷

A partir de la promulgació de la nova Constitució la mobilització de la dreta va ser constant. Entre altres raons perquè s'anaven publicant les lleis que comportaven la laïcització del país però, a més a més, havien entrat en la discussió parlamentària la llei de Reforma Agrària que anava contra els interessos dels grans terratinents agraris i l'Estatut de Catalunya, vist amb recel per dretes i esquerres i, especialment pels militars.

⁶⁵ *Diario de Barcelona*, 24 de febrer de 1932

⁶⁶ La seva reaparició va ser anunciada el dia 27 de març, *Diario de Barcelona*, 27 i 29 de març

⁶⁷ *Diario de Barcelona*, 2 de març de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

El 8 de març de 1932, José María Pemán va esdevenir un columnista regular del *Diario de Barcelona*, mitjà que era aprofitat per fer una crítica ferotge a la Constitució, a la democràcia, al sufragi universal i a la República, defensant sempre els valors tradicionals.

Propaganda Cultural Catòlica va començar a posar-se en marxa donant cabuda a un seguit de conferenciants contraris al règim. Cal destacar la que va donar Marcelino Oreja, diputat tradicionalista de Bilbao. Hi van assistir persones molt significatives del conservadorisme català com: Damián Mateu, Joaquim M. de Nadal, el general Ignasi Maria Despujol, Fernando Álvarez de la Campa, Ferran Valls-Taberner, Bartomeu Trias Bertrán, Benito de Pomés y de Pomar, comte de Santa Maria de Pomés, José de Peray, Pons i Tusquets, Sáenz de Barés, Emilio Juncadella, Vidal Ribas i d'altres.

Marcelino Oreja va explicar la proposta que havia fet a les Corts basada en la llibertat de consciència, separació de l'Església i de l'Estat i un Concordat que regulés aquest fet.

Davant dels molts atacs que es feien a la República va reconèixer que l'Estat no els negava el dret de reunir-se en llurs esglésies ni se'ls perseguia, però hi havia tota una legislació i un ambient que era contrari a una plena llibertat. Quan va parlar de la separació de l'Església i de l'Estat, va manifestar que ho acceptava des del punt de vista administratiu, però desitjava la unitat moral d'ambdós. Creia que l'Estat no podia eludir les responsabilitats adquirides amb l'Església, és a dir, aquell havia de continuar sostenint el clergat. L'Estat no podia legislar dissolent la Companyia de Jesús i assetjant, per fam la clerecia rural, ja que eren drets que l'Estat havia reconegut anteriorment.

Considerava que l'Estat havia de cooperar en l'ensenyament però l'educació dels fills era responsabilitat dels pares, ja que l'escola no era res més que una prolongació de la família, com l'Ensenyament secundari i la Universitat ho eren de l'escola.⁶⁸ Va fer un elogi a Raimon d'Abadal i Calderó per la defensa que feu a les Corts de la religió i va acabar dient que la Constitució havia nascut morta: «Tan muerta está la Constitución que necesitaba de una ley de Defensa de la República. Aunque a decir verdad esta ley era necesaria por cuanto hay que mantener una solemne arbitrariedad».⁶⁹ Com ja hem dit abans, aquesta llei no tenia altra finalitat que corregir

⁶⁸ Aleshores encara no s'havia promulgat el decret de Confessions i Congregacions

⁶⁹ *Diario de Barcelona*, 20 d'abril de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

les accions intencionades i antirepublicanes contra l'ordre públic, que provocaven tant l'extrema dreta com l'extrema esquerra.

La mateixa institució, dos dies després, convidaria a parlar a José María Pemán que, amb el barroquisme que el caracteritzava, va completar les idees exposades més amunt, afegint l'elogi a la dona, explicant perquè cal ser infidel a la República, criticant a José Ortega y Gasset i Miguel Maura, perquè l'hi havien donat suport, per acabar el seu discurs fent una defensa de la religió, la família, l'ensenyament i la propietat.

En aquells moments s'estava discutint a les Corts l'Estatut de Catalunya en relació al qual, *El Debate* va publicar un article que ens farà comprendre la posició de la dreta. Segons aquest rotatiu, «l'Estatut era una llei que arribava a les Corts en virtut d'uns compromisos que no havia contret el país sinó uns elements secundaris que havien participat en el Pacte de Sant Sebastià, inspirats en la maçoneria, el socialisme i el nacionalisme català. Aquestes tres forces, segons ells, eren les que integraven la majoria parlamentària. Els nacionalistes personificats en la figura de Francesc Macià, que en el fons dels seu pensament i del seu cor, neguen la pàtria espanyola i es preparen, per a quan els convingui, per a la desintegració de l'Estat espanyol. Finalment demana que no s'arribi a concedir a Catalunya allò que vagi en contra de la unitat nacional i de la sobirania de l'Estat espanyol».⁷⁰ Aquest missatge aglutinava el pensament de totes les dretes, Agraris, Acción Nacional, monàrquics de totes les tendències, sense oblidar un sector important de les esquerres. Pensem que l'agrupació «Al Servicio de la República» va prendre l'acord de presentar a l'Estatut una esmena general i distints vots particulars, el comte de Romanones va dir que no pensava intervenir en el debat de l'Estatut però tenia clar que votaria en contra ja que si votés a favor no dormiria tranquil.⁷¹ *El Debate* no es va quedar en el que havíem dit abans: «El Estatuto redactado y presentado por la Generalidad de Cataluña, no merece ni ser tomado en consideración. Es una ofensa a España, a la República, a la Constitución y a las Cortes Constituyentes».⁷²

En aquest ambient va sorgir dins de la dreta alfonsina catalana una de les joves

⁷⁰ *Diario de Barcelona*, 4 de maig de 1932

⁷¹ *Diario de Barcelona*, 5 de maig de 1932

⁷² *Diario de Barcelona*, 5 de maig de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

promeses: José Bertran Güell, fill de Josep Bertran i Musitu. Va ser un home clau en la formació d'un dels grups més bel·ligerants de la ultradreta catalana formant part dels fundadors del centre d'estudis Peña Blanca i de Derecha de Cataluña. Per iniciar-nos en el seu pensament, he considerat interessant resumir una sèrie d'articles que va publicar al *Diario de Barcelona* amb el títol de «Frente Único», que, en aquests inicis, tenien un to conciliador, ja que no estava sotmès a cap disciplina. L'enfoc d'aquests articles era per convidar a la unió de les dretes a partir dels grups existents, aspiració que, com anem veient, defensaven tots els grups conservadors. Parteix de l'element essencial que les caracteritza, la religió, que en no donar-li tothom la mateixa preferència, dificulta la unió. Posa com a exemple que hi ha partits que anteposen el problema català al religiós - amb clara al·lusió a la Lliga -, dificultant la possibilitat d'acord. Després va consolidant el seu pensament: «Hay que hablar claro: la derecha en Cataluña, es la torre de Babel. Y a la palabra derechas, le daremos un sentido muy amplio. Englobaremos en él, desde los elementos dispersos y partidarios del orden, que pueden quedar en “Acción Catalana”, hasta los también dispersos elementos de la Antigua Unión Patriótica». I, acaba:

El denominador religión es el más amplio en extensión: y aunque no lo fuese es el primero de los valores.

Tal vez apasionara menos que un programa puramente españolista, o que el catalanismo en Cataluña, más en general, es extensivo y es el primer factor que debemos defender los católicos.⁷³

José Bertrán Güell pretén en aquest article, lligar tot el conjunt de formacions conservadores, basant-se en el parany de la religió, des d'opcions demo-liberals fins a opcions ultradretanes, opcions que no podien ser acceptades ni per un sector molt ampli dels catòlics ni tan sols per una part important de l'Església oficial.

En el segon article analitza les característiques de tots els grups de dretes que podrien unir-se en una gran coalició nacional sense perdre les peculiaritats de cadascun d'ells. Se centra en els partits d'Acción Nacional,⁷⁴ el Partido Agrario i els monàrquics tradicionalistes.⁷⁵ Del primer, després de ressaltar el seu accidentalisme manifesta:

⁷³ *Diario de Barcelona*, 12 de maig de 1932

⁷⁴ Dins d'Acción Nacional en aquells moments hi conviuen alfonsins i tradicionalistes.

⁷⁵ El dia 10 d'octubre de 1931 s'havia proclamat a Viareggio, Alfonso Carlos de Borbón y Àustria-Este com a cap del tradicionalisme espanyol que va afirmar com a intangible el credo de la Comunió Catòlico-Monàrquica. A partir d'aquest moment el partit farà un gir més a la dreta. Veure el *Diario de Barcelona* de 15 d'octubre de 1931, pàg. 39

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

«Libertad en cuanto a la forma monárquica o republicana de gobierno, al regionalismo o al centralismo, al conservadurismo o al progreso social; pero defensa del catolicismo en todos los órdenes de la vida. Este es el principio de «Acción Nacional», llamada a ser elemento principalísimo de la salvación patria».

Quan es refereix als monárquics alfonsins manifesta que cal la unió de tots els monárquics i acaba dient d'aquests: «En síntesis, el partido monárquico, sin distingos, es uno de los primeros puntales que debe estructurar la organización católica».⁷⁶

En el tercer article analitza, en primer lloc, el «Partido Nacionalista Español» del que diu que només podrà situar-se a l'extrema dreta i que formarà grups minoritaris en determinades regions d'Espanya. Després passa a analitzar la dreta republicana:

Si no hay un milagro, es inútil hablar de ella, porque no ha existido, ni existe, ni existirá. Su único hombre, Miguel Maura, de valor indudable, tiene sobre su conciencia un delito grave: el haber acusado a las derechas, sin elementos y en una situación de decaimiento obligado, por no haber sabido defender los conventos que él, como católico que se llama debía y podía defender.

Sin estado mayor, sin programa substancial, sin inspirar confianza a derechas ni izquierdas, solo vivirá, si vive, de los votos de algún posible aliado.

Certament Miguel Maura creava mala imatge a unes formacions ultraconservadores que pretenien destruir la República, ja que era tan conservador com ells, tot i que en tot moment va defensar el règim del 14 d'abril.

En relació al grup «Al Servicio de la República» manifesta que està mancada d'organització, de base popular i d'etiqueta política davant de les masses. De fet l'encerta, ja que va ser una organització efímera.

Quan passa a l'anàlisi del Partido Republicano Radical, el seu posicionament és demolidor. Segons José Bertrán com a dreta no és res més que una defensa tímida i covarda del capital: república maçònica i conservadora. No és quelcom que valgui la pena discutir-se.

Tots aquests partits que analitza els considera contraris a la psicologia nacional i per tant amb manca de futur.⁷⁷

En el quart i darrer article exposa un fet que tradicionalment ha dividit a tots els partits d'Espanya, des de l'extrema dreta a l'extrema esquerra: el problema regional o

⁷⁶ *Diario de Barcelona*, 25 de maig de 1932. Malgrat que hi havia cercles monárquics i grups de diverses tendències, no hi havia un partit monárquic llevat dels tradicionalistes.

⁷⁷ *Diario de Barcelona*, 9 de juny de 1932

federal.

Desenvolupa el seu pensament analitzant cada grup. Així segons ell els comunistes es divideixen entre el Partit Comunista Espanyol i el Bloc Obrer i Camperol de Joaquim Maurin i Jordi Arquer, amb dos plantejaments diferents.

El partit socialista vacil·la i opina de forma diferent igual que el partit radical.

El bloc de dretes, en una actuació conjunta des de fa un any, es dispersa al plantejar-se aquest problema. Per una banda van els Agraris i José María Gil Robles, i per un altre José Antonio Aguirre i els nacionalistes bascos. No inclou dins d'aquest grup a la Lliga.

Segons José Bertrán aquest és el gran escull de la unió de les dretes a tot Espanya i de manera especial a Catalunya i el País Basc.

Tanmateix lloa la unió de les dretes en el País Basc,⁷⁸ manifestant que van donar una gran lliçó a les dretes catalanes: «contra la conjunción atea i masónica, hizose la conjunción de derechas». Contrari a citar explícitament el Centre Constitucional i el lideratge de Francesc Cambó, exposa que aquell cop les dretes es van unir i ningú qüestionava la solució al problema català. El que feren aleshores aquells partits han de provar de fer-ho ara, ja que cal arribar a un acord costi el que costi.⁷⁹ És a dir, proposa a les dretes que s'uneixin per donar una solució federal al problema català, però una mica més endavant, va acceptar els dictats de les dretes espanyoles monàrquiques ferotgement contràries a aquesta solució amb posicionaments contraris, fins i tot a l'Estatut d'autonomia.

De fet, la discussió parlamentària de l'Estatut, aprovat pel Parlament de Catalunya i referendat pel poble català el 2 d'agost de 1931 va ser ferotgement atacat per la dreta espanyola, motivant l'article de Lluís Duran i Ventosa, «L'equivocació de les dretes», en el que denunciava la posició que havien adoptat aquestes formacions:

No es fàcil trobar una explicació plausible a la actitud de les dretes que en el Parlament i a la premsa de Madrid han adoptat, la d'oposició i fins i tot d'obstrucció a les aspiracions autonomistes de Catalunya.

Però és evident que totes elles des del partit radical que ve assenyalant a Madrid, un propòsit de situar-se com a Centre-Dreta fins els que pensen en la possibilitat d'una restauració de la monarquia, totes les dretes polítiques que podríem

⁷⁸ El Partit Nacionalista Basc es va unir amb els Tradicionalistes, unió que va arribar fins a les properes eleccions.

⁷⁹ *Diario de Barcelona*, 6 de juliol de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

anomenar dretes espanyoles, s'han vingut col·locant-se en actitud contrària a l'Estatut de Catalunya.

L'equivocació d'aquesta actitud és tan evident, que dona una trista idea de l'aptitud política dels elements dirigents d'aquestes forces i de les possibilitats del seu esdevenidor [...] L'Estatut de Catalunya ni per la seva essència, ni pel seu contingut verbal, no és d'esquerra ni de dreta. Significa només, una proposta de solució a un dels problemes més greus que la realitat política té plantejats [...] Ho podem dir amb major autoritat els que no hem tingut cap intervenció en la confecció de l'Estatut [...] el que ningú no pot comprendre és una oposició general com a orientació de la dreta, com hauria estat igualment absurda si hagués vingut de l'esquerra [...] ¿Què pensen guanyar-hi les dretes amb una actitud que llanci a Catalunya a poder confiar només en els governants d'esquerra?

Per a la part de dretes que aspira a governar dintre de la República, aquesta actitud està mancada de tota visió del propi interès. Si no tenen una solució pròpia del problema de Catalunya (i és evident que no la té el partit radical, ni en Maura, ni cap altre), ¿com no comprenen que està en llur interès que la situació se'ls aclareixi, mitjançant una solució que hi donin els governants actuals? I quan als que esperin enderrocar les actuals institucions i es creguin que l'aixecament de protestes contra l'Estatut ho ha de facilitar ¿com no comprenen que no hi ha res que pogués solidar tant la República a Catalunya com la confusió del anticatalanisme com l'anticatalanisme?

Després comenta que segons ell, si no s'aprova l'Estatut de Catalunya tampoc s'aprovarà el de Navarra, ni el Basc, regions majoritàriament de dretes que es posaran en contra d'aquestes formacions. Acaba el seu escrit dient: «Ara per ara no veiem en l'actitud de les dretes republicanes i monàrquiques del Parlament només un sentit equivocat i una visió excessivament tancada de la política; una equivocació que en definitiva, així ho esperem, més aviat els farà mal a ells que no pas a la causa de l'autonomia de Catalunya».⁸⁰

3.1. Peña Blanca

Seguint els mateixos passos d'Acción Española i gairebé coincidint amb les mateixes dates, al desembre de 1931, es va anar gestant a Barcelona una entitat que prendria el nom de Peña Blanca amb una intencionalitat semblant, és a dir, un centre d'estudis, debats i conferències, que pretenia aglutinar els grups monàrquics d'extrema dreta. Acción Española i Peña Blanca serien el nucli ideològic que promourien la creació d'un nou partit d'abast estatal, amb una marca diferent per a Catalunya que integraria un entramat de petits centres i cercles, amb una ideologia ultracatòlica, ultraconservadora, corporativista, monàrquica, antiautonomista i espanyolista.

Així doncs, després d'un petit recorregut, es van aprovar els estatuts i Peña

⁸⁰ *La Veu de Catalunya*, 4 de juliol de 1932, edició del vespre.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Blanca es va constituir el mes de maig de 1932 com a societat cultural.

Comptaven amb l'adhesió de molts dels polítics que procedien de la Unió Monàrquica Nacional, fundada el 1919 i refundada a Madrid el 1930. La majoria havien militat a la Unió Patriòtica i compartien la ideologia amb els seus homòlegs de la resta de l'Estat, col·laborant sovint, en molts dels actes que organitzaven.

Peña Blanca va inaugurar la seu social el 26 de maig de 1932 a Barcelona amb l'objectiu de difondre els valors tradicionals espanyols, polítics i religiosos, de caràcter clarament monàrquics. L'acte inaugural va ser presidit per Miguel Gomis que a més a més era el president de l'Entitat. El domicili social era al Passeig de Gràcia, 86. Acompanyaren al president, María Flaquer, representant de la secció femenina;⁸¹ el comte de Valdellano, president del Círculo Tradicionalista; representants de Propaganda Cultural Catòlica, i José Bertran Güell, jove ideòleg que presidiria els cursos d'estudis de l'Entitat i qui va exposar amb claredat els seus objectius: «Preparar una juventud catòlica que pueda servir de base a una campaña cultural intensa que lleve a la conciencia ciudadana hacia derroteros de sana moralidad, haciéndola apta para que pueda cumplir los fines a que aspiran los partidos de derechas, defensores de la moral catòlica y de los principios cristianos que nos legara la religión de nuestros mayores».⁸²

Les revolucions les han fet els intel·lectuals -continua José Bertrán Güell- i, en el cas espanyol, es deu a la Institución Libre de Enseñanza capitanejada per Francisco Giner de los Ríos que, inspirat per l'idealisme filosòfic alemany, és l'origen de la política republicana espanyola que no concedeix valor a la realitat històrica i actual d'Espanya. Amb aquests paràgrafs vull ressaltar dos punts essencials d'aquest grup: la religió, que consideraran com un dels pilars indissociables d'Espanya i la monarquia, ja que la República s'aparta de la realitat històrica del país.

La llista de personalitats que formaven Peña Blanca és completava amb: Federico Miquel; Guillermo de Reyna; Jorge Girona, que també formava part del grup de joves; Jesús Francos; Elvira Torent; Juan-José Romeu, Alfonso Camps; Alfonso Desvalls; Santiago Nadal; José M. Milà Camps, comte de Montseny; Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver; Santiago Torent, vicepresident de l'entitat i un altre dels ideòlegs joves;

⁸¹ En el *Diario de Barcelona* del 27 de maig de 1932, es manifesta que la secció femenina compta amb més de cent sòcies.

⁸² *La Vanguardia*, 22 i 27 de maig de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Aurelio Joaniquet Extremo, José Luís Milá, Joan Campmajó, Miguel Tormo i la seva muller Rita Pérez Xambó, Luís de Foronda, Enrique García-Ramal, també dels joves de l'Entitat i que durant la dictadura del general Franco seria ministre; Salvador Palau Rabassó, també ideòleg del grup.⁸³ Un dels personatges que es va destacar, ja des del seu començament fou Santiago Torent i les seves germanes Carmen i Amparo.⁸⁴ Tots ells, eren ultraconservadors, espanyolistes⁸⁵ i monàrquics. Queda constància que alguns membres de Peña Blanca participaren en la insurrecció de l'avortat «pronunciamiento» del general José Sanjurjo del 10 d'agost de 1932, com Joaquín Sentmenat Riera, que fou deportat a Villa Cisneros.⁸⁶

Malgrat ser una societat cultural algun dels seus membres es van presentar a les eleccions del Parlament de Catalunya -novembre de 1932- en coalició amb els tradicionalistes, sota la bandera de la defensa de la religió i del recel a l'autonomia catalana.⁸⁷

De fet Peña Blanca tenia una clara vocació política i pretenia agrupar totes les entitats, centres i cercles conservadors, de caràcter marcadament espanyolista. A les conferències que organitzaven s'hi convidaven entitats com els Cercles Tradicionalistes, Agrupación de Propaganda Cultural Católica, Centro de Defensa Social, etc.

D'antuvi, Peña Blanca no tenia un òrgan de difusió propi, però intentant emular Acción Española, a partir de febrer de 1934 van crea la publicació quinzenal *Guión*.⁸⁸ Alguns dels seus membres, escrivien també a *Acción Española*, però quan volien fer sentir la seva veu a Catalunya ho feien a través del *Diario de Barcelona*, que feia de tribuna dels pensadors catòlics i monàrquics. Poc després de la inauguració de l'Entitat, Pedro Sainz Rodríguez, el 27 de maig de 1932, hi publicava un article. Diputat monàrquic a les Corts constituents, era un dels crítics més vehements contra la Constitució republicana i va ser un dels ideòlegs de l'extrema dreta monàrquica formant part d'Acción Nacional, després de Renovación Española i més tard el Bloque

⁸³ Santiago Galindo Herrero, *Historia de los partidos monárquicos bajo la Segunda República*. Madrid, 1956, pàg. 152.

⁸⁴ Juan Manuel Nadal, *Los Nadal y su entrono*, Barcelona, Editat per la família Nadal, 2006, pàg. 173

⁸⁵ Tenint en compte que cap dels partit majoritaris de Catalunya proclamava la intenció de secessió o separació d'Espanya, s'entén com a espanyolistes aquelles persones o grups catalans que defensen la preeminència castellana de la cultura, la llengua, el dret i la historia.

⁸⁶ Joan B. Culla «*L'extrema dreta a Catalunya durant la República. Els "ultres" abans de la Guerra*» l'Avenç, 6 Octubre de 1977

⁸⁷ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, Barcelona, Edicions 62, 1973, vol II, pàg 245

⁸⁸ Juan Manuel Nadal, *Los Nadal y su entorno*, Barcelona, Editat per la família Nadal, 2006, pàg. 174

Nacional, per acabar sent ministre del primer govern del general Franco. L'article es titulava «El parlamento, la Nación y el Estatuto» i n'hem ressaltat els següents paràgrafs: «El pecado original de estas Cortes engendradas por una coalición revolucionaria que conservó en el gobierno de la Nación su mentalidad agresiva de Comité directivo de la Revolución, ha sido el nacer al servicio de los partidos. La Constitución fue fabricada para una España que no existe y el Parlamento mismo ya no se rige por ella, sino por el Pacto de San Sebastián, verdadera constitución interna y efectiva de la República española».

I, Sobre la Nació i l'Estatut: «El problema “nacional” que plantea el Estatuto ha de ser resuelto por la “Nación” ¿Quién otorga el Estatuto y quién lo recibe? Ni España ni Cataluña. Cuando hablamos del problema del “Estatuto actual” no hablamos del problema catalán, sino de la manera torpe, partidista y “antinacional” con que ha sido planteado por los dirigentes del régimen».⁸⁹

Pedro Sainz Rodríguez vol ignorar que la Constitució va ser elaborada per les Corts i, fins i tot, el partit majoritari només va ser al Pacte de Sant Sebastià com a observador. Aquest Pacte va ser l'eina per proclamar la República però després les lleis van seguir el curs parlamentari normal. L'Estatut havia estat demandat pel poble català amb la Monarquia i amb la República, aprovat pel Parlament de Catalunya, referendat pel poble. El tràmit que seguia era el normal d'un sistema democràtic. Qui l'havia d'atorgar eren les Corts i qui l'havia de referendar era el President de la República, com així va ser.

Peña Blanca va programar la primera conferència per al dia 9 de juny, al Lido Cinema de la Rambla de Catalunya, amb el ponent Antonio Goicoechea, aleshores encara dirigent de Acción Popular i president de l'Acadèmia Espanyola de Jurisprudència. La premsa conservadora, ressaltava sempre la distinció del públic assistent i que els locals on hi parlaven els membres de l'entorn de Peña Blanca s'omplien de gom a gom. Hilari Ragner manifesta, a més a més, que els parlaments els feien en castellà, àdhuc quan el ponent era català.⁹⁰

Fent una mena de combinació estranya, Antonio Goicoechea va contraposar el Pacte de Sant Sebastià al Pacte de València on es deia que la República s'havia de posar

⁸⁹ *Diario de Barcelona*, 27 de maig de 1932, pàgs., 6 i 7

⁹⁰ Ragner, Hilari, *La Unió Democràtica i el seu temps*, Montserrat, PAM, 1976

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

sota l'advocació de Sant Vicenç Ferrer. Després va dir que les repúbliques de nova creació, Polònia per exemple, consideraven la religió catòlica com a preferent. Va continuar comentant que la Constitució prohibia l'exteriorització dels sentiments religiosos. Segons ell només hi ha una cosa que es perseguia tant com el crucifix, la bandera espanyola. No hi havia més patriotisme que el religiós i per això la monarquia es deia catòlica.

Després de la defensa de la religió passà a l'aspecte econòmic. Va intentar explicar que la crisi econòmica mundial no té res a veure amb que a Espanya hi hagi crisi. Era evident que una crisi com la de l'any 29 era global. Certament va trigar una mica més a arribar a Espanya però l'any 1932 havia arribat a tots els racons del món occidental i Antonio Goicoechea ho sabia.

Va acabar dient sense que vingués massa a to: «En la propia Cataluña, para que el sarcasmo sea mayor, ha sido resucitado el problema agrario volviendo la guerra a los campos en los que se había ganado la paz con la revuelta de los "remensas" y la sentencia arbitral de Guadalupe».

Estava comparant dues situacions agràries distants en el temps i amb diferents problemàtiques. El problema agrari el 1932 s'arrossegava des de l'aparició de la fil·loxera a finals del segle XIX (1879) i no s'havia resolt. Calia trobar-hi una solució

Va parlar de l'increment del pressupost, carregant els neulers a la burocràcia socialista del Ministeri de Treball que, segons ell, havia d'oprimir la producció fabril a tota Espanya. Després va entrar a comentar l'Estatut de Catalunya: «La primera vez que oí hablar de él fue en las Cortes de 1907 a 1909, legislatura durante la cual el Sr. Maura presentó su proyecto de administración local y que fue combatido hasta la obstrucción por dos elementos de la extrema izquierda. En el Congreso, por el diputado andaluz señor Alcalá Zamora y en el Senado por el señor Sol y Ortega. Negó que el problema catalán haya sido agriado por los gobiernos monárquicos y analizando concretamente el proyecto de Estatuto de Cataluña, señaló dos artículos, el 46 y el 12 que a su juicio son dos errores enormes. El primero, en aquello que reserva a hombre, al presidente de la Generalidad, la facultad de determinar el sistema electoral de Cataluña entronizando una dictadura en un país que dice que quiere vivir democráticamente; el segundo, al decir, con absoluto desconocimiento de la Historia, que la Generalidad estará constituida por

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

el Consejo, el Tribunal Superior de Justicia y las Cortes Catalanas».⁹¹

Continuant amb la conferència, va combatre les teories nacionalistes, al·legant que no hi ha estat modern que no hagi estat “polinacional”⁹² i afegint que separar-se de la pàtria en els moments de decadència es una acció només comparable a la del fill que no vol aproximar el seu rostre al de la seva mare, perquè del d'aquesta hagués marxat la bellesa. En aquell moment els partits que defensaven la separació d'Espanya eren minoritaris, àdhuc al Parlament de Catalunya

Va acabar amb una frase que havia pronunciat a Madrid abans de la proclamació de la República: «Existente la monarquía, he de trabajar por su conservación; ausente no sabría trabajar más que para su vuelta».⁹³

El dia següent feu una altra conferència a l'Agrupació Propaganda Cultural Catòlica. En aquesta Entitat va orientar la conferència fent una crítica a l'ensenyament públic que la República havia creat amb l'objectiu de generalitzar l'ensenyança i combatre les desigualtats culturals: «Sólo los padres tienen derecho sobre el niño y la política de los gobernantes actuales en España tiende a arrancar esta hegemonía»...«La escuela única se ha hecho por medio de un decreto. En 1928 sólo funcionaban en España 51 escuelas laicas y de un plumazo convirtiéronse con la República, en 37.500; claro está, todas las que antes no lo eran y lo peor es que son pagadas por la inmensa mayoría de los españoles católicos»...«En España la escuela única es un instrumento para preparar el comunismo y laicos de diferentes categorías son quienes la mantienen. Al lado de Albornoz, laico de “misa y olla”, está Fernando de los Ríos, adulterado por el estudio»...«y en España los gobernantes republicanos no quieren ver que el 80 por 100 de la masa escolar en Barcelona y el 60 por 100 en Madrid pertenece a colegios particulares, en su mayoría religiosos».⁹⁴

Era clar que la generalització de l'ensenyament públic només pretenia, com hem dit abans, arribar a tota la població i establir una igualtat pedagògica a tots els nivells.

Abans de marxar cap a Madrid, Miguel Gomis president de Peña Blanca va llegir al senyor Antonio Goicoechea, l'acta de la Junta en la que s'havia acordat

⁹¹ *La Vanguardia*, 10 de juny de 1932, pàg. 6

⁹² S'inspira en la *Rebelión de las masas* de José Ortega y Gasset o almenys en fa el mateix plantejament.

⁹³ *La Vanguardia*, 10 de juny de 1932, pàg. 6

⁹⁴ *Diario de Barcelona*, 11 de juny de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

nomenar-lo vicepresident honorari de l'Entitat.

Cal considerar a Antonio Goicoechea com l'arquitecte inicial de l'extrema dreta monàrquica, si bé al seu darrera, la majoria exiliats a França, hi havia un grup de persones que li donaven suport. El seu pensament, mai majoritari, es va estendre per tot el territori de l'Estat i el seu lideratge, va ser acceptat per tots els grups monàrquics alfonsins fins a l'arribada de José Calvo Sotelo, que va promoure noves incorporacions i una orientació més radical. Atès que els grups catalans que estem estudiant eren formats per personalitats de pensament espanyolista mai es va qüestionar la matriu espanyola dels grups que s'anaven creant i van anar seguint les directrius que els marcaven des de Madrid.

L'oposició sistemàtica de les dretes a l'Estatut, feu que la Lliga Catalana es negués a pactar amb la dreta espanyolista a Catalunya, amb algunes excepcions. Tanmateix, les veus més bel·ligerants contra l'Estatut foren José Ortega y Gasset, de l'agrupació Al Servicio de la República; Felipe Sánchez Román, de la mateixa formació i un dels assistents al Pacte de Sant Sebastià; Gerardo Abad Conde, del Partido Republicano Radical; Melquíades Álvarez, del Partido Republicano Liberal-Demócrata; Rafael Guerra del Río, del Partido Republicano Radical; Miguel Maura, del Partido Republicano Conservador i també participant al Pacte de Sant Sebastià; Antonio Royo Villanova, del Partido Agrario Español i Santiago Alba, també del Partido Republicano Radical. Cal dir que els monàrquics alfonsins només tenien a les Corts, Pedro Sainz Rodríguez com a representant.

El segon convidat de Peña Blanca a donar-hi una conferència fou José María Pemán. N'hem extret el següent paràgraf:

[...] se observan en todas la naciones que van a la cabeza de la civilización y a la formación de núcleos que cual el integrismo portugués, el fascismo italiano, y nacionalismo alemán, van contra las democracias y sus funestas influencias. Para llegar al poder hay dos clases de postulados: los positivos y los negativos.

Los negativos son la democracia y la antipatria. Recordó pasajes de discursos del señor Vázquez de Mella y artículos suyos y dedujo que a la democracia hay que anteponer la autoridad y a la antipatria la Tradición.⁹⁵

A mitjan any 1932, ja s'havia aprovat la Constitució, amb el famós article 26, s'havia expulsat els Jesuïtes, s'acabava d'aprovar la Llei de Confessions i Congregacions i s'havia entrat en la discussió de l'Estatut i la Llei de Reforma Agrària.

⁹⁵ *La Vanguardia*, 25 de juny de 1932.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Els militars toleraren malament aquestes lleis, sobretot, la discussió de l'Estatut que, els feia pensar que era el principi del trencament d'Espanya. Segons afirma José María Gil Robles en el seu llibre *No fue posible la paz* a partir del moment en el que l'Estatut va entrar a les Corts per a la seva discussió, els militars no addictes al règim van començar a organitzar-se formant el nucli del que seria després, la U.M.E. (Unión Militar Española).

3.2. La insurrecció del general José Sanjurjo el dia 10 d'agost de 1932

Per una sèrie d'enfrontaments entre anarquistes revoltats i la Guàrdia Civil, amb baixes per les dues bandes, Manuel Azaña, cap del Govern, va considerar oportú rellevar al general José Sanjurjo de la Direcció General de l'Institut de la Guàrdia Civil i donar-li la direcció del cos de Carrabiners. José Sanjurjo, amb l'anterior càrrec tenia un cert control sobre l'ordre públic i podia aplanar qualsevol intent de revolta, o bé, promoure-la, és a dir, el comandament de l'Institut li conferia un poder que amb la direcció del cos de Carrabiners no tenia. Certament l'adhesió del General, a través de la persona de Miguel Maura, al canvi de règim, fou un dels factors que contribuïren, el 14 d'abril, a la proclamació de la República, però en aquell moment les condicions havien canviat considerablement. Miguel Maura ja no era al Govern i per a ell, perillava l'ordre públic i la unitat d'Espanya. En aquest context el General va pensar que no hi havia garanties que la República esdevingués unitària i burgesa, règim al que ell havia donat suport, i va creure que era necessari un cop d'estat per evitar el desmembrament de la Pàtria.

El 10 d'agost, va promoure una insurrecció que es va centrar en dos fronts: Madrid amb molt poca incidència i Andalusia, bàsicament a Sevilla i Jerez de la Frontera, on va comptar amb l'ajuda de la Guàrdia Civil d'aquelles poblacions i d'una companyia d'Enginyers de la Guarnició de Sevilla. A Madrid, els insurrectes van fracassar. Alertat el Director General de Seguretat va frustrar el cop amb l'ajuda de les forces d'assalt. Els contactes civils que tenia el general Sanjurjo feu que hi hagués molta gent involucrada, bàsicament, carlins, militars retirats i monàrquics d'extrema dreta. Entre ells els més significatius foren el tinent general Emilio Barrera, exiliat i codirector del cop d'estat, i el capità d'aviació Juan Antonio Ansaldo. A Catalunya també hi havia

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

gent compromesa. Peña Blanca que va ser clausurada, junt amb cercles tradicionalistes. Una de les persones més destacades fou Renato Llanas de Niubó que havia estat membre de la Unión Monárquica Nacional i de les Juventudes de Unión Patriótica. Amb ell hi van col·laborar Carlos López Manduley, un fill del general Despujol, Justo Sanjurjo, fill del general, Sánchez Cañete i Julio de Lasarte Pesina.⁹⁶

El general José Sanjurjo es feu fort a Sevilla, on es va proclamar Capità General d'Andalusia, destituint alguns generals amb comandament, però finalment, la insurrecció fou sufocada per les forces lleials a la República. No va durar ni 24 hores ja que quan fugia, el General, junt amb els seus acompanyants cap a la frontera de Portugal, van ser detinguts a les 5h 35 del dia 12 a Río Tinto (Huelva).

La insurrecció va ser supervisada des de l'aire, pel general Emilio Barrera amb un avió pilotat pel capità Juan Antonio Ansaldo. En adonar-se del fracàs van retornar a Biarritz d'on havien sortit. El generals Emilio Barrera, Severiano Martínez Anido i el cardenal Pedro Segura van esperar el desenvolupament dels esdeveniments, des del Principat d'Andorra.⁹⁷

Una de les primeres reaccions del Govern va ser tancar els diaris de dreta: *ABC*, *El Debate*, *El Siglo Futuro*, *Informaciones*, *El Diario Universal*, i la revista *Marte*.

El dia 6 d'agost s'havia clausurat la Sociedad Cultural d'Acción Española, ja que *El Heraldo de Madrid* els havia denunciat manifestant que era una organització que emmascarats sota l'aparença d'una entitat cultural, conspirava contra la República. Van publicar una carta en la que Antonio Goicoechea demanava cabals per a la restauració de la Monarquia. Es va procedir a fer un registre a l'Entitat, trobant-se documents comprometedors, detenint a José Félix de Lequerica, Antonio Goicoechea, Ramiro de Maeztu, Fernando Gallego de Chaves Calleja, marquès de Quintanar; Luís Rodríguez de Viguri i Santiago Fuentes Pila.⁹⁸ El 17, se suspenia la revista *Acción Española* ja que es temia que era un niu de conspiradors.⁹⁹

⁹⁶ Pel que fa referència a la participació civil del cop d'estat em baso en la Declaración del Testigo Renato Llanas de Niubó ante el Fiscal, delegado para la instrucción de *La Causa General*, doc. 436, A.1.659.393

⁹⁷ Miquel Batllori i Víctor-Manuel Arbeloa, ed. *Arxiu Vidal i Barraquer: Església i Estat durant la Segona República espanyola 1931-1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977, vol III, 21 de desembre de 1932/9 d'octubre de 1933, 3ª part, pàg. 802

⁹⁸ *Heraldo de Madrid*, 5 d'agost de 1932, pàg. 1 i Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios...*, pàg. 97.

⁹⁹ Amb data 16 de novembre de 1932, va tornar a sortir el n. 17 de *Renovación Española*

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

El manifest que el general José Sanjurjo feu repartir per Sevilla deia: «*Por amor a España y por imperativos de nuestra conciencia y nuestro deber que nos obliga a salvarla de la ruina, de la iniquidad y de la desmembración*». En fer un escandall de les persones involucrades en el cop d'estat podem observar que els condemnats per aquest fet, són majoritàriament militars, amb la connivència d'alguns civils clarament contraris a la República. El cop d'estat es va frustrar i el general Sanjurjo i els altres caps insurrectes van ser detinguts, jutjats, alguns condemnats a mort i posteriorment indultats. Durant el judici el general Sanjurjo va fer dues declaracions que ens interessin. La primera és que ell no pretenia una restauració monàrquica. Ell no havia anat contra el règim, solament volia corregir les desviacions que el Govern duia a terme. La segona era que, l'evolució de les lleis que s'estaven elaborant a les Corts, principalment l'Estatut de Catalunya, portaven al trencament d'Espanya i el que volia era garantir la unitat de la pàtria. Del que es desprèn de les seves declaracions és que el factor més important que li feu prendre la decisió de promoure una insurrecció armada, fou la discussió de l'Estatut,¹⁰⁰ decisió compartida per tots els membres involucrats en la insurrecció.

En relació a Peña Blanca, pensem més en actituds purament individuals que en una posició de l'Entitat, ja que no hem trobat cap document que ens faci pensar el contrari, malgrat que com a conseqüència d'aquests fets, es va clausurar l'Entitat i es va detenir Renato Llanas de Niubó, José María Poblador, Carlos López Manduley i d'altres.¹⁰¹ Ja hem explicat que també fou detingut el membre de Peña Blanca, Joaquín Sentmenat Riera, que fou deportat a Villa Cisneros i, segons la seva declaració, va col·laborar, encara que no fou detingut, Francisco Lacruz Casamayor,¹⁰² també membre de Peña Blanca, que posteriorment s'introduiria en organitzacions sindicals i antimonàrquiques per tal d'ajudar al moviment insurreccional contra la República.

¹⁰⁰ El general José Sanjurjo va demanar a Alejandro Lerroux: «que salvara España oponiéndose al desgarrón de la unidad nacional en Cataluña con el Estatuto», Arxiu Sanjurjo, cit. per Enrique Sacanell Ruiz de Apodaca, *El general Sanjurjo, héroe y víctima. El militar que pudo evitar la dictadura franquista*, Madrid, La Esfera de los Libros, 2004, pàg. 98.

¹⁰¹ Declaración del Testigo Renato Llanas de Niubó ante el Fiscal,...

¹⁰² Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Don Francisco Lacruz Casamayor ante el Fiscal, delegado para la instrucción de la Causa General, doc. 319.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonzins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

4. *Aprovació de la llei de Bases per a la Reforma Agrària i l'Estatut de Catalunya. Les eleccions al Parlament de Catalunya*

A partir d'aquests fets, el Govern va accelerar l'aprovació de la llei de Bases per a la Reforma Agrària i l'Estatut de Catalunya. La primera s'aprovava el 8 i el segon, el 9 de setembre per 314 vots a favor i 24 en contra i 116 abstencions.¹⁰³ Tenint en compte que s'aprovava un Estatut que havia entrat a les Corts amb VIII títols i quedava reduït a V i de 52 articles del projecte inicial quedava reduït a 18 amb un disposició transitòria.

Els 24 diputats que van votar en contra foren:

- Nicasio Velayos (Minoría Agraria)
- Joaquín Fanjul (Minoría Agraria)
- Gonzalo Figueroa O'Neill (republicà independent)
- Miguel Maura (Derecha Liberal Republicana; present al Pacte de Sant Sebastià)
- Felipe Sánchez Román (Al Servicio de la República; present al Pacte de Sant Sebastià)
- Antonio Royo Villanova (Minoría Agraria)
- José Algora Gorbea (PSOE)
- Alfonso García Valdecasas (Al Servicio de la República; i, més tard un dels fundadors de la Falange)
- Gregorio Arranz Olaya (Derecha Liberal Republicana)
- César Gusano Rodríguez (Derecha Liberal Republicana)
- Luís García y García Lozano (Partido Republicano Radical)
- José María Lamamié de Clairac (Minoría Agraria)
- Tomás Ortiz de Solórzano (Minoría Agraria)
- José María Cid (Minoría Agraria)
- Antonio Sacristán Colás (PSOE)
- Ricardo Gómez Roji, sacerdot (Minoría Agraria)
- Santiago Guallar, sacerdot (Minoría Agraria)
- Rufino Cano de Rueda (Minoría Agraria)
- Ramón de la Cuesta y Cobo de la Torre (Minoría Agraria)
- José Martínez de Velasco (Minoría Agraria)
- Jerónimo García Gallego (independent: demòcrata, republicà, catòlic, sacerdot i agrari)
- Cándido Casanueva (Minoría Agraria)
- Modesto Gosálvez (Minoría Agraria)
- Pedro Martín y Martín (Minoría Agraria)

Tal com es dedueix d'aquesta llista la majoria de diputats que van votar en contra pertanyien a Minoría Agrària, però cal dir que el va ser bastant transversal, ja que hi ha diputats del PSOE, del grup Al Servicio de la República, del Partido Republicano Radical d'Alejandro Lerroux i de la Derecha Liberal Republicana que liderava Miguel Maura. El vot en contra d'aquest i de Felipe Sánchez Román són els més sorprenents ja

¹⁰³ Paul Preston (Recopilador), *Revolución y guerra en España 1931-1939*, Madrid, Alianza Editorial, 1984, cap. 4 *Regionalismo y revolución en Cataluña*, Norman Jones, pàg. 86

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

que van participar al Pacte de Sant Sebastià, on s'acordà la concessió de l'Estatut per a Catalunya.

L'Estatut va ser promulgat el 15 de setembre de 1932 quan el va signar el president de la República, Niceto Alcalá Zamora, a Sant Sebastià.

En autoritzar-se de nou la publicació de *El Debate*, el 9 d'octubre de 1932, que havia romàs tancat prop de dos mesos, va notificar a la seva pàgina editorial que desconeixia la conjura, però va aprofitar l'apertura del diari per carregar contra el Govern per la censura religiosa que efectuava, per l'aplicació arbitrària de la Constitució i per la concessió de l'autonomia a Catalunya.

L'11 va reaparèixer *Informaciones* però encara van restar tancats l'*ABC*, *La Nación*, i algunes altres publicacions com *Renovación Española*.

Després de l'aprovació de l'Estatut, Francesc Macià signava el 25 d'octubre de 1932 el decret de convocatòria d'eleccions al Parlament de Catalunya pel 20 de novembre.

Al dia següent la Lliga publicava el seu Manifest electoral i esvania les possibilitats d'integrar-hi altres formacions a no ser que acceptessin plenament el programa que proposaven. Tot seguit els tradicionalistes van promoure una agrupació electoral comptant amb els centres polítics i culturals que defensaven una posició clarament dretana. Haguessin volgut incorporar la Lliga però el seu Manifest no els deixava marge de maniobra, ja que aquest partit, des de la proclamació de la República, havia manifestat la seva lleialtat al règim i, altrament, la seva solidesa política feia que no necessitava concórrer a les eleccions amb formacions que podrien desacreditar-los. El Manifest electoral de la Lliga va ser fortament contestat pels diaris *El Correo Catalán*, i el *Diario de Barcelona*. Com a partits de dretes tenien punts en comú però els atacs constants que va rebre la Lliga els obligà a donar una resposta contundent als tradicionalistes: «la Lliga regionalista crida l'opinió pública a lluitar per Catalunya i pels principis que entén fonamentals de la societat: la religió, la propietat, la família i el dret i l'ordre dintre de la legalitat republicana servida amb tota lleialtat. Respectem l'opinió dels confreres monàrquics, si entenen que abans que tot cal combatre les institucions legals d'avui, encara que per això hagin de patir els sentiments religiosos i els grans interessos socials, fins que sigui aconseguit l'objectiu del restabliment de la

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

monarquia; però que ens respectin també l'opinió nostra». La Comunió Tradicionalista acceptava la defensa de la religió, la propietat, la família, el dret i l'ordre, però ja en aquells moments, de cap manera la legalitat republicana. Cal dir, però, que a Tarragona, la Lliga va fer una excepció amb la coalició Unió Ciutadana, en la que s'hi inclogué tradicionalistes i antics membres del Partit Liberal.¹⁰⁴

5. *Els tradicionalistes i l'intent de vertebració de l'opció monàrquica.*

A partir d'aquí la Comunió Tradicionalista va cercar aliances amb grups de caire catòlic o cultural, manifestament de dretes i contraris a la República. Es van presentar a les eleccions amb la candidatura «Derecha de Cataluña» i també «Dreta de Catalunya» en la que hi participaren membres de Peña Blanca, del Partit Agrari de Catalunya, del Centro de Defensa Social, que va tenir una gran activitat a nivell propagandístic, i altres associacions catòliques com la Cívica Femenina. Més endavant, s'hi va adherir l'Agrupació Social Terrassenca.¹⁰⁵

Per tal que les eleccions fossin el més netes possibles el dia 27 d'octubre s'autoritzava l'apertura dels cercles Tradicionalistes, que havien estat tancats amb motiu de la insurrecció del 10 d'agost.

Amb aquesta operació els tradicionalistes intentaven, per primera vegada, la vertebració de les dretes sota la seva direcció, de la mateixa manera que, més endavant, ho intentarien: Acción Popular, creant la Confederación Española de Derechas Autónomas (C.E.D.A.) i Renovación Española, llançant la idea de la Federación de las Derechas i al desembre de 1934, amb la formació del Bloque Nacional.

Atès que, llevat de la Comunió Tradicionalista, les altres formacions que integraven la Dreta de Catalunya no eren partits polítics, l'eslògan de campanya va ser: Religió, Família, Pàtria i Propietat defugint la connotació monàrquica que podia tenir, per tal de captar el vot catòlic i conservador que quedava al marge dels plantejaments de la Lliga. Moltes vegades a aquest eslògan s'hi afegia alguna altra paraula amb la mateixa intenció política. Així en el manifest del Centro de Defensa Social es parlava de: Religión, Patria, Familia, Propiedad o Prosperidad y Orden social, paraules que les

¹⁰⁴ *La Veu de Catalunya*, 28 d'octubre de 1932

¹⁰⁵ *Diario de Barcelona*, 4 de novembre de 1932, pàg. 14

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

consideraven com a definidores dels grups de dretes.

De fet, el desenvolupament de cadascuna d'aquestes paraules definia tot el programa de la candidatura. La Constitució republicana amb els articles 26 i 27 i la conseqüent expulsió dels Jesuïtes, així com la llei de Confessions i Congregacions, havia disgustat a l'electorat catòlic i, per tant, la defensa de la Religió els podia aportar el vot catòlic. L'article 43, que preveia el divorci, enlloc de presentar-ho com un avenç en les llibertats individuals dels ciutadans, ho presentaven com un article que legalitzava la destrucció de la Família. El sistema autonòmic que preveia la Constitució i l'Estatut de Catalunya, com a destructor de la Pàtria i les reformes previstes amb la llei de Reforma Agrària com a destructores de la Propietat i l'Ordre Social.

A més a més, la precipitació de les eleccions no havia pogut donar compliment a l'actualització del cens i, malgrat que a la Constitució figurava el dret de vot femení, a les eleccions al Parlament de Catalunya, no va donar temps a incloure'l. Aquest fet va ser aprofitat electoralment per tots els partits de dreta, àdhuc per la Lliga. L'Estatut s'havia promulgat el dia 15 de setembre i les eleccions van ser convocades pel 20 de novembre. No donava temps d'actualitzar el cens i, per tant, les dones no pogueren votar, malgrat les pressions dels partits de dretes i les organitzacions com Acció Femenina, que va presentar un escrit al president Francesc Macià demanant-li el vot.¹⁰⁶

La candidatura batejada amb el nom de Dreta de Catalunya, que més endavant donaria nom al partit polític del mateix nom, es va presentar per Barcelona-capital i per Barcelona-circumscripció. A Girona amb el nom de Coalició Catòlica, que també agrupava els tradicionalistes i els monàrquics.¹⁰⁷ A aquestes candidatures s'hi van afegir un nombre de persones no adscrites a cap partit, que més tard s'integrarien a diverses formacions conservadores. Els membres que integraven la candidatura foren:

Barcelona – Capital

- Salvador Anglada Llongueras. Comerciant i propietari. Exregidor de Barcelona
- Lluís Argemí de Martí. Industrial. Exsenador i exvicepresident de la Diputació Provincial de Barcelona.
- Joan Burgada Julià. Publicista. President de la «Asociación de la Prensa Diaria de Barcelona» i futur director del *Diario de Barcelona* després de la Guerra.

¹⁰⁶ *Diario de Barcelona*, 1 d'octubre de 1932

¹⁰⁷ Mercè Vilanova, *Atles electoral de Catalunya durant la Segona República. Orientació del vot, participació i abstenció*; Barcelona, Fundació Jaume Bofill, Edicions de la Magrana, 1986, pàg. 61

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Josep Bilbeny Calusell. Advocat i acadèmic
- Octavi Domènech Vendrell. Industrial
- Francesc Gambús Rusca. Financer i fabricant
- Miquel Gavín Sagardia. Obrer.
- Francesc Guarner Molina. Advocat i propietari
- Alfons Ibáñez Farrán, Advocat. Secretari del Centre de Defensa Social
- Miquel Junyent Rovira. Advocat, exsenador, exdiputat a Corts, extinent d'Alcalde de Barcelona i director de *El Correo Catalán*
- Rupert Lladó. Dependent de comerç
- Francesc Manich Illa. Advocat i publicista
- Carles de Montoliu i de Duran, baró d'Albi. Advocat i hisendat
- Enric Puig Jofre. Acadèmic i publicista. Vicepresident de la «Unión Nacional de Laboratorios Químicos Farmacéuticos»
- Ramon Riera Guardiola. Fabricant i propietari. Exregidor de Barcelona
- Lluís Segalà Estalella. Catedràtic de la Universitat, membre de l'Institut d'Estudis Catalans
- Santiago Torent Buxó. Advocat. Membre de Peña Blanca
- Lluís C. Viada i Lluch. Escriptor. De les Acadèmies Gallega i de Bones Lletres de Barcelona
- Joan Bautista Viza Caball. Advocat, propietari i exregidor de l'Ajuntament de Barcelona.

Barcelona – Circumscripció

- José Bertrán Güell. Advocat i publicista. Membre de Peña Blanca
- Miquel Cardelús Carreras. Enginyer industrial
- Joan Cisquer Ortega. Advocat
- Josep Maria Cunill i Postius. Propietari agricultor
- Ramon Gener Baró. Advocat i propietari
- Josep Maria Junyent Quintana. Advocat i publicista
- René Llanas de Niubó. Estudiant de medicina. Publicista. Carlí. Pres governatiu implicat amb la sanjurjada¹⁰⁸
- Josep Marcer Carbonell. Hisendat
- Josep Maria de Marimón i de Padró. Propietari
- Manuel Mundet Ollé. Hisendat
- Fèlix Oliveras Cots. Comerciant
- Josep Prat Piera. Advocat i publicista
- Manuel Puigrefagut Dou. Advocat i propietari
- Manuel Puntas Viñas. Procurador dels Tribunals i propietari
- Joan Soler Janer. Advocat i publicista

Girona

A Girona es va formar la candidatura denominada Coalició Catòlica, de la que en formaven part:

- Maria dels Àngels de Janer i de Milà de la Roca
- Andreu Basses, advocat

¹⁰⁸ Segons pròpia declaració a la Causa General es va presentar per Girona

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Jerònim Figa i Sala, del comerç
- Ramón Gassió i Bosch, metge
- Miquel Martí Cabré, advocat
- Benet de Pomés i de Pomar, comte de Santa Maria de Pomés
- Xavier de Ros i de Dalmases, pèrit agrònom¹⁰⁹
- Joaquim de Sarriera de Losada, advocat
- Mauricio de Sivatte de Bobadilla, marquès de Vallbona, advocat
- Joan Soler i Janer, advocat
- Narcís Vidal i Sastreger, metge¹¹⁰

La majoria dels candidats eren carlins i l'acte de presentació de la candidatura, es feu al Cercle Tradicionalista de Barcelona del Passeig de Gràcia, 17, principal i el va presidir el Cap Regional de la Comunió Tradicionalista de Catalunya, Miquel Junyent.¹¹¹

Aquesta candidatura, es definia com una agrupació catòlica que responia al lema de Religió, Pàtria, Família i Propietat, on tots els components propugnaven la unitat de les dretes i lluitarien amb totes les seves forces per aconseguir aquest objectiu i fer escoltar la seva veu al Parlament de Catalunya.

Es van rebre adhesions dels senyors Francesc de P. Gambús, Joan Burgada Julià i Miquel Gabín.

En el seu parlament Miquel Junyent va expressar que calia oposar al govern un front catòlic capaç de combatre la revolució i per això s'havia cridat a totes les organitzacions que compartien aquest sentiment. Segons digué, aquesta proposta va tenir una gran acollida no solament a Catalunya sinó a tota Espanya. Del parlament que es feu en aquest acte n'hem extret: «Dreta de Catalunya, patrocinada por importantes colectividades políticas y sociales netamente derechistas, con exclusión de la Lliga Regionalista, ante cuyo espíritu absorbente, monopolizador y centralista se estrellaron los esfuerzos, la generosidad sin límites y el desinterés de los restantes partidos que

¹⁰⁹ L'any següent seria president de Derecha de Cataluña. No s'esmenta la candidatura de Tarragona i Lleida perquè no hi formen part cap membre ni de Peña Blanca ni del que més endavant serà Derecha de Cataluña.

¹¹⁰ Robert Vallverdú i Martí, *El carlisme català durant la Segona República (1931-1936). Anàlisi d'una política estructural*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, pàg. 117, nota 175 del Correo Catalán, 6 de novembre de 1932. Joan Solé i Jané apareix a Barcelona i Girona, cosa que no pot ser. Recolzant-se amb el setmanari *Seny* Robert Vallverdú creu que es devia presentar per Barcelona. Segons el Correo Catalán de 8 de novembre, Narcís Vidal i Andreu Basses van ser substituïts per Arcadi de Senillosa i de Gayolà, baró de Roda i per Enric Sagnier Vidal.

¹¹¹ *Diario de Barcelona*, 6 de noviembre de 1932.

apoyaban la idea de la unión». ¹¹²

En els seus discursos sempre aprofiten l'avinentsa per criticar la Lliga ja que es dirigien a un electorat socialment semblant. En aquestes eleccions prenen com a ideòlegs Juan Vázquez de Mella i Antoni Maura, cercant l'equilibri entre tradicionalistes i alfonsins. Com a suport a la candidatura es va convidar a participar a la campanya a Antonio Goicoechea, que era vicepresident honorari de la Peña Blanca i a María Rosa Urraca Pastor, de la Comunió Tradicionalista, i gran propagandista de la ultradreta espanyola.

Per la campanya electoral s'utilitzaren mitjans com la ràdio, on hi parlaren Santiago Toront, de Peña Blanca, Josep Maria Junyent, Francesc Manich i Enric Puig Jofre. ¹¹³

Els membres de Peña Blanca que hi participaren, ressaltaven la seva actitud contrària a la Lliga, amb qui no compartien ni el seu accidentalisme, ni el seu tradicional autonomisme, ni el sentit d'estat. L'animadversió de la Lliga per aquests grups era compartida i no els volia dins de les seves files, per considerar-los marginals, i amb un comportament que no responia a la voluntat del poble català, ni de dretes ni d'esquerres. La Lliga havia acceptat el nou règim, com ja hem expressat en capítols anteriors, altrament en unes declaracions al diari *El Sol* de Madrid, Francesc Cambó havia manifestat quines serien les línies a seguir del partit envers la República:

[...] debe actuarse lealmente dentro del régimen republicano, por estimar que en las circunstancias que se encuentra actualmente España y en que se encuentra el mundo entero, una restauración – que solo sería posible con un acto de fuerza – provocaría intensísimas reacciones de la extrema izquierda, con grave peligro de que triunfara la revolución social y con la seguridad de abrir para España un extenso período de luchas intestinas

No hay que olvidar – y es preciso recordarlo a cada momento a las clases sociales conservadoras – que muchos de los atropellos que hoy son víctimas tienen su origen en la existencia de la Dictadura. Yo he de confesar que una de las finalidades que me propuse al redactar mi libro *Las Dictaduras* fue advertir a las clases conservadoras, durante el régimen dictatorial, de las consecuencias que para ellos tenía que representar la liquidación de aquel régimen para contribuir a liberar a sus herederos y sucesores, de responsabilidades por razón de acontecimientos que se produjeron bajo su mando, pero que habían sido generados bajo el régimen dictatorial.

Dentro de la República pueden triunfar todas las ideologías y alcanzar cabal respeto todos los intereses; basta para ello que sepan conquistar el consenso de la opinión.

Aunque los que gobiernan la República española acentúen su significación

¹¹² *La Vanguardia*, 8 de novembre de 1932

¹¹³ *Diario de Barcelona*, 11 de noviembre de 1932

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

demagógica, estimaría camino equivocado el de luchar contra la República [...] España no alcanzará jamás la grandeza que todos deseamos más que en el momento que quede eliminado para siempre de nuestras luchas políticas el problema de la forma de régimen; hoy está instaurada la República y nuestro deber es procurar que se consolide y se sienta fuerte, para que pueda ser tolerante y generosa. No olvidemos que las intransigencias, tanto como expresión de incultura y primitivismo, son manifestaciones de debilidad.

Sólo en el caso que la República se convirtiera en dictadura (dictadura de un hombre, dictadura de una oligarquía o de una clase) aprobaría yo una campaña, no contra el principio del régimen republicano, sino contra la expresión concreta que habría adoptado en España.¹¹⁴

Aquest posicionament no podia ser compartit de cap manera, pels membres que formaven la coalició Dreta de Catalunya. La Lliga es va presentar per Barcelona ciutat i per Barcelona província amb la candidatura *Concòrdia Ciutadana*, desmarcant-se clarament de *Dreta de Catalunya*, ja que en aquells moments, pretenia transmetre la imatge d'un partit que acceptava la legalitat republicana i no podia admetre que dins de la seva candidatura hi haguessin monárquics, alguns dels quals, fins i tot havien defensat la Dictadura.

La participació dels homes de la Peña Blanca va ser molt minsa perquè encara no era una entitat consolidada. Tanmateix, a punt de tancar la campanya-18 de novembre- es va celebrar un acte a Sarrià, en un envelat muntat per efectuar-hi el míting. Hi van parlar María Flaquer que, lògicament va denunciar el fet que no poguessin votar les dones, fent una defensa de la religió, ja que hom podia pensar que la dona era més sensible al fet religiós i podia influir en les decisions del marit. El segon a parlar va ser José Bertrán Güell que va centrar el seu discurs al fet que la Lliga hagués refusat participar en la candidatura de Dreta de Catalunya. Seguidament ho van fer altres candidats de la coalició com Antonio Armenteras, Alfonso Ibáñez Ferrán i Maria Rosa Urraca Pastor.

El tancament de campanya va anar a càrrec del vicepresident honorari de Peña Blanca, Antonio Goicoechea, en un acte organitzat per Defensa Social al Saló Victòria. En la presidència hi figuraren: Rafael Vallet, José de Olano y Lozaga, comte de Fígols, de Peña Blanca; Miquel Junyent i María Rosa Urraca Pastor, carlins. Del parlament de Antonio Goicoechea n'hem extret:

Sin vacilar acudí al llamamiento que se me hizo de venir nuevamente a Barcelona, porque he visto la lucha que se os presenta y en la que estáis empeñados.

Lo primero que se ha hecho en Cataluña, es quitar el voto a la mujer porque se

¹¹⁴ *Diario de Barcelona*, 27 de desembre, 1931, pàgs. 11 i 12

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

sabía bien que su ideal religioso está tan arraigado, que no se les convence con dádivas, ni se las convence como pistoleros, a sueldo.¹¹⁵

El peligro es que hay quien aspira a suprimirnos, pero también hay quien aspira suplantarlos – referencia clara a la Lliga [...] la Esquerra ha conseguido que a nadie le interese ya la catalanidad [...] Lo que se pretende es que dejemos de ser españoles o que dejemos de ser católicos [...] En definitiva no pretendemos otra cosa que libertad; lo que se quiere quitarnos [...] La Esquerra ha envenenado de tal manera el problema social, que no hay quien lo arregle [...] en Cataluña, por obra del artificio interesado y con miras políticas, se ha creado el problema agrario, tan difícil ya de resolver [...] Vuestros votos se han de entregar a las derechas auténticas, a las que se mantienen leales a sus ideales de Religión, Patria, Familia y Prosperidad.¹¹⁶

Per a Antonio Goicoechea no hi ha altra dreta que la dreta monàrquica, que és l'autèntica, ja sigui carlina o alfonsina i com que tenia una intenció clara d'atreure's els tradicionalistes que, en aquells moments eren els grans impulsors de la candidatura, va fer una gran lloa d'aquesta formació: «los tradicionalistas traen del pasado todo lo Bueno y lo incorporan al presente y no hay nada tan democrático como la tradición, que tiene el sufragio de los muertos que la crearon y de los vivos que la mantienen [...] Y respecto a al autonomías, ¿quiénes fueron en el siglo XIX los únicos mantenedores de los fueros regionales sino los tradicionalistas?». ¹¹⁷

Encara va fer un altre míting a Girona en defensa de la candidatura.

Les eleccions convocades pel dia 20 de novembre van transcórrer amb absoluta normalitat. *La Vanguardia* comentava: «Pocas jornadas electorales recordamos tan pacíficas, serenas y civilmente disciplinadas como la del domingo. Máximo apasionamiento, pero también máxima reflexión, templanza firme y segura en todos los ánimos, que no excluyó que todos los partidos desarrollaran una excepcional actividad en defensa de sus candidaturas». ¹¹⁸

Pel que fa al resultat de les votacions *La Vanguardia* feia el comentari on es deia que la gran massa de votants de la part alta de Barcelona, ho havia fet per la Lliga i el Partit Catalanista Republicà, afegint, que també a la Bonanova hi havia hagut una nodrida votació per a la Dreta de Catalunya, on van obtenir més de la mitjana en les eleccions al Parlament de Catalunya, però en avançar el dia es van esvanir les possibilitats de treure cap diputat. A Barcelona ciutat, amb l'hegemonia d'ERC (42%),

¹¹⁵ *Diario de Barcelona*, 19 de noviembre de 1932

¹¹⁶ *La Vanguardia*, 20 de noviembre de 1932, pàg. 6

¹¹⁷ *Diario de Barcelona*, 19 de noviembre de 1932, pàg. 9

¹¹⁸ *La Vanguardia*, 22 de noviembre de 1932, pàg. 8

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

l'oposició conservadora l'aglutinava la Lliga (24%), el PRR obtenia un 13%, el PCR un 11%. La Dreta de Catalunya obtenia només un 4%.¹¹⁹ A Barcelona província Dreta de Catalunya va treure el mateix percentatge i la Coalició Catòlica de Girona va pujar una mica més, un 5%, però tampoc van poder treure cap diputat, malgrat tenir un electorat fidel a la Catalunya central, de reminiscències carlines.

L'escrutini facilitat per la Generalitat i publicat pel *Diario de Barcelona* ens permet veure el vot conservador, per així comparar-lo amb els vots obtinguts per la Lliga.

Barcelona-ciutat

Lliga Regionalista		Dreta de Catalunya	
Candidat	Vots	Candidat	Vots
Antonio Martínez Domingo	36.980	Miguel Junyent	6.390
Fernando Valls y Taberner	36.153	Juan Burgada	6.132
José M. Tallada	35.825	Francisco de P. Gambús	6.129
L. Durán y Ventosa	35.565	Luís Argemí	6.066
Juan Ventosa y Calvell	35.215	Salvador Anglada	5.951
José Puig y Cadafalch	35.050	Francisco de A. Manich	5.952
Felipe de Solà y Cañizares	34.954	Carlos de Montoliu	5.944
Antonio Par Tusquets	34.231	Luís Segalá	5.929
Federico Roda	34.215	Octavio Doménech	5.901
Luís Jover Nunell	34.121	Ramón Piera	5.910
José Codolà y Gualdo	33.918	Alfonso Ibáñez	5.879
Luís Celis Pujol	33.790	Luís C. Viada y Lluch	5.853
Domingo Juncadella Ballbé	33.703	Enrique Puig Jofre	5.824
Alejandro Gallart y Folch	33.686	Santiago Torent	5.820
Juan Perpinyà Pujol	33.545	Juan Bautista Viza	5.813
Juan A. De Güell López	33.496	Francisco Guarner	5.788
José Agell Agell	33.361	Ruperto Lladó	5.797
José M. Farré Morego	33.114	José Bilbeny	5.785
Amadeo Vives	32.905	Miguel Gavín	5.756

¹¹⁹ Mercè Vilanova, *Atles electoral de Catalunya ...*, pàg. 55

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

En aquest escrutini veiem que Santiago Torrent va treure 5.820 vots. De la candidatura Dreta de Catalunya el que en va treure més va ser Miquel Junyent amb 6.390 vots. De la candidatura de la Lliga, el que en va treure més obtingué 36.980 vots i el que menys 32.905, la qual cosa demostra la manca de confiança de l'electorat a aquesta candidatura, tenint en compte que la majoria dels candidats eren tradicionalistes i aquest partit estava prou arrelat a Catalunya. Per nombre de vots aquesta candidatura va quedar classificada en cinquena posició com podem comprovar en els següent quadre:¹²⁰

Votacions del 20 de novembre de 1932. Circumscripció de Barcelona-ciutat¹²¹

Candidatura	Màxim	Mínim
Dreta de Catalunya	6.390	5.756
Lliga Regionalista	36.980	32.905
Partit Republicà Radical	19.025	17.521
Partit Catalanista Republicà	21.654	13.726
Partit Nacionalista Català	5.381	1.420
Esquerra Republicana	65.300	57.393
Partit Republicà Democràtic Federal (Aliança d'Esquerres)	4.156	1.709
Aliança d'extremes esquerres	1.658	611
Estat Català-Partit Proletari	586	121
Bloc Obrer i Camperol	3.565	2.092
Partit Comunista d'Espanya	1.696	1.039

De les dades facilitades pel departament de Governació de la Generalitat de Catalunya per Barcelona-circumscripció, fent la mateixa comparació que hem fet abans, ens trobem també amb una diferència considerable entre els vots de la candidatura

¹²⁰ *Diario de Barcelona*, 23 de novembre de 1932, pàg. 9

¹²¹ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, Barcelona, Edicions 62, 1973 segona edició vol I, pag. 272. S'han rectificat les dades del màxim de vots obtinguts per la Lliga. En el llibre hi figura 37.080 i les dades facilitades per la Generalitat i publicades al *Diario de Barcelona* figura 36.980. En el cas de Dreta de Catalunya figuren 6.356 i 5.039 mentre que les dades oficials són 6.390 i 5.756. S'han comprovat les dades d'Esquerra Republicana de Catalunya, Partido Republicano Radical i Partit Catalanista Republicà i coincideixen. El *Diario de Barcelona* no va publicar la resta de partits i dono com a bones les que figuren en el llibre del professor Isidre Molas.

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Concòrdia Ciutadana (Lliga) i els de Dreta de Catalunya:

Lliga Regionalista		Dreta de Catalunya	
Candidat	Vots	Candidat	Vots
Miguel Vidal y Guardiola	44.780	José Prat Piera	6.218
José M. Trias de Bes	44.775	José Bertrán y Güell	6.196
Pablo Romeva Ferrer	44.005	José M. Junyent Quintana	6.174
Antonio Miracle Mercader	43.852	Manuel Puigrefagut	6.093
José M. Blanch Romeu	43.775	J.M. de Marimón y de Padró	5.946
Ramón Picart Felip	43.731	René Llanas de Niubó	5.940
José Gallifa Coronas	43.550	Manuel Punes Vinyes	5.906
Javier Calderó Coronas	43.475	Juan Soler y Gener	5.903
José Cirera Voltá	43.399	José M. Cunill Postius	5.831
Raül M. Mir Comas	43.347	Miquel Cardelús Carreres	5.803
Alejandro Bulart Rialp	43.303	Juan Cisquer Ortega	5.766
Francisco Bultó Sert	43.221	Fèlix Oliveras Cots	5.723
Delfin Sanmartín Montfort	43.141	Ramón Gener Baró	5.697
Pedro Cairó Codina	42.921	Manuel Mundet Oller	5.655
José M. Jover Arnabet	42.257	José Mercader Carbonell	5.627

El millor classificat de la Lliga va treure 44.780 mentre que de la candidatura Dreta de Catalunya en va treure solament 6.218. José Bertrán Güell, el segon millor classificat de la candidatura obtingué 6.196 vots. El pitjor classificat de la Lliga 42.257. Per Barcelona circumscrició van ocupar la quarta posició però en cap cas van treure cap diputat.¹²²

Votacions del 20 de novembre de 1932. Circumscripció de Barcelona-província¹²³

Candidatura	Màxim	Mínim
Dreta de Catalunya	6.218	5.627
Lliga Regionalista	44.780	42.257

¹²² *Diario de Barcelona*, 24 de noviembre de 1932, pàg. 6

¹²³ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi...*, pàg. 280

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Partit Republicà Radical	7.703	6.287
Esquerra Republicana	78.814	76.035
P.S.O.E.	2.021	1.934
Extrema Esquerra Federal	3.049	2.619
Bloc Obrer i Camperol	2.893	1.915
Partit Comunista de Catalunya (P.C.E.)	380	160

La coalició de carlins i alfonsins, a més a més de Barcelona, només es van presentar a Girona amb la denominació de Coalició Catòlica i vet aquí els resultats:

Votacions del 20 de novembre de 1932 per la circumscripció de Girona¹²⁴

Candidatura	Màxim	Mínim
Coalició catòlica	4.462	2881
Lliga Regionalista	18.183	13882
Partit Catalanista Republicà	6.704	4.366
Partit Republicà Radical	4.365	3.611
Candidatura federal	4.385	2.671
Esquerra Republicana de Catalunya	36.194	27.540
Bloc Obrer i Camperol	7.720	4.397
Partit Comunista de Catalunya (P.C.E.)	391	114

D'aquestes eleccions se'n poden treure quatre conclusions:

La primera, és que s'inicien en campanya electoral uns candidats joves, com Maria Flaquer, José Bertrán Güell i Santiago Torent, que formaran el nucli fundacional, poc temps després, del que serà el partit espanyolista, monàrquic i ultradretà que defensarà els interessos dinàstics de l'exrei Alfonso XIII a Catalunya.

La segona, el posicionament de la Lliga, acceptant la legalitat constituïda que, cal dir, ho havia fet des de la proclamació de la República, però ressaltant que és el primer cop que refusen amb contundència el pacte amb partits ultraconservadors i monàrquics, posició que mantindrà fins a l'any 1936, havent de suportar els atacs constants dels altres partits de dreta i ultradreta, si bé, els atacs amb més virulència

¹²⁴ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi...*, pàg. 283

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

procediran sempre del bàndol monàrquic, ja sigui carlí o alfonsí.¹²⁵

La tercera que la Lliga es consolida com la força conservadora més votada i l'única amb la suficient força democràtica per combatre l'esquerra.

Hi ha una quarta, el comportament de la CNT-FAI que es va inhibir de participar a les eleccions, contribuint, des de primer moment, a la inestabilitat de la República.¹²⁶ Tanmateix, en fer el recompte de vots als barris obrers, deixa veure que molts simpatitzants del sindicat van votar per l'esquerra.

El dia 16 de novembre de 1932 va sortir el número 17 d'*Acción Española*¹²⁷ i'l 1 de desembre, reapareixia el diari *ABC*, suspès durant tres mesos i mig.¹²⁸

.../...

Després del 14 d'abril, era la segona vegada que els partits monàrquics havien estat bandejats per l'electorat i era el moment de refer l'espai per assolir representació. La persona disponible i més indicada per liderar-lo era Antonio Goicoechea que havia fugit a l'estranger com a conseqüència de la insurrecció del 10 d'agost de 1932, malgrat no haver tingut cap participació.

En retornar a l'octubre per assistir a l'enterrament de la seva segona esposa, va ser detingut i empresonat a Gijón per instigació a la rebel·lió, on hi romandria durant un mes. Havia titllat el govern de Manuel Azaña de «dictadura», instant a la resistència davant les pressions d'aquest. En sortir, però, va retornar a l'activitat política fent apologia dels processats.¹²⁹ Va exercir d'advocat defensor d'un dels encausats, que va ser absolt.

En aquell moment, Antonio Goicoechea presidia la Junta de Govern d'Acción Popular, acompanyant-lo en les seves funcions altres personalitats monàrquiques. Com ja hem esmentat abans, per indicació d'Ángel Herrera Oria, va haver de cedir la

¹²⁵ Cal dir, però, que quan els convingué-Tarragona i Lleida-, pactaren amb els carlins i amb independents d'ideologia poc nacionalista com radicals i monàrquics liberals.

¹²⁶ Degut a les revoltes de l'Alt Llobregat, havien empresonat molts militants, fins i tot s'havia promulgat la Llei de Defensa de la República per reprimir actes extremistes que els era desfavorables.

¹²⁷ Eugenio Vegas Latapie, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Editorial Planeta, 1983, pàg. 165

¹²⁸ *ABC*, 1 de desembre de 1932.

¹²⁹ Pedro Carlos González Cuevas, *Acción Española. Teología política y nacionalismo autoritario en España (1913-1936)*. Madrid, Editorial Tecnos, 1998, pàgines 170 i 171

presidència a José María Gil Robles, iniciant-se, una sortida del partit dels membres monàrquics, malgrat la recomanació que tinguessin paciència.¹³⁰

A partir d'aquesta nova situació, Antonio Goicoechea va continuar treballant per la creació d'una nova formació netament monàrquica. En una conferència al Monumental Cinema de Madrid, el 18 de desembre, va exposar un programa pensat en la tradició i cercant allò que uneix els elements de dreta, situant la defensa de la religió en primer terme. Emulant la frase coneguda de Manuel Azaña va manifestar que «España ha dejado de ser España». La religió no pot dissociar-se del sentiment espanyol. L'Espanya laica ha deixat de ser Espanya, ja que la religió forma part del sentiment espanyol. Només el rei pot defensar d'una manera neutral la tradició espanyola de la qual en forma part la religió.

Va combatre l'accidentalisme i va refusar la sobirania popular del Parlament: «El Poder ejecutivo no puede salir del Parlamento, como si fuera su criatura. Eso es la muerte de la libertad. El centro de gravedad está arriba en la unidad de mando (Maura)», és a dir el rei.

En finalitzar, Antonio Goicoechea va exposar la seva idea de crear una «Federación de Derechas Españolas», embrió d'un nou partit, al marge d'Acción Popular, amb la confiança que s'uniria la Comunió Tradicionalista ja que els seu discurs no s'apartava gaire de l'ideari d'alguns sectors del tradicionalisme, bandejant la qüestió dinàstica per evitar la discòrdia. Va cloure l'acte amb una sentència que va fer fortuna i que va repetir en altres mítings:

Repugnamos el posibilismo. Somos intransigentes, hostiles irreductibles, lo somos no para beneficio nuestro, en beneficio de España, que quiere volver a sí misma.¹³¹

Antonio Goicoechea va dimitir de tots els seus càrrecs d'Acción Popular el dia 8 de gener de 1933, amb una carta dirigida a José María Gil Robles exposant les raons que l'obligaven a prendre aquella decisió. El nou líder d'Acción Popular li va respondre que els principis ideològics que defensava, eren en realitat els mateixos que defensaven ells. Només hi havia una diferència de tàctica, que les noves circumstàncies obligaven a

¹³⁰ Pedro Carlos González Cuevas, *Acción Española...*, pàg. 143

¹³¹ *ABC*, 20 de desembre de 1932, pàgines 19 i 20

seguir.¹³² Dos dies després es publicaria la Carta-programa.

El 10 de gener de 1933, poc després que Antonio Goicoechea presentés la dimissió a Acción Popular, un grup de notables, encapçalats pel marquès d'Álava, li va dirigir una carta d'adhesió als principis exposats en la conferència del 18 de desembre, demanant que concretés el seu ideari, i instant-lo a dirigir un partit específicament monàrquic. En la carta es considerava irreversible la crisi dels sistema republicà «que, después de aniquilar los últimos vestigios de disciplina social y de la moral colectiva, resulta impotente para encauzar la vida nacional por derroteros jurídicos, que permitan en nuestra patria las normas de convivencia humana comunes a todos los pueblos civilizados».¹³³ La carta anava signada, a part del marquès d'Álava, per una sèrie de nobles entre els quals hi figurava el català, Benito de Pomés y de Pomar, comte de Santa Maria de Pomés i altres persones conegudes com Ramiro de Maeztu, Honorio Maura, Pedro Sainz Rodríguez, César Silió, Cirilo Tornos, etc.

Antonio Goicoechea va respondre amb una Carta-programa que considero necessari reproduir alguns dels seus paràgrafs, doncs formen part dels principis ideològics del partit que, des de feia uns dos mesos, s'estava gestant, principis que també serien adoptats per la delegació catalana que posteriorment es crearia. La seva influència en l'extrema dreta monàrquica de l'Estat va ser notable:

El primero “la afirmación explícita de nuestra personalidad y de nuestro completo ideario” [...] ansiamos dos cosas: una nacionalización de nuestras Instituciones y de nuestro gobierno, alcanzada, con la mirada puesta en la tradición mediante una restauración de los valores eternos del pensamiento español.

[...] Pretendemos españolizar, mudando las formas, y mudar las formas, pero siempre españolizando. Queremos una España renovada, pero que no deje de ser España. La renovación española; tal es nuestro ideal, y tal debe ser nuestra divisa.

La restauración plena del pensamiento español, aunque obra principal de la espontaneidad social, implica en el Estado una acción colaboradora y aun directora, imposible de conciliar con la teoría del poder neutro, sin ideas y sin alma, espectador maniatado e impasible de todos los desvaríos ideológicos. Para nosotros no es el Estado una forma sin contenido, sino una actividad y un pensamiento conscientemente encaminados a la consecución de fines. Cosa muy distinta del respeto escrupuloso de la libertad, así individual como colectiva, dentro de los límites que consienta la conservación social y nacional, es la conversión del Estado en mero juez de campo, de actividades que sin freno compitan, y que destruyan la Sociedad al destruirse mutuamente.

¹³² Pedro Carlos González Cuevas, *Acción Española*.... Pàg. 180

¹³³ Pedro Carlos González Cuevas, *Acción Española*.... Pàg. 179

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Creu que cal corregir alguns errors que va cometre la Monarquia. Emulant el mestratge d'Antonio Maura, en va ressaltar: «su inquebrantable devoción a la Monarquía; [...] con su catolicismo ejemplar y sincero».

Pretén crear una Federació de les Dretes Espanyoles, on hi càpiguen totes les dretes: «Quiero ello decir que cuantos sientan escrúpulos para la aceptación del total contenido de nuestro programa, bien porqué, procedentes del campo de la tradición, honradamente crean que no nos ajustamos estrictamente y fielmente a ella, bien porqué procedentes del campo de la Monarquía constitucional y parlamentaria entiendan que hacemos al pasado demasiado generosas concesiones, no deben tener reparo el ayudarnos, y por ayuda entiendo lo mismo, la definitiva incorporación a nuestras filas que una posible agrupación al lado de ellas».

Aquí repeteix la frase que abans s'ha mencionat: «En lo religioso, somos católicos; en lo político, monárquicos; en lo jurídico, constitucionales y legalistas; y en lo social demócratas».

«En lo religioso, somos católicos» per tres raons: «primera, porque dado lo que representa el catolicismo en el pensamiento nacional; segunda, porque tal calificación es, en esta hora de desamparo y de desgracia, la protesta mejor y más noble contra persecuciones, injusticias y despojos que sienten como propios España entera; y tercera, porque el catolicismo social es el reverso, y a la vez la curación del marxismo.»

«En lo político, monárquicos» perquè: «Somos, en lo político partidarios de que el sumo poder tenga cualidad hereditaria; no deber su cargo a un partido ni a una elección, sino a sus antepasados, a él mismo y a su identificación con el sentir nacional.»

«En lo jurídico, constitucionales y legalistas.» Estableix una mena de relació estranya en la que exposa que es partidari d'un sistema monocràtic o d'unitat de comandament, basat en la confiança del poble. És a dir, el Poder ve de dalt, que és qui mana però gaudint de la confiança del poble. Com que el poble confia en el Poder no existeix un absolutisme sense justificació, ja que si fos així perdria la confiança del poble: «organizar el sufragio no será destruirlo, ni siquiera restringir-lo, sino adecuarlo a las desigualdades y a los matices de la realidad nacional, de modo tal, que lo que hoy es

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonzins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

un producto caprichoso e inconsciente de muchedumbres desorganizadas llegue a constituir expresión, a la vez de grandes valores y categorías sociales, de grupos coherentes, en los que todos tengan su puesto y su modo de actuar y de influir». En referir-se a que serem constitucionalistes i legalistes es refereix a una constitució votada per unes corts corporatives i un respecte legal a aquesta constitució que atribuirà al poder executiu, designat per la Unidad de mando (el rei), el Poder monàrquic.

Finalment ens diu: «y en lo social demócratas». Explica que no ho som políticament sinó socialment perquè creiem que el poble no s'ha de convertir en el principal i gairebé únic dels seus objectes: «A los más altos deben corresponder las mayores responsabilidades; a los más bajos los mayores provechos de un recto gobernar».

Acaba la carta-programa agraint a totes les persones que s'havien dirigit a ell perquè exposés la seva ideologia: antics mauristes, representants del nacionalisme espanyol (Partido Nacionalista Español), conservadors històrics, exmembres de la Unión Monárquica Nacional, liberals per convicció, monàrquics independents i conservadors que s'havien apartat de la política.¹³⁴

Antonio Goicoechea havia rebut a través de Jorge Vigón,¹³⁵ una carta de l'exrei Alfonso XIII datada el 12 de gener, en la que aquest, li atorgava els poders perquè assumís la direcció política monàrquica.¹³⁶ Des del l'exili francès li van donar suport: Severiano Martínez Anido, exgovernador civil de Barcelona i ministre de Governació durant la dictadura de Primo de Rivera; el capità Juan Antonio Ansaldo, José Calvo Sotelo, Eduardo Aunós,¹³⁷ Jorge Vigón, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, el tinent coronel d'estat major Valentín Galarza,¹³⁸ etc.¹³⁹

En la mateixa direcció, José María Pemán, vinculat al tradicionalisme però defensor de l'exrei Alfonso XIII, va escriure al rotatiu *El Siglo futuro*, una proposta als carlistes per tal d'aconseguir la unitat monàrquica proposant formar: «una Federación monárquica que, respetando la independencia de los partidos y sin entrar en la cuestión

¹³⁴ Antonio Goicoechea, «La proyectada federación de la derechas españolas. Carta-Programa», *Diario de Barcelona*, 17 de gener de 1933; pàgines 9, 10 i 11.

¹³⁵ Ministre d'obres públiques amb el govern de Franco (1957-1967).

¹³⁶ José María Gil Robles, *No fue posible la paz*, Barcelona, Ediciones Ariel, 1968, pàg. 711

¹³⁷ Ministre de Justícia amb el govern del general Franco (1943-1945)

¹³⁸ Ministre de Governació amb el govern de Franco (1941-1942)

¹³⁹ Eugenio Vegas Latapie, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Editorial Planeta, 1983, pag. 157.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

dinàstica, pudiera presionar a los accidentalistas hacia una unión electoral en pie de igualdad».¹⁴⁰

Poc abans de fundar el partit, Antonio Goicoechea va cercar suports a tota Espanya. Comptava amb Pedro Sainz Rodríguez, Fernando Suárez de Tangil, comte de Vallengano, un dels més fidels seguidors, Honorio Maura, José Calvo Sotelo, etc.¹⁴¹ I, a Catalunya, amb el grup de Peña Blanca. El 22 de gener de 1933, va venir a Barcelona amb la finalitat de cercar adhesions a la nova formació i consolidar la seva idea de constituir la «Federación de Derechas Españolas». Van donar una conferència a l'Hotel Ritz, organitzada per Peña Blanca, recalcant els punts essencials del seu ideari, aprofitant el seu parlament per blasmar la Constitució republicana, sintetitzant el seu ideari en un paràgraf, que ja hem mencionat anteriorment i que s'anirà repetint sovint: «En lo religioso, ..., ».

Uns quinze dies després, el 9 de febrer de 1933, un grup de monàrquics alfonsins celebraven l'acte fundacional del partit Renovación Española amb el següent quadre directiu:

President:	Antonio Goicoechea
Secretari general:	José Layús
Vocals:	Ramiro de Maeztu
	Fernando Gallego de Chaves Calleja, marqués de Quintanar
	Santiago Fuentes Pila
	Fernando Suárez de Tangil, conde de Vallengano
	Marqués de Castronuevo
	Julio Danvila
	Pedro Sainz Rodríguez
	Cirilo Tornos
	Honorio Maura
	César Silió
	Miguel Colom Cardany
	Alfredo Serrano Jover
	Marqués de la Vega de Anzo
	Conde de Limpías
	Juan Antonio Gamazo y Abarca, comte de Gamazo
	Luis Sainz de los Terreros
	Eduardo Cobián
	Carlos Prast ¹⁴²

¹⁴⁰ *El Siglo Futuro*, 23 de gener de 1933

¹⁴¹ Isidre Molas, *El sistema de partits polítics...*, pàg. 31

¹⁴² Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española. Una alternativa monárquica a la Segunda República*, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1985, pàgs. 201, 202

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Tal com manifesta Pedro Carlos González Cuevas era un partit: «Centrado ante todo en las actividades de tipo conspirativo, el partido monárquico se configuró, desde el principio, como el partido de la aristocracia terrateniente y financiera, radicalmente incompatible con el régimen republicano y que cifraba sus esperanzas de recobrar la hegemonía social y política a través de la restauración de la Monarquía».¹⁴³ Antonio Goicoechea pretenia construir un partit monàrquic en un entorn republicà, agrupant els dissidents del règim, però la seva federació de les dretes va fracassar, entre altres raons, perquè també ho propugnaven Acción Popular i la Comunità Tradicionalista, amb molta més implantació social arreu d'Espanya.

Precisament mentre s'estava formant Renovación Española, Acción Popular i la Derecha Regional Valenciana, entre el 28 de febrer i el 5 de març de 1933, van promoure un congrés del que en sorgiria la Confederación Española de Derechas Autónomas (C.E.D.A.) que agruparia els partits accidentalistes de dretes amb un total de quaranta-dues formacions. El fet de constituir-se, aprofitant diverses organitzacions ja implantades en gran part, feu que s'anticipés al projecte de Renovació Española que, altrament, no van tenir temps de reaccionar.¹⁴⁴

També va tenir dificultats per incorporar-hi la Comunità Tradicionalista malgrat que Antonio Goicoechea, hi mantenia una bona sintonia. Aquest partit estava consolidat i després de la integració dels tres sectors, anava creixent a tot l'Estat. Tots els punts que hem analitzat a la carta-programa els podia compartir amb els tradicionalistes, sobretot la dèria comuna d'acabar amb la República. La discrepància més remarcable era la successió dinàstica, en cas d'arribar a implantar-se la Monarquia, ja que Antonio Goicoechea defensava la candidatura d'Alfonso XIII mentre que els tradicionalistes la d'Alfonso-Carlos. Però si s'hagués produït aquesta unió, els carlistes hi tenien més a perdre que a guanyar, entre d'altres raons perquè eren un partit consolidat i en creixement, i Renovación Española tot just començava a caminar. Altrament la base carlista era més popular que l'alfonsina.

Per tant, s'albirava que en la Federación de la Derechas Españolas es quedaria sola. La defensa per part de Antonio Goicoechea d'una monarquia ultradretana,

¹⁴³ Pedro Carlos González Cuevas, *Acción Española...* Pàg. 181

¹⁴⁴ Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española. Una alternativa monàrquica a la Segunda República*, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1985, vol I, pag. 203

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

invalidava qualsevol pacte futur amb Acción Popular i, la Comuni3n Tradicionalista, amb una ideologia semblant, preferia anar sola, encara que podia acceptar pactes puntuals. Antonio Goicoechea pertanyia a l'ala m3s conservadora del maurisme i era ferm defensor de la dictadura de Primo de Rivera, havent militat a la Uni3n Patri3tica. Les seves conviccions, que anava repetint sovint en els seus discursos, xocaven frontalment amb les formacions possibilistes.

6. *Com neix Derecha de Catalu3a*

Despr3s de la fundaci3 de Renovaci3n Espa3ola, el 9 de febrer de 1933, calia estendre el partit arreu d'Espanya. A Catalunya estava ben posicionat, ja que tenia molt bona relaci3 amb els membres de Pe3a Blanca de la que Antonio Goicoechea n'era vicepresident i, ideol3gicament, eren afins als plantejaments pol3tics que ell defensava. Renovaci3n Espa3ola, per tal d'implantar-se r3pidament, cercava, tal com ho havia fet la C.E.D.A., organitzacions que ja estessin funcionant en determinats territoris. Per raons t3ctiques, van crear nuclis federats qualificats *filiales* per l'aparell central. A Catalunya es va formar una Comissi3 organitzadora que va redactar les Bases estatut3ries provisionals d'una associaci3 pol3tico-social, bases, que un cop aprovades pel Govern civil els va permetre constituir el partit amb una marca catalana.¹⁴⁵

Encara trigaria, per3, un mes i mig llarg a oficialitzar-se la seva constituci3 per3 ja es començava a fer sentir les veus dels qui encapçalarien la formaci3. Socialment procedien del desmembrament de les estructures del r3gim anterior, tal com passava en la matriu Renovaci3n Espa3ola, monàrquics alfonsins que, encara que havien quedat desarticulats, no havien deixat de fer pol3tica, agrupant-se en estructures ultraconservadores com la ressuscitada Uni3n Monàrquica Nacional o Pe3a Blanca.

El partit es diria Derecha de Catalu3a i els membres m3s madurs que, en un primer moment es mantindrien en un segon pla, procedien d'Uni3n Monàrquica Nacional creada abans de la Dictadura per contrarestar la implantaci3 de la Lliga Regionalista, integrant-se a la Uni3n Patri3tica de Primo de Rivera. Si anem m3s enllà, aquests membres, procedien de las Juventudes Monàrquicas i de les Juventudes Mauristas. La seva influ3ncia es limitava a una part de l'alta burgesia catalana, alguns

¹⁴⁵ *Diario de Barcelona*, 18 de febrer de 1933

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

d'ells, ennoblits per l'Exrei, per tal de comprar adhesions. Disposaven de cabals i d'influència econòmica però amb una total manca de presència social. Electoralment mai van poder fer ombra ni a la Lliga Catalana, ni abans ni després de la proclamació de la República, ni tampoc a Acció Popular Catalana (C.E.D.A.), constituïda després dels fets d'octubre de 1934.¹⁴⁶ A Catalunya, no solament no tragueren ni un sol diputat en cap de les conteses que es van celebrar durant la República, sinó que la seva ideologia i la demostrada poca presència social, feia inviable qualsevol pacte de candidatura.

Organitzada per Peña Blanca i mentre s'estava encara confegint el partit, un dels seus líders, José Bertrán Güell, cospant el problema que tenien les dretes monàrquiques, va donar una conferència, l'1 d'abril de 1933, en la que analitzava els sis problemes que, segons ell, tenien les dretes i, als quals, calia cercar una solució:

- El primer problema de la dreta és el del liberalisme, «Contra la nube liberal que se cierne sobre España, hay que reaccionar defendiendo los principios inmutables, y combatir indirectamente la nube de anarquía que ha de ser forzosamente la consecuencia de la primera»
- En segon el problema del número. «A las derechas les conviene más que el número la calidad. La solución, por lo tanto, es que sean los mejores, aunque sean pocos».
- Relacionat amb l'anterior es planteja la qüestió econòmica. «este problema ha surgido porque las derechas han esperado el triunfo de elementos e individuos que han ido apareciendo en la situación política, independientemente del fin que se perseguía. Es necesaria una mayor ayuda financiera a la labor de las derechas para conseguir una mejor organización de las fuerzas».
- El quart problema és «saber dónde ha de empezar y terminar la unión de las derechas».
- El cinquè és dilucidar «la cuestión de las dos dinastías».
- El sisè és el que anomena la nova estructuració de l'estat donant solucions de caràcter constitucional però poc concretades en el text.

Aquesta conferència, José Bertrán Güell comença a donar les pinzellades del que serà la ideologia del nou partit. S'apunta a combatre el liberalisme, a buscar la qualitat del vot, el suport financer i a acotar l'espai de dretes. En incloure la successió dinàstica com un problema a resoldre per les dretes, deixa clar que les dretes són els partits monàrquics, a part d'obrir una possibilitat de pacte amb els carlins. Quan parla de solucions constitucionals no les aclareix, però no es podran apartar de les exposades per

¹⁴⁶ La C.E.D.A. en tenir presència al govern de l'Estat, després del fets d'octubre, va entrar en les institucions catalanes, Generalitat i Ajuntaments.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Antonio Goicoechea ja que n'era l'impulsor.

El 6 d'abril de 1933 es va constituir el partit¹⁴⁷ però no serà fins a l'11 que se'n farà la difusió a través dels mitjans.¹⁴⁸ S'anuncia que d'acord amb els estatuts presentats al Govern Civil de la província ha quedat constituïda l'agrupació política denominada Derecha de Cataluña adherida a Renovación Española, liderada per Antonio Goicoechea. La Junta directiva queda formada per:

– President,	Javier de Ros y de Dalmases
– Vicepresident primer	José de Olano Loyzaga, comte de Fígols
– Vicepresident segon	Santiago Torent Buxó
– Vicepresident tercer	Julio Díaz Camps
– Tresorer	Luís Satrústegui
– Vicetresorer	Jorge Girona
– Secretari	José Bertran y Güell
– Vicesecretari primer	Miguel Martí Cabrer
– Vicesecretari segon	Joaquín de Arquer
– Vocals,	Marqués de Barberà
	Joaquín de Vilallonga y Càrcer, comte de San Miguel de Castellar
	Alejandro Linatti
	Manuel Albert Despujol
	Antonio Sala Amat
	Guillermo de Benavent
	Enrique de Angulo
	José Eduardo de Olano

Altres dirigents foren Darío Rumeu Freixa, baró de Viver¹⁴⁹; José M. Milà Camps, comte de Montseny; Aurelio Joaniquet, Ramon Ciscar Blasco, Fernando Álvarez de la Campa, Santiago Nadal.

El mateixos estatuts ja deien que s'adherien a Renovación Española amb un caràcter federal. El seu funcionament fou el d'una mera delegació del partit estatal però amb una certa independència, ja que l'electorat català era diferent del de la resta de l'Estat. A Catalunya hi havien uns partits forts sense representació a la resta d'Espanya i per contra, els partits de la resta d'Espanya tenien escassa representació a Catalunya. Altrament compartien amb Renovación Española, la mateixa ideologia espanyolista i el desig de fer un front comú amb les forces estatals. Un cop acabada la Guerra Civil dues

¹⁴⁷ Isidre Molas, Ed.; Isidre Molas i Joan B. Culla, directors, *Diccionaris de Partits Polítics, segle XX*; Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000, pàg. 60

¹⁴⁸ *La Vanguardia*, 11 d'abril de 1933; *Diario de Barcelona*, 11 d'abril de 1933, pàg. 13

¹⁴⁹ Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver i José María Milá y Camps, comte de Montseny, en proclamar-se la República es van exiliar. El primer no va retornar fins al 1935 tal com ho feu constar davant el Fiscal, delegat per a la instrucció de la *Causa General*, el 20 de gener de 1941.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

personalitats del partit, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver i Enrique García-Ramal, declararen la seva militància a Renovación Española sense mencionar per a res Derecha de Cataluña.

Tots els partits, de totes les tendències, van crear la seva secció femenina. En el cas de Derecha de Cataluña el comitè femení el presidida Alfonsa López de Osté i el dirigien Elvira Torrent, M. Josefa Viñamata Castañer i María Flaquer, entre d'altres. Per acabar de cloure l'estructura organitzativa es formarà la secció de les Juventudes de Derecha de Cataluña que serà presidida per Luís de Foronda i secundada per Enrique García-Ramal, Joaquín de Ros y de Ramis i Pablo Miracle.

El partit prenia el nom de la formació que s'havia presentat a les eleccions al Parlament de Catalunya, formada per Peña Blanca, els tradicionalistes i les formacions catòliques que ja hem esmentat en pàgines anteriors.

Es crearen cercles amb altres denominacions que formaven part del partit com el Círculo de Renovación Española, presidit per Santiago Roca Sarmiento, militar retirat per la llei Azaña i figura important dins de la militància política que s'iniciava amb Derecha de Cataluña. Qualsevol activitat que feien s'agrupaven tots, els del Círculo, els de la Peña Blanca i els de Derecha de Cataluña i, generalment, si es tractava d'una conferència, el mateix conferenciant la repetia a algun cercle tradicionalista o bé a alguna de les organitzacions catòliques citades més amunt. És a dir hi havia un entramat de petites organitzacions que compartien el mateix ideari amb noms diferents. En molts dels actes cercaren la connivència de la Comunió Tradicionalista.

Aprofitant les relacions que tenien els membres de Derecha de Cataluña, el partit es va estendre ràpidament per diversos barris de la ciutat de Barcelona. A l'agost de 1933 es crearen els comitès executius dels Districte I, presidit per Guillermo de Benavent; III, presidit per José de Olano y Loyzaga, comte de Fígols i VI, presidit per Juan Par y Torrent. El mes de setembre, el Districte II, presidit per Santiago Torrent; V, presidit per Adolfo Mas; VII presidit per José Bertrán Güell i VIII, presidit per José Barberà.

L'altra ciutat on de seguida hi van tenir representació, novembre de 1934, va ser Girona, amb la creació de Derecha Social Agraria. Per les mateixes dates es va formar un Comitè local a Lleida. A Tarragona també hi tenien representació, així com a Terrassa, que encara comptaven amb la influència del salisme, i, a Igualada, Vic i

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Arenys de Mar.

Derecha de Cataluña comptava amb mitjans de propaganda com el *Diario de Barcelona*, independent, però amb una gran afinitat ideològica, *La Monarquía*, de poca difusió, i *La Vanguardia* de tendència conservadora, sense una especificitat monàrquica.

El març de 1934, segons l'òrgan del partit *Renovación Española*, Derecha de Cataluña, comptava a Barcelona amb dues entitats adherides i 850 socis.¹⁵⁰

A més a més, de Derecha de Cataluña, Renovación Española, comptava amb altres *filiales* com: Acción Ciudadana de Cádiz, fundada el 1931 amb les restes que els quedaven de la Unión Monárquica Nacional sota la direcció del marquès de Villapesadilla i de Ramón de Carranza; la Agrupación Independiente de Santander que havia estat creada com una agrupació d'electors per Pedro Sainz Rodríguez i Santiago Fuentes Pila, malgrat que en vincular-se a Renovación Española, els membres que pertanyien a la Comunion Tradicionalista i a la C.E.D.A., marxessin. Ja al 1934 es va crear Derecha Aragonesa pel goicoecheista Ricardo Hornos i, el 1935, més vinculada al Bloque Nacional, van fundar la Derecha Regional Murciana. Al País Basc, actuant amb molta autonomia. Comptaven amb La Juventud Monárquica de Bilbao, sota la direcció del marquès de Mudela i la Unión Regionalista Guipuzcoana, presidida per Ramiro de Maeztu. Al marge de Renovación Española, els alfoncins locals exercien la seva influència en la vida política basca fonamentalment a través de la Unión Vascongada.¹⁵¹

L'ideòleg i forjador del partit tant de Renovación Española com de Derecha de Cataluña fou Antonio Goicoechea. Malgrat les personalitats que s'arregleraren a l'entorn de Derecha de Cataluña, els plantejaments ideològics dels seus membres, concordaven amb les idees exposades més amunt per Antonio Goicoechea, impulsor del partit arreu de l'Estat. A Catalunya s'aprofità l'experiència dels fundadors de la Unión Monárquica Nacional, però els nous temps requerien la incorporació de nous valors ja que, a vegades, l'excessiva joventut d'alguns dels membres fundadors dificultava la claredat dels missatges que volien transmetre a la societat. Tanmateix, la seva massa social era arrossegada pels líders estatals que comptaven amb més anomenada i influència que alguns dels líders catalans que formaren el partit en el moment de la

¹⁵⁰ B.: *Derecha de Cataluña*. «Renovación Española» (Madrid) núm. 6 (març del 1934, pàg. 11

¹⁵¹ Julio Gil Pecharrmán, *Conservadores subversivos: la derecha autoritaria alfoncina, 1913-1936*, Madrid, EUEMA, 1994, pàgs. 213-215

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

seva fundació.

A partir de la seva creació, calia exposar públicament el contingut ideològic del partit, que no s'apartava de l'herència monàrquica implantada durant la dictadura del general Miguel Primo de Rivera, al que van defensar fins a l'acabament de la República. El laboratori d'idees de Derecha de Cataluña va ser Peña Blanca i el seu homòleg espanyol Acción Española. L'estratègia per difondre llur pensament, es basava en conferències i articles de diari anunciant una sèrie de conferències a càrrec dels prohoms estatals: Santiago Fuentes Pila, Honorio Maura, Ramiro de Maeztu, José María Pemán i Pedro Sainz Rodríguez.

.../...

A principis de 1933 el govern de Manuel Azaña havia ja patit un gran desgast. La dreta ho va aprofitar emparant-se en la laïcitat de la Constitució i els decrets i lleis que se'n derivaren per crear una corrent d'opinió contrària, que pretenia per desgastarlo. Al gener s'esdevingueren els fets de Casas Viejas que, amb una adequada tergiversació política enfosquieren l'acció del Govern. A aquesta situació s'hi afegia que calia celebrar les eleccions municipals, en aquelles poblacions que s'havien escollit batlles per l'article 29, el 5 d'abril de 1931 a les acaballes de la Monarquia. Eren poblacions rurals que no havien participat en les eleccions del 12 d'abril i calia regularitzar la seva situació, democràticament. Per preparar aquestes eleccions la Comunion Tradicionalista i Renovacion Española van acordar el dia 20 de març de 1933, de crear una oficina electoral conjunta amb el nom de TYRE (Tradicionalistas y Renovacion Española).¹⁵²

Les eleccions es van convocar pel 23 d'abril, afectant a 2.653 municipis, és a dir, una mobilització de l'electorat municipal del 12,89 %. Catalunya en quedava exempta. La derrota de l'esquerra va ser contundent. El Partit Republicà Radical, que ja s'havia passat al centre-dreta, va quedar gairebé empatat, amb nombre de regidors, amb els partits que donaven suport al Govern, quedant aquests, si més no, tocats.¹⁵³ Cal precisar que es tractava de poblacions rurals on, de sempre, el vot conservador havia tingut més presència. Tanmateix la dreta ho va capitalitzar com un èxit i ho va aprofitar per minar

¹⁵² Aquestes eleccions no afectaven a Catalunya.

¹⁵³ Martín Bassols Coma, *El Tribunal de Garantías Constitucionales de la II República. La primera experiencia de justicia constitucional en España*, Boletín Oficial del Estado, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2010, pàg. 85

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

el prestigi del Govern demanant, tot seguit, la seva dimissió. Manuel Azaña havia de remodelar el Govern per la sortida de Jaume Carner i, degut a les crítiques per aquestes eleccions i, sobretot, per la manifesta desconfiança de Niceto Alcalà Zamora, aquest va forçar la dimissió del Govern, sense poder oferir una alternativa, i el 14 de juny, va haver de confirmar de bell nou a Manuel Azaña en el càrrec, ja que les Corts no compartiren la decisió del President de la República.

Derecha de Cataluña no tenia altra representació que el suport de Renovación Española a les Corts, comptant només amb Pedro Sainz Rodríguez que defensava els interessos de tot el grup. En conferències, mítings i articles, de Peña Blanca, Derecha de Cataluña i Renovación Española, no s'estaven de manifestar un record nostàlgic a la dictadura del general Miguel Primo de Rivera. Un exemple n'és el funeral que, el 16 de març de 1933, celebraren a l'Església del Pi, per l'ànima del difunt, en el tercer aniversari de la seva mort. El dol fou presidit per José de Olano, comte de Fígols, vicepresident primer de Derecha de Cataluña, Alfons Sala que donarà suport al partit sobre tot a partir del retorn de José Calvo Sotelo, José M. Milà Camps, comte de Montseny, retornat de l'exili i membre del partit, Julio Díaz Camps president de Peña Blanca, així com, María Flaquer de la secció femenina de Derecha de Cataluña. També hi havia altres personalitats que no pertanyien al partit.

En les conferències que van donant es caracteritzaren per la defensa d'una dreta allunyada de posicions demo-liberals i per un atac, no simplement a les esquerres, sinó bàsicament, al règim i als partits accidentalistes: Lliga i C.E.D.A.

Organitzat per Peña Blanca, Honorio Maura va donar una conferència al Colisseu Pompeia en una acte presidit pel president de l'Entitat, Julio Díaz Camps, a qui acompanyaven les senyorettes, Dorothy Cinnamond, Carmen Toront i María Flaquer de la secció femenina; José de Olano Loyzaga, comte de Fígols, Javier de Ros y de Dalmases, vicepresident i president de Derecha e Cataluña, respectivament; Vancells Carreras i altres. La conferència que va encetar Honorio Maura es titulava «Reflexiones psicológicas sobre la actualidad política española» de la que n'hem ressaltat: «no podrá existir nunca un partido de Derecha republicano, sino que de existir habrá de ser de izquierda. [...] no os fieis de los que os hablan de Republica de derechas. Es mentira. La República ha de ser de izquierda [...] Si España quiere otra cosa, tendrá que venir un nuevo régimen y esto lo

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

diréis vosotros en las próximas elecciones».¹⁵⁴

Derecha de Cataluña pretenia fer una presentació pública i multitudinària, el diumenge 2 de juliol al Teatre del Bosque, amb la participació de Salvador Palau Rabassó, José Bertrán Güell, secretari del partit, Santiago Toront Buxó, vicepresident segon, Pedro Sainz Rodríguez vocal de Renovación Española i Antonio Goicoechea, cap de files de Renovación Española. Per raons d'agenda dels conferenciants es va haver de suspendre.

Malgrat les protestes del conjunt de la dreta parlamentària contra la Llei de Confessions i Congregacions Religioses, es va sotmetre a votació a les Corts, el dia 17 de maig de 1933 i va ser aprovada per 278 vots contra 50. El 2 de juny el President de la República signava la llei.¹⁵⁵ Amb ella es nacionalitzaren les propietats de l'Església catòlica, temples edificis annexos, palaus episcopals (art. 11). Es permetia que els edificis es poguessin destinar al culte religiós (art. 12). Les Ordes i Congregacions Religioses no podien exercir cap activitat política (art. 23). No podien exercir cap tasca relacionada amb el comerç, la indústria o l'agricultura (art. 29). I, finalment no podien dedicar-se a l'exercici de l'ensenyament (art. 30). A part de la discussió parlamentària que ja havia finalitzat en aquell moment, la Llei va motivar l'encíclica papal «Dilectissima novis» del 18 de juliol de 1933, i la primera pastoral de l'arquebisbe de Toledo, Isidre Gomà, amb el títol «Horas Graves», publicada al Boletín Eclesiástico de Toledo el dia següent.

En la història de la República, l'Església va ser un actor important i, per això cal destacar-ne els paràgrafs més significatius de la Pastoral de l'arquebisbe Isidre Gomà:

La gravedad de la hora presente en los órdenes religioso político, social, moral y económico. En el primero todo factor social se ha conjurado contra la Iglesia, haciendo una síntesis, serena y ponderada, de la obra de la revolución, con su declaración de laicismo legal, que pretende desmontarla secular armazón, soporte de la vida cristiana, monopolizando la enseñanza, suprimiendo el culto público, denegando las subvenciones a los ministros de Dios, secularizando la vida y la muerte... En el orden político, alterando la paz de los espíritus restando la colaboración de los ciudadanos probos que consideran la religión como fundamento de su misma probidad; monopolizando los resortes del Poder para limitar o suprimir cosas que han hecho sagradas, a más de la

¹⁵⁴ *La Vanguardia*, 17 de juny de 1933, pàgs. 7 i 8. Cal dir que Honorio Maura era fundador de Renovación Española i amic personal de l'exrei Alfonso XIII.

¹⁵⁵ Julio Gil Pecharrmán, *Renovación Española. Una alternativa monàrquica a la Segunda República*, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1985, vol I, pag. 230

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

religió misma, la libertad y las costumbres patrias.¹⁵⁶

[...] Dificilmente pueden convivir en un mismo corazón el odio a la Iglesia y el amor a la patria.

Radicalmente, el error moderno de la separación absoluta de los dos poderes arranca del protestantismo. [...] Dios dice León XIII ha dividido el gobierno del género humano entre dos poderes, el eclesiástico y el civil; aquel, presidiendo las cosas divinas; este, las humanas. Cada uno de estos poderes es soberano en su género, cada uno tiene sus límites determinados establecidos conforme a su naturaleza y fin próximo; cada uno, dentro de estos límites, tiene derecho a ejercer su acción propia.¹⁵⁷ [...] Que toda persona se someta a las autoridades superiores (Rom. 13, 1), pero que no puede ser ejercida contra la autoridad espiritual, so pena de lesos derechos e intereses de Dios en la sociedad.

Tratándose de España, no puede prescindirse de la religión como factor de patria, porqué ella, la religión cristiana, ha sido como la fragua y el crisol en que se ha fundido el espíritu nacional.

[...] el derecho a enseñar la doctrina cristiana es inherente a la misión de la Iglesia; el culto público es un deber de la sociedad religiosa, que no puede cohibirse sin grave daño de los intereses espirituales de la misma.

«Legis iniquae nullus honor», dice enérgicamente Tertuliano: una ley decididamente injusta no merece respeto ni acatamiento. De la de Confesiones y congregaciones dice Pio XI en su Dilectissima: «Frente a una ley tan lesiva de los derechos y libertades eclesiásticas... creemos ser deber preciso de Nuestro Apostólico Ministerio reprobarla y condenarla... declarando que esta ley no podrá nunca ser invocada contra los derechos imprescriptibles de la Iglesia.¹⁵⁸

Hi ha molts aspectes d'aquesta pastoral que coincideixen amb el programa de Derecha de Cataluña/Renovación Española com són, no fer distinció entre el sentiment de pàtria i religió, el plantejament que fa de la separació de l'Església i l'Estat, la retribució al clergat, etc.

Pel dia primer d'agost s'havia anunciat la celebració del «Dia del Comunisme», celebració que havia alertat a la Direcció General de Vigilància, de la possibilitat d'aldarulls promoguts per organitzacions monàrquiques i d'extrema dreta. Per aquest motiu es va procedir al tancament de molts centres de la CNT, de diversos cercles tradicionalistes, a la detenció de José Bertrán Güell i Enrique de Olano i de Vallendarían, al tancament de Peña Blanca,¹⁵⁹ que no s'obrirà de nou fins a mitjans d'agost de 1933 i dels locals de Derecha de Cataluña. El 28 de juliol una Comissió d'aquest partit va visitar el Governador Civil per tal de negociar la reobertura dels seus locals, ja que s'albirava que s'obriria un nou període electoral i estaven en plena

¹⁵⁶ ABC, 19 de juliol de 1933

¹⁵⁷ Diario de Barcelona, 22 de juliol de 1933, pàg. 8

¹⁵⁸ Diario de Barcelona, 22 de juliol de 1933, pàg. 9

¹⁵⁹ La Vanguardia, 25 de juliol de 1933, pàg. 6

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

organització del cens del partit. El fet de romandre tancat els proporcionava greus perjudicis, tenint en compte que, segons ells, en tot moment havien actuat dins de les normes estrictes de la legalitat. Els locals es van reobrir l'1 d'agost de 1933¹⁶⁰

7. *Caiguda del govern presidit per Manuel Azaña.*

Després de dos anys, el Govern sorgit de les Corts constituents havia patit un gran desgast. D'antuvi dos ministres republicans conservadors, Niceto Alcalá Zamora i Miguel Maura, havien dimitit en no acceptar els articles contraris a la religió catòlica de la Constitució, motivant una primera crisi resolta el 15 d'octubre de 1931, amb la substitució solament dels ministres dimissionaris. Tanmateix el 10 de desembre Niceto Alcalá Zamora era proclamat president de la República, fet que va comportar una altra remodelació, amb la sortida del Govern, del Partido Republicano Radical per la desconfiança mútua entre el PSOE i Alejandro Lerroux formant-ne un de nou, el 15 de desembre. Això va representar la pèrdua del suport de 90 diputats que, malgrat tot, van prometre que els continuarien donant suport. El govern de Manuel Azaña, havia de comptar amb la desconfiança del President de la República que, per raons d'ideologia catòlica i personals, aprofitaria el poder constitucional que tenia per destituir-lo. Altrament, durant el 1932, havia patit diverses insurreccions anarquistes i tres complots militars, un dels quals, el del 10 d'agost, de certa intensitat. La promulgació dels decrets que pretenien la laïcització pública, d'acord amb la Constitució, comportaren l'animadversió de l'electorat catòlic, no sempre conservador. La discussió i, promulgació a principis d'estiu de 1933 de la Llei de Confessions i Congregacions, va acabar de confondre a l'electorat catòlic, que va tenir una forta incidència en l'ensenyament i va ser aprofitat per les forces de dreta, per desprestigiar la política del Govern.

A totes aquestes dificultats calia afegir-hi l'elecció dels membres del Tribunal de Garanties Constitucionals. El 13 de juliol de 1933 les Corts elegien el seu President, el radical-socialista Álvaro de Albornoz. Hi havia dos vocals nats, els presidents del Tribunal de Comptes, i el del Consell d'Estat; dos diputats, elegits per les Corts a cada legislatura, dos advocats elegits pels col·legis d'avocats, quatre professors

¹⁶⁰ *Diario de Barcelona*, 28 de juliol de 1933

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

d'universitat elegits per les facultats de dret i quinze vocals regionals. Els vocals regionals, de col·legis d'advocats, i professors d'universitat tindrien un mandat de quatre anys, produint-se la renovació per meitats cada dos anys.

Els vocals regionals, que no havien de ser necessàriament juristes, van ser elegits pels regidors dels Ajuntaments de cada província, en unes eleccions de segon grau.¹⁶¹ El vocal de Catalunya era elegit pel seu Parlament. Per tenir una noció de com va quedar el Tribunal dels quinze vocals deu eren contraris al Govern i cinc afins.

Titulars

Contraris al Govern		Favorables al Govern	
PRR	4	Radicals-socialistes	1
Agraris	3	O.R.G.A.	1
PNB	1	Socialistes	1
Tradicionalista	1	Acción Republicana	1
Independent de dreta	1	Esquerra	1

Suplents

Contraris al Govern		Favorables al Govern	
PRR	5	Socialistes	2
Agraris	3	O.R.G.A.	1
Regional. Balear	1	Esquerra	1
PNB	1		
Tradicionalista	1 ¹⁶²		

El republicans radicals – que eren a l'oposició des de feia dos anys-, junt amb la dreta agrària i la C.E.D.A. aconseguiren la majoria dels vocals regionals. Fins i tot els tradicionalistes obtingueren dos vocals.¹⁶³

Després d'aquesta elecció netament desfavorable al Govern, Manuel Azaña, encara va obtenir la confiança de les Corts, però no la del President de la República que, lluny de tota lògica parlamentària, aprofitaria l'avinentesa, per destituir-lo el 7 de

¹⁶¹ Les eleccions es van celebrar el 3 de setembre de 1933. Després del Decret del 30 de novembre de 1833, de Javier de Burgos, era la primera vegada que administrativament és retornava a la regió

¹⁶² Julio Gil Pecharroman, *Renovación Española. Una alternativa monàrquica a la Segunda República*, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1985, vol I, pag. 241

¹⁶³ Julio Gil Pecharroman, *"Sobre España inmortal, sólo Dios"*. José María Albiñana y el Partido Nacionalista Español (1930-1937), Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2000, pàgs. 152, 153

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

setembre, abans d'elegir la resta de vocals del Tribunal de Garanties Constitucionals, que, efectivament, podien alterar poc els resultats.¹⁶⁴

Derecha de Cataluña, com és natural, va demanar suport pels candidats conservadors. El Col·legi d'Advocats,¹⁶⁵ d'acord amb Madrid, va demanar el vot per a César Silió¹⁶⁶ com a vocal propietari i Joaquín del Moral com a suplent.¹⁶⁷

A Catalunya va triomfar la candidatura de la Lliga però com que s'hi afegien els vots de la resta de Col·legis d'Espanya van sortir, César Silió i José Calvo Sotelo com a titulars i Martínez Sabater i Joaquín del Moral com a suplents.¹⁶⁸

Tanmateix en la sessió constitutiva del Tribunal, Álvaro de Albornoz, va declarar incapacitats per a l'exercici del càrrec a José Calvo Sotelo, Joan March, que havia sortit com a vocal regional, i Joaquín del Moral.¹⁶⁹

Per les Universitats, de quatre, les dretes van obtenir el primer i el tercer lloc dels vocals propietaris i en els vocals suplents tres de quatre.¹⁷⁰

La tendència dels membres que resultaren escollits del Tribunal de Garanties Constitucionals era clarament conservadora i, a partir de la seva constitució els partits de dretes començaren a demanar la caiguda del Govern i la convocatòria de noves eleccions a Corts.

L'article 75 de la Constitució atribuïa al President de la República la potestat de nomenar i separar del càrrec al President del Govern i, a proposta d'aquest, els ministres.

Manuel Azaña tenia en contra el President de la República. El partit socialista, majoritari a les Corts, estava dividit en tres faccions, una de les quals, dirigida per Francisco Largo Caballero, es delia per sortir del Govern. El Partit Republicà Radical amb noranta diputats, es desfeia en vaguetats, i es postulava per esdevenir el referent de la dreta republicana. Altrament, Alejandro Lerroux no tenia ni cap simpatia per Manuel Azaña ni cap simpatia vers els socialistes. A tot això, cal afegir-hi una escissió del partit

¹⁶⁴ Martín Bassols Coma, *El Tribunal de Garantías Constitucionales de la II República. La primera experiencia de justicia constitucional en España*, Boletín Oficial del Estado. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Madrid, 2010, pàg. 86

¹⁶⁵ L'elecció s'havia de fer el dia 10 de setembre

¹⁶⁶ César Silió era vocal i fundador de Renovación Española.

¹⁶⁷ *Diario de Barcelona*, 8 de setembre de 1933

¹⁶⁸ Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española. Una alternativa monárquica a la Segunda República*, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1985, vol I, pag. 243

¹⁶⁹ Julio Gil Pecharromán, *Renovación...*, vol I, pag. 243

¹⁷⁰ *Diario de Barcelona*, 13 de setembre de 1933

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Radical-socialista, que també donava suport al Govern.¹⁷¹ Però malgrat aquestes dificultats, Manuel Azaña encara conservava el suport de les Corts, no així el de Niceto Alcalá Zamora, que fent ús de les seves atribucions constitucionals el destituí el 7 de setembre de 1933.

La solució a la crisi va ser la proposta de formació de govern a Alejandro Lerroux com a nou cap de govern. Però malgrat que es va comprometre a respectar la legislació social i laica promulgada durant el bienni reformista, no gaudia de la confiança de les Corts, que l'hi eren hostils,¹⁷² no va poder reeixir en el seu propòsit i el 2 d'octubre, fou derrotat. Finalment, el President de la República va proposar Diego Martínez Barrio,¹⁷³ en aquell moment militant del Partit Republicà Radical, com a nou Cap de govern i emparant-se en l'article 81 de la Constitució, va dissoldre les Corts i va convocar noves eleccions pel 19 de novembre de 1933.

Manuel Azaña va ser destituït per l'animadversió del President de la República, i per la pressió de les forces conservadores que albiraren un canvi de tendència en l'electorat. El propi President del Consell de Ministres, es preguntava: «¿Por qué se ha disuelto el Parlamento Constituyente? Nadie lo sabe. Lo he preguntado muchas veces y nadie ha sabido responder. En las constituyentes había una mayoría de Gobierno. El Parlamento se ha disuelto no sé por qué pero sé sus consecuencias», acabant de reblar la seva argumentació manifestant que les raons no eren altres que l'aprovació de la Llei de Congregacions emparada amb l'article 26 de la Constitució.¹⁷⁴

8. *Eleccions a Corts el 19 de novembre de 1933. Derecha de Cataluña i el Bloque Nacional de Derechas.*

Com que el desgast del govern de Manuel Azaña s'havia iniciat a principis de l'any 1933, tots els partits de dreta, havien anat incrementant la seva propaganda i les seves aliances. Derecha de Cataluña havia creat delegacions a Barcelona amb els seus

¹⁷¹ La part del Partit Radical-Socialista que es va escindir refusava el suport al Govern. Aquesta escissió l'encapçalaren: Félix Gordón Ordás, Fernando Valera, López Orozco y Moreno Galvache. *Diario de Barcelona*, 5 d'agost de 1933

¹⁷² *Diario de Barcelona*, dia 15 de setembre de 1933

¹⁷³ El dia 10 d'octubre de 1933.

¹⁷⁴ Miting celebrat a la Plaça de Toros Monumental de Barcelona el dia 7 de gener de 1934 donant suport a l'Esquerra en les eleccions municipals. *La Vanguardia*, 9 de gener de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Comitès Executius als Districtes.

Amb l'objectiu de tenir més força en altres sectors, com l'agricultura, s'introduïren en altres grups o formacions polítiques. Així membres de la Derecha de Cataluña formaven part també del Partit Agrari de Catalunya. Aquest partit s'havia constituït l'abril de 1931 a Barcelona, amb l'objectiu de defensar els interessos dels propietaris agrícoles de Catalunya, per contraposar-los a la intensa activitat que, des de la proclamació de la República, tingué la Unió de Rabassaires en la defensa dels treballadors, parcers i arrendataris del camp.

Al juny de 1931 foren nomenats presidents federals provincials del Partit Agrari de Catalunya: Josep-Ramon Fàbregues, per Barcelona; Josep M. Fonolleras, per Girona; Eduard Batalla Cunillera, per Tarragona i Ramon Sostres Maluquer per Lleida.¹⁷⁵ A partir de setembre de 1933 s'havia encarregat l'organització provincial de Tarragona a Joan Bautista Foguet i Salvador Palau Rabassó, membre de la Peña Blanca, la de Girona a Javier de Ros, membre de la Peña Blanca i president de Derecha de Cataluña, juntament amb Antonio Busquets i Joaquín Pérez Casañas, secretari del partit. I, la de Barcelona, a Josep Fortuny i Llibre, president del partit, Jacint Maristany i José Bertrán Güell, també membre de la Peña Blanca i de Derecha de Cataluña.¹⁷⁶

El 8 d'abril de 1934, ja més endavant, s'inaugurava a Girona la secció femenina de Renovación Española, malgrat que figurava amb un nom diferent de Derecha de Cataluña compartien ideari i fins i tot eren les mateixes persones que pertanyien a un lloc i a l'altre. També el 17 d'abril s'anuncià la creació d'un centre de Renovación Española a Barcelona. Tots ells filials de Derecha de Cataluña.

La complicitat que hi havia hagut entre Derecha de Cataluña/Renovación Española i la Comunità Tradicionalista es va estendre a la Falange Española. A finals d'agost de 1933, Pedro Sainz Rodríguez i José Antonio Primo de Rivera signaven el Pacte del Escorial, pel qual Renovación Española es comprometia a fer aportacions econòmiques a Falange Española per ajudar al llançament d'aquest partit, ja que ambdues organitzacions defensaven els mateixos trets ideològics: nacionalisme,

¹⁷⁵ Isidre Molas, Editor; Isidre Molas, i Joan B. Culla, Directors; *Diccionari de Partits Polítics. Segle XX*; Barcelona, Editorial Enciclopèdia Catalana, 2000, pàg. 223.

¹⁷⁶ *Diario de Barcelona*, 28 de setembre de 1933, pàgina 8. Al *Diario de Barcelona* del dia anterior s'hi troba el "Manifest on s'exposa la ideologia del partit

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

corporativisme, unitat de la pàtria, catolicisme militant, etc. Un any després aquest pacte seria ratificat per Antonio Goicoechea que es compliria fins a finals del 1934, en crear-se el Bloque Nacional.¹⁷⁷ Cal tenir en compte que el 20 de març del mateix any, Antonio Goicoechea havia acordat amb Tomás Domínguez y Arévalo, comte de Rodezno, la creació d'una oficina electoral, TYRE (Tradicionalistas y Renovación Española), que hauria de permetre la coordinació de les tasques propagandístiques d'alfonsins i carlins.¹⁷⁸ És a dir, la ultradreta s'estava agrupant entre aquells partits que compartien ideologia, encara que, com veurem més endavant, es va esvaïr per la forta personalitat dels seus caps, incapaçs de cedir el lideratge a favor d'opcions similars no encapçalades per ells.¹⁷⁹

Convocades, doncs, les eleccions pel 19 de novembre, els partits començaren a treballar en la formació d'aliances. Tant a Madrid com a Barcelona es tractava de consolidar la unió de de la dreta amb el benentès que calia respectar la peculiaritat de cada partit.

La C.E.D.A. era el grup estatal amb més pes. José María Gil Robles pretenia formar un front antimarxista on a més dels monàrquics es poguessin incloure els republicans del Partido Republicano Radical i del Partit Republicano Conservador, junt amb aquells partits que s'havien manifestat accidentalistes, Liberal-Demòcrata i Partido Agrario Español. Aquesta posició xocava amb la de Renovación Española, que no volia que en el front de dretes hi haguessin republicans i no volien que tot el protagonisme recaigués en la C.E.D.A. Van proposar que hi hagués «un órgano central que resolviera sin apelación dificultades de acoplamiento y hasta menudos pleitos personales» i, que aquest òrgan central fos el Partido Agrario Español. La Comunion Tradicionalista, amb el portantveu Víctor Pradera, hi estava d'acord. Cal afegir que per Renovación Española la dreta només eren ells, la C.E.D.A., el Partido Agrario esmentat, el Partido Liberal-demòcrata i la Comunion Tradicionalista.

Finalment aquestes condicions van ser acceptades també per la C.E.D.A. i el 12

¹⁷⁷ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las derechas durante la Segunda República*, 1931-1936, Madrid, Alianza Editorial, 2011, pàgs. 167 i 168

¹⁷⁸ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios...* pàg. 110

¹⁷⁹ El bloc electoral del TYRE es va trencar en proclamar-se Manuel Fal Conde secretari general i delegat regi de la Comunion Tradicionalista, el 3 de maig de 1934, encara que la col·laboració entre el grup parlamentari carlí i els alfoncins va continuar.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

d'octubre es creà el Comitè d'enllaç de les quatre organitzacions dretanes no republicanes formades per: José María Gil Robles, Pedro Sainz Rodríguez, Antonio Royo Villanova, José María Cid, Abilio Calderón, Cándido Casanueva, J.M. Lamamié de Clairac i José Martínez de Velasco, que actuaria de president.¹⁸⁰

Els acords programàtics de la coalició amb els que es presentaren a les eleccions foren:

Primer. Revisió de la legislació «laica i socialitzant» fent les esmenes que calguessin de la Constitució.

Segon. «Una rigorosa defensa en el Parlament dels interessos econòmics del país, reconeixent a l'agricultura la seva legítima preponderància com a base de la riquesa nacional».

Tercer. Amnistia per a tots els delictes polítics un cop constituïdes les noves Corts.

Es pretenia amnistiar als insurrectes pels fets del 10 d'agost de 1932, i deixar sense efecte l'Estatuto Jurídico promulgat el 15 d'abril de 1931, que mantenia a l'estranger els col·laboradors de la Dictadura.

Paral·lelament, Derecha de Cataluña pretenia promoure una candidatura unitària, fins i tot, anticipant-se a la seva matriu madrilenya. La seva intenció era la d'agrupar totes les dretes catalanes en un front únic on s'integressin les classes productores i treballadores del país. A tal efecte va enviar a la premsa un document signat pel seu Secretari General, José Bertrán Güell en el que manifestava a grans trets: «En los momentos actuales, cuantas derechas en España, se separen de este frente único, por particularismo, timideces suicidas, u otras razones inconfesables, solo merecen el desprecio de la opinión antirrevolucionaria del país».

Finalment va apel·lar a tots els partits de dretes, demanant que per damunt de la seva ideologia particular, s'inspirassin en els principis de *religió, pàtria, ordre i jerarquia*. Van manifestar que de no aconseguir la unió de les dretes, Derecha de Cataluña presentaria candidatura pròpia.¹⁸¹ El Centro de Defensa Social va fer una crida en el mateix sentit, convidant directament a unir-s'hi, la Lliga Catalana, la Comunió Tradicionalista, Derecha de Cataluña i Unió Democràtica i, apel·lant al vot jove i al vot de la dona, que per primera vegada podia votar, pensant que s'inclinaria cap a la

¹⁸⁰ ABC, 13 d'octubre de 1933

¹⁸¹ *Diario de Barcelona*, 19 d'octubre de 1933, pàg 4

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

dreta.¹⁸²

Referint-se al vot femení, María Luz Morales va publicar a *La Vanguardia* un reportatge exposant el pànic que provocava la incertesa del vot de la dona, ja que del cens electoral a Barcelona, 313.042 eren dones i 257.527 homes. Per tant, depenent de cap a on s'inclinessin les dones podia canviar el panorama electoral.

El partit que millor s'havia preparat per endegar una campanya per atreure el vot femení era la Lliga. Des de febrer de 1932, havia creat una secció dedicada a la dona, amb Francesca Bonnemaïson, al capdavant de la secció. Era una gran oradora i tenia un gran prestigi.

Tanmateix, a María Luz Morales no se li va escapar que, malgrat el poc temps de volada que duia Derecha de Cataluña, que se situava més a la dreta que la Lliga, també havia situat al capdavant de la secció femenina una gran oradora com era María Flaquer. D'ella va destacar que donava conferències preelectorals als convents.

María Luz Morales els pregunta: pero las monjas ¿votarán?
¡Ya lo creo!- me dice una señorita de la «Derecha»-. Desde luego, todas las no sujetas a clausura. Y aun aquellas cuya clausura sea solo episcopal, se tratará de conseguir que por ese día les sea levantada. En otros países, fueron a las urnas religiosas que llevaban sesenta años sin respirar el aire de la calle...

Després, al reportatge, exposava l'opinió de Derecha de Cataluña d'unir totes les dretes i acaba l'article fent una menció molt acurada de les Margarites, secció femenina de la Comunió Tradicionalista.¹⁸³

La Lliga es va desmarcar de fer front comú amb Derecha de Cataluña, els membres del qual, els havia combatut abans de la creació del partit. Ideològicament no els podia aportar cap benefici. Una altra cosa eren els carlins, amb els quals s'hi havia unit en diverses ocasions mentre eren dirigits pel pretendent Jaime de Borbón y de Borbón-Parma.

Però les negociacions dutes a terme per Derecha de Cataluña amb els tradicionalistes, malgrat els manifestos publicats al diari, tampoc anaren per bon camí. L'11 de novembre, gairebé a tocar de les eleccions, el consell Regional Tradicionalista de Catalunya, anunciava amb una nota a tots els afiliats, que el partit carlí no acceptava

¹⁸² *Diario de Barcelona*, 21 d'octubre de 1933

¹⁸³ *La Vanguardia*, 25 d'octubre de 1933, «¿A quién votaran nuestras mujeres? La incógnita del voto femenino».

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

la coalició amb Derecha de Cataluña a Barcelona-ciutat, per conveniències polítiques i altres raons que no explicitaven i que en donarien raó més endavant.

La Lliga es va presentar en solitari per Barcelona-ciutat i per Girona. En la candidatura de Barcelona-circumscripció,¹⁸⁴ (Candidatura de Defensa Ciutadana), hi figuraven dos carlins, en la de Tarragona (Candidatura Unió Ciutadana) hi figurava un carlí, un radical i un liberal¹⁸⁵ i, a la de Lleida, un carlí.¹⁸⁶

Davant la negativa de la Lliga Catalana i de la Comuni3n Tradicionalista d'integrar-se en una candidatura 3nica, el 3 de novembre, Derecha de Cataluña, tal com havia promès, va proclamar la seva pr3pia candidatura, denominada Bloque Nacional de Derechas,¹⁸⁷ integrada pel mateix partit i els grups que els eren afins: Peña Blanca, Partit Agrari de Catalunya i el Centro de Defensa Social, així com, petites agrupacions com Classe Mitja de Catalunya i La Juventud de Acci3n Espa3ola.

En l'ideari d'aquesta candidatura s'acceptaren explícitament els principis que Renovaci3n Espa3ola havia signat a Madrid que no deixaven de ser una reclamaci3 constant de la dreta durant el període reformista, però centraren la campanya electoral en la defensa dels valors tradicionals, l'atac a l'obra reformista que fins aquell moment havia fet el Govern de la Rep3blica i l'atac constant a la Lliga. Mantingueren una actitud de respecte vers els tradicionalistes.

Iniciada la campanya electoral, l'entitat Propaganda Cultural Cat3lica, va publicar un manifest al *Diario de Barcelona* que va ser r3pidament contestat per Derecha de Cataluña, ja que la manca d'aclariment podia confondre l'electorat: «Ante el manifiesto dirigido a la opini3n por “Propaganda Cultural Cat3lica”, entidad ajena a toda actuaci3n polític3, llamando a los diversos grupos polític3s, para que obedeciendo3rdenes de la Iglesia cat3lica, formen una sola candidatura de uni3n, cuyos Componentes, conservando su propia ideologí3 de partido, se comprometan todos a la defensa de la Religión cat3lica y de los principios de Familia, Trabajo, Orden y Propiedad, Derecha de Cataluña, acatará cuanto disponga el Comit3 de enlace de Derechas».

¹⁸⁴ Merc3 Vilanova, *Atles electoral de Catalunya ...*, pàg. 68

¹⁸⁵ *Diario de Barcelona*, dia 21 d'octubre de 1933

¹⁸⁶ Robert Vallverdú i Martí, *El Carlisme Català durant la Segona República Espanyola (1931-1936). Anàlisi d'una política estructural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, pàg.146.

¹⁸⁷ *Diario de Barcelona*, 3 de novembre de 1933

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Però fan constar quatre punts: en el primer manifesten que estan d'acord amb el manifest del Comitè d'Enllaç¹⁸⁸ a favor de la unió de les dretes, ja que amb anterioritat Derecha de Cataluña ja havia publicat dues notes en el mateix sentit. En el segon punt, ratifiquen que estan d'acord amb la idea llançada per Propaganda Cultural Catòlica de formar una candidatura de tots els partits que defensen la religió catòlica. En el tercer fa una crítica subtil a la Lliga, sense citar-la, per no haver-se unit a la crida llançada per ells i manifesten que faran la presentació de la seva candidatura Bloque Nacional de Derechas el proper dia 8 de novembre al saló Victòria que l'encapçalarà Antonio Goicoechea. I, en el quart, reiteren per darrera vegada que donaran les màximes facilitats per aconseguir la unió de les dretes.¹⁸⁹

El 7 de novembre havien de parlar per Radio Barcelona Santiago Torent, vicepresident de Derecha de Cataluña i Aurelio Joaniquet, però per raons de programació només ho va fer el primer. Santiago Torent va exposar que el Bloque Nacional de Derechas no tenia altra finalitat que aglutinar tots els factors socialment conservadors, les classes productores i treballadores i especialment els catòlics ja que eren els únics que defensaran: la Religió, la Pàtria, la Família, l'Ordre, el Treball i la Propietat. Aprofità l'ocasió per atacar les lleis aprovades pel Govern que considerava marxistes i socialitzants. Creia que no hi ha prou amb una revisió de la Constitució, calia canviar-la. Tal com abans hem exposat en presentar les idees d'Antonio Goicoechea, considerava que, en l'aspecte social el poble no havia de ser el subjecte del Govern i si l'objecte únic i principal. S'endinsà en els atacs a l'Esquerra Republicana i aprofità l'avinentsa per atacar també la Lliga: «Los de la Lliga no levantaron una voz contra el artículo tercero de la Constitución porqué a cambio de consentir que el Estado no tuviera religión oficial, lograron que Azaña incrustara en la Constitución la llave que más tarde había de dar paso al Estatuto.»¹⁹⁰

L'article tercer de la Constitució determinava la separació de l'Església i l'Estat, poc criticat per la dreta, ja que moltes organitzacions pensaven que era beneficiós per a l'Església (Juan Vázquez de Mella, Marcelino Oreja, etc.), si bé, no pensaven el mateix de la separació moral com Institució, ni de l'exempció de pagar el sou als clergues. Cal

¹⁸⁸ El Comitè d'enllaç s'havia signat a Madrid el 12 d'octubre pels quatre partits de dretes que hem esmentat més amunt. .

¹⁸⁹ *Diario de Barcelona*, 5 de novembre de 1933.

¹⁹⁰ *La Vanguardia*, 7 de novembre de 1933

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

dir que una bona part de la dreta no va criticar la separació de l'Església i l'Estat, si bé tots eren contraris als decrets i lleis que va comportar aquesta separació. L'afirmació de Santiago Torrent contra la Lliga només s'entén en un context de campanya electoral. L'autonomia de Catalunya no formava part de cap contrapartida, era una demanda formulada en el Pacte de Sant Sebastià i en la creació del Centro Constitucional. Anteriorment comentant que Derecha de Cataluña era contrària a la concessió de l'Estatut a Catalunya.

Continua: «En el orden religioso no basta una declaración revisionista de la Constitución, ni vagas declaraciones sobre tolerancia religiosa, sino que debe el Estado patrio ser católico».

En molts actes parlaven de les dretes autèntiques i en aquest cas es referia a les que no estaven contaminades per la revolució, es a dir, les que no acceptaven el règim republicà.¹⁹¹ La Lliga no seria autèntica perquè, a més a més, de ser accidentalista defensava l'autonomia de Catalunya.

Ante la situación político-social, los elementos católicos deben otorgar su voto a la única candidatura que en Barcelona presenta el «Bloque Nacional de Derechas» y no a la de la «Lliga» nota discordante de todo el conglomerado nacional. La «Lliga», al sumarse al régimen, ha de seguir la suerte de los partidos que lo sostienen. Otorgar el voto a la «Lliga», es restar algún diputado al Bloque de derechas que se ha formado en España entera.

Al afirmar Cambó que con la «Esquerra», la «Lliga» ha de compartir el turno pacífico de partidos, quiere decir que la época de persecución socializante ha de repetir, escarniendo los derechos individuales.¹⁹²

El 8 de novembre es va presentar a la Sala del Cine Victòria de Barcelona la candidatura oficial del Bloque Nacional de Derechas aprovada pel Comitè Nacional d'Enllaç de Dretes.

Barcelona-ciutat

- Antonio Goicoechea Cosculluela, advocat
- José Bertrán Güell, advocat
- Gonzalo del Castillo Alonso, catedràtic de Dret Polític
- Ramón Ciscar Blasco, industrial
- Alfonso Ibáñez Ferrán, advocat i secretari del Centro de Defensa Social
- Jorge Girona Salgado, comerciant
- Pedro Conde Genové, comerciant
- Ramón Maria Condomines-Castaneda, metge

¹⁹¹ Amb aquesta expressió exclouen, com també ho feia Renovación Española, el Partido Republicano Radical i el Partido Republicano Conservador i, per extensió a la Lliga Catalana.

¹⁹² *Diario de Barcelona*, 8 de novembre de 1933, pàgina 6

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Juan Segú Vallet, advocat i secretari de Derecha de Catalunya
- Francisco de P. González Palou, comerciant
- Eduardo Vilaseca Serra, metge

Deixaren quatre llocs pel Partit Agrari Català, ja que encara que no havien fet cap proposta.¹⁹³

Acordades les candidatures, amb la reserva esmentada, es va celebrar un míting presidit per Fernando Álvarez de la Campa en el que hi participaren Ramón Sierra Bustamante, Jaime de Benavent, Juan Manuel Cendaya, Jaime Martorell i Salvador Palau Rabassó.

Ramon Sierra Bustamante, periodista monàrquic, corresponsal del diari *Ya* a Barcelona, es va dedicar a fer una crítica ferotge a la Lliga i a tots els partits nacionalistes: «El enemigo político está en la “Lliga Catalana” i en la “Esquerra”, partidos ambos que se disputan la soberanía popular en Catalunya. En rededor de estos dos partidos políticos están los otros los de “L’Opinió”, que se distinguen de los de “La Humanitat”, en que visten mejor, el de “Acció Catalana” y los radicales cuyo jefe quiere levantar bandera del conservadurismo cuando todavía está ennegrecido del humo de la guerra del año 1909 y salpicado por la sangre de los cadáveres de los asesinados».

El segueix Jaime Benavent que feu un atac directe a la República de la que digué que per ell podia marxar tal com havia vingut. Atacà la Lliga, com tots els altres oradors i feu un elogi del general Primo de Rivera. Acabà manifestant: «También ahora los buenos catalanes nos uniremos para combatir a la masonería».

Juan Manuel Cendaya feu una defensa de la religió de la que deia que no podia separar-se de la política donant la següent raó: «la religión debe presidir todos los actos de nuestra vida y a la hora de la muerte no nos encontraremos con dos almas que salvar, una política y otra particular». Atacà l’Estat liberal i defensà un Estat tradicional basada en la corporació ja que entenia que el poder ve de dalt per Llei natural, però des de baix brota la confiança que és el seu complement. Defensa la monarquia i, com tots els conferenciants atacà la Lliga.

El van seguir Jaime Martorell, Salvador Palau Rabassó, tancant l’acte Fernando Álvarez de la Campa que va procedir a llegir els noms dels candidats de la llista que figuren més amunt.

¹⁹³ *Diario de Barcelona*, 9 de novembre de 1933, pàgina 14

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Altres actes de campanya foren els que se celebraren en el Districte Primer del carrer Portaferrissa, 21, l'11 de novembre, en el que parlaren: Ángel López Farralango, Joaquín de Arquer Cladellas, Miguel Tormo Xambó, Maria Flaquer Vázquez, Guillermo de Benevent i Manuel Puigrefagut.

El 13 de novembre es feu un míting al Teatre del Bosque de Barcelona en un acte presidit per Antonio Goicoechea, Fernando Álvarez de la Campa exbatlle de Barcelona durant la Dictadura, Julio Díaz Camps, president de la Peña Blanca, Gonzalo del Castillo, membre de Renovación Española resident a Catalunya, Alfonso Ibáñez Ferrán, secretari del Centro de Defensa Social, Santiago Torent i Juan Segú Vallet, vicepresident i secretari general de Derecha de Cataluña, Guillermo de Benevent i Aureli Joaniquet Extremo, persona vinculada a Alfons Sala i també vinculat a la Dictadura que aquí figura com a membre del Partit Agrari Català.

Va obrir l'acte Fernando Álvarez de la Campa a qui seguí en el parlament Juan Segú Vallet. D'Aureli Joaniquet en destaquem les frases: «la Lliga es la causante remota o próxima de todos los males que hoy padece Cataluña. [...] Afirmo que los señores Hurtado y Corominas son los dos convidados de piedra de la Esquerra», dels radicals diu: «se han arrastrado por la antecámaras de la Lliga y de Macià». En relació a les pròximes eleccions manifestà: «aunque el sufragio universal podría denominarse la mentira universal es necesario que se intensifique la campaña de la candidatura de las derechas».

El seguí en el parlament Alfonso Ibáñez Ferran del Centro de Defensa Social que presentà l'entitat com una associació apolítica que donaven suport a Derecha de Cataluña en totes les eleccions que es presentés aquesta formació. Després el seguí Eduardo Vilaseca Serra com a representant d'un grup que es deia de les classes mitges. Com era natural l'atac al Govern era constant, doncs es tractava de descavalcar les esquerres.

Els dos darrers a parlar foren Santiago Torent, una de les figures més significatives de Derecha de Cataluña i Antonio Goicoechea, cap de files i ideòleg qui digué: «España está dividida en dos bandos: los que la aman y los que diciendo que la amaban, durante dos años, se han dedicado a fraccionarla y destruirla [...] es el separatismo la enfermedad que España padece [...] se ha asestado a España varios

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

golpes a traición, entre ellos, el separatismo de la Sociedad de Dios, el antipatriotismo y la lucha de clases, extendiéndose sobre el particular en varias consideraciones [...] el nacionalismo de Cataluña reviste caracteres graves».¹⁹⁴ Després manifestà que l'escola laica és una anticipació del comunisme i fa una llista de les injúries que, segons ell ha hagut de suportar l'Església: confiscació de béns, expulsió del cardenal Pedro Segura, dissolució de la Companyia de Jesús. Quan es referí a la lluita de classes manifestà que és el càncer de la societat contemporània: «hay que acabar con esto aunque desaparezcan partículas del derecho individual».¹⁹⁵ En el moment d'atacar la Lliga Catalana manifesta que feia poc més de dos anys havia format part del Centre Constitucional promogut per Francesc Cambó i, contraposant les paraules que aquell havia pronunciat, afegí: «De esa organización, cuyo jefe un día se preguntaba ¿Monarquía? ¿República? ¡Cataluña! Y hoy dirá ¿laicismo? ¿Escuela católica? ¡Cataluña! Todo esto ha sido la causa principal de ese nacionalismo que es suicidio y parricidio».

Finalment en el mateix míting Fernando Álvarez de la Campa, en tancar l'acte va anunciar la incorporació dels quatre candidats que s'havien reservat per al Partit Agrari de Catalunya per completar la candidatura del Bloque Nacional de Derechas:

- José María Fortuny y Llibre, vicepresident de la Unión de Viticultores de Cataluña i pròpiament del Partit Agrari de Catalunya.
- Carlos Padrós Rubio, ex diputat a Corts per Mataró i president de la Patronal Agrícola Espanyola i vicepresident de l'Associació d'Agricultores d'Espanya
- Javier de Ros y Dalmases, que es presentava com a expresident de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, càrrec que va ser desmentit pel propi Institut. Era el president de la Derecha de Cataluña però també formava part de del Partit Agrari de Catalunya.
- José María de Lamamié de Clairac. Era un terratinent de Salamanca i militant de la Comunità Tradicionalista. Calia completar la candidatura i es va incloure aquest polític foraster.¹⁹⁶

Tanmateix, José María de Lamamié de Clairac ho va acceptar amb la condició que un líder important d'alguna altra formació fes el mateix: «...siempre que alguna persona destacada de Madrid aceptara también con el mismo carácter...». Es referia a José María Gil Robles que no va voler acompanyar-lo, i, finalment, va decidí presentar-se per Salamanca.¹⁹⁷ En qualsevol cas va continuar format part de la candidatura i va

¹⁹⁴ *La Vanguardia*, 14 de novembre de 1933

¹⁹⁵ *Diario de Barcelona*, 14 de novembre de 1932

¹⁹⁶ *La Vanguardia*, 14 de novembre de 1933

¹⁹⁷ *El Correo Catalán*, 15 de novembre de 1933, «La candidatura del señor Lamamié de Clairac por

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

treure vots a Barcelona.

La candidatura definitiva per Barcelona ciutat del Bloque Nacional de Derechas va quedar formada pels següents candidats:

- Antonio Goicoechea Cosculluela, advocat
- José María Lamamié de Clairac, que es va retirar després
- Carlos Padrós Rubio
- Javier de Ros y de Dalmases
- José María de Fortuny Llibre
- José Bertrán Güell, advocat
- Gonzalo del Castillo Alonso, catedràtic de Dret Polític
- Ramón Ciscar Blasco, industrial
- Alfonso Ibáñez Ferrán, advocat i secretari del Centro de Defensa Social
- Jorge Girona Salgado, comerciant
- Pedro Conde Genové, comerciant
- Ramón Maria Condomines-Castaneda, metge
- Juan Segú Vallet, advocat i secretari de Derecha de Cataluña
- Francisco de P. González Palou, comerciant
- Eduardo Vilaseca Serra, metge¹⁹⁸

A Girona, Derecha de Cataluña era present amb la candidatura Derecha Agraria compartint protagonisme amb els tradicionalistes. La candidatura era formada per:

- José María Fortuny y Llibre del Partit Agrari que també es presentava per Barcelona
- Julio Fournier y Cuadros, independent
- Pedro Artiñano Galdácano, alt càrrec de Renovación Española estatal desconegut a la província
- Josep M. Arauz de Robles, Advocat de la Comunió Tradicionalista
- Renato Llanas de Niubó, personatge de la Comunió Tradicionalista, d'extrema dreta, que havia militat en diverses formacions¹⁹⁹

Fernando Álvarez de la Campa va manifestar que seria bo que el Bloque Nacional de Derechas tragués uns 20.000 vots enlloc dels 6.000 que va treure la vegada anterior ja que d'aquesta manera haurien triplicat el nombre de vots

L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre va publicar una nota a *La Vanguardia* donant llibertat de vot als seus socis i desmarcant-se del Partit Agrari de Catalunya que, per aquells moments, formava part del Bloque Nacional de Derechas, desmentint que el senyor Javier de Ros, que formava part d'aquesta candidatura, n'hagués estat president.

En aquesta ocasió l'entitat Cívica Femenina va demanar el vot íntegrament per a la Lliga Catalana.

Barcelona». Citat per Robert Vallverdú i Martí, *El Carlisme Català...*, pàg.146.

¹⁹⁸ *Diario de Barcelona*, 16 de novembre de 1933, pàgina 5

¹⁹⁹ *La Vanguardia*, 14 de novembre de 1933

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonzins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

El míting de tancament de campanya es feu al Saló del Cine Victòria el 17 de novembre amb els parlaments de Antonio García-Ramal, de les Juventudes de Derecha de Cataluña; Gonzalo Pardo, María Flaquer, de la secció femenina de Derecha de Cataluña; Salvador Palau Rabassó; Alfonso Ibáñez Ferran, del Centro de Defensa Social; i Fernando Álvarez de la Campa, de Derecha de Cataluña.²⁰⁰ El míting se centrà en la defensa del seu programa amb forts atacs a la Lliga, més apaivagats a l'Esquerra i a la maçoneria i amb l'ideari comú, la defensa de la Religió, la Unitat de la Pàtria, la Propietat i l'Ordre social.

Celebrades les eleccions el 19 de novembre de 1933, el Bloque Nacional de Derechas a Catalunya no va treure cap diputat. A la circumscripció de Barcelona ciutat i municipis agregats, el triomf va ser per la Lliga que va treure 37% dels vots contra un 5% del Bloque Nacional de Derechas.²⁰¹

Fet el recompte definitiu, la Junta Provincial del Cens va donar els resultats que exposem a continuació i que ens han de permetre comparar els vots de la Lliga amb els del Bloque Nacional de Derechas ja que aquests, per la pròpia naturalesa de les eleccions, els van considerar adversaris. Vet aquí els resultats globals²⁰²

Barcelona	Electors	Votants	% Part.	%Lliga	%ERC	%PRR	%CEC	%BND	%FO	%PCC	%Azaña	%UDC
ciutat	608.180	365.820	61,15	36,52	36,38	10,79	9,32	4,58	1,3	0,71	0,24	0,24

I, una comparació entre els vots obtinguts per la Lliga Regionalista i el Bloque Nacional de Derechas o Derecha de Cataluña.²⁰³

²⁰⁰ *Diario de Barcelona*, dia 18 de novembre de 1933, pàgines, 8, 9 i 10

²⁰¹ Vilanova, Mercè, *Atles electoral de Catalunya ...*, pàg. 67

²⁰² Mercè Vilanova, *Atles electoral de la Segona República a Catalunya*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2006, pàg . 85. CEC, significa Coalició d'Esquerres Catalanes i BND Bloque Nacional de Derechas; FO, Front Obrer. No hi ha dades dels resultats per districtes.

²⁰³ *La Vanguardia*, 28 de noviembre de 1933

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonzins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Lliga Regionalista		Dreta de Catalunya	
Candidat	Vots	Candidat	Vots
Joaquín Pellicena	132.015	A. Goicoechea Cosculluela	23.279
Juan Ventosa y Calvell	132.013	Alfonso Ibáñez Ferran	18.699
Luis Puig de la Bellacasa	131.509	J.M. Lamamié de Clairac	17.423
Felipe de Solà Cañizares	131.331	J.M. de Fortuny Llibre	16.347
Francisco Cambó Batlle	131.295	J. Bertrán Güell	16.038
Pedro Rahola Molinas	131.281	Jorge Girona Salgado	16.031
Joaquín María de Nadal	131.251	Gonzalo del Castillo Alonso	15.905
Alejandro Gallart Folch	130.828	J. de Ros y de Dalmases	15.736
Antonio Gabarró	130.302	R.M. Condomines-Castaneda	15.543
Vicente Solé de Sojo	129.980	Carlos Padró Rubio	15.348
Francisco de Pons y Pla	129.735	F. de P. González Palou	15.151
José Ayats Surribas ²⁰⁴	129.640	Eduardo Vilaseca Serra	14.975
Joaquín Reig Rodríguez	128.590	Ramón Ciscar Blasco	14.943
Francisco Bastos	126.174	Pedro Conde Genové	14.746
Francisco Vendrell Tiana	108.651	Juan Segú Vallet	14.462

Joaquim Pellicena, que és qui va treure el major nombre de vots, en va treure 132.015 i Francesc Vendrell Tiana, el qui en va treure menys amb 108.651 vots, mentre que el millor classificat del Bloque, Antonio Goicoechea, en va treure 23.279 i el pitjor classificat, Juan Segú Vallet, 14.462. La qual cosa confirma la poca acceptació del missatge electoral del Bloque Nacional de Derechas.

Comparant els màxims i mínims de tots els partits ens adonem que el Bloque Nacional de Derechas ocupa la cinquena posició a força distància del quart i a molta de la Lliga.²⁰⁵

²⁰⁴ Josep Ayats Surribas, havia estat diputat a l'anterior legislatura, per la Derecha Liberal Republicana de Niceto Alcalá Zamora i Miguel Maura, per la circumscripció de Girona. La seva amistat amb el President de la República i amb el cardenal Francesc Vidal i Barraquer feu que fos un interlocutor important en les negociacions Església/Estat. Va intercedir davant de Niceto Alcalá Zamora, per petició del Cardenal, en moltes ocasions i va pressionar a diversos grups parlamentaris per afavorir els interessos de l'Església o apaivagar les decisions desfavorables. En aquesta candidatura hi figurava com a independent. En fundar-se Acció Popular Catalana fou un dels signants del Manifest.

²⁰⁵ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, Barcelona, Edicions 62, 1973, Vol I, pàg. 273. He corregit el nombre de vots mínims obtinguts per la Lliga perquè no coincideix amb les dades

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Candidatura	Màxim	Mínim
Derecha de Cataluña	23.279	14.462
Lliga Catalana	132.015	108.651
Unió Democràtica de Catalunya	5.403	2.281
Coalició d'Esquerres	41.179	26.145
Esquerra Republicana	151.664	121.809
Partido Radical	40.656	37.259
Extrema Esquerra Federal	951	420
Front Obrer (BOC i PSOE)	5.745	4.199
Partit Comunista de Catalunya	2.709	2.304

En el cas de Girona les eleccions van anar de la següent manera: participació 70,4%, amb una abstenció del 29,6 i amb els resultats:

- Esquerra 41,8 %
- Lliga 31,8 %
- Dreta Agrària 18,4 %
- Bloc Obrer i Camperol 5,8 %
- Partido Republicano Radical 1,8 %²⁰⁶

La candidatura de Derecha Agraria que encapçalava l'independent Julio Fournier Cuadros, proper als monàrquics alfonsins, tampoc va obtenir uns bons resultats.

Els mals resultats obtinguts pel Bloque Nacional de Derechas a Barcelona i Derecha Agraria a Girona i els bons resultats de la Lliga Catalana, feu que els primers publicuessin una nota a *La Vanguardia* en la que denunciaven el comportament i l'actitud d'aquest partit en les eleccions:

El Bloque Nacional de Derechas se cree en el deber de advertir que la actitud de la Lliga Catalana acordando votar a un candidato de la Esquerra, infringe las más elementales normas pontificias, que estiman transgresión grave el que se vote a elementos clara y netamente anticatólicos. Tamaña responsabilidad alcanza a todos los que voten una candidatura que para lograr un posible triunfo no titubea en aliarse o facilitar un triunfo a elementos claramente adversarios de nuestra religión y de su propia política, responsabilidad que se agrava en quienes por pasión política aceptan el oportunismo, incluso en contra de la propia Iglesia, conforme anatematiza León XIII.

Para llegar a tal resultado ciertamente sobran los espavientos de irreductibilidad de la Lliga en contra de la Esquerra.²⁰⁷

Les eleccions les guanyaren les formacions de dreta, donant pas al bienni negre

facilitades per *La Vanguardia* el 28 de novembre de 1933, que he donat per bones.

²⁰⁶ Cornellà i Roca, Pere, *Las elecciones en la ciudad de Gerona durante la Segunda República 1931-1936*, Barcelona, Universitat Autònoma, pàg. 51

²⁰⁷ *La Vanguardia*, 19 de noviembre de 1933

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

però els resultats de Renovación Española van ser molt minsos. Tanmateix, el Bloque Nacional de Derechas ho va celebrar com si hagués estat un èxit, ja que a la resta de l'Estat, van treure pocs diputats, tot i que els representants elegits eren prou coneguts: el general José Sanjurjo per Melilla, José Antonio Primo de Rivera per Cadis, Antonio Goicoechea per Cuenca, Ramiro de Maeztu per Guipúscoa, Fernando Suárez de Tangil, comte de Valvellano, per Palència, Pedro Sainz Rodríguez i Santiago Fuentes Pila per Santander i Rafael Benjumea y Burín, comte de Guadalhorce per Saragossa capital.²⁰⁸

Altrament, els tradicionalistes catalans havien pogut col·locar sis candidats: Joan Soler i Joan Traveria per la circumscripció de Barcelona; José Maria Arrauz i Renato Llanas de Niubó per la de Girona; Joaquín Bau Nolla per Tarragona i Casimiro Sangenís per la de Lleida. La Comución Tradicionalista havia obtingut 21 diputats i Renovación Española 15, en total 36 monàrquics, en un Parlament de 473 diputats.²⁰⁹

Derecha de Cataluña no va presentar candidatura a Barcelona-província però sí a Girona amb el nom de Derecha Agraria, amb una barreja de carlins alfoncins i independents. Tal com hem exposat anteriorment van sortir dos carlins. Vet aquí els resultats:

Votacions del 19 de novembre de 1933 per la circumscripció de Girona²¹⁰

Candidatura	Màxim	Mínim
Derecha Social Agraria	10.732	6.073
Lliga Catalana	42.475	38.755
Partit Republicà Radical	3.790	3.691
Esquerra Republicana de Catalunya	63.678	62.505
Bloc Obrer i Camperol	8.103	3.795

Amb aquestes eleccions es liquidava el bienni reformista i s'encetava un període d'un republicanisme discutible, tant és així que José Ortega y Gasset va fer unes declaracions al diari francès *Le Jour* en les que manifestava:

Creo en efecto que la República se consolida con estas elecciones a pesar de cuanto han hecho para evitarlo los gobernantes, y sin ningún apego a ellas ni apoyo de

²⁰⁸ *La Vanguardia*, 21 i 26 de novembre de 1933

²⁰⁹ Robert Vallverdú i Martí, *El Carlisme Català...*, pàg. 148

²¹⁰ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi...*, pàg. 284

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

los adversarios.

Esto es precisamente lo más curioso del caso y que de hacer meditar a propios y extraños. Un régimen que se va consolidando a pesar de todo y de todos los pesares, cuyos defensores son en buena parte sus mayores enemigos, y cuyos enemigos tiene que dedicarse a su defensa.²¹¹

²¹¹ *Diario de Barcelona*, 28 de noviembre de 1933

Segona part

1. El bienni conservador. 1934, reacció, revolució i caos

Les eleccions les van guanyar les dretes, àdhuc a Catalunya, amb els següents resultats²¹²:

Esquerreres				Centre		Dreta	
Socialistes		Republicans d'esquerreres		Republicans de Centre i de dreta		Dreta i Monàrquics	
PSOE	56	Esq. Catalana	18	PRR	102	C.E.D.A.	119
USC	3	Izq. Republicana	14	Lliga	25	Agraris	30
PCE	1	PRD Federal	4	Rep. Conservador	15	C.T.	20
		Rad-socialistes	1	P.N.V.	12	R.E. i P.N.E.	14
				G. Rep. Independents	10	G. Independent	8
				P. Lib. Demòcrata	9	Monàrquics Ind.	4
Totals	60		37		173		195

Cal tenir en compte que hi van haver 6 diputats que van ser elegits per més d'una circumscripció i van haver d'escollir-ne una. Alguns no van ser ocupats en tota la legislatura. El PSOE va perdre 2 escons, la C.E.D.A 2, el Grup Agrari 1 i Renovació Espanyola també 1. A més a més, hem d'afegir que un diputat del PSOE, José Mouriz, va renunciar al seu escó.

A les Corts es formaren el següents grups:

- Bloque Nacional, gairebé amb el mateix nom que Derecha de Cataluña va concórrer a les eleccions, formada per Renovación Espanyola i el Partido Nacionalista Espanyol.
- Republicanos Independientes, format per 3 diputats del Partido Republicano Progresista, 2 del Partido Republicano de Centro i 5 independents de Centre. El portaveu va ser Joaquin Chapaprieta

²¹² <http://www.historiaelectoral.com/e1933>

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Esquerra Catalana integrà Esquerra Republicana de Catalunya, Unió Socialista de Catalunya i Unió de Rabassaires.
- Izquierda Republicana formada pels 5 diputats d'Acción Republicana, 3 del Partido Republicano Radical Socialista Independiente i 6 d'ORGA
- Cinc independents es van integrar al grup Agrari i un a la C.E.D.A. Els altres set independents i un del Partido Republicano de Centro van formar el Grupo Independiente (es deia Independientes de Derechas). El cap de grup va ser Abilio Calderón.
- El diputat del Partit Regionalista de Mallorca es va integrar a la Lliga.
- Un diputat del grup Pro Estatuto de Estella es va integrar al P.N.V.
- A la C.E.D.A. s'hi van incorporar un diputat del Partido Republicano de Centro i quatre Agrarios.
- Una mica més tard, la Minoría Agraria, malgrat les pressions perquè s'integrés a la C.E.D.A. es va convertir en partit amb el nom de Partido Agrario Español.

Cap partit tenia la majoria absoluta, ni tan sols dins de la mateixa dreta, circumstància que donava un gran protagonisme al President de la República, àrbitre de la situació, fins poc abans d'esclatar la Guerra Civil.

S'iniciava un període en el que els protagonistes polítics principals, junt amb Niceto Alcalá Zamora, serien Alejandro Lerroux, del Partit Republicà Radical i José María Gil Robles, de la C.E.D.A., caps dels partits més votats, que a més a més comptaven amb l'entesa puntual de José Martínez de Velasco, del Partido Agrario Español i de Melquíades Álvarez del Partido Liberal Demócrata. Cal afegir al bàndol del centre-dreta, la participació de dos independents o pseudoindependents, que pel sol fet de gaudir de la confiança del President, van tenir també protagonisme com a caps de govern: Joaquín Chapaprieta i Manuel Portela Valladares.

Els altres partits que estaven disposats a donar viabilitat al règim eren el Partido Republicano Conservador, dirigit per Miguel Maura, la Lliga Catalana i certes agrupacions minoritàries.

Renovación Española representava els interessos de Derecha de Cataluña a les Corts. Ambdós es van esforçar per convèncer a l'electorat de la necessitat de reinstaurar la monarquia i retornar a un règim antiparlamentari. Va conspirar des del primer

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

moment contra la República i es va dedicar a blasmar les accions del Govern encara que procedissin de la dreta o del centre dreta. La seva malvolença contra el partit Republicà Radical va fer que intentessin dificultar l'entesa Lerroix-Gil Robles, amb un ressò més mediàtic que parlamentari.

Derecha de Cataluña, va incorporar una sèrie de personatges joves que donaven al partit un caire de modernitat. Seguien els criteris de la seva matriu madrilenya, adreçant-se al mateix segment de la població: les classes benestants de Catalunya, declaradament espanyolistes, monàrquiques i, per tant, contràries a la República. A nivell estatal van ser representats a les Corts per personalitats com Antonio Goicoechea, Pedro Sainz Rodríguez, Ramiro de Maeztu o Honorio Maura. Els líders catalans que van tenir més presència política van ser Fernando Álvarez de la Campa, tinent coronel de l'Exèrcit i exbatlle de Barcelona durant la Dictadura; José de Olano Loyzaga, comte de Fígols; els joves ja citats, José Bertran Güell, Santiago Torent, Enrique García-Ramal, als que cal afegir Aureli Joaniquet i Santiago Nadal o Maria Flaquer, com a fervents activistes. A partir de 1935 amb el canvi de lideratge del partit promogut a Madrid per José Calvo Sotelo, a Catalunya entraren en el combat polític: Alfonso Sala, comte de Egara, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, José Maria Milà y Camps, comte de Montseny, Eduardo Aunós.²¹³ Fins i tot des de l'estranger, molts dels antics polítics havien col·laborar en la formació de Derecha de Cataluña.

El partit necessitava la participació ciutadana i per aquest motiu, des de l'arribada de José Calvo Sotelo, el seu anhel era focalitzar-se en determinades capes de la societat, cercant més la qualitat del vot que la quantitat. Ells sabien que no es podrien convertir en un partit de masses però sí, dirigint-se a capes influents, obtenir els suports necessaris per iniciar els canvis polítics i socials que propugnaven. Per aquest motiu, el primer objectiu era cercar la unió de les dretes, ja que sens dubte, hi havia una massa conservadora que podia escoltar les seves propostes. Tanmateix, no van poder assolir els seus objectius, ja que en aquells moments, els partits conservadors que governaven, pensaven més en l'adequació de les lleis republicanes, establertes dins d'un nou marc jurídic, que en el canvi de règim.

²¹³ Eduardo Aunós va deixar que figurés el seu nom en algun escrit i manifest, però no va tenir participació activa en campanyes electorals. Sembla que no el van convidar, com veurem més endavant

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Conscients de la dificultat d'unir les dretes formant un front comú, iniciaren el camí de la conspiració. Ja hem explicat que hi va haver gent de Derecha de Catalunya i de Renovació Española compromesa amb la insurrecció del general Sanjurjo. Fracassat aquest intent, van donar suport a la Unión Militar Española, cercant i obtenint l'ajuda de Benito Mussolini. Des de l'inici de la discussió parlamentària de la Constitució, van combatre totes les lleis aprovades per la República des de dins o des de fora de les Corts.

A l'hora de formar el nou govern sorgit de les eleccions, Niceto Alcalá Zamora va atorgar la confiança a Alejandro Lerroux, única força amb gruix parlamentari, que malgrat les seves vaguetats, no podia ser qüestionada per manca d'adhesió a la República. Va formar govern el 16 de desembre de 1933, bàsicament, amb ministres del seu partit, però també amb un independent procedent d'ORGA, un agrari i un progressista. Amb aquesta elecció, en principi, es donava continuïtat a la República, ja que Alejandro Lerroux havia confirmat que no canviaria ni les lleis promulgades que afectaven a la religió, ni les lleis socials (reforma agrària) ni el procés de descentralització iniciat amb l'aprovació de l'Estatut de Catalunya. Tanmateix, sense majoria parlamentària i tenint en compte que les dretes havien concorregut a les eleccions amb un altre programa, hom podia pensar que s'iniciava un període de franca inestabilitat.

Les manifestacions que havia fet el Cap de Files del partit radical de no canviar les lleis promulgades pel període anterior, eren bastant lògiques ja que ell havia participat en el Pacte de Sant Sebastià, havia format part del Comitè Revolucionari que havia portat la República i també havia format part del primer Govern provisional i constituent que havia promulgat la Constitució. Ja fora del Govern, a partir del 16 de desembre de 1931, va continuar donant suport a Manuel Azaña. Tanmateix, va fer un tomb cap al centre-dreta, apartant-se dels seus companys de govern que tant havien col·laborat en l'adveniment de la República. Havia abandonat la retòrica revolucionària de la primera època, però el canvi de rumb, el pagaria amb l'escissió traumàtica del seu partit promoguda per Diego Martínez Barrio, que contribuiria a l'afebliment del seu Govern.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

El primer ensurt el van tenir el mateix dia de la reobertura de les Corts a Madrid el 8 de desembre, ja que davant dels rumors d'un moviment revolucionari, el Governador Civil de Saragossa va ordenar el tancament de tots els centres de la CNT. El dia següent, començaven els enfrontaments entre aquest sindicat i la força pública, que van continuar fins al 14, retornant la calma el dia següent. Aquesta revolta va tancar un cicle de comunisme llibertari, essent el primer enfrontament violent que va haver de sufocar el govern d'Alejandro Lerroux. De tota manera, de les revoltes anarcosindicalistes, aquesta, és la que va deixar una petjada més gran: 75 morts i 101 ferits. D'aquests, 11 guàrdies civils morts i 45 ferits; 3 guàrdies d'assalt morts i 18 ferits i, el que és més important, la CNT va quedar molt delmada i sense òrgans d'expressió.²¹⁴

Just format el Govern, a Catalunya havia quedat pendent la proposta d'unes noves eleccions municipals que s'havien ajornat pel fet de no fer-les coincidir amb les eleccions a Corts. La mort del president Francesc Macià, el 25 de desembre de 1933 feu que no es convoquessin fins que fou elegit el nou president de la Generalitat l'1 de gener de 1934. Immediatament després, les eleccions municipals es convocaren pel dia 14.

Derecha de Cataluña no va concórrer a aquestes eleccions. Per justificar-ho van enviar un «Manifest» a la premsa explicant les raons que els havien fet prendre aquesta decisió. Segons ells, no podien ni recolzar l'Esquerra Republicana, com era evident, ni la Lliga Catalana per la nefasta política municipal que havien desenvolupat pels volts del 1923. Altrament, volien fer avinent a totes aquelles persones que havien votat Derecha de Cataluña que, si votaven la Lliga, el seu vot els conduiria a una posició centrista que reforçaria el partit radical que tant els havia combatut. Acabava dirigint-se als electors que votaren pel Bloque Nacional de Derechas manifestant que els seus interessos serien defensats a la Cambra pels diputats de Renovación Española. Signaren el Manifest: Fernando Álvarez de la Campa, president del Comitè polític i Juan Segú Vallet, Secretari General.²¹⁵

No abandonaren, però, el contacte amb el seu electorat dirigint-se a l'opinió

²¹⁴ Julián Casanova, «Los anarquistas frente a la República burguesa» a *En el combate por la historia. La República, la Guerra Civil, el franquismo* Angel Viñas, (Ed.); Barcelona, Pasado & Presente, 2012, pàg. 179.

²¹⁵ *Diario de Barcelona*, 8 de desembre de 1933

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

pública a través de notes enviades als diaris afins. Passades les eleccions, van voler manifestar que ells ja s'esperaven la derrota de la dreta, ja que l'enemic comú – l'esquerra –, havia fet allò que no havia sabut fer la dreta, fer un front comú. Manifestaren:

Derecha de Cataluña, que ya ha dado fe de vida en muchos Ayuntamientos de la región, celebradas las elecciones se propone reanudar su contacto con la opinión pública, mediante una serie de actos en los que tomarán parte personalidades relevantes de la política local y nacional.

Lo ocurrido el pasado Domingo en varias localidades de Cataluña y en la propia Barcelona nos confirma en nuestros ideales que propugnan una autonomía municipal y una descentralización administrativa, pero dejando a los que durante cincuenta años, lejos de sustentar un ideal social, católico y patriótico, solo alimentaron un nacionalismo particularista, la responsabilidad absoluta de que la política catalana esté hoy totalmente desconcertada de la del resto de España.²¹⁶

El manifest acaba concretant la seva posició: «Sin sentir grandes entusiasmos ni por la democracia al uso, ni por las veleidades y amaños del sufragio universal que aceptamos como medio para ganar la opinión, pero jamás como un fin, vamos a reanudar la lucha por medio de conferencias culturales, actos públicos y organización adecuada de las juventudes, técnicos y obreros que acuden a nuestras filas a fin de poner nuestras fuerzas al servicio de ideales que han de contribuir al engrandecimiento de Barcelona y de España».

En definitiva és una declaració de principis que determinà la línia d'actuació que pensaven seguir i que aniran repetint en tots els escrits mítings i conferències, així com l'estratègia que seguiran per tal d'arribar a la massa de la població. Signen el Manifest, el Comitè Polític format per F. Álvarez de la Campa, Santiago Toront i José Bertran Güell.²¹⁷

En definitiva, defensaven l'autonomia municipal,²¹⁸ una descentralització administrativa poc especificada i es manifestaren contraris a la democràcia i al sufragi universal. Aquest plantejament només els farà compatibles amb la Comunió Tradicionalista i els grups feixistes i feixistitzants que s'aniran formant.

Malgrat la manca de presència en els centres de poder -no tenien regidors en els municipis més importants, ni diputats al Parlament de Catalunya- van obrir locals per tots els districtes de Barcelona, locals, que els permetia fer pedagogia a través de

²¹⁶ *Diario de Barcelona*, 18 de gener de 1934, pàgina 7

²¹⁷ *Diario de Barcelona*, 18 de gener de 1934, pàgina 7

²¹⁸ Sense anar més enllà de la reforma municipal que José Calvo Sotelo va implantar durant la Dictadura

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

conferències, fent arribar els seus escrits als diaris addictes. També es van anar creant agrupacions adherides que els donaven suport per tot el territori català.

Com que no tenien un diari propi, una de les maneres de comunicar-se amb l'electorat era a través de manifestos, afegint-hi moltes vegades, un article de diari per acabar de clarificar els punts que havien exposat. Així, després de publicar al *Diario de Barcelona* el Manifest del dia 18 de gener, José Bertran Güell, va donar una conferència a la Sala Mozart amb el títol: «Derecha de Cataluña ante el problema catalán» que el 29 de gener de 1934, els diaris *La Vanguardia* i el *Diario de Barcelona*, en farien una ressenya. En aquesta conferència va fer una exposició dels bons resultats, que segons ell havia obtingut Derecha de Cataluña en les passades eleccions de novembre, 26.000 vots, situant-se en quarta posició, però sense especificar el nombre de vots que havien obtingut els altres tres que els avantatjaven i, afegint, que havien aconseguit portar dos representants al Tribunal de Garanties Constitucionals. Manifesta després: «Nuestros hombres conservadores han estado jugando durante treinta años a la revolución y el pueblo terminó tomándola en serio y hoy no cabe más que la revolución con sus consecuencias o la antirrevolución. Y nosotros antirrevolucionarios en todo y por todo; antidemocráticos en el sentido legal de la palabra; antiparlamentarios y antiliberales y todo esto porque somos partidarios del régimen corporativo».²¹⁹

En ressaltem els paràgrafs següents:

Los errores de la Lliga han sido los que mayor empuje han dado a «Derecha de Cataluña». Hoy no es posible jugar más a la revolución porqué el camino es revolución con todas sus consecuencias o antirrevolución. «Derecha de Cataluña» es antidemocrática, antiparlamentaria y antiliberal, siendo partidaria del Estado corporativo, o sea de la aplicación de la técnica a la política.

Las doctrinas referentes al problema catalán deben renovarse. Respecto a la lengua catalana, si bien merece un estímulo como expresión de una cultura, no deduce una nacionalidad.

Aquest escrit ens presenta un partit que considerava que la revolució no era altra cosa que la implantació del sistema de llibertats propugnat pel liberalisme. De fet, la revolució, per a molts, va ser el pas de la Monarquia a la República i per a Derecha de Cataluña, especialment. L'atac a la Lliga serà una constant de tots els partits, tant de dreta com d'esquerra, i tant a Catalunya com a Madrid. Referent a altres doctrines invocades pels nacionalistes catalans, en va treure la conclusió que eren un error en llur

²¹⁹ *Diario de Barcelona*, 30 de gener de 1934.

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

aplicació i, sobre el nacionalisme de Prat de la Riba va comentar:

Planteado el problema del Estado español y la Nación catalana, la situación era la de que o bien la Nación se separara por los medios nacionales o internacionales, pactada con el Estado español. Pero el separatismo debe ser, y ha sido rechazado, por cuanto la organización económica de Cataluña no existe sin la unidad política española. Lo económico y lo político se contradicen en el problema catalán.

«Derecha de Cataluña» reconoce la existencia de realidades municipales, comarcales y regionales, pero como constitutivas esenciales de la Nación española.

«Derecha de Cataluña» mantiene las siguientes soluciones:

Primera.- Que las Diputaciones provinciales pueden mancomunarse a los efectos de la regencia de sus servicios.

Segunda.- Que sean respetados los usos, costumbres y tradiciones de la región.

Tercera.- Que de forma especial se respete el uso de la lengua y cultura que de ella se derive y las tradiciones jurídicas bajo las que se desenvuelven la vida familiar y social catalana.

En analitzar l'Estatut va considerar que era un fracàs posat a les mans dels actuals governants i va acabar dient que Catalunya només podia salvar-se amb la resta d'Espanya amb un esforç comú.²²⁰ Segons aquest escrit, sembla que estarien disposats a acceptar una mena de mancomunitat de serveis interprovincials sense fer-ne cap precisió, ja que els homes del partit que havien tingut càrrecs durant la Dictadura havien liquidat la Mancomunitat, per tant, es feia difícil preveure quin seria el model que volien implantar més enllà de la divisió provincial. En relació al municipi i la província s'aparten poc de l'Estatut Municipal i Provincial de José Calvo Sotelo, promulgat durant la dictadura del general Miguel Primo de Rivera ja que en fan constant referència. Aureli Joaniquet n'havia fet un elogi, manifestant que l'autonomia municipal tenia la més alta expressió, com a base de la comarca i de descentralització administrativa. Segons Aureli Joaniquet la llei Municipal promulgada pel Parlament de Catalunya no era més que un arranjament de l'Estatut de José Calvo Sotelo.²²¹

La conferència de José Bertrán Güell va ser àmpliament comentada pel corresponsal de l'ABC a Barcelona, Adolfo Marsillach. En fer la ressenya, el periodista va comentar que el ponent no havia especificat com s'articulava l'ús de la llengua catalana en els centres oficials: «El Sr. Bertrán y Güell no nos dijo si el idioma catalán debe usarse en los Centros oficiales; pero conocida la ideología de Derecha de Cataluña,

²²⁰ *La Vanguardia*, 30 de gener de 1934 i *Diario de Barcelona* de la mateixa data, pàgines 11 i 12.

²²¹ «La autonomía de los Municipios como base de descentralización administrativa», conferència d'Aureli Joaniquet, organitzada per Derecha de Cataluña a la Sala Mozart de Barcelona, *ABC*, 18 de febrer de 1934.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

debemos suponer que no. [...] Los buenos españoles deben congratularse de la aparición de Derecha de Cataluña, incluso los de izquierda, pues lo primero de todo es España. Sean de derecha, sean de izquierda los partidos españolistas de Cataluña, debemos mirarlos con respeto y desearles vida próspera. Yo la deseo para Derecha de Cataluña como para los radicales de la región catalana, que también deben sentirse españoles».²²²

Derecha de Cataluña/Renovación Española no anava tan lluny. Pretenien un retorn a una situació predemocràtica, basada més en la tradició que en la transformació, però amb una organització corporativa importada dels corporativistes francesos i experimentada pel feixisme italià, per l'*estado novo* d'Oliveira Salazar, i per la dictadura del general Primo de Rivera. En la proposta dels alfoncins, el Poder hauria d'emanar des de dalt, on s'hi situaria el Rei²²³ i es projectaria cap al poble, que en seria el destinatari.²²⁴ Creien que l'eina necessària per desenvolupar aquesta política havia de ser la Monarquia. No parlen de l'existència de partits. Les necessitats socials serien captades per les corporacions com els municipis, els sindicats, etc. i transmesos més amunt per dictaminar-ne la solució. No pretenien restablir una monarquia constitucional, ni tan sols la sorgida amb la Constitució de 1876. A jutjar pels components del partit i per la ideologia que manifestaven, tractaven de restablir la Monarquia que havia funcionat en règim de dictadura, durant el període del general Miguel Primo de Rivera, però modificant allò que consideraven que no havia funcionat prou bé. Tanmateix, el seu missatge no va penetrar en la societat com ho havien fet el dels feixistes italians i els nacionalsocialistes alemanys. Emulant a Antoni Maura volien fer la «revolució desde arriba», però per manca de suports socials, aquesta no podien ni plantejar-la sense un cop de força, ja que en totes les eleccions que van participar van restar molt minvats i les altres formacions conservadores no estaven disposades a seguir-los.

Malgrat que José Bertrán Güell havia manifestat que no era feixista, havia declarat la seva adhesió a principis com la jerarquia i la submissió dels interessos

²²² Adolfo Marsillach, «Un partido españolista», *ABC*, 15 de febrer de 1934, pàg. 3 i 4.

²²³ No contemplan la possibilitat d'un Rei i un Dictador (Primo de Rivera, Vittorio Emanuele III) compartint el Poder.

²²⁴ Tant José Calvo Sotelo com Antonio Goicoechea van intentar convertir Renovación Española integrada en el Bloque Nacional, en un partit de masses però les diverses eleccions van desmentir aquesta possibilitat. A Catalunya no hi va haver un líder carismàtic que s'ho proposés.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

particulars a les finalitats superiors de l'Estat que s'apartaren poc de l'ideari feixista.²²⁵ L'espai polític de Derecha de Cataluña era compartit o s'allunyava poc de la Comunió Tradicionalista, el Partido Nacionalista Español o la Falange Española ja que tots ells eren partidaris d'un sistema de govern jeràrquic i corporatiu, la propietat privada, d'una estructura centralitzada de l'Estat i d'un espanyolisme a ultrança.

Derecha de Cataluña/Renovación Española volien bandejar el Partido Republicano Radical, en el Govern, ja que obstruïa les seves ambicions.

A nivell estatal, Renovación Española es va integrar en el bloc de dretes per necessitats electorals, però la seva proposta sistemàtica del canvi de règim, els va allunyar del possibilisme de les altres formacions.²²⁶ Segons José Gutiérrez Ravé, un dels principals objectius de Renovación Española i de la Comunió Tradicionalista era la preparació d'un "cop de força" contra la República i, per això cercaren els oportuns suports a l'estranger, principalment a Itàlia.²²⁷ Les eleccions del 19 de novembre els podia fer pensar que amb la unió de les dretes i l'ajuda estrangera podia fer-la caure.

Però de seguida es van posar de manifest les diferències entre els signataris del pacte electoral de dretes. Entre els dies quatre i cinc de febrer de 1934 es van celebrar a Madrid, per separat, dos mítings, un a càrrec de Renovación Española,²²⁸ i un altre a càrrec del Partido Agrario Español i, a Sevilla, un tercer a càrrec d'Acción Popular. Els ponents de cadascuna de les formacions aprofitaven els mítings per contestar comentaris dels seus oponents que generalment havien sortit a la premsa.

Així Arberola de Renovación Española, davant el qüestionament per part de Diego Martínez Barrio, en relació al republicanisme del partit, li va dir: «nosotros decimos que somos adversarios leales». I, Antonio Goicoechea davant d'un retret d'Antonio Royo Villanova en el que havia manifestat que Renovación Española no havia comparegut a les eleccions com a monàrquics li va respondre que confonia «la prudencia de los discretos con la máscara de los hipócritas». Certament, el partit mai va

²²⁵ *La Vanguardia*, 26 de maig de 1934

²²⁶ No sabem si per convenciment o per raons de tàctica política l'objectiu de poder governar dins del règim republicà, el 24 de gener de 1934, el Partido Agrario Español, va acceptar el règim legalment constituït, disposat a prestar la seva col·laboració als governs de la República que coincidissin amb els seus postulats essencials i fins i tot a governar si les necessitats nacionals ho exigien. *Diario de Barcelona*, 25 de gener de 1934.

²²⁷ José María Gil Robles, *No fue posible la paz*, Barcelona, Planeta 1978; p. 694,

²²⁸ Va ser organitzat pel Centro Monárquico del districte de Buenavista. Van ocupar la presidència Antonio Goicoechea, el diputat a Corts, Santiago Fuentes Pila, el president del Centro Monárquico, Arberola, José Gutiérrez-Ravé, etc. ABC, 6 de febrer de 1934.

amagar la seva ideologia, per tant, l'elector sabia que votava a un monàrquic i tenia la possibilitat d'evitar-ho.

Una de les reiteracions d'Antonio Goicoechea, tant en els mítings com en els seus discursos parlamentaris, era atacar el Pacte de Sant Sebastià. Segons ell, aquest pacte no fou res més que un pacte amb els socialistes, un pacte amb els sindicalistes i un pacte amb els separatistes.²²⁹

Formant part del seu ideari, Antonio Goicoechea va manifestar: «Nunca ha resultado más evidente el fracaso de la democracia, y, sin embargo, nunca ha sido mayor la presencia de las masas en la vida política y la evidente necesidad de que los directores se identifiquen con sus sentimientos y marchen al compás de ellas. El régimen fascista de Italia o el nacional-socialista de Alemania, o el de Dollfuss en Austria, es un régimen antidemocrático y antiparlamentario, enemiga de la democracia como forma de gobierno, y, sin embargo, ¿concebís ninguno de esos movimientos sin que grandes masas, obedientes, disciplinadas, sigan a un hombre de una manera incondicional?»²³⁰

Defensa l'existència d'un home providencial que, en el cas de Renovación Española, havia de ser el Rei conduint les masses.

El mateix dia que va parlar Antonio Goicoechea, José Martínez de Velasco feia un míting a Madrid en el que defensava la separació de l'Església i de l'Estat, tal com ho contemplava la Constitució, establint, però, un Concordat i seguint els passos que havia donat França. Compartien amb Renovación Española el refús a l'autonomia de Catalunya, però proclamaven la seva fe republicana. Es va defensar dels atacs que rebia d'aquest partit i els va criticar el comportament que havien tingut en les passades eleccions, confonent a l'electorat.²³¹

I, l'endemà dels mítings de les dues personalitats esmentades, José Maria Gil Robles en feia un altre a Sevilla en el que posava de manifest la discrepància que mantenia amb Renovación Española. Sense citar aquest partit va manifestar:

²²⁹ ABC, 6 de febrer de 1934, pàgina 21

²³⁰ ABC, 6 de febrer de 1934, pàgina 22

²³¹ El Partido Agrario Español procedia de la Minoria Agraria. En fundar-se el gener de 1934 van proclamar la seva adhesió al règim. Alguns dels seus membres, com el propi José Martínez de Velasco, procedien del Partido Reformista de Melquíades Álvarez que, el 1912 quan es va crear, ja s'havia definit com a partit accidentalista, que no refusava la república, defensava la separació de l'Església i l'Estat i havien contestat durament la situació caciquil tan habitual durant la Monarquia.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Dentro del Parlamento hay que elegir entre dos caminos: el de facilitar Gobiernos de centro o ser una fuerza anárquica que hiciera imposible el normal funcionamiento de los órganos del Poder público. La primera es una táctica de posibilismo fecundo; la segunda, una táctica de tertulia de café que aboga por la abundancia del mal para que salga la abundancia del bien.

Cuando se tienen detrás quince veinte treinta diputados es muy fácil hablar de catástrofes porque no se tiene la responsabilidad de la decisión. Cuando el número de diputados de una minoría puede influir en la orientación de los destinos públicos se siente íntegramente el peso de la responsabilidad, y no seré yo quien cargue ante la Patria y la Historia con la de derribar gobiernos por capricho.

[...] Lo que no podemos permitir es que una minoría de veinte o treinta diputados quiera mandar en nuestra casa.

Continua després fent una crítica al govern Lerroix de qui diu que li donarà suport mentre pugui fer front a la situació, però sinó, la solució ha de venir de les dretes. Es pregunta: «¿Con que régimen? ¿Con al actual? Naturalmente».²³² Per tant, no nega el suport a Alejandro Lerroix i descarta el canvi de règim.

A Barcelona, Santiago Torent, un dels joves ideòlegs de Derecha de Cataluña, en un article publicat al *Diario de Barcelona*, feia el comentari d'aquests tres discursos que s'havien produït gairebé simultàniament. Insistí en el desig d'unir totes les dretes àdhuc la Comunió Tradicionalista però alertant que si bé totes perseguien una mateixa finalitat no totes seguien el mateix camí i, el camí que seguien alguns partits de dreta, segons Santiago Torent, era un camí equivocat.²³³

De tota manera no és solament que els camins que empren les tres formacions siguin diferents per arribar al mateix lloc sinó que considerant que tots són de dretes, el plantejament és bàsicament diferent. El Partido Agrario Español i Acción Popular consideraven el Parlament com l'instrument bàsic per desenvolupar el seu programa i, la República, com el règim legalment vigent legitimat pel vot del poble. Pel fet d'haver guanyat les eleccions els capacitava, en cas d'obtenir el vot favorable dels dos terços dels diputats, per promoure la reforma constitucional. Renovación Española/Derecha de Cataluña, és manifestaven en cada ocasió com antiparlamentaris i per conseqüent antidemocràtics, amb l'objectiu clar de derrocar la República, aspectes que no són solament tàctics sinó ideològics, amb un plantejament incompatible amb els altres dos i, també, amb el Partido Liberal Demòcrata de Melquíades Álvarez i amb la Lliga

²³² ABC, 6 de febrer de 1934

²³³ Santiago Torent, «Un "Rallye-Paper" político», *Diario de Barcelona*, 7 de febrer de 1934, pàgina 6.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Catalana. No pretenien reformar la Constitució, pretenien canviar el règim i no podien aconseguir-ho amb els seus catorze diputats més els vint tradicionalistes. Per això calia fer aliances més àmplies però la seva política de confrontació, ho feia impossible. A aquesta situació calia afegir-hi el nomenament de Manuel Fal Conde, com a Secretari Regi i Secretari General de la Comunità Tradicionalista. El pretendent Alfonso Carlos, el 6 de maig de 1934, donava el següent ordre a Tomás Domínguez y Arévalo, comte de Rodezno, i cap de la minoria carlina a les Corts: «Queriendo que nuestro partido sea respetado como merece, prohíbo toda unión oficial con Renovación. Prohíbo que nadie que tenga un cargo en nuestro partido, o sea diputado a Cortes, tome parte en reunión alguna de otro partido. Debe suprimirse la T.Y.R.E., que solo autoricé para el momento de las elecciones. Al hablar en los discursos de nuestra Comunità no quiero que se diga Partido Monárquico, sino Tradicionalista, y mejor Carlista. No se puede servir a dos caudillos, es decir a mí i a don Alfonso o a don Juan. No debe existir unión ni afinidad alguna con los de Renovación».²³⁴

És a dir, la convivència amb els carlins tampoc seria gens planera, si bé a Catalunya, entre Derecha de Cataluña i la Comunità Tradicionalista es va mantenir una bona relació i, a la resta d'Espanya, es van mantenir un cert *statu quo* amb alguna de les faccions del carlisme.

En resum, a l'iniciar la legislatura, ens trobem amb un partit amb escàs suport electoral, amb solament catorze diputats i molt aïllat de les altres forces polítiques tan a Catalunya com a fora. Per tant, d'acord amb els altres caps visibles, Antonio Goicoechea, era conscient que calien estudiar altres possibilitats sense descartar la violència. Cal esmentar que encara no s'havia promulgat la llei d'Amnistia, i moltes personalitats que compartien la mateixa afinitat ideològica, com José Calvo Sotelo, estaven a l'exili. Des de França, on residia, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, va mantenir diverses reunions amb membres destacats de l'anterior Règim que també residien a l'estranger: José Calvo Sotelo, José de Yanguas Messía, el general Emilio Barrera, Eduardo Aunós, José Maria Milà Camps, comte de Montseny, etc. Calia explorar altres vies i Darío Rumeu y Freixa explica que d'aquestes reunions: «surgió la idea de sondear el ánimo de algunos países en los cuales imperaba el orden y reinaban

²³⁴ Joaquín Arrarás, *Historia de la Segunda Republica*, Madrid, (5ª edición.) Editora Nacional, 1970, vol II, pàg. 354-355

ideas fundamentales en la vida de los pueblos para ver, si, en el caso que preveían todos estos señores citados de que los individuos que gobernaban España en aquel entonces la llevasen hacia la anarquía, estos países a que se alude verían con simpatía propicia el intento de que se pudiera efectuar en España de restablecer el orden subvertido y de imponer una disciplina y una situación estable y acomodada a las tradiciones patrias; a estos efectos el que declara, desde París hizo repetidos viajes a una nación vecina en donde halló favorable acogida y fue testigo además, de otras gestiones más eficaces, que otros señores de los antes citados hicieron en dicho país junto con otros que se encontraban en España – los señores Goicoechea y Conde de Rodezno –».²³⁵

La nació era evidentment Itàlia. A París s'havia creat un Comitè de Conspiració que va acordar l'inici de converses amb Benito Mussolini.²³⁶ Van ser encarregats Eduardo Aunós, junt amb l'aviador Juan Antonio Ansaldo, els qui havien d'establir els primers contactes. Per raons poc clares, Eduardo Aunós es va fer enrere i va ser José Calvo Sotelo qui, al febrer de 1933, va establir el primer contacte amb el Duce. Cal dir que Benito Mussolini havia tingut bones relacions amb la dictadura de Primo de Rivera i amb l'exrei Alfonso XIII, que residia en aquell país. Al Duce no li convenia que a Espanya hi hagués un règim democràtic ja que limitava el seu somni d'estendre la seva influència al Mediterrani. Volia fer tractes amb països que compartissin els seus principis ideològics. Des d'un bon principi, sense massa compromís però amb un objectiu clar, va intentar establir relació amb persones que poguessin enderrocar la República. Roma es va convertir en un «centre de conspiracions», tal com ho va copsar l'ambaixador de la República a Roma, Gabriel Alomar, que tenia coneixement dels moviments que havia fet el general Emilio Barrera entrevistant-se amb Ernesto Carpi i altres conspiradors espanyols.

De les gestions iniciades per José Calvo Sotelo en sorgí un acord signat per Antonio Goicoechea en representació de Renovación Española, Emilio Barrera, com a responsable militar; Rafael Olazábal i Antonio Lizarza Iribarren, representants tradicionalistes. L'acord consistia en proporcionar una certa quantitat de bombes de mà, 10.000 fusells i 200 metralladores. Formar militarment gent a Trípoli i lliurar un milió i

²³⁵ *Causa General*. Declaracions de Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver davant el Fiscal.

²³⁶ Josep Varela i Serra, *Les Vides d'Eduard Aunós. Una apassionat trajectòria política entre la Monarquia i la Dictadura (1894-1967)*, Lleida, Pagès Editors, 2009, pàg. 170 i 171.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

mig de pessetes. Acceptades aquestes condicions pel propi Benito Mussolini les clàusules del «pacte secret» foren concretades amb el mariscal Balbo i signades el 31 de març de 1934.²³⁷ Dels partits espanyols, el Govern italià només podia pactar amb Renovación Española i la Comunion Tradicionalista ja que tenien una posicio ben definida contra la República. Tanmateix, la manca de suport popular d'aquests partits, feia necessària la presència de l'estament militar per tirar endavant el moviment conspiratiu. El fet que el general Emilio Barrera fos inclòs al pacte, l'hi donava més força, tenint en compte que aquest militar, estava relacionat, des de la seva fundació, amb la Union Militar Española.²³⁸ Benito Mussolini era conscient que la Falange, a qui també va ajudar, tenia encara menys presència que els partits signataris del pacte, tant a l'interior com a l'exterior d'Espanya i, pràcticament, cap penetració en les classes populars. La Falange no deixava de ser un petit grup que imitava l'estètica i la ideologia del feixisme italià, però d'escassa implantació, formada per «señoritos» ultradretans amb poc suport social i, Benito Mussolini ho sabia. En qualsevol cas cap dels grups signataris del pacte tenia una penetració sòlida en la societat, però els seus membres procedien de la noblesa i l'alta burgesia, amb una influència, si més no, econòmica. El suport de José Calvo Sotelo, com a exministre de la dictadura de Primo de Rivera, va donar serietat al pacte.

El primer pagament previst, el va rebre Rafael Olazábal per un import de 500.000 pessetes que van ser distribuïdes als líders monàrquics, Antonio Goicoechea i a Tomás Domínguez y Arévalo, comte de Rodezno, lliurant preferentment les armes als carlins. Una part dels diners que van rebre els alfoncins anaren destinats a sufragar les despeses de l'U.M.E.²³⁹

Degut a les sospites que generaven les continues declaracions públiques, Derecha de Cataluña, es va veure obligada a publicar una nota a *La Vanguardia*,²⁴⁰ en la que manifestaven que el partit no tenia com a finalitat ni organitzar conspiracions ni complots. Tanmateix, quan feien aquestes declaracions, ja s'havien iniciat els contactes

²³⁷ Ismael Saz Campos, *Mussolini contra la II República*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1986, pàgines 66-85.

²³⁸ L'existència d'aquest pacte es va descobrir fent un registre a casa d'Antonio Goicoechea durant la Guerra Civil.

²³⁹ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las Derechas durante la Segunda República, 1931-1936*, Madrid, Alianza Editorial, 2011, pàg. 185

²⁴⁰ *La Vanguardia*, 4 de febrer de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

amb el Duce i amb la encara embrionària, Unión Militar Española. Derecha de Cataluña va donar suport, des de la seva creació, al moviment conspiratori iniciat per les persones citades més amunt.

Peña Blanca va continuar sent, des del punt de mira ideològic, l'organisme aglutinador d'aquesta ultradreta. Van continuar organitzant conferències on es convidava als caps visibles de Derecha de Cataluña i de Renovación Española, sense oblidar la participació d'alguns carlí: Ramiro de Maeztu, Aureli Joaniquet, Pilar Careaga, Santiago Fuentes Pila, Honorio Maura, José María Pemán, etc.

En aquesta situació, Derecha de Cataluña anava ampliant la seva presència a Barcelona. El 28 de gener s'inaugurava un nou local amb el nom de Renovación Ciudadana. El presidia Mariano Guirao i en la inauguració, prengueren la paraula, a més del president, José Bertrán Güell, Gonzalo Pardo i l'obrer Elias Miró.²⁴¹

2. La llei de Contractes de Conreu. Posicionament de Derecha de Cataluña

Un cop celebrades les eleccions municipals, la primera preocupació del Govern de la Generalitat era donar sortida al problema «rabassaire». Des del començament de la República el conflicte social al camp s'havia anat agreujant i els litigis es resolien a cop de decret. Quan es tractava de contractes d'arrendament, els menys usuals a Catalunya, la resolució era ben clara, però quan es tractava de parceria, la qüestió es complicava força i depenia molt més del criteri personal dels jutges i dels tribunals mixtos.²⁴² Com que l'agitació augmentava, el president Francesc Macià i el governador civil, Josep-Oriol Anguera de Sojo van convocar una reunió el 21 de setembre de 1931 amb les parts afectades per tal d'arribar a un acord. Se l'anomenà: el Pacte de la Generalitat però no va resoldre el problema.²⁴³ Tanmateix, el govern de Manuel Azaña havia aconseguit aprovar el 9 de setembre de 1932, la Llei de Bases per a la Reforma Agrària que marcava els criteris als quals s'haurien de sotmetre les lleis posteriors. Com que la base 22 de la mencionada llei va ser citada repetidament, n'exposem la seva redacció: «La

²⁴¹ *Diario de Barcelona*, 30 de gener de 1934, pàgina 11

²⁴² Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1983, pàg. 104.

²⁴³ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya...*, pàg. 106.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

rabassa morta serà considerada com un cens i podrà redimir-se a voluntat del rabassaire. Una llei de promulgació immediata regularà la forma i el tipus descapitalització i tots els extrems que es relacionin amb aquestes revisions i redempcions. Així mateix els arrendaments i parceries seran objecte d'una altra llei, la qual s'articularà amb subjecció als preceptes següents: regulació de les rendes, abonament de millores útils i necessàries al arrendatari, duració a llarg termini, dret de retracte a favor de l'arrendatari en cas de venda de la finca i admissió com a úniques causes de desnonament la falta de pagament o el fet d'abandonar el conreu. Tindran dret de preferència i opció als arrendaments col·lectius, amb prohibició de sots-arrendar les finques rústiques. Per als efectes d'aquesta llei seran considerats com arrendaments els contractes en els quals l'amo només aporti l'ús de la terra i menys del 20 % del capital d'explotació i despeses de conreu».

Aquestes serien les directrius fonamentals a les que hauria de sotmetre's la Llei de Contractes de Conreu que, dos anys després, el dia 12 d'abril de 1934, votaria el Parlament de Catalunya.²⁴⁴

Per tal de resoldre un problema que venia arrossegant-se des de finals del Segle XIX, immediatament després de les eleccions municipals es va començar a discutir al Parlament, la mencionada llei aprovant-se pel Parlament de Catalunya el 21 de març, amb 56 vots a favor. Cal remarcar que aquesta llei s'aprovava sense la participació de la Lliga que, a partir del 18 de gener, havia decidit d'absentar-se del Parlament com a senyal de protesta per les tensions provocades –segons ells-, per l'esquerra, durant les eleccions municipals. La llei de Contractes de Conreu es va promulgar el 12 d'abril de 1934, quan es publicava al Butlletí Oficial de la Generalitat. Des del primer moment, va ser contestada per la dreta, fora del Parlament i, per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, organisme que defensava els interessos dels propietaris rurals. La proximitat a la Lliga Catalana de la Junta Directiva de l'Entitat, presidida en aquell moment per Jaume de Ribà, feu que per raons d'afinitats alguns dirigents s'entrevistessin amb Josep Maria Trias de Bes i Joan Ventosa i Calvell. Es tractava de cercar suports polítics que poguessin defensar fins a les últimes conseqüències, els interessos dels propietaris

²⁴⁴ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya...*, pàg. 122.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

catalans,²⁴⁵ acceptant la Lliga, aquest compromís.

El fet de no haver participat a la discussió parlamentària, feia que davant d'una llei promulgada pel Parlament de Catalunya, l'única línia de defensa era la via de la impugnació a les Corts espanyoles.

Altrament, entre els propietaris rurals, hi havia que es malfiaven de les accions que pogués fer Lliga i van recórrer a Derecha de Cataluña per aturar la Llei. A través d'aquest partit, es van entrevistar el 9 d'abril amb Antonio Goicoechea, diputat a Corts, que en aquells moments es trobava de pas per Barcelona procedent de Roma.²⁴⁶ Després de l'entrevista va manifestar:

Acabo de recibir una nutrida comisión de la «Derecha de Cataluña» y otra de propietarios de varias comarcas, presidida por los señores Jacint Maristany (Partit Agrari de Catalunya), Josep Fortuny (Partit Agrari de Catalunya), Girona, Salvador Palau Rabassó (Peña Blanca)²⁴⁷ y otros que me han solicitado el concurso decidido de la minoría en pro del proyecto de ley de arrendamientos rústicos y aparcerías que actualmente se elabora en el Parlamento de Madrid y que de acuerdo con lo taxativamente dispuesto en las bases segunda y 22 de la Ley Agraria, ha de ser aplicable a toda España.

Los comisionados, por mediación de don Aurelio Joaniquet, que demuestra conocer muy bien y seguir al día este problema, me han entregado un “rapport” en el cual se demuestra la inconstitucionalidad de la ley llamada de “conflictos de conreu” y la de “contractes de cultiu”, de 21 de marzo último, en pugna con la Ley Agraria, aplicable a todo el territorio nacional, con arreglo a la base segunda.

Además, la base 22 de dicha ley, donde se habla que el Parlamento central redactará las leyes de arrendamientos y aparcerías y «rabassa morta», reconoce explícitamente la competencia del Parlamento central en esta materia y por tanto no se concibe como han permitido los parlamentarios catalanes no afectos a la “Esquerra” que el Parlamento catalán haya puesto mano a estos problemas. No se trata de ser más o menos autonomista; se trata de cumplir la Ley Agraria, el Estatuto y la Constitución, y, por tanto, la oposición debió ser violentísima desde el primer momento.

Lo que se ha hecho no puede hacerse ni con arreglo al Estatuto, que habla únicamente de acción social agraria, ni con sujeción a la Ley Agraria, que fue elaborada precisamente formando parte de la Comisión uno de los miembros más caracterizados de la “Esquerra”, y cuya base 22 se redactó precisamente pensando sobre todo en Cataluña. Además no puede alegarse la facultad de legislar en materia civil para justificar la intervención en este problema, pues el Estatuto y la Ley Agraria llevan la misma fecha y el texto de esta es bien determinante.

Desde luego, he dicho a los comisionados que el representante de nuestra

²⁴⁵ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya...*, pàgs. 171 i 172

²⁴⁶ Antonio Goicoechea va fer unes declaracions al rotatiu *El Noticiero Universal*, en les que manifestava que havia anat a Roma per guanyar el jubileu de l'Any Sant i assistir a la beatificació de Dom Bosco. La realitat és que havia anat a signar el que més amunt hem anomenat el «document secret». En preguntar-li un periodista si s'havia entrevistat amb Mussolini va contestar que a través del general Balbo va tenir una entrevista amb el Duce d'una hora i mitja. No es va voler manifestar sobre els traspasos pendents a la Generalitat. *Diario de Barcelona* 10 d'abril de 1934

²⁴⁷ Ja hem dit abans que el Partit Agrari de Catalunya compartia protagonisme amb Derecha de Cataluña i molts dels seus membres pertanyien ambdós partits.

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

minoría en la Comisión de Agricultura tiene instrucciones, que reiterará al llegar a Madrid, de defender con todo empeño la única tesis que puede defenderse, o sea que la Ley de arrendamientos que se está elaborando actualmente es aplicable a toda España, por ser únicamente el desarrollo de la base 22 de la Ley Agraria. Si ello es así debe quedar sin efecto las dos leyes dictadas por el Parlamento catalán, contravinando lo legislado en esta materia.²⁴⁸

Pràcticament hem posat tot el contingut de l'article aparegut a l'entrevista del *Noticiero Universal* i publicada al *Diario de Barcelona*, ja que representa el posicionament tant de Derecha de Catalunya com de Renovación Española, expressada pel seu líder Antonio Goicoechea, posició que serà mantinguda durant tota la legislatura. D'altra banda, és una de les primeres valoracions polítiques fetes des de la dreta on es fa una interpretació jurídica i s'invoca la llei de Bases de la Reforma Agrària. La resposta al seu raonament la trobem al llibre del professor Albert Balcells: «primer, s'invoca una llei que, ni tan sols no s'havia començat a discutir a les Corts. Fins que fos votada no podia dir-se que hi havia dualitat legislativa. Segon, la llei de Reforma Agrària era una llei de bases però de cap de les maneres una llei constitucional que pogués esmenar l'atribució que la Constitució i l'Estat, que en formava part, havien fet a la Generalitat de l'acció i polítiques agràries. I, tercer, la llei de Contractes de Conreu s'inspirava en tots els seus aspectes essencials en la base 22 de la llei de Reforma Agrària que considerava la rabassa morta com un cens redimible; també s'havien seguit les pautes d'aquesta llei en allò que feia referència a la parcel·la i als arrendaments rústics».²⁴⁹

L'argumentació d'Antonio Goicoechea, en el fons, pretenia invalidar la capacitat legislativa del Parlament català, almenys en matèria agrària. Pocs dies després – el 16 d'abril –, publicaria un article crític contra la llei de Contractes de Conreu.

El partit Agrari de Catalunya va iniciar també una campanya de sensibilització contra la llei. En aquells moments, aquest partit actuava com la secció agrària de Derecha de Catalunya. El seu president Ataülf Tarragó – que més endavant passarà a engruixir les files d'Acció Popular de Catalunya – va donar una conferència el 17 d'abril en la que va explicar que des de la seva fundació el 1931, el partit no tenia altra finalitat, motivada pel canvi de règim, que combatre els efectes de les campanyes de la

²⁴⁸ *Diario de Barcelona*, 10 d'abril de 1934, pàgines 9 i 10

²⁴⁹ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1983, pàg. 180.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

«Unió de Rabassaires» exposades en els manifestos i escrits de 1923, 1925, 1927, 1932 i 1933. Segons Ataülf Tarragó el manifest d'Ullà de 1933 constituïa el noranta per cent de la llei catalana de 1934. Sol·licità que es demanés al Govern i al Parlament espanyol, la inconstitucionalitat de la llei i que s'agilités amb la màxima rapidesa el projecte de llei que estava tramitant, per tal que automàticament invalidi la llei catalana.²⁵⁰

Els mitjans de difusió començaren a anar plens d'apreciacions com aquestes i de moltes altres. «El Parlament va aprovar amb lleugeres variants i el Govern de la Generalitat va promulgar el 12 d'abril de 1934 la llei de Contractes de Conreu, confeccionada per la Secció Especial de la comissió Jurídica Assessora. «Pel seu contingut, era certament una reforma important en règim jurídic per a la vida del camp, però no tenia el caràcter revolucionari ni destructor que havien fet presumir les propagandes descordades que amb fins electorals l'havien precedida.»²⁵¹

Per la seva banda l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre va enviar una nota als diaris de Madrid el 18 d'abril i publicada al *Diario de Barcelona* el dia següent on deia:

En el Instituto Agrícola Catalán de San Isidro actúa un Comité de Defensa de la Propiedad bajo la presidencia de don José Cirera Voltá, Comité que siempre de conformidad con las normas del Consejo directivo y de la Junta de Gobierno del Instituto, ayuda a la realización de los Servicios que van adoptando los organismos directores.

Debido a esto, una parte del Comité se ha trasladado a Madrid en la creencia de que la salvación de la riqueza agrícola catalana depende en absoluto de la actitud que adopte el Gobierno de la República ante las extralimitaciones de la ley de contratos de cultivo de 11 de abril del corriente año, aprobado por el Parlamento Catalán.

Es evidente que ni la Constitución española ni el Estatuto de Cataluña facultan a la Generalidad para legislar sobre bases contractuales ni sobre leyes procesales o penales. Al hacer esta declaración, no nos guía ningún móvil político, sino sencillamente el más ferviente deseo de que cada cual cumpla con su deber. Ni el Poder central ha de conseguir mermas en sus atribuciones ni el Poder regional ha de cometer extralimitaciones que serían más adelante un funesto precedente.²⁵²

Seguint la línia d'atac de Derecha de Cataluña a la Lliga, Santiago Torrent va publicar al *Diario de Barcelona* un article titulat «Las derechas suplantadas» on manifestava que la Lliga Catalana que s'havia compromès a defensar els drets de la propietat no ho havia fet i els propietaris rurals s'havien hagut de dirigir a altres formacions polítiques perquè defensessin els drets que la Lliga els havia negat, fet que

²⁵⁰ *Diario de Barcelona*, dia 18 d'abril de 1934, pàgines 8 i 9

²⁵¹ Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat*, Barcelona, Edicions 62, 2011, Llibre 3 pàgina 814.

²⁵² *Diario de Barcelona*, 19 d'abril de 1934, pàgina 33

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

no era cert com veurem més endavant.²⁵³ La Lliga defensava la situació establerta abans de la publicació de la Llei i de resistència a la modificació de l'estructura social agrària del camp català. Tanmateix, la Lliga Catalana va proclamar la conveniència de procurar la mobilització i difusió de la propietat agrària, dins del que permetien les condicions econòmiques dels cultius, estimulants l'efecte de parcel·lació de les grans finques, facilitant l'adquisició de terres a aquells que no en posseïen, i enrobustint i propulsant el crèdit agrícola en les seves diverses manifestacions» (Declaració C de la Política Econòmica, part 2). És a dir, la reforma de l'estructura agrària havia de salvaguardar els interessos dels antics propietaris, als quals, els nous, havien d'adquirir llurs finques, per tal d'accedir a la propietat.²⁵⁴ La Lliga, doncs, no trigaria ni quatre dies a donar resposta a les paraules de Santiago Toront però el president de Derecha de Cataluña, acompanyat de propietaris rurals va sortir cap a Madrid per tal de demanar, a través de la minoria de Renovación Española, la inconstitucionalitat de la llei.²⁵⁵

Alhora que els representants dels propietaris rurals es recolzaven amb les forces polítiques de dretes per demanar la inconstitucionalitat de la llei de Contractes de Conreu, les Corts i el Govern havien pactat la llei d'Amnistia que, uns dies després, provocaria la seva caiguda.²⁵⁶

Tanmateix, l'aplicació de la llei de Contractes de Conreu, només es podia aturar presentant un recurs davant del Tribunal de Garanties Constitucionals.²⁵⁷ «Es tractava d'un recurs extrem i força perillós, i els dirigents de la Lliga devien vacil·lar abans de decidir-s'hi, com sembla demostrar-ho el retard en que fou presentat el recurs a les Corts – el dia 24 d'abril- i la política dubitativa que adoptà la Lliga a continuació en veure les greus conseqüències de la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals

²⁵³ *Diario de Barcelona*, 21 d'abril de 1934, pàgina 6

²⁵⁴ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*, Barcelona, Edicions 62, 1973, vol I, pàg. 185

²⁵⁵ *Diario de Barcelona*, 21 d'abril de 1934, pàgina 9

²⁵⁶ Derecha de Cataluña s'havia afanyat a enviar telegrams de felicitació a José Calvo Sotelo, a Rafael Benjumea y Burín, comte de Guadalhorce i a José de Yanguas Messía. Cal afegir que la Llei afectava també als militars que s'havien insurreccionat el 10 d'agost de 1932 i, depenent de les causes, als presos polítics. *Diario de Barcelona*, 22 d'abril de 1934, pàgina 11 i *La Vanguardia* del mateix dia.

²⁵⁷ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1983, pàgs. 172.

que creà un clima de revolució i de guerra civil a Catalunya».²⁵⁸

Malgrat les vacil·lacions que pogués tenir la Lliga, es va presentar a la Mesa de les Corts una proposició dels senyors Josep Maria Trias de Bes, Lluís Massot, Gaietà Vilella, Joan Ventosa i Calvell, Lluís Piñol, Alexandre Gallart, Joaquim Pellicena, Joaquim Maria de Nadal, Josep Maria Casabó, Miquel Vidal i Guardiola, Francesc Cambó, Pere Rahola, Lluís Puig de la Bellacasa, Antoni Gabarró, diputats de la Lliga Catalana, dels senyors Joaquín Bau Nolla, Casimir Sangenís Bertrand de la Comunità Tradicionalista i Juan Palau del partit Radical, tots ells, però, havien format part de candidatures que havia encapçalat la Lliga. La proposició sol·licitava que el Govern recorregués al Tribunal de Garanties Constitucionals perquè fos resolta la qüestió de competències. En aquest recurs es manifesta:

En el artículo 15 de la Constitución de la República española se establece que corresponde al Estado español, la legislación y podrá corresponder a las comunidades autónomas la ejecución sobre la legislación penal y procesal; y en cuanto a la legislación civil, las bases de las obligaciones contractuales así como también la regulación del derecho de expropiación.

De acuerdo con el citado precepto constitucional, el artículo 11 de la ley de 15 de septiembre de 1932, aprobando el Estatuto de Cataluña dispone que corresponderá a la Generalidad la legislación exclusiva en materia civil, salvo lo dispuesto en el artículo 15, número primero de la Constitución que exceptúa las bases de las obligaciones contractuales.

La vaguedad del concepto «bases de las obligaciones contractuales» y las conexiones que invariablemente se producen en toda legislación agraria entre la legislación civil, la penal y procesal y la regulación del derecho de expropiación de fincas rústicas a favor de los cultivadores, han provocado dudas y dificultades en la apreciación de la esfera respectiva de competencia del Parlamento de Cataluña y de la Cortes de la República en cuanto al ejercicio de la facultad legislativa en esta materia.

Esta situación de confusión viene agravada aun por la ley de Reforma Agraria de 15 de septiembre de 1932 (la misma fecha del Estatuto de Cataluña) que, en su base segunda dispone que sus efectos se extienden a todo el territorio de la República, y en su base 22 se refiere a los contratos de «rabassa morta», anuncia que una ley general regulará las revisiones y capitalizaciones de tales contratos, y fija las bases con arreglo a las cuales otra ley regulará los arrendamientos y las aparcerías.

Con estos antecedentes el Parlamento de Cataluña ha dictado dos leyes, una con la finalidad de resolver los conflictos del campo – que ha dado lugar a recursos actualmente pendientes en el Tribunal de Garantías – y otra regulando los contratos de cultivo; y, a su vez, el Gobierno de la República ha presentado a las Cortes un proyecto de ley regulando los contratos de arrendamiento, en cuyo artículo primero se establece que sus preceptos tendrán vigencia general en España.

Es evidente la conveniencia de poner término a este estado de confusión, desde un doble punto de vista: primero para evitar conflictos entre el Estado central y los órganos de gobierno de la región autónoma, delimitando de una manera precisa, su esfera respectiva de jurisdicción y competencia; segundo para evitar el estrago y el daño

²⁵⁸ Albert Balcells, *El problema agrari ...*, pàg. 172

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

que los legítimos intereses y derechos de propietarios y cultivadores y al superior interés de la economía agraria en general, habría de causar una situación de indefinición respecto a las normas legales que deben aplicarse.

Y a este efecto, teniendo en cuenta lo dispuesto en el artículo 15 del Estatuto de Cataluña, aprobado por la citada ley de 15 de septiembre de 1932, según la cual todos los conflictos de jurisdicción que se susciten entre Autoridades y organismos de la República y de la Generalidad, serán resueltos por el Tribunal de Garantías Constitucionales; y teniendo en cuenta asimismo el artículo 54 y siguientes de la ley de 29 de junio de 1933, sobre el Tribunal de Garantías, los diputados que suscriben tienen el honor de someter al Congreso la siguiente proposición incidental:

El congreso declara que con objeto de que quede precisada la esfera de jurisdicción y competencia de las Cortes de la República y del Parlamento de Cataluña en materia de legislación agraria, procede que el Gobierno de la República, utilice respecto a la ley de contratos de cultivo, votada por el Parlamento de Cataluña, el recurso que le atribuye el artículo 55 de la ley de 29 de junio de 1933, dentro del plazo fijado en el artículo 56 de la misma.²⁵⁹

A part dels signants, aquesta proposició incidental va ser recolzada pel Partido Agrario Español, la C.E.D.A., Renovación Española i una part dels diputats del Partido Republicano Radical. Una cosa era ben certa, si la Lliga no hagués presentat aquesta proposició, l'haguessin presentat altres formacions, corrent el risc de perdre el clientelisme dels propietaris rurals de Catalunya, que també s'havien mogut en altres direccions. José Cirera Voltà de la Junta de l'I.A.C.S.I. i que presidia el Comitè de Defensa de la Propietat, obviant les relacions que tenia amb la direcció de la Lliga, s'havia posat ja en contacte amb Cándido Casanueva del Partido Agrario Español, per tant, si la Lliga hagués vacil·lat, la qüestió de la inconstitucionalitat de la Llei de Contractes de Conreu, hagués estat presentada pels agraris i la C.E.D.A.²⁶⁰ Des de l'àmbit estrictament català, el lloc on calia discutir la constitucionalitat o no de la Llei, era el Parlament de Catalunya, del qual, la Lliga se n'havia absentat. Era el lloc adient per defensar els interessos dels propietaris. Algunes esmenes d'Unió Democràtica van ser introduïdes a la Llei i, per tant, calia pensar que si la Lliga n'hagués introduït algunes per a millorar el text, també s'haguessin admès. De fet, però, a l'escrit es demanava un aclariment sobre les competències legislatives del Parlament de Catalunya que podien provocar posteriors conflictes amb les Corts espanyoles. Evidentment el posicionament de la Lliga era jurídic, no polític, però es corria el risc que, el Tribunal de Garanties Constitucionals, hi donés una interpretació jurídic-política que limités la capacitat legislativa del Parlament de Catalunya, com així va ser i, el risc, no podia ser

²⁵⁹ *La Veu de Catalunya*, 25 d'abril de 1934, pàgina 15

²⁶⁰ Albert Balcells, *El problema agrari...* pàg. 172 i 173.

ignorat per la Lliga.

Tanmateix, el recurs tenia diverses anomalies. D'antuvi segons l'article 6è de l'Estatut abans de presentar recurs, el Govern de la República havia de discutir els termes de la llei amb el Govern de la Generalitat i presentar recurs si no hi havia entesa. El Govern de la República, pressionat pels grups de la Cambra, va tirar pel dret i va optar directament per presentar recurs. A part de les interpretacions que es podien derivar d'un sistema jurídic que acabava de néixer, des del moment de la seva presentació, se sabia que la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals seria desfavorable. Els grups polítics que, en minoria, havien votat en contra de l'Estatut, ara, amb una majoria parlamentària conservadora, van veure l'ocasió de convertir la sentència en un problema polític, que els havia de permetre llimar més l'Estatut de Catalunya i fins i tot, suspendre'l.²⁶¹

El Govern de la Generalitat es va quedar sorprès, ja que va considerar que aquesta via era desproporcionada. Amadeu Hurtado els aconsellà que bon punt es rebés la sentència que, s'estimava seria desfavorable, presentessin una altra llei amb uns termes semblants, ja que si s'apaivagava la pressió de la primera sentència, segurament aquest segon cop el Govern de l'Estat s'avindria a negociar amb la Generalitat d'una manera més asserenada.²⁶²

Gairebé simultàniament a la presentació del recurs contra la llei de Contractes de Conreu, el 26 d'abril, la llei d'Amnistia aprovada per les Corts i pel Govern, provocava la dimissió del govern Lerroux, doncs el President de la República hi volia afegir unes notes d'acompanyament que afectaven els militars que s'havien insurreccionat el 10 d'agost de 1932 contra la República. Alguns d'aquests, havien estat condemnats d'antuvi, a pena de mort, commutada per cadena perpètua després i, amb la nova llei, no tan sols se'ls alliberava, sinó que podien retornar a l'escala militar que havien perdut. El President també hi afegia la seva interpretació sobre l'amnistia de presos polítics i comuns. Això va motivar una polèmica que va ser interpretada pel Cap de Govern com una manca de confiança envers ell, el seu Govern i les Corts, provocant la dimissió de l'Executiu, ja que Alejandro Lerroux es va negar a rectificar la llei.

²⁶¹ Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat*, pàgines 814 a 817

²⁶² Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat*, pàgina 816

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

El 28 d'abril de 1934, s'encarregava a Ricardo Samper de la Unió Republicana Autonomista de València, de formar un nou Govern, que fou ratificat per les Corts, amb una composició similar a l'anterior ja que el partit de Ricardo Samper gravitava dins de l'òrbita del Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux i seguia les directrius marcades per aquest. Niceto Alcalá Zamora va evitar, tant com va poder, que la C.E.D.A. formés part del Govern, malgrat que per governar en solitari s'havia demostrat la feblesa del govern d'Alejandro Lerroux i, no cal dir, que un govern format per lerrouxistes sense Alejandro Lerroux encara seria pitjor.

Des del començament de la legislatura, al desembre de 1933, Alejandro Lerroux havia patit la pressió, de la dreta en general, i de la C.E.D.A. en particular, provocant-li fortes discrepàncies dins del seu propi partit, que van acabar amb una escissió. El 2 de març de 1934 ja es va veure obligat a dimitir però el 4, amb una nova remodelació, tornava a formar Govern. Era la tercera vegada que formava govern. El primer havia durat vint-i-sis dies, el segon no havia arribat ni a tres mesos i el tercer, des d'aquesta remodelació fins al nou Govern, un mes escàs. Quedava clar que des del punt de vista del centre-dreta no es podia governar sense la participació o el consentiment de la C.E.D.A.

Ricardo Samper es va trobar amb una manca de suports en formar govern. I, damunt la taula, el recurs contra la llei de Contractes de Conreu que calia presentar al Tribunal de Garanties Constitucionals abans de quaranta-vuit hores, sense ni tan sols haver-se estudiat el seu contingut, com ell mateix va manifestar a Amadeu Hurtado.²⁶³ Pressionat per les institucions privades, patronals agràries, per la premsa escrita més o menys vinculada a partits, o directament pels propis partits de l'arc parlamentari. Un cop va obtenir els informes que necessitava del Consell d'Estat i de la Sala de Govern del Tribunal Suprem, va donar curs, fora de termini, a l'escrit d'impugnació presentat per la Lliga. El Tribunal feu cas omís que el recurs es presentés fora de termini.²⁶⁴ És a dir, no s'havien respectat els terminis legals, ni l'article 6è de l'Estatut de Catalunya.

Malgrat les presses, Ricardo Samper va recolzar la presentació del recurs perquè considerava que segons l'article 15 de la Constitució corresponia a l'Estat la legislació penal, social, mercantil i processal, així com, la referent a l'ordenació dels Registres i

²⁶³ Amadeu Hurtado, *Abans el sis d'octubre (un dietari)*, Barcelona, Quaderns Crema, 2008, pàg. 35

²⁶⁴ Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat*, Barcelona, Edicions 62, 2011, Llibre 3, pàg. 815

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

hipoteques i a les bases de les obligacions contractuals. La llei contenia –segons Ricardo Samper– disposicions que en alguns extrems, vulneraven les bases generals de la contractació o envaïen l'esfera legislativa pròpia de l'ordenació hipotecària, i en altres, afectaven al dret processal, raons per les quals creia que s'havia de presentar el recurs proposat per la Lliga.²⁶⁵

El nou Govern, a més d'estar en minoria, encarava la dificultat de no gaudir del reconeixement de lideratge i acceptació que exigia el moment polític, però és que no gaudia ni tan sols del reconeixement dins del seu propi partit. Només tenia la confiança del President de la República i del suport formal d'Alejandro Lerroux. Era evident que Ricardo Samper estava presidint un govern de transició que seria tombat en qualsevol moment. José María Gil Robles tenia motius per aspirar a presidir-lo, malgrat la desconfiança manifesta que l'hi tenia el Cap de l'Estat.

Per part de la C.E.D.A., la possibilitat de pacte amb les altres formacions de dreta, llevat dels monàrquics, no havia de ser difícil, ja que tots ells s'havien manifestat com a defensors de la República i, alguns, fins i tot giraven dins de la seva òrbita.

A més a més, ja des del començament de la campanya electoral de novembre de 1933, José María Gil Robles no havia descartat, el pacte amb el Partit Republicà Radical i tenia una certa proximitat ideològica amb el Partit Nacionalista Basc i la Lliga. Per tant, la C.E.D.A tenia possibilitats i capacitat de govern, només li mancava la confiança del President de la República.

Però de la mateixa manera que Derecha de Cataluña no havia deixat d'atacar a la Lliga, Renovación Española no havia deixat de fer-ho a la C.E.D.A. José María Gil Robles, davant dels comentaris insidiosos rebuts d'aquell partit va respondre amb contundència. La C.E.D.A., segons el seu líder, havia aconseguit tots els objectius que havien promès a l'electorat. No s'havia pogut substituir l'ensenyament privat pel públic i l'ensenyament religiós havia pogut continuar. S'havien començat les negociacions amb el Vaticà, la qual cosa significava un reconeixement implícit per part de l'Estat, de l'Església catòlica. S'havia promulgat la llei d'amnistia i la derogació de Termes municipals. És a dir, el programa de les dretes amb el que s'havien presentat a les

²⁶⁵ Declaracions fetes amb posterioritat a *La Vanguardia*, 21 d'octubre de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

eleccions amb les altres forces de dretes, segons José María Gil Robles, s'havia acomplert íntegrament.

Fer reformes més radicals, de ben segur haguessin pogut desestabilitzar la República, que és el que pretenien els monàrquics. Tanmateix en una resposta no immediata a aquestes afirmacions, José Calvo Sotelo va manifestar: «La raíz del mal está en la Constitución. Su revisión es el primer problema actual. Las Derechas lucharon en noviembre con un programa revisionista. Mientras no sea un hecho la revisión, sus compromisos no están cancelados».²⁶⁶ José Calvo Sotelo sabia que amb la composició parlamentària de què es disposava no es podia canviar la Constitució.

La C.E.D.A. volia governar i ho volia fer amb la República, si és vol, interpretada a la seva manera. José María Gil Robles no tenia pressa però pensava que el President de la República no trigaria gaire a demanar-li que formés govern, donada l'evident feblesa del govern presidit per Ricard Samper.²⁶⁷

El recurs presentat pel govern presidit per Ricardo Samper va seguir el seu curs i el dia 1 de juny es feia la vista del recurs de la llei de Contractes de Conreu amb un raport del fiscal de la República senyor Lorenzo Gallardo i un altre del comissari de competència senyor Amadeu Hurtado nomenat pel Govern de la Generalitat.²⁶⁸

Al mateix temps que els partits de dretes amb representació parlamentària no s'estaven de pressionar per reformar les lleis que s'havien establert en el període anterior, s'estenien els rumors de cop d'estat. Pel fet que Derecha de Cataluña i el seu entorn es vantessin constantment d'antirepublicanisme, automàticament se'ls feia sospitosos de conspiració. Hom podia pensar que darrera d'aquest grup hi podia haver un complot, ja sigui contra la Generalitat o contra la mateixa República. Per aquesta raó, el 6 de juny la comissaria d'Ordre Públic va rebre l'ordre de detenció de Julio Díaz Camps, president de Peña Blanca, Santiago Nadal, Juan Campmajó, Miguel Tormo Xambó, Ramon Ciscart i d'altres, com Joaquín de Arquer, que es va presentar a la Comissaria espontàniament explicant que pertanyia a la mateixa entitat que els altres detinguts; també es van detenir Santiago Torrent, José-Eduardo de Olano i José Bertrán

²⁶⁶ *ABC*, 24 de juny de 1934

²⁶⁷ *Diario de Barcelona*, 3 de juny de 1934 pàgines, 36

²⁶⁸ *Diario de Barcelona*, 2 de juny de 1934 pàgines, 35,36 i 37

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Güell de Derecha de Cataluña així com els directius de la Peña Nos y Ego, Carlos López Maduley, comandant retirat i el tradicionalista Ramon Riera Guardiola, amb un total de vint-i-sis persones. Malgrat les sospites no se'ls va poder imputar càrrecs i se'ls va deixar anar en llibertat.²⁶⁹ Cal afegir que, pràcticament durant tot el període republicà, hi van haver amenaces de complot contra la República, a vegades fonamentades i, d'altres, la majoria, sense una base sòlida.

Amb totes aquestes convulsions, el 8 de juny, el Tribunal de Garanties Constitucionals va declarar nul·la la llei de Contractes de Conreu i tots els actes d'execució d'aquesta. No s'anul·laven un o uns quants preceptes de la llei per anticonstitucionals, sinó que s'anul·lava la llei en bloc. La sentència sobrepassava els límits de la qüestió estrictament agrària i adquiria les dimensions d'un desafiament a les forces catalanistes que governaven Catalunya²⁷⁰

Dels vint-i-quatre membres amb dret a vot, tretze votaren en contra i deu a favor. Van formular un vot favorable a la competència de la Generalitat:

- Álvaro de Albornoz, president del Tribunal de Garanties Constitucionals
- Fernando Gasset, que serà president quan dimiteixi Álvaro de Albornoz
- Gerardo Abad Conde
- Salvador Minguijón
- Manuel Alba
- Basilio Álvarez, dirigent del moviment camperol gallec
- Francisco Basterrechea
- Luís Naffiote
- Gabriel C. Haldadull
- Antoni Maria Sbert²⁷¹

De fet, el Tribunal de Garanties Constitucionals, en tombar la llei, no tractava d'examinar si la llei de Contractes de Conreu contenia alguna extralimitació en aplicar-li les normes de la Constitució i de l'Estatut: «Sinó de donar una interpretació –i una interpretació limitadora- de les atribucions de la Catalunya autònoma, de frenar un procés que es considerava perillós tant o més de cara al futur que de cara al fet actual, sobre el qual s'havia de jutjar en aquell moment».²⁷²

²⁶⁹ *Diario de Barcelona*, 8 de juny de 1934 pàgina, 5

²⁷⁰ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1983, pàgs. 181 i 182.

²⁷¹ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya...* pàg. 181

²⁷² Albert Balcells, *El problema agrari...*, pàg. 177

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Contra aquesta posició, la Generalitat de Catalunya feu un escrit avalat pel dictamen del Tribunal de Cassació, al qual s'afegiren, per completar alguns aspectes del tema, les conclusions de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, presentades a l'estiu de 1934 en el que es manifestava que es tractava d'una llei de dret civil que en regular la propietat de la terra, tenia una finalitat de política i acció social agrària de competència exclusiva de la Generalitat.²⁷³

Amadeu Hurtado, després de conèixer la sentència, va aconsellar al president Lluís Companys, que la nova llei que es votés al Parlament de Catalunya contemplés la lleugera reforma dels preceptes processals, exigida per la Constitució, ja que tant el Cap de Govern com el President de la República estaven disposats a donar una solució satisfactòria.²⁷⁴ Amadeu Hurtado havia convingut amb Ricardo Samper que per ajustar el text als preceptes emanats de la Constitució i del Estatut calia fer tres esmenes:

La primera és la supressió del l'article VIII que reconeix el dret de donar directament en arrendament, sense intervenció del propietari, les finques que s'hagin denunciat per excedir de l'extensió permesa per la llei

La segona reforma consistia en encapçalar els articles referents a la creació de les Juntes Arbitrals amb unes paraules que fessin referència a la llei de la República sobre la propietat rústica que estableix unes juntes similars. D'aquesta manera queda reconegut que la creació de les Juntes Arbitrals, si es volen considerar com a matèria de dret processal, de competència de l'Estat, respon a un procediment d'arbitratge d'una llei general de la República.

La tercera esmena consistia en modificar el dret que la llei catalana reconeix a l'arrendatari que faci ús del dret d'adquirir la finca arrendada a demanar l' anotació preventiva d'aquest dret en el Registre de la Propietat quan hagi pagat el primer terme del preu i a convertir l' anotació en inscripció definitiva en pagar el darrer terme.²⁷⁵

Tanmateix Lluís Companys, per pressió del seu partit o per convicció, no va acceptar que s'introduïssin esmenes a la llei de Contractes de Conreu i feu que fos votada de nou i ratificada pel Parlament de Catalunya, el 12 de juny, sense modificar ni una coma.

De seguida es copsà que la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals comportaria greus problemes per a Catalunya. La primera conseqüència fou la retirada d'Esquerra Republicana i del Partit Nacionalista Basc de les Corts, el 12 de juny de 1934.

²⁷³ Albert Balcells, *El problema agrari...*, pàg. 179

²⁷⁴ Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat ...*, pàgina 827

²⁷⁵ Amadeu Hurtado, *Abans el sis d'octubre (un dietari)*, Barcelona, Quaderns Crema, 2008, pàgs. 54 i 55

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Amadeu Hurtado va enviar una extensa nota al President de la República, expressant que el problema que se li presentava a l'Estat no era tan sols el de l'autonomia de Catalunya, sinó l'abús del Tribunal de Garanties, que en els fonaments de la seva sentència es permetia atribuir-se facultats legislatives, per esmenar els preceptes constitucionals que li semblen defectuosos, exactament com si obrés en funcions de Corts Constituents...Feia veure al Cap d'Estat del perill que representa per a la República aquesta actitud del Tribunal que es posa pel damunt de les Corts, com un poder superior, tractant-se d'un organisme format per dues dotzenes d'homes obscurs, sense cap responsabilitat política.²⁷⁶

Davant de la reacció del Govern català i de la reacció parlamentària dels nacionalistes catalans i bascos, Renovación Española va obrir el foc presentant a la Mesa de la Cambra una proposició incidental de confiança al Govern que deia: «La Cámara reclama del Gobierno, otorgándole al efecto de confianza precisa, la inmediata adopción de aquella medida que debe servir para ejecutar la sentencia del Tribunal de Garantías y asegurar la suprema dignidad del Estado en sus relaciones con la Generalidad de Cataluña».²⁷⁷

A la vista de la complexitat del cas i dels interessos polítics que complicaven una situació que aparentment hauria de ser jurídica, Ricard Samper,²⁷⁸ va comminar a la Generalitat perquè la llei, declarada nul·la, no s'apliqués en cap cas i després, negociar una nova llei, ajustada estrictament a la Constitució i a l'Estatut.

A tal efecte, el 4 de juliol, va demanar una votació de confiança i el tancament de les Corts fins al primer d'octubre. A part d'altres qüestions, com els pressupostos que quedaren pendents, el problema principal era resoldre el problema de la legalitat de la llei de Contractes de Conreu. Per demanar el vot de confiança va manifestar que havia tingut en compte «el fallo del Tribunal de Garantías Constitucionales, el Estatuto, la Constitución y la paz pública. Esto me preocupa de tal manera que anhelo resolver el problema de una manera cordial, y solo en un caso insólito y extremo se emplearía la

²⁷⁶ Amadeu Hurtado, *Abans el sis d'octubre (un dietari)*, Barcelona, Quaderns Crema, 2008, pàg. 79

²⁷⁷ *ABC*, 14 de juny de 1934.

²⁷⁸ La sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals era un acte jurídic i acatar la sentència i immediatament votar-ne un altra, encara que tingués un aspecte polític, era també un acte jurídic. Veure el Diario de Sesiones de Cortes de 25 de juny de 1934.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonssins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

fuerza».²⁷⁹ Volia resoldre en petit comitè, un problema jurídic que comprometia el futur de la República, negociar una sortida serena i viable i presentar la solució definitiva tan bon punt s'obrissin les Corts el dia 1 d'octubre. Antonio Goicoechea va respondre que no hi havia cap més solució que fer complir la sentència, ja que per a ell, el problema no era jurídic sinó polític.²⁸⁰

Van votar a favor de la moció de confiança: la C.E.D.A.,²⁸¹ el Partido Agrario Español, el Partido Republicano Radical i alguns independents; en total 192. S'abstingueren: la Lliga Catalana, Renovación Española i la Comunió Tradicionalista, que abandonaren la sala. Van votar en contra: el P.S.O.E., Izquierda Republicana el Partido Republicano Conservador i altres que, solament sumaren 62 vots.²⁸²

En la recerca d'una solució s'hi van involucrar el president de la República, Niceto Alcalá Zamora; el cap de Govern, Ricardo Samper, el president de la Generalitat, Lluís Companys, i també, d'una manera indirecta, Amadeu Hurtado i el conseller de Justícia, Joan Lluhí i Vallescà.

Lluís Companys va abandonar la posició intransigent que havia adoptat en un primer moment i es va inclinar per intentar pactar, no tant sols amb el Govern, sinó amb les forces catalanes que s'oposaven al projecte, bàsicament la Lliga i l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Durant tot l'estiu de 1934, se succeïren unes laborioses negociacions per tal d'arribar entre tots a una solució satisfactòria.²⁸³

Derecha de Cataluña/Renovación Española no va acceptar cap mena de transacció que no fos el compliment de la sentència. Manifestar com havia fet Antonio Goicoechea, que el problema no era jurídic sinó polític, significava, com també es desprenia de la sentència del Tribunal de Garanties, que es pretenia invalidar la capacitat legislativa del Parlament català, iniciant el canvi constitucional que propugnaven, ja que segons l'actitud que adoptés la Generalitat, Derecha de Cataluña/Renovación Española, podien promoure la suspensió de l'Estatut, o, si més no, de limitar-ne la capacitat legislativa.

²⁷⁹ *Diario de Barcelona*, 5 de juliol de 1934, pàgina 43 i *Diario de Sesiones de Cortes*, 4 de juliol de 1934

²⁸⁰ *Diario de Barcelona*, 26 de juny de 1934, pàgina 36

²⁸¹ Cal suposar que la C.E.D.A. va votar a favor per donar continuïtat al partit radical, però no s'ha de descartar que José María Gil Robles el dia u de juliol es casava i sortia de viatge de noces. En tornar va adoptar una posició extremadament bel·ligerant.

²⁸² *ABC*, 5 de juliol de 1934, pàg. 18. *Diario de Sesiones de Cortes*, 4 de juliol de 1934.

²⁸³ Albert Balcells, *El problema agrari...*, pàg. 193.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

En les seves manifestacions pretenien, a més a més, que la Generalitat retornés els serveis traspasat d'Ordre Públic i Justícia, a l'Estat. Antonio Goicoechea en una entrevista concedida a *Blanco y Negro* va manifestar que per donar solució al problema plantejat calia desenvolupar d'immediat quatre punts: «Primero: cumplir la sentencia. No cumplirla o desnaturalizar su cumplimiento equivaldría a dimitir la soberanía del Estado español más allá del Ebro. El Tribunal de Garantías es hoy el órgano único constitucional de conexión de la región autónoma catalana con el Estado español. Segundo: Adoptar las medidas de seguridad, que la conducta seguida por la Generalidad ha hecho indispensables. No necesito ahora enunciar cuales deben ser estas medidas. Con repasar el contenido del párrafo segundo del artículo 9º del Estatuto, es fácil advertir de que se trata.²⁸⁴ Tercero: evitar por medida legislativa, que conflictos de esta especie puedan de nuevo plantearse en el porvenir; y cuarto: Exigir por la vía legal y constitucional, a los rebeldes, la debida y necesaria responsabilidad».²⁸⁵

Les Corts es van tancar fins l'1 d'octubre però cal dir, que durant el període estival, tant la dreta, com l'esquerra, com el partit d'Estat Català, tots plegats, s'esforçaren a convertir la Llei de Contractes de Conreu, en un problema polític, dificultant qualsevol solució jurídica, que és la que s'estava intentant des de les institucions polítiques. Per a l'esquerra espanyola, la Generalitat era el baluard de la República i calia involucrar-la en una lluita contra la dreta, arribant, si calia, a una posició revolucionària. Per a un sector important de la dreta era l'ocasió de retallar la capacitat legislativa de Catalunya convertint la Generalitat en una mena d'organisme provincial, iniciant una involució constitucional.

Derecha de Cataluña va iniciar dos dies després del tancament de les Corts una campanya de suport a Antonio Goicoechea que era qui amb més vehemència havia defensat la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals i s'havia manifestat contrari al vot de confiança donat al President del Govern. Van publicar un Manifest de suport al President de Renovació Espanyola en el que deien: «Entre tantas sinuosidades –

²⁸⁴ Art. 9º. El Gobierno de la República, en uso de su facultad y en ejercicio de sus facultades constitucionales, podrá asumir la dirección de los Servicios comprendidos en el artículo anterior en el mantenimiento del orden interior de Cataluña, en los siguientes casos:

Primero. A requerimiento de la Generalidad

Segundo. Por propia iniciativa, cuando estime comprometido el interés general del Estado o su seguridad

²⁸⁵ *Blanco y Negro*, 24 de juny de 1934, pàg. 56

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

van dir- resalta una actitud rectilínea, decorosa y digna, la del ilustre presidente de Renovación Española, don Antonio Goicoechea, que ha propugnado siempre por un principio tan elemental como el más estricto cumplimiento de un fallo dictado por el más alto Tribunal de la nación, que no puede escamotearse, pese a todas las habilidades, sin que cruja y se desquicie todo el armazón estatal. [...] Derecha de Cataluña, que no es enemiga que se concedan a todas la regiones españolas facultades y atribuciones administrativas, no tolera que se desnaturalice por un partido egoísta la *rabassa* y la *aparcería*, dos magníficos ejemplos de solución de los problemas sociales de Cataluña mediante la participación de los beneficios».²⁸⁶

Acaben el Manifest demanant a la Junta, als Comitès provincials i als Comitès locals que organitzin mítings de divulgació de la posició d'Antonio Goicoechea.

De cara a l'electorat, ja hem manifestat que una de les idees clau dels partits conservadors era la defensa de la religió. Com que es parlava molt de l'elaboració d'un concordat amb la Santa Seu, Antonio Goicoechea va sortir al pas, en la inauguració del Centre de Renovación Española de Toledo afirmant que mentre no s'abolís l'article 26 de la Constitució, parlar de concordat era un escarni. De fet, era cert que calia abolir el mencionat article però això requeria una reforma de la Constitució, reforma que ja hem manifestat que legalment no era viable.

Tant Ricardo Samper com Niceto Alcalà Zamora van insistir en la solució jurídica al problema, no solament per raons de pau pública, sinó per consolidar les lleis de la República. La proposta de solució atribuïble a Niceto Alcalà Zamora consistia en elaborar un reglament de la Llei que la interpretés de manera diferent a l'esperit que l'havia creada, obligant el conseller de Justícia a sotmetre'l a l'aprovació del Parlament. Al reglament hi figurarien totes les esmenes que exigia posar d'acord la Llei amb la Constitució. D'aquesta manera el Parlament de Catalunya podia aprovar el reglament sense passar per la claudicació de votar, d'una manera expressa, la reforma de la llei. Després n'hi hauria prou amb autoritzar un text nou per refondre la llei i el reglament.²⁸⁷ El reglament seria aprovat pel Parlament català amb caràcter de llei, comportant un canvi de paradigma, ja que en definitiva, es tractaria d'una llei nova que deroga,

²⁸⁶ ABC, 6 de juliol de 1934, pàgs. 25 i 26

²⁸⁷ Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat*, pàgina 834, llibre 3

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

modifica i altera l'anterior, en tot allò que no resulta conforme a la Constitució i a l'Estatut.²⁸⁸

Privadament es feu un tempteig amb el conseller de Justícia, Joan Lluhí i Vallescà que hi restà d'acord i, el mateix Niceto Alcalá Zamora s'encarregà de redactar les esmenes que calia introduir.

La lluita de Derecha de Cataluña contra la Llei de Contractes de Conreu va començar des de l'inici de la discussió al Parlament i es va perllongar durant tota la legislatura, amb més virulència, a partir de la seva aprovació, el 12 d'abril.

Vet aquí una de les declaracions que va fer després de la sentència del Tribunal de Garanties constitucionals: «Derecha de Cataluña, ante el insólito hecho de que se dirijan a la opinión pública notas de concordia por elementos que pudieran inducir a confusión en cuanto a la supuesta objetividad en los problemas derivados de la ley de Cultivos, manifiesta que, caso de resolverse en forma distinta a la esencia de la “rabassa morta” y en atención a los principios de justicia propiedad y trabajo que informan su esencia política, se declarará de acuerdo con los parlamentarios del partido, revisionista con efectos retroactivos a la solución que se adoptare si es a base de sacrificar exclusivamente a los propietarios rurales de Cataluña, lamentando que por el sólo hecho de ser católicos se consideren como de derechas agrupaciones políticas de fines netamente izquierdistas y disolventes, y cuya única misión de debilitar los resortes de resistencia de la sociedad actual no la consideramos incompatible con su catolicismo, sentado lealmente esta aclaración, dada la pública significación confesional de Derecha de Cataluña».²⁸⁹

L'escrit pretén contribuir a crear un estat d'opinió desfavorable a la Llei i per aquest motiu barreja conceptes com: rabassa morta, propietat rural i religiositat dels propietaris per tal d'atreure's les simpaties, ja sigui d'un sector rural, urbà o religiós.

Seguint la mateixa línia, Mariano Guirao, president de Renovación Ciudadana, va manifestar en una conferència que la Llei, tant en la primera com en la segona edició havia tingut la virtut de provocar una qüestió, el veritable nom de la qual no era altre que el de crisi constitucional, molt més important que el de canvi de persones en el

²⁸⁸ Declaracions fetes per Ricardo Samper a *La Vanguardia*, 21 d'octubre de 1934.

²⁸⁹ *La Vanguardia*, 19 de juliol de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

gaudi de les carteres ministerials.

Certament, la petició del recurs demanava una delimitació de les atribucions legislatives pròpies del Parlament de Catalunya i de les Corts espanyoles, però la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals no va donar resposta a aquesta petició, simplement va declarar nul·la la Llei i, per tant, va provocar una crisi constitucional.

Segons Mariano Guirao, als redactors de la Constitució i de l'Estatut no se'ls podia escapar la possibilitat d'una qüestió de competència entre els Parlaments de Madrid i de Barcelona.

[...] Lo que se debate con su cumplimiento o su escarnio es el valor del Estatuto en cuanto significa limitación de facultades o establecimiento de obligaciones a la Generalitat.

La ley de Contratos de cultivo rige de hecho y a base de esta vigencia hay que atemperar la política de Derecha de Cataluña, porque las sentencias que pueda dictar el Tribunal de Garantías en recursos de inconstitucionalidad promovidos por particulares podrán tener el mismo éxito teórico que el recurso de competencia del Gobierno Samper; pero las sentencias, aun favorables, no se cumplirán sin el beneplácito de la Generalidad, concesionaria del orden público y de la administración de justicia.

[...] como no se trata de mejorar la economía agraria ni la condición de los cultivadores de la tierra, sino de poner las haciendas rurales a merced, con fines electorales y de predominio político, de los Comités del partido gobernante.

Por eso Derecha de Cataluña revisionista de la Constitución y de sus leyes complementarias, es también revisionista de la ley de Contratos de cultivos, para hacer en su lugar una verdadera reforma agraria, cuya eficacia está siempre en razón inversa de su relumbrón y escándalo.

[...] en esta empresa confío ser ayudado por todos los trabajadores de la tierra, aunque preveo, lamentándolo, la necesidad de que sean antes escarmentados con la aplicación de la ley de Contratos de cultivo.²⁹⁰

És a dir està plantejant un problema polític de gran abast en el que manifesta la necessitat de revisar fins i tot la Constitució i dóna per suposat que com que la Generalitat disposa de l'Ordre Públic i l'Administració de Justícia, aquesta, usará la força pública i la justícia per tal de fer complir les lleis votades pel Parlament de Catalunya, ignorant la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals. La proposta de Mariano Guirao va més enllà de la situació política del moment i encaixa en la línia política del partit, tant a Catalunya com a la resta de l'Estat.

Malgrat diverses denúncies a la premsa per part de Derecha de Cataluña, la llei de Contractes de Conreu no es va aplicar mai mentre s'esperava la resolució definitiva.

²⁹⁰ *La Vanguardia*, 25 de juliol de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

És a dir, la Generalitat va complir amb el compromís contret amb el Cap de Govern.

Renovación Española va estar batallant tot l'estiu, reclamant l'abolició de la Constitució, l'Estatut i l'aplicació de la sentència de la llei de Contractes de Conreu. Va fer propaganda no solament a Catalunya sinó a la resta de l'Estat. A Burgos, s'hi van concentrar tots els caps més representatius del partit per exposar el seu plantejament sobre la Llei, davant d'un públic que els era favorable. Per la part catalana hi va assistir Aureli Joaniquet amb la plana major del partit: José María Albiñana (P.N.E.), Fernando Suárez de Tangil, comte de Vallengano, Honorio Maura, Alfredo Serrano Jover, José Calvo Sotelo i Antonio Goicoechea. Aurelio Joaniquet, de Derecha de Cataluña, va fer una crítica a la Generalitat, als efectes perniciosos de l'Estatut i a l'Esquerra, ressaltant l'amor a Espanya de gran nombre de catalans i de les seves figures senyeres com el general Prim i Jaume Balmes. Va criticar el Govern per no haver fet complir la sentència del Tribunal de Garanties i, per acabar-ho d'adobar, va manifestar que a Barcelona hi havia dipòsits de gasos asfixiants, bombes i armes que utilitzaran «cuando los actuales dirigentes de la vida catalana se opongan a los manejos de los que hasta hace poco fueron sus aliados». Frase que s'afegia a l'opinió manifestada per altres ponents que el fet que la Generalitat disposés de l'Ordre Públic la capacitava per utilitzar la força en qualsevol moment i de qualsevol manera. Per tant, calia arrabassar l'Ordre Públic a la Generalitat.

José Calvo Sotelo va insistir en la seva demanda del canvi constitucional i va exposar unes idees que s'apartaven poc del ideari feixista italià: «Nos costará menos esfuerzo –digué- substituir toda la Constitución que modificar su artículo 26. Nuestra táctica debes ser totalitaria: la conquista plena del Estado. [...] Hemos de construir, no reconstruir».

Més endavant manifesta: «Se impone conquistar la masa obrera y la juventud. Hay que ofrecer a la primera justicia social a palo seco. Tan distante del capitalismo, como del socialismo, que disminuiría el bienestar mutilando la libertad. Ofrezcamos a la juventud el ideal de una nueva España, con un nuevo Estado potente y constructivo».

L'equidistància del capitalisme i del socialisme és una característica del feixisme, així com la voluntat de convertir el partit en un partit de masses amb una tàctica totalitària. No oblidem que quan José Calvo Sotelo va retornar de l'exili, malgrat que havia donat el vistiplau a la constitució de Renovación Española, havia demanat

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

L'ingrés a Falange Española i José Antonio Primo de Rivera l'hi va denegar.

Finalment va prendre la paraula Antonio Goicoechea:

Hay que acabar con el cáncer de España y el cáncer de España son tres separatismos: una que se ha llamado el separatismo de Dios; otro el separatismo del marxismo, y otro el separatismo de España, que es el nacionalismo y el regionalismo.

Frente a estos tres separatismos hay otros tres puntos fundamentales, que presentamos nosotros, y son Religión católica, Monarquía antidemocrática y antiparlamentaria, y en lo social, amante del bien común.²⁹¹

Continuant amb el procés d'adaptació legal de la llei de Contractes de Conreu, el reglament que la Generalitat havia elaborat es va lliurar al Cap de Govern, aquest, hi va formular multitud d'observacions encaminades a corregir els preceptes que envaïen la Llei Hipotecària, o menystenien les bases generals de la Contractació, així com també les referents al dret processal. Especialment aquest últim, va motivar un rectificació àmplia i a fons de les disposicions del reglament, amb la finalitat d'aconseguir que les anomenades Junes arbitrals es temperessin en llur organització i funcionament a les normes reguladores dels Jurats mixts de la Propietat rústega. Va manifestar Ricardo Samper que, en general, totes les seves observacions foren recollides en el text del nou reglament. L'extrem que més va interessar va ser la necessitat, preconitzada per ell, que les Junes arbitrals, equivalents als Jurats mixts, estessin presidides per Jutges de primera instància i actuessin d'acord al Dret processal de l'Estat. Aquest és el principi que va prevaldre. Tanmateix –va manifestar– «vaig ser molt liberal en considerar que la regulació dels contractes d'arrendament, «rabassa morta» i parceria constituïen matèria pròpia de Dret civil, la legislació de la qual incumbeix a la regió autònoma.»²⁹²

Seguint el procediment promogut pel propi President de la República, el 26 de juliol es publicava a la premsa el Reglament de la llei, que havia estat aprovat pel Parlament de Catalunya el dia 24.

Derecha de Cataluña no trigaria ni un dia a contestar-lo després d'ésser publicada a la premsa. Va demanar al *Diario de Barcelona* la inserció d'una nota elaborada per la Junta Directiva d'aquest partit en la que va manifestar: «El Reglamento dictado y el tono de burla hacia el Gobierno Central con que se produce la prensa

²⁹¹ *ABC*, 24 de juliol de 1934, pàgs. 19, 20, 21 i 22

²⁹² Declaracions fetes per Ricardo Samper a *La Vanguardia*, 21 d'octubre de 1934

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

nacionalista, no son otra cosa que una fase más del escamoteo de este problema en el que los únicos perjudicados y abandonados totalmente por el poder público, son los propietarios rústicos. Lo que ocurre con la partición de las cosechas en varias comarcas acaba de revelar que no se trata de cuestiones de competencia sino de arruinar una clase que era el más firme baluarte contra la ola revolucionaria en Cataluña». ²⁹³

És força interessant la conferència que tot seguit va donar José Bertrán Güell als locals de Renovación Española, el dia 28 de juliol amb el títol «Los partidos políticos ante la ley de Cultivos», un dia després d'haver publicat la nota esmentada més amunt. Va començar parlant de la posició del partit enfront de les lleis dictades per la Generalitat sobre la rabassa i parceria. «Nuestras doctrinas – dijo - no son improvisadas sino que el partido las enunció ya en su manifiesto de constitución y, el conferenciante expuso en un mitin celebrado en Villafranca ante los «rabassaires» en noviembre del año 1932, como candidato de la coalición monárquica. Soy un defensor entusiasta de los contratos de «rabassa y parceria» no únicamente por ser esencia del Derecho catalán sino por su espíritu social profundamente progresivo y al mismo tiempo armónico y asociativo de los distintos intereses de la producción agraria. No solo es mentira que existe un problema social derivado de aquellos contratos, sino que si nosotros lo defendemos es por creer que dichos contratos son modelo y síntesis de los que en el futuro han de marcar las relaciones entre el capital y el trabajo». Continúa:

[...] el derecho que asiste a la propiedad agraria frente a las nuevas expropiaciones, es un derecho natural indiscutible superior a cuantas leyes se dicten, lo mismo si son legales como si son nulas. El concepto de derecho no puede ser únicamente el reconocido por la ley, porque la ley, en sistema liberal, procede de la mayoría y la voluntad de la mayoría puede violar, y de hecho así sucede en este caso, derechos sustantivos indiscutibles y superiores a la ley, que en buena doctrina jurídica la ley debe reconocer y defender.

¿Qué han hecho los demás partidos? La «Esquerra» confecciona y vota la ley agraria, «base de la sentencia del Tribunal de Garantías» y cuando esta se dicta habla de guerras y ofensas, que de existir, ellos son autores, por serlo de la ley de reforma agraria votada en las Constituyentes. El hecho de que haya sido desfavorable la sentencia del Tribunal de Garantías, no da derecho a rebeldía ni a gestos belicosos que repugnan a los buenos catalanes.

La Lliga hace recurrir al Gobierno y después el señor Cambó pretende una fórmula, mediante la cual, el Gobierno, por decreto ley, modificaba la base 22 y autorizaba por tanto la promulgación por el Parlamento catalán de una ley igual a la

²⁹³ *Diario de Barcelona*, 27 de juliol de 1924

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonssins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

anterior. Esto, de realizarse, vulneraría el derecho de los propietarios, que no es legal, repetimos, sino legítimo y natural. Era una burla, pues no puede consentirse que una ley y una sentencia tengan o no efectividad según convenga a los «rabassaires».

Este es un problema – dice para terminar – que no es de forma de Gobierno, sino de fuerza de Gobierno, no de fuerza demagógica estilo Azaña, ni dictatorial tipo Hitler, sino fuerza enérgica y estable como lo fue la de nuestra monarquía tradicional que es preciso instaurar.²⁹⁴

Cal reconèixer que aquest escrit, està més en la línia de defensa dels interessos dels propietaris rurals que del combat polític, encara que no hi manca.

Per al Partit Agrari de Catalunya el reglament era injust, inconstitucional i antijurídic.²⁹⁵

La Generalitat havia obert un període de deu dies per introduir al·legacions al Reglament de la llei de Contractes de Cultiu. El Partit Agrari de Catalunya, atenent a les demandes dels seus militants, va publicar una nota al diari en la que manifestava que «ni los particulares ni las corporaciones pueden acudir a tal información, por tratarse de un acto del Poder Autónomo, que el Tribunal de Garantías declara nulo en su sentencia de julio último, por ser la Región Autónoma y sus órganos de toda especie incompetentes para ejercer aquella potestad reglamentaria, referida y dimanante de una ley absolutamente inconstitucional y contraria al Estatuto Catalán.»²⁹⁶ Legalment no hem de perdre de vista que es tractava d'un reglament sobre la segona llei de Contractes de Conreu que no havia estat impugnada pel Govern de l'Estat, per tant, el Parlament de Catalunya tenia tot el dret d'aprovar-lo ja que no s'havia invalidat la seva capacitat legislativa. Ja hem manifestat abans que el Partit Agrari de Catalunya seguia els passos de Derecha de Cataluña i, fins i tot en aquell moment, en compartien la direcció.

Tanmateix, el 9 d'agost Mariano Guirao de Renovación Ciudadana va acudir a la informació oberta per la Generalitat per tal de protestar contra el Reglament i la pròpia Llei.²⁹⁷

Paral·lelament als debats quotidians del moment sobre la llei de Contractes de Conreus i la Constitució, Derecha de Cataluña, degut a la diversitat d'ideologies que convivia durant la República, tenia la necessitat de manifestar les seves diferències dins del conjunt de l'electorat conservador. Defensava idees que havien estat posades en

²⁹⁴ *La Vanguardia*, 29 de juliol de 1934

²⁹⁵ *Diario de Barcelona*, 2 d'agost de 1934

²⁹⁶ *Diario de Barcelona*, 5 d'agost de 1934

²⁹⁷ *Diario de Barcelona*, 9 d'agost de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

pràctica durant la Dictadura, entre elles, i probablement una de les més significatives, la defensa del sistema corporatiu, com a model sociopolític. El contraposaven al sistema liberal i al sistema socialista implantat a la U.R.S.S. El seu introductor a Espanya havia estat Eduardo Aunós²⁹⁸, observant el model italià i basant-se amb els realistes francesos, Adrien Albert Marie, comte de Mun i François René de la Tour du Pin.²⁹⁹ Derecha de Cataluña, a través de diversos conferenciants, va fer sempre una defensa d'aquest sistema d'organització estatal exclouent qualsevol altra possibilitat. Un dels seus valedors fou Aureli Joaniquet que, també havia fet una defensa de l'autonomia municipal dissenyada per José Calvo Sotelo. El 4 d'agost de 1934 va fer una conferència al Centro Popular de Derechas en la que va manifestar que els conceptes fonamentals d'Estat i de Nació estaven en crisi, alhora que també havien entrat en aquesta situació el liberalisme, el sufragi universal, els principis de la lliure concurrència i la llibertat absoluta dins de l'ordre econòmic. Segons Aureli Joaniquet la Humanitat havia repudiat dues herències: el liberalisme pur i els abusos del capitalisme que havia dividit la societat entre el opulents i una multitud ingent i feble, l'ànima de la qual es predisposava al desordre. Entre aquestes dues classes socials s'anava morint la classe mitja, aixafada, i també es morien tots els factors espirituals: la pàtria, la família, la religió. El socialisme que pretenia solucionar-ho, va fracassar i, encara ho va agreujar. Per això va sorgir el corporativisme exposat per Albert de Mun i François René de la Tour du Pin que, segons Aureli Joaniquet, aporta:

Principalmente la eliminación de los conflictos sociales, el sentimiento de solidaridad nacional, la exaltación del sentimiento patriótico y la coordinación de todos los sectores de la producción con el superior ideal de la prosperidad del país, que no es de los patronos ni de los obreros, sino que es de todos.

España debe recobrar sus propias esencias y su tradición, con unas Cortes que sean representación de las corporaciones del Trabajo y de las profesiones jerárquicamente organizadas y autoritariamente conducidas, pero siempre la fuerza al servicio de un Poder ejecutivo fuerte que esté Coronado en la cumbre de una persona imparcial sujeta únicamente al Servicio de la ley, que no deba nada a los partidos: estable, superior a ellos, preparada y hasta predestinada, con una responsabilidad ante el Derecho, ante Dios y ante la Historia.³⁰⁰

.../...

²⁹⁸ Eduardo Aunós va escriure un seguit d'articles a la revista *Acción Española* sobre corporativisme. Hom pot considerar-lo com un dels principals defensors espanyols d'aquesta matèria.

²⁹⁹ Pedro Carlos González Cuevas, *Acción Española. Teología política y nacionalismo autoritario en España (1913-1936)*, Madrid, Ed Tecnos, 1998, pàgs. 102-105

³⁰⁰ *La Vanguardia*, 4 d'agost de 1934

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre es va adonar que amb la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals s'estava creant una situació molt delicada. Per mitjà d'un vocal de la Junta van manifestar que no eren partidaris d'una revolta temerària, però els propietaris rurals dubtaven entre acatar la política de la Generalitat, reconciliada amb el Govern de Madrid, o acudir amb tots els mitjans per oposar-s'hi,³⁰¹ provocant una divisió entre els membres de l'Entitat. Entre els partidaris de la resistència a ultrança, exigint el compliment íntegre de la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals, hi havia José Cirera Voltà. Contrari a cap mena de negociació, a finals de juliol per demostrar la seva disconformitat amb la resta dels membres de la Junta, va dimitir junt amb quatre vocals més, provocant una crisi a l'Entitat. La Junta, presidida per Jaume de Riba, mantenia una posició més negociadora, però amb aquesta dimissió es va veure desautoritzada i va dimitir en bloc. Jaume de Riba, sabia que una actitud intransigent, podia trasbalsar l'estabilitat al camp, i això no els interessava.³⁰²

Aquesta situació va provocar que el 8 d'agost, es convoqués una Junta General Extraordinària per escollir-ne una de nova, de la que José Cirera Voltà en va sortir president, formant-ne també part Ataulfo Tarragó, del Partit Agrari de Catalunya³⁰³ entre d'altres, que s'estaven aproximant a la C.E.D.A. per tal de constituir la delegació a Catalunya d'Acció Popular.³⁰⁴ José Cirera Voltà, havia militat a les Joventuts de la Lliga, però se n'havia desvinculat. La nova Junta va manifestar que la seva acció estava desproveïda de cap vinculació política, però estaven preparant a Madrid un moviment en el que involucraven les forces conservadores anticatalanistes que els havien de donar suport en el seu objectiu d'evitar qualsevol solució pactada sobre la llei de Contractes de Conreu. José Cirera Voltà va pilotar la posició més radical dins de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Va saber moure els fils en un mes d'agost, en plena activitat agrícola, obtenint el suport necessari per desbancar els seus oponents, mobilitzant la majoria dels socis de l'I.A.C.S.I. Normalment assistien a les assemblees entre quaranta i cinquanta socis però aquest cop, segons dades donades a la premsa, hi assistiren més de

³⁰¹ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1983, pàg. 194.

³⁰² Albert Balcells, *El problema agrari ...*, pag. 195.

³⁰³ Posteriorment va ser denunciat per alguns militants del partit que va contestar que eren de la Junta per ser propietaris, no militants del partit. *Diario de Barcelona*, 17 d'agost de 1934, pàgina 6.

³⁰⁴ *Diario de Barcelona*, 9 d'agost de 1934

mil.

José Cirera Voltà va contactar amb José Maria Gil Robles, per tal d'establir la posició que calia adoptar sobre la llei de Contractes de Conreu i la llei de Reforma Agrària.

Aquesta relació va despertar sospites, com no podia ser altrament, i hom li va preguntar en una entrevista a *La Vanguardia*, si en el canvi de direcció de l'Institut hi havia hagut la pressió d'una determinada força política (Acció Popular). José Cirera ho va negar: «Puede usted desmentirlo categóricamente. La actuación de la nueva Junta será eminentemente apolítica. Dentro de la Entidad y como representantes de la propiedad, no seremos mediatizados por ningún partido político. Esto no supone desde luego, que perdamos el contacto y las relaciones de amistad y concordia con los partidos en cuyo programa figura la defensa de la propiedad privada.³⁰⁵ [...] Exigiremos el cumplimiento íntegro de la sentencia del Tribunal de Garantías Constitucionales, con referencia al recurso presentado contra la ley del Contratos de cultivo [...] tenemos el espíritu abierto a todas las reformas que nos sean ofrecidas, siempre que se amolden a los principios para nosotros esenciales: consagración del derecho de la propiedad y libertad de contratación en sus justas medidas».³⁰⁶

Davant la pregunta sobre el Reglament: «Negamos virtualidad al reglamento. Una ley que no existe no puede motivar reglamento alguno. Si la causa es nula no puede producir efectos. Acudiremos siempre a una información abierta con motivo de una ley vigente, pero no acudiremos nunca a la que se abra a propósito de una ley que no existe.³⁰⁷ [...] Caso de llegarse a un acuerdo que me atrevo a calificar de «pastelada» entre los Gobiernos de la República y de la Generalidad, aconsejaríamos a todos los propietarios que presentara cada uno por su cuenta el correspondiente recurso ante el Tribunal de Garantías».³⁰⁸

Aquestes declaracions confirmen la intransigència d'una part dels propietaris rurals, i la voluntat de cercar un recolzament polític a Madrid, especialment amb el Partido Popular. Jaume de Riba, president sortint de la Junta, posteriorment feu un escrit a *La Veu de Catalunya* criticant l'actitud que havia tingut aquella formació: «Per interès

³⁰⁵ *La Vanguardia*, 10 d'agost de 1934.

³⁰⁶ *La Vanguardia*, 10 d'agost de 1934

³⁰⁷ *La Vanguardia*, 10 d'agost de 1934

³⁰⁸ *La Vanguardia*, 10 d'agost de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

de partit (CEDA), quan van saber que els diputats catalans presentaven una proposició perquè el govern Samper presentés la qüestió de competències davant el Tribunal de Garanties sobre la llei de Contractes de Conreu, van corre a presentar-ne una altra, per bé que li lliuraren redactada propietaris catalans, més interessats a crear un nou partit polític que a defensar la propietat».³⁰⁹

Durant el període de deu dies, que havia donat la Generalitat perquè els particulars afectats per la llei de Contractes de Conreu, poguessin directament o per mitjà d'entitats que els representessin, formular observacions sobre el Reglament, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre va presentar la seva argumentació. La llei de Contractes de Conreu del 12 de juny era idèntica a la de 12 d'abril i com que aquesta havia estat considerada inconstitucional la primera també ho era i, a més a més, el Tribunal de Garanties Constitucional havia dictaminat que el Parlament de Catalunya no tenia competències per legislar en la matèria que ho havia fet. Si la llei del 12 d'abril era nul·la també ho era la del 12 de juny i el seu Reglament. La posició de l'Institut era doncs, totalment contrària al Reglament i a la Llei.³¹⁰ En qualsevol cas, la llei de 12 de juny no havia estat impugnada i el Reglament esmenava conceptes bàsics de la Llei, per tant calia la impugnació de la Llei o del Reglament per considerar vàlids els arguments exposats.

Pocs dies després l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre va organitzar una magna assemblea a Madrid de propietaris. Evidentment Derecha de Cataluña va recomanar als seus afiliats que hi anessin, ajustant-se, però, a les disposicions marcades per l'entitat organitzadora.³¹¹ L'Assemblea es va celebrar a Madrid el 8 de setembre de 1934 presidida pels dirigents de l'I.A.C.S.I. i amb la participació dels caps de fila dels partits conservadors d'obediència estatal: José María Gil Robles, per part de la C.E.D.A.; José Martínez de Velasco del Partido Agrario Español i Melquíades Álvarez del Partido Liberal-demócrata, que compartien la mateixa llotja. Altrament, hi van assistir a títol personal, Antonio Goicoechea i José Calvo Sotelo de Renovación Española, i el diputat de la Comuni6n Tradicionalista, Joaquín Bau Nolla. A aquests tres membres no se'ls havia convidat i, malgrat que hi van fer acte de presència, no van tenir

³⁰⁹ *La Veu de Catalunya*, 11 de novembre de 1934

³¹⁰ *Diario de Barcelona*, 10 d'agost de 1934, pàgines 6 i 7

³¹¹ *Diario de Barcelona*, 28 d'agost de 1934, pàgina 4

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

ocasió de parlar.³¹² La Lliga va declinar la seva assistència, ja que la Comissió d'Acció Política havia decidit no participar ni a l'Assemblea Agrària de Madrid ni a l'Assemblea de Zumàrraga en defensa de les aspiracions autonomistes de Bascònia. Eren conscients que es tractava d'un acte polític i, malgrat que hi van ser convidats, van pensar que els interessos dels agricultors hi eren, si més no, marginals.³¹³

Els discursos van anar a càrrec de: Juan Travería, Manuel Bofarull, Ataül Tarragó, Antonio Santacruz, Josep-Oriol Anguera de Sojo, que no trigaria a ingressar a Acción Popular i José Cirera Volta, que seguiria la trajectòria de l'anterior. Després dels parlaments s'arribà a les conclusions i es demanà als polítics que se les fessin seves. El primer polític parlamentari a prendre la paraula fou José María Gil Robles. Del seu parlament cal ressaltar-ne el següent paràgraf: «Dejaremos al Gobierno libertad absoluta, con solo dos condiciones: cumplimiento estricto de la sentencia del Tribunal de Garantías y mantenimiento de la dignidad del Poder público. Eso lo repetiremos apenas se abra el Parlamento».

Des de la seva presa de posició es va voler presentar el govern de Ricardo Samper com un govern feble i, el fet d'intentar cercar una solució jurídica, com una claudicació. Si la conclusió de José María Gil Robles era aquesta, no tenia cap sentit que el 4 de juliol li atorgués el vot de confiança, ja que amb aquestes paraules confirmava que qualsevol negociació era baldera. El govern de Ricardo Samper era feble no per manca de capacitat, sinó per manca de suport parlamentari i José María Gil Robles no tenia cap altra intenció que fer-lo caure.

En el mateix míting, José Martínez de Velasco es va expressar en uns termes semblants, amb una posició més contra l'Estatut que contra la llei de contractes de Conreu: «no hay que olvidar que nosotros no solo no votamos el Estatuto, sino que lo combatimos con todas nuestras fuerzas». En un sentit similar va parlar Melquíades Álvarez. En tots ells va imperar la intransigència i per a tots ells ens val la mateixa pregunta: Per què van atorgar el vot de confiança el 4 de juliol al govern de Ricardo

³¹² *La Veu de Catalunya*, dia 8 de setembre, pàgina 12

³¹³ Les raons cal cercar-les en el document: *Dos anys d'actuació. Primera Assemblea ordinària de Lliga Catalana*; Barcelona 1935; Biblioteca Política, pàgines, 82, 83 i 84 en el que manifesten: «les conseqüències polítiques que de l'assemblea organitzada per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre a Madrid es volgué treure, al marge de tot interès per l'agricultura de la nostra terra i solament a profit de reinstaurar a Catalunya sucursals provincianes de partits madrilenys, donaren plenament la raó a la Comissió d'Acció Política en acordar l'abstenció del nostre Partit».

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Samper?

A través de Derecha de Cataluña s'havia donat suport a l'acte però Renovación Española va ser marginada.³¹⁴ Els organitzadors no els van convidar a parlar però, en acabar, un grup de gent va demanar a Antonio Goicoechea que els dirigís unes paraules.

Sense fer-se pregar els va dir: «Muchas gracias a todos por esta deferencia que me guardáis. No soy hombre que necesite hablar para que la gente sepa cómo pienso. Pero no podía hacerlo sin el ofrecimiento de la presidencia de este acto y sin autorización previa. Sin embargo, ante vuestros requerimientos, no puedo por menos de deciros que en el Parlamento el único diputado que sostuvo y defendió vuestras conclusiones fui yo, y hago votos para que para bien de España y de todos, al reanudarse las tareas de Cortes, no sean los diputados de Renovación Española los que se encuentren solos en tan justa defensa».³¹⁵

Però, quines foren les conclusions aprovades?:

Primer, ratificar l'apoliticisme de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i la solidaritat amb els altres propietaris rurals d'Espanya. Segon, demanar el compliment de la sentència del Tribunal de Garanties del 8 de juny de 1934, refusant qualsevol altra solució. Tercer, retorn a la tradició basada en el concepte cristià de propietat. Quart, inhabilitar el Govern de la Generalitat per disposar de l'ordre públic, demanant que aquest sigui assumit per l'Estat. Cinquè, que l'administració de justícia deixi d'estar intervinguda per un determinat partit. Sisena, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre es comprometia a divulgar les seves orientacions a tot Espanya. I, setena, el compromís de presentar les conclusions a la Mesa de la Assemblée del Govern de la República.³¹⁶

De tota manera malgrat el bandejament que va patir Renovación Española en no ser convidada a l'Assemblea, van aconseguir que una part dels assembleistes assistissin a una reunió als seus locals, en un acte en el que hi van participar: Josep Cirera Voltà i, com és natural, Derecha de Cataluña i Derecha Social Agraria de Girona. Van ser rebuts per Antonio Goicoechea, Honorio Maura, Alfredo Serrano Jover, Santiago Fuentes Pila, el vocal del Tribunal de Garanties Constitucionals, Eduardo Martínez Sabater i el secretari general del partit, José Layús.

³¹⁴ *Diario de Barcelona*, 8 de setembre de 1934, pàgina 30

³¹⁵ *ABC*, 9 de setembre de 1934.

³¹⁶ *Diario de Barcelona*, 9 de setembre de 1934, pàgines 23, 24, 25 i 26

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Del parlament d'Antonio Goicoechea n'hem extret: «El problema catalán no tiene otra solución i otro cauce que los ya señalados por Renovación Española. Si no interviene digna, pronta y enérgicamente el Poder público, este problema es la guerra civil para España. Los remedios son tres: intangibilidad de la sentencia del Tribunal de Garantías, incautación de los Servicios públicos por el Poder central y reintegración al mismo de cuanto afecta a la administración de justicia».³¹⁷

Pocs dies després José Calvo Sotelo publicava un article a l'ABC acabava de reblar aquesta posició: «Los pilares de la política futura han de ser la revisión del Estatuto. Lo que excluye del ámbito de aquella a todas las fuerzas políticas que lo votaron y otorgaron, aunque se arrepintiesen».

Com que no se'ls havia convidat a l'Assemblea, José Calvo Sotelo preguntava: «¿Por qué sus organizadores pagaron tan exagerado tributo a la ficción política? Si el acto era político ¿por qué no dejaron oír la voz de todos los partidos colocados al lado de Catalunya, labriega y vejada? Si no lo era, ¿por qué requirieron solamente a algunos de esos grupos? Preguntas son estas sin contestación satisfactoria».³¹⁸

L'aprovació per part del Parlament català del reglament va provocar un enrenou en els partits conservadors ja que adaptava la llei de Contractes de Conreu a l'Estatut i a la Constitució, trencant-los els plans crítics que havien iniciat. Demanaven el retrocés estatutari i si la Llei complia els preceptes legals calia reiniciar el procés d'impugnació amb poques probabilitats que prosperés. L'interès del President de la República i del Cap del Govern era donar una solució jurídica al problema agrari de Catalunya, que havia existit des de les darreries del segle XIX i, sobretot, consolidar l'Estatut i la Constitució, que era com dir consolidar la República.

Com era d'esperar el Reglament que es feu públic a la premsa el 14 de setembre va rebre la repulsa més enèrgica de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Amadeu Hurtado, un dels actors del conflicte, va manifestar en una crítica a les forces més extremistes de Catalunya «que a l'ombra d'aquella situació confusa, la Llei de Contractes de Conreu era un simple pretext per aixecar un moviment insurreccional contra la República perquè d'ençà de les eleccions de novembre anterior no la

³¹⁷ ABC, 9 de setembre de 1934, pàgs. 30 i 31

³¹⁸ «Apostillas a la Asamblea Catalana», José Calvo Sotelo, ABC, 9 de setembre de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

governaven les esquerres.»³¹⁹ Certament, a l'entorn del Govern de la Generalitat i del partit que el sustentava hi havia gent extremista. Uns – Estat Català- veien a tocar la independència de Catalunya. Altres – Aliança Obrera – veien que havia arribat l'hora de la revolució social que provocaria un canvi de règim. Gran part de l'esquerra espanyola volia pensar que la Generalitat de Catalunya era el baluard de la República, com es venia repetint constantment. Es volia aprofitar el descontentament polític i social per incorporar Catalunya a un moviment insurreccional de caire estatal. Tanmateix hi havia raons per sospitar que les forces polítiques que, finalment prendrien les regnes del Govern de la República, provocarien una involució. El President de la República havia destituït Manuel Azaña, que tenia suport parlamentari i havia fet convocar noves eleccions. El Govern que en va sortir – amb Alejandro Lerroux com a cap de Govern -, restava en minoria i podia caure per la sola voluntat de la C.E.D.A. D'altra banda el programa electoral de les dretes comportava un retrocés constitucional. L'aplicació de la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals era l'eina que necessitava la dreta per iniciar tot un procés de reformes contràries a l'esperit que havia portat la República.

A més a més de l'atac al sistema autonòmic de la República, els partits conservadors d'àmbit estatal, van intentar estendre la seva influència a Catalunya creant delegacions a Barcelona. Així, el 18 de setembre s'anunciava a través del *Diario de Barcelona*, la constitució de la delegació a Catalunya del Partido Agrario Español i, el mateix, dia Josep-Oriol Anguera de Sojo sortia cap a Madrid, relacionant-se el seu viatge amb la formació d'un nou partit de dretes a Catalunya.³²⁰

Si donem un cop d'ull a l'espai polític conservador a Catalunya a finals de l'estiu de 1934, ens trobem la següent situació: s'albirava la creació d'una delegació d'Acció Popular a Catalunya, hi era present el Partit Republicà Radical implantat al país des de feia dècades, el Partido Agrario Español s'acabava de crear, la Comunion Tradicionalista, ben arrelada i Derecha de Cataluña establerta a Barcelona gairebé en tots els districtes, a Girona i a altres llocs de Catalunya. Aquests partits, a més de combatre l'Estatut, pretenien afeblir l'espai electoral de la Lliga Catalana, també conservador, però que encara que se li havia escapat el control de la Junta de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, calia veure quin seria en el futur, el comportament

³¹⁹ Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat*, Barcelona, Edicions 62, 2011, Llibre 3; pàg. 830.

³²⁰ *Diario de Barcelona*, 19 de setembre de 1934, pàgina 8

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

electoral dels propietaris rurals. Dels partit esmentats, només el missatge de la C.E.D.A., adreçat a un electorat espanyolista, podia alterar la fidelitat del vot de la Lliga Catalana. Aparentment tenien el toc de modernitat que exigia el moment. Un dirigent jove, una ideologia demòcrata-cristiana que encaixava amb l'electorat conservador i l'accidentalisme que propugnava també la Lliga. Els mancava, però, l'arrelament a la terra, la tradició política i la pedagogia nacionalista conservadora de la Lliga que, durant més de trenta anys, havia fet arribar el seu missatge a tots els racons de Catalunya.

Altrament, Derecha de Cataluña també jugava les seves cartes i no va deixar mai de furgar dins l'espai electoral de la Lliga. Estava ben relacionada amb l'alta burgesia del país, enquadrada en diverses tradicions espanyolistes, que sempre havien combatut el nacionalisme conservador. Pensant que podien capitalitzar l'èxit de l'Assemblea Agrària de Madrid, renovaren els atacs contra aquest partit i el seu líder Francesc Cambó. En l'article de José Bertrán Güell, «Rumores, comentarios y realidades», esmentava els rumors que circulaven a propòsit de l'organització a Catalunya de la C.E.D.A i atacant la Lliga per la seva política incongruent. Segons José Bertrán, la Lliga mostra símptomes de descomposició: «Un directivo de la Lliga, buen amigo nuestro, ha publicado un folleto hablando de la necesidad de revisar el nacionalismo de Prat de la Riba».³²¹ Afegia que els propietaris rurals havien hagut de recórrer als partits *nacionals*, fugint dels *locals*. Els industrials començaven a comprendre que si els seus interessos eren defensats amb el mateix interès que els de la propietat rústica, aviat es veurien al carrer. A part d'aquest rumors que comentava en l'article, segons José Bertrán Güell, la Lliga estava desenfocada des que es va proclamar la República. Negant el seu recolzament a la Monarquia es va divorciar totalment de l'opinió del seu electorat: «Cuando más va al centro y más catalanista quiere ser, más sola se queda». De fet la Lliga, mai es va manifestar específicament monàrquica, encara que per a ells era l'opció més conservadora. Els resultats electorals van desmentir les opinions de José Bertrán Güell, ja que en les eleccions a Corts el 19 de novembre de 1933, a les municipals del 14 de gener de 1934 i fins i tot, a les eleccions a Corts del 16 de febrer de 1936 va ser el partit de dretes més votat a Catalunya.

Finalment, José Bertrán acaba l'article dient que si la Lliga Catalana està en el

³²¹ Es refereix a *En les hores confuses* de Ferran Valls Taberner publicat a l'agost de 1934 on qüestiona el nacionalisme d'Enric Prat de la Riba

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

lloc de sempre, pot anar preparant ràpidament el seu enterrament. Si pensa variar la política només pot anar on són ells, és a dir a Derecha de Cataluña.³²²

En qualsevol cas, el rumor que la C.E.D.A. crearia una delegació a Catalunya, s'anava confirmant per diversos mitjans. Fent-se ressò el *Diario de Barcelona* publicava un comentari recollit al *Noticiero Universal* la nit anterior, sobre una conversa que havia tingut un dels seus redactors a Madrid, i un diputat del qual no en cita el nom, però que manifesta conèixer a fons les negociacions. L'informant explica que José María Gil Robles no creia que solament amb el suport de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, que només comptava amb tres mil socis, es pogués formar un partit. Era difícil superar els 40.000 vots que havia tingut la Lliga a tot Catalunya. Però en saber que Josep-Oriol Anguera de Sojo estava disposat a liderar-lo l'opinió de José María Gil Robles va canviar. Tanmateix, abans de fer cap pas va voler tantejar Joan Ventosa i Calvell, amb qui va mantenir una entrevista d'hora i mitja. No van arribar a cap acord –manifestant el diputat informant-, es tractava d'una conversa entre dos homes que es parlen sense convèncer-se i que possiblement tindrien una nova trobada. José María Gil Robles va manifestar als diputats, entre els que hi figurava l'entrevistat del *Noticiero Universal*: «En cuanto se cree un partido que fundamente su razón de existencia en el españolismo, para desplazar a otro ya existente, de carácter españolista también, le obligaría a este último a extremar su significación catalanista, y resurgiría un movimiento como el de Solidaridad Catalana».

El Parlament català va aprovar el reglament amb totes les rectificacions introduïdes en virtut de la consulta que prèviament s'havia fet al Cap de Govern i va atribuir al reglament caràcter de llei, corregint el text declarat nul pel Tribunal de Garanties Constitucionals,³²³ Com que aquesta prevalia sobre l'anterior, calia refondre ambdós texts. El 13 de setembre el Parlament de Catalunya aprovava el Reglament i el dia 14 es presentava al Govern de l'Estat que va donar el seu consentiment, facultant al Govern de la Generalitat perquè en refondre ambdós texts es publicués la nova llei amb el nom de llei de Contractes de Conreu. El 30 el Parlament, aprovava el Reglament

³²² *Diario de Barcelona*, 21 de setembre de 1934

³²³ Declaracions fetes per Ricardo Samper a *La Vanguardia*, 21 d'octubre de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

refós amb la Llei, esmenant els articles que la feien inconstitucional. La refosa es feu d'acord amb el govern de la República ja que abans d'aprovar-se pel govern de la Generalitat se'n feu una còpia per al Govern de l'Estat que encara en feu algunes observacions que van ser recollides en el text. Tot plegat originà una nova llei recollida pel Butlletí Oficial de la Generalitat el 30 de setembre de 1934. S'havia salvat -segons Ricard Samper- el prestigi de l'Estat en la doble tendència que el Govern havia assenyalat, o sigui, tant en l'aplicació de la llei nul·la, reiterada en la del 12 de juny, com la substitució de la mencionada llei per una altra, acomodada a la Constitució i a l'Estatut. La llei deixava força llibertat per al desenvolupament de les facultats legislatives en matèria de Dret civil català.³²⁴

Des del punt de vista jurídic els ànims podien calmar-se ja que el nou text complia amb tots els requisits legals. El govern de Ricardo Samper, el de la Generalitat i les persones implicades, havien resolt els problemes que comportava la promulgació de la Llei. «A despit de tot, s'havia salvat l'essencial: el reconeixement per part del govern Samper del dret del Parlament Català a legislar sobre matèria civil i, concretament, sobre els contractes de conreu, així com la integritat de les reformes que la Llei contenia.»³²⁵ Per tant, el Govern havia reeixit en la tasca que s'havia proposat en demanar un vot de confiança el 4 de juliol per resoldre el problema plantejat per la llei de Contractes de Conreu.

El propi Cap de Govern va fer una reflexió manifestant que qualsevol ciutadà o el Govern, lògicament, podia entaular un recurs contra la Llei, però: «Ni el Gobierno actual se ha creído en el caso de entablar dicho recurso ni es fácil que los ciudadanos interesados promuevan el de inconstitucionalidad porque a poco que dediquen su atención al estudio de la nueva ley, advertirá que ésta se ajusta a la Constitución y al Estatuto, todo lo contrario de lo que ocurría con la anterior».³²⁶

Tanmateix l'ambient que es vivia uns dies abans de l'apertura de les Corts era totalment contrari al Govern. La Lliga, en aquell Parlament hi tenia 24 diputats. El dia 28 de setembre, Francesc Cambó havia fet un discurs al Palau de la Música en el que

³²⁴ Declaracions fetes per Ricardo Samper a *La Vanguardia*, 21 d'octubre de 1934

³²⁵ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya...*, pàg. 192.

³²⁶ Declaracions fetes per Ricardo Samper a *La Vanguardia*, 21 d'octubre de 1934.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

havia manifestat que només donarien suport al Govern si es creava una situació revolucionària i, en aquell moment, només es preveia la caiguda del Govern. Contràriament al comportament de la C.E.D.A., la Lliga no havia donat el vot de confiança al Govern el 4 de juliol, i tampoc pensaven donar-lo en aquell moment.³²⁷ És a dir, fos bona o dolenta la solució que s'havia trobat, la Lliga no li'n donaria suport. No s'entrava en la discussió de l'acció de govern durant els mesos d'estiu, fins i tot, Francesc Cambó, havia manifestat en el míting esmentat, que no havia analitzat la llei de Contractes de Conreu refosa amb el Reglament. El 29 de setembre, molt poc abans de la revolta del 6 d'octubre, la Lliga havia decidit tornar al Parlament català, donant la primera indicació pública que estava disposada a negociar, si més no l'aplicació de la llei. Aquesta decisió, rectificava la política temerària que havia seguit des del 18 de gener d'aquell any, en absentar-se del Parlament de Catalunya. A pesar de l'ambigüitat i de la falta intencionada de claredat en llurs declaracions, els dirigents de la Lliga no podien amagar que havien decidit rectificar la línia seguida fins llavors.³²⁸

Però en atansar-se l'apertura de les Corts anava quedant palès que el vot de confiança demanat per Ricardo Samper el 4 de juliol, només havia servit per ajornar la crisi, no per donar una solució legal a la llei de Contractes de Conreu.

Per a José María Gil Robles, que tenia raons personals, provocar una crisi a l'estiu, hagués dificultat els seus plans i els del seu partit ja que l'estiu era un mal moment per reflexionar sobre propostes polítiques que donessin al país una certa estabilitat. Altrament li convenia demostrar al President de la República que sense la participació de la C.E.D.A., no es podia formar un govern estable i per tant, calia crear un ambient propici per atènyer aquest objectiu. José María Gil Robles estava interessat a ampliar el seu electorat incorporant els propietaris rurals d'arreu de l'Estat al seu partit i per aquest motiu, des del primer moment, es va manifestar contrari a la llei de Contractes de Conreu. Al marge de qualsevol solució, calia tombar el govern de Ricardo Samper. Des de novembre de 1933, amb nou mesos i escaig, els radicals havien hagut de suportar tres crisis. S'havien aguantat gràcies al suport de la C.E.D.A. però en obrir-se les Corts pensaven provocar una nova crisi, aquest cop, forçant la seva incorporació

³²⁷ *La Veu de Catalunya*, 30 de setembre de 1934, pàgines 9, 10 i 11. El discurs té la màxima importància per comprendre la posició de la Lliga durant la Segona República.

³²⁸ Albert Balcells, *El problema agrari...*, pàg. 197.

al Govern.

Després del retorn del seu viatge de noces, José María Gil Robles no va deixar de combatre el govern de Ricardo Samper. Havia estat contundent en la seva posició, tant en el discurs que va pronunciar a l'Assemblea Agrària de Madrid del 8 de setembre, com en el discurs que va pronunciar pocs dies després a Covadonga. El seu contacte amb els organitzadors de l'Assemblea li van permetre d'ordir una aliança amb la Junta Directiva de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i amb Josep-Oriol Anguera de Sojo per formar la delegació del seu partit a Catalunya.

Ja hem vist quines eren les posicions respecte al govern de Ricardo Samper, del Partido Agrario Español de José Martínez de Velasco i del Partido Liberal-demócrata de Melquíades Álvarez.

Renovación Española, reiteradament s'havia manifestat contrària a qualsevol solució des del primer moment. Havien negat la confiança al govern Samper el 4 de juliol i van manifestar que no canviarien aquesta posició. Abans d'obrir les Corts, el dia 28 de setembre, la minoria parlamentària de Renovación Española, es van reunir sota la presidència d'Antonio Goicoechea i en finalitzar la reunió van facilitar una nota a la premsa que contenia sis punts i fixava la seva posició davant el Govern. En el primer punt feien una protesta enèrgica per un suposat tràfic d'armes.³²⁹ Segueix: «Segundo. Su protesta más enérgica contra la suicida y antipatriótica política de claudicación seguida por el Gobierno Samper en sus relaciones con la Generalidad de Cataluña al amparo de un voto de confianza parlamentario que Renovación Española se negó a suscribir, con visión profética de la que ha sucedido. Renovación Española estima inexcusable en esta materia la realización íntegra de las conclusiones formuladas en la asamblea de agricultores catalanes del día 8 y muy especial y con urgencia singular el inmediato rescate por el estado de las facultades del orden público en territorio catalán». En el tercer punt manifesten que estan disposats, fins i tot a una dissolució de les Corts, abans de continuar amb un règim que considera ineficaç. En el quart exposen el dolor que els produeix que en aquell Govern hi figuri gent – Partido Agrario – que han lluitat com ells per una pàtria única i indivisible. En el cinquè manifesten que ajudaran des de fora del règim per retornar al Govern d'Espanya la dignitat, ara perduda, així com la categoria i el prestigi que ara els manca i en el punt sisè, ataquen al President de la República: «La

³²⁹ Cal recordar ací el pacte secret que havia signat amb Mussolini.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

formal recusación de los procedimientos hoy imperantes reveladores de la existencia de un poder personal que al margen de la Constitución y con anuncio de servir a ciertos partidos, dirige el Estado a espaldas de los Buenos anhelos de la voluntad nacional.»³³⁰

Era clar que per Renovación Española no valia cap solució, a banda que havia negat sistemàticament qualsevol pacte amb el Partido Republicano Radical.

Per part de l'esquerra el govern Samper no podia comptar amb ningú. L'Esquerra Republicana no era a les Corts i tampoc el Partit Nacionalista Basc. Els partits republicans d'esquerra ja s'havien mostrat contraris al govern de Ricardo Samper i, per tant, no es podia preveure un canvi de posició.

Amb quins suports podia comptar Ricardo Samper a l'hora d'obrir les Corts? Només amb el President de la República i els seus amics, ja que el propi partit es trobava dividit, com es va demostrar i, la majoria, també n'eren contraris.

3. El 6 d'octubre de 1934

En obrir-se les Corts el dia 1 d'octubre es va posar de manifest que la C.E.D.A. volia governar imposant la seva força parlamentària. Per fer caure el Govern van refusar llurs propostes, que van seguir les altres forces polítiques de dreta. Se sabia que l'entrada al Govern, de la C.E.D.A., provocaria una insurrecció per part de l'esquerra, ja que en definitiva, representava una involució republicana. El mateix José María Gil Robles va declarar: «Me he hecho la siguiente pregunta; si no entro en el gobierno puedo regalar a España tres meses de tranquilidad. Si entro ¿estallará la revolución? Mejor que estalle antes de que esté bien preparada, antes de que nos derrote. Eso es lo que hicimos, obligamos al movimiento a acelerar el ritmo. Lo afrontamos y lo aplastamos desde dentro del Gobierno».³³¹ Rafael Salazar Alonso del Partido Republicano Radical i José María Gil Robles d'Acción Popular, no van perdre l'oportunitat de pressionar el moviment obrer per conduir-lo a l'atzucac d'una insurrecció que justificaria una dura repressió.³³²

Els republicans d'esquerres liderats pels socialistes, demanaven la convocatòria d'unes noves eleccions, encara que haguessin acceptat durant un temps, la continuïtat

³³⁰ *Diario de Barcelona*, 29 de setembre de 1934, pàgina 33. La nota es va lliurar a Madrid el dia 28

³³¹ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios...*, pàg. 230

³³² Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios...*, pàg. 231

del Govern.

Ricardo Samper, doncs, es va trobar sol i no va tenir més remei que dimitir. Va haver d'assistir a una sessió de les Corts, humiliant, en la que pràcticament ni se'l van escoltar.

Provocada la crisi, el President de la República, havia d'assajar altres alternatives abans de convocar noves eleccions que, tan sols la desitjaven les esquerres. Pel nombre de diputats, la força que havia de liderar el nou govern havia de ser la C.E.D.A. amb José María Gil Robles al capdavant, però la seva trajectòria política – poc republicana –, l'ambició personal que demostrava i també la seva joventut, feren que Niceto Alcalá Zamora en desconfiés, desconfiança, que va mantenir mentre va ser el President de la República. Altrament, la C.E.D.A., no podia governar en solitari i, amb moltes dificultats, en coalició, ja que amb aquell Parlament es feia difícil constituir majories sòlides.

Per tal de formar un Govern amb majoria parlamentària, es va arribar a una solució de compromís. El Cap de Govern seria per quarta vegada,³³³ Alejandro Lerroux amb la participació de vuit ministres del seu partit, tres de la C.E.D.A., dos del Partido Agrario Español,³³⁴ un del Partido Liberal-demócrata, i un independent.³³⁵ Amb aquesta solució la majoria parlamentària restava assegurada. Els tres ministeris de la C.E.D.A. estaven molt relacionats amb el futur desenvolupament de la Llei de Contractes de Conreu: Agricultura, a càrrec de Manuel Giménez Fernández; Justícia, a càrrec de Rafael Aizpún i Treball, a càrrec de Josep-Oriol Anguera de Sojo, aquest molt contrari a la Llei esmentada.

L'entrada al Govern de la C.E.D.A. va disparar totes les alarmes de les forces d'esquerres, i de fet, va ser el toc d'alerta per iniciar la insurrecció.

El mateix dia que prenia possessió el nou Govern -4 d'octubre-, els socialistes van convocar una vaga general, que seria iniciada pels ferroviaris el dia següent i, a mitja tarda, va començar la vaga amb caràcter revolucionari a Astúries. A Barcelona la tranquil·litat era absoluta però el dia 5 ja es començava a veure moviment i el dia 6 la vaga s'havia estès per tota la ciutat. Per la tarda els aires de revolta eren imparables,

³³³ Tercera dins del bienni negre.

³³⁴ José Martínez de Velasco del Partido Agrario Español va ser ministre sense cartera

³³⁵ *La Vanguardia*, 05 d'octubre de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

malgrat els esforços de frenar-la per part de persones com Amadeu Hurtado o Manuel Azaña. Aquest, considerava que les dretes presentarien qualsevol posició de força per part del Govern de la Generalitat com una revolta separatista.

Desoïnt aquest consell, Lluís Companys, el 6 d'octubre a les 8 del vespre de 1934, proclamava l'Estat Català dins de la República Federal espanyola i tot seguit convidava a tots els representants contraris al Govern central a establir el Govern provisional de la República. Aquest darrer aspecte, la dreta espanyola, intencionadament, el va voler ignorar i va presentar la insurrecció del Govern de la Generalitat com una insurrecció separatista, tal com havia pronosticat Manuel Azaña, no com una mesura de pressió per mantenir l'esperit d'aquells que havien lluitat per proclamar la República.

La genealogia, desenvolupament i fracàs dels fets d'octubre han estat molt ben estudiats, per tant, en aquesta tesi citem solament els fets bàsics, entre els que cal incloure el final de la revolta a Catalunya el dia 7 d'octubre.

Feta l'al·locució citada pel President de la Generalitat, el Govern de la República va decretar l'estat de guerra i el general Domingo Batet, cap de la divisió militar, va mobilitzar totes les forces armades, llevat els mossos d'esquadra que es van mantenir fidels a la Generalitat. Durant la matinada del 7 d'octubre el govern català i l'Ajuntament de Barcelona, havien capitulat i els seus membres havien estat detinguts, iniciant-se un procés judicial de depuració que duraria uns quants mesos. La reconstrucció autonòmica, amb governs de dretes nomenats per l'Estat, va ser un procés lent, que no va ser ben bé efectiu fins que van tornar a guanyar les esquerres el 16 de febrer de 1936.

4. Reaccions després de la revolta

Malgrat que la insurrecció catalana cal interpretar-la, també, com l'adhesió a una revolta més general, propiciada i encapçalada per un sector de l'esquerra espanyola, la dreta, la va presentar com un moviment secessionista i va aprofitar l'avinentesa per suspendre l'Estatut. Molts polítics d'esquerra i de centre-esquerra coincidien amb l'opinió de Manuel Azaña, pensant que aquella revolta, era innecessària i perjudicaria l'autonomia de Catalunya i l'evolució de la República. La proclamació del president

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Lluís Companys tenia un gran defecte: a Espanya, el federalisme, llevat dels catalans, poques persones el defensaven. El mateix Manuel Azaña n'era contrari, per tant, la República Federal no era viable perquè els propis republicans d'esquerra no l'haguessin defensat, i els de dreta encara menys. D'altra banda era una proclamació unilateral sense el concurs de les forces afins de la resta de l'Estat, donant-se el cas que una regió autònoma promovia una reforma constitucional sense tenir capacitat legislativa per a fer-ho.

Després de decretar l'estat de guerra, la intervenció de l'Exèrcit i la capitulació del Govern de la Generalitat, la primera conseqüència fou l'empresonament de tots els seus membres i la suspensió de l'Estatut. El Govern de la República va fer recaure el Govern de la Generalitat i tots els poders del Consell executiu, al coronel Francisco Jiménez Arenas, nomenant-lo president accidental de la Generalitat i convertint el Parlament de Catalunya en una caserna més de la ciutat. Els membres del consistori barceloní pertanyents a l'Esquerra Republicana, foren també detinguts i la majoria dels ajuntaments electes de significació esquerrana, així com, els regidors d'esquerra d'ajuntaments governats per les dretes, foren destituïts i substituïts per altres de designació governativa. El Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona, va romandre suspès, malgrat el seu comportament absolutament neutral, des del punt de vista acadèmic.³³⁶ Es va nomenar un Comissari General d'Ensenyament que va assumir les funcions del Patronat de la Universitat de Barcelona, dels Consells Regionals de Primera i Segona Ensenyança de Catalunya i del Patronat Escolar de Catalunya. Els diaris d'esquerra: *La Publicitat*, *La Humanitat*, *L'Opinió* i *El Diluvio* van ser suspesos, si bé, alguns d'ells, continuaren sortint irregularment amb altres noms. Es va aplicar la censura a tota la premsa durant més d'un any. Mesos després de la insurrecció encara hi havia uns dos mil catalans a les presons.³³⁷

Tanmateix, Alejandro Lerroux va tenir una actitud pacificadora davant els fets d'octubre. El dia 9, en presentar el Govern a les Corts va manifestar: «el deure del Govern és mantenir la Constitució i totes les lleis fonamentals, perquè ens estem jugant les llibertats públiques. Hem reconegut una situació jurídica a Catalunya i no hi hem

³³⁶ Van ser detinguts el seu rector Pere Bosch i Gimpera, el president del Patronat, Pompeu Fabra, Antoni Trias i Pujol i Josep Xirau i Palau.

³³⁷ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1983, pàg. 238.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

d'atemptar, únicament hem de demanar que els catalans també respectin la Constitució de l'Estat». Aquest parlament va ser contestat per José María Gil Robles qui va dir: «crec que la defensa d'Espanya i la seva seguretat es troben en la República».³³⁸ Aquestes manifestacions fetes en calent podien fer pensar que la repressió seria moderada. No fou així, però tampoc va tenir la virulència reclamada per la dreta.

Evidentment la nova situació havia d'afectar a la Llei de Contractes de Conreu que havia estat l'espurna, si més no, de la insurrecció a Catalunya. El 23 d'octubre el general Domingo Batet la suspenia. Una llei aprovada pel Parlament de Catalunya era suspesa per un Capità General.³³⁹

La insurrecció va donar peu que les forces «espanyolistes» catalanes, amb el suport de les dretes de la resta d'Espanya, intentessin neutralitzar el nacionalisme català de signe divers. El nacionalisme d'esquerres, tancant-lo a la presó i el de dretes intentant esgarrapar-li el seu electorat, demostrant la inviabilitat autonòmica.

Derecha de Cataluña, enfervorida per la desfeta del Govern de la Generalitat, no va escatimar elogis a l'Exèrcit i al seu Cap a Catalunya, el general de la divisió, Domingo Batet, posant Espanya i Catalunya per damunt de tots els altres ideals³⁴⁰ i emmarcant la revolta del 6 d'octubre dins de la seva línia ideològica: «Lo ocurrido en el 6 del actual, era un paso más en la corriente desintegradora de Cataluña del resto de España, contra lo cual hemos luchado abiertamente en el campo y en la ciudad, siempre muy especial durante los últimos tiempos, por entender, como catalanes, que Cataluña se precipitaba en la ruina con el desquiciamiento de España».³⁴¹

Aurelio Joaniquet, va aprofitar l'espai del *Diario de Barcelona* per atacar d'una manera furibunda a Manuel Azaña que, tot s'ha de dir, no va tenir cap responsabilitat en els fets, malgrat ser detingut per considerar-lo un dels instigadors. Aurelio Joaniquet volia incloure'l com un dels responsables de la insurrecció i de l'Estatut, que considerava nefast per a Catalunya i per a Espanya: «Le conocimos traficando con la unidad de España, que no es lo mismo que la uniformidad. Comercio con la tranquilidad de Cataluña a través de un Estatuto que, lejos de ser un cuerpo de sana autonomía

³³⁸ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1983, pàg. 237.

³³⁹ Carles Pi i Sunyer, *La República y la Gerra*, Mèxic 7, D.F., Ediciones Oasis, 1975 pàg. 289. *BOGC*, 28 d'octubre de 1934

³⁴⁰ *La Vanguardia*, 10 i 12 d'octubre

³⁴¹ *Diario de Barcelona*, 10 d'octubre de 1934, pàgina 4

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonssins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

administrativa, es un monstruo deforme sin cabeza ni pies, donde el poder moderador, el poder ejecutivo de la Generalidad y la representación del Estado confundidos, han dado el fruto cosechado en la noche trágica del 6 de octubre, que, no se olvidará fácilmente, tal como se advirtió con énfasis al proclamarse el “Estat Català”, nacido y muerto en una misma noche».³⁴²

L'article, més ampli, Aurelio Joaniquet, continua agredint la imatge de Manuel Azaña. De fet, se'l va voler inculpar en els fets d'octubre que, sense càrrecs, va romandre empresonat durant vuitanta dies.

La C.E.D.A., va aprofitar la revolta del 6 d'octubre per justificar la creació d'una delegació catalana. En la reobertura d'*El Debate*, després de la insurrecció del general Sanjurjo ja s'havien manifestat contraris a l'aprovació de l'Estatut Catalunya.³⁴³

Quan van guanyar les dretes a finals de 1933, van veure la possibilitat d'atènyer el Govern del país i es van convertir en un partit accidentalista, temperant la seva agressivitat, malgrat que la seva organització juvenil, Juventudes d'Acción Popular (JAP), moltes vegades anava més enllà de la ideologia oficial, servint de *force de frappe* contrarevolucionària a favor de la dreta.

Per implantar-se a Catalunya, La C.E.D.A., necessitaven la col·laboració de gent del país que compregués les aspiracions de la burgesia catalana per tal de poder presentar un programa alternatiu a la Lliga, rebaixant l'ideari més o menys nacionalista d'aquesta. D'antuvi, van comptar amb el president de l'I.A.C.S.I, José Cirera Voltà i del secretari de la Comissió de Justícia i Dret, Marçal Mercè, i amb el suport d'alguns membres de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya o el mateix Josep-Oriol Anguera de Sojo que l'havien fet ministre.

Després d'una trobada a Saragossa, a mitjan d'octubre de José María Gil Robles amb els homes afins a José Cirera i Voltà, van endegar els passos per anunciar la implantació del nou partit anunciant-ho a la premsa el 25 d'octubre de 1934 amb el títol: «Manifest de constitució del partit d'Acció Popular Catalana». En els principis bàsics es proclamaven: cristians, autonomistes amb matisos (l'autonomia implica la unitat mai la divisió ni la rancúnia), representació proporcional, lluita contra el materialisme

³⁴² «Después del suicidio colectivo Azaña, padre y verdugo», Aurelio Joaniquet, *Diario de Barcelona*, 11 d'octubre de 1934, pàgina 3

³⁴³ *Diario de Barcelona*, 9 d'octubre de 1932

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

marxista, agraristes, etc. El «Manifest» va signat per:

Per Barcelona:	Oriol Anguera de Sojo i Josep Cirera i Voltà
Per Girona:	Josep Ayats Surribas i Jordi de Camps
Per Lleida:	José Abizanda i Jaume Carbonell
Per Tarragona:	Joaquim de Queral i Joan Vilanova ³⁴⁴

Acció Popular Catalana pretenia captar gent sense adscripció política però de clara significació catòlica, contraris al catalanisme o, si més no, poc addictes, i clarament dretans. A part de les persones que signen el manifest podem destacar també com a membres del nou partit: Lluís Jover Nunell, que procedia d'Unió Democràtica i que serà conseller de Governació al Govern, per designació governativa de la Generalitat, Rodrigo Emo, Ll. Jaumar de Bofarull, Antoni Barata, Mònica Ibarrola, Cèsar Martinell, etc. De la Lliga van captar: E. Melendres (secretari del partit a Tarragona), Ignasi Castellví (Tarragona), el diputat Josep Mullerat (pel març de 1935) i Antoni Miserachs, que es convertí en secretari del partit.³⁴⁵ Pel novembre hi ingressarien sectors procedents del Partit Agrari de Catalunya, els més coneguts del qual eren Ataülf Tarragó i Carles Padró.³⁴⁶ Com ja hem dit abans aquest partit havia girat a l'entorn de Derecha de Cataluña.

El dia següent a la difusió d'aquest manifest i per donar-hi visibilitat, va visitar Barcelona José M. Gil Robles, amb gran expectació per part de la premsa. Actuava amb una gran cautela sense confirmar cap posició, però el seu partit no solament s'havia oposat frontalment a la llei de Contractes de Conreu sinó que va fer caure el Govern, precisament per haver trobat una solució al problema, almenys aquesta va ser-ne l'excusa, ja que el que pretenia la C.E.D.A. era governar

Aprofitant aquesta estada, els membres de Derecha de Cataluña José Bertrán Güell, Santiago Torrent i Ramon Ciscar Blasco, s'afanyaren a visitar-lo, per tal de reiterar-li el suport polític de la seva formació a Catalunya, tal com ho havia fet a nivell estatal, Antonio Goicoechea. Derecha de Cataluña pretenia insistir en la formació d'un front unitari de dretes amb el concurs de la C.E.D.A.,³⁴⁷ excel·lent, això sí, a la Lliga Catalana, a menys que canviés els punts essencials dels seu programa. José María Gil Robles també va visitar Acción Anticomunista on va ser rebut per Miguel Matheu,

³⁴⁴ *La Veu de Catalunya*, 26 d'octubre de 1934

³⁴⁵ Isidre Molas, *Lliga Catalana...*oc, pàg. 258

³⁴⁶ Isidre Molas, *Lliga Catalana...*oc, pàg. 257

³⁴⁷ *La Vanguardia*, 27 d'octubre de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Amado Casajoana, Felipe Lagarriga, Torres de Cruells, Rojas i altres socis, als quals els va oferir col·laboració personal per cooperar en les campanyes de l'entitat.³⁴⁸

Malgrat la ponderació del cap govern, Alejandro Lerroux i del seu ministre d'Agricultura, Manuel Giménez Fernández, es va anul·lar la Llei de Contractes de Conreu i es va suspendre l'Estatut d'autonomia de Catalunya, per pressions de la C.E.D.A, Renovación Española i una facció del mateix partit radical. Alejandro Lerroux va desoir el requeriment del president interí del Parlament de Catalunya, Antonio Martínez Domingo i de vint-i-cinc diputats més – la majoria d'ells de la Lliga-, en el sentit que permetés el normal funcionament de l'òrgan legislatiu. El 2 de gener de 1935 les Corts, a proposta del Govern, van votar la suspensió per un temps indefinit de les facultats concedides per l'Estatut de Catalunya al Parlament català i el nomenament d'un Governador General que es faria càrrec de totes les funcions que competien a aquell organisme. Quedaven intervinguts per l'Estat: l'Ordre Públic, la Justícia i l'Ensenyança.³⁴⁹

Alejandro Lerroux, en formar govern, va designar a Ricardo Samper com a ministre d'Estat, fet que va ser contestat per Renovación Española i d'una manera més apaivagada per les altres formacions conservadores.

Renovación Española estava interessada a presentar davant l'opinió pública els responsables dels fets d'octubre, deslliurant-se ells mateixos de tota responsabilitat. Antonio Goicoechea va manifestar a les Corts en la seva crítica al govern Samper: «si yo en el ejercicio de un cargo público hubiera contraído responsabilidades semejantes a las que pesan sobre esos señores, no hubiera conciliado el sueño en lo que me restase de vida».³⁵⁰ I encara tres dies després declarava: «Yo no me quejo de que S.S. disfrute de un buen sueño, que se lo deseo profundo, de lo que si le acuso es de haber dormido con exceso mientras desempeñó, antes que el señor Lerroux, la Presidencia del Consejo de

³⁴⁸ Entre les persones que havien anat a acomiadar-se de José María Gil Robles i de Rafael Aizpún, que aleshores era ministre de Justícia de la CEDA, hi figura Josep Maria Pi i Sunyer, que era secretari de l'Ajuntament de Barcelona.

³⁴⁹ Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1983, pàg. 241

³⁵⁰ Es refereix i els cita, a Ricardo Samper, en aquell moment Ministre d'Estat però el critica com a Cap de Govern i els seus ministres: Juan-José Rocha, Ministre de Marina i Diego Hidalgo Ministre de la Guerra. *Diario de Sesiones de Cortes*, 5 de novembre de 1934.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Ministros. Eso Sr. Samper, tiene en el Código un nombre y ese nombre es prevaricación por negligencia o ignorancia inexcusable».³⁵¹

Però no es va aturar aquí. Antonio Goicoechea va pretendre depositar el Cap de l'Estat, de difícil execució, ja que requeria del suport parlamentari que no tenia i finalment es va abraonar contra del Cap de Govern recentment constituït. El seu objectiu era de desestabilitzar el règim i va orientar el seu discurs de desprestigi, als signataris del Pacte de Sant Sebastià, tal com ja ho havia fet en altres ocasions.³⁵² En definitiva, els signataris del Pacte eren els qui havien portat la República que ell combatia.

De la lectura dels *Diario de Sesiones de Cortes* ens costa destriar contra qui van dirigides principalment les crítiques. Si contra Ricardo Samper, que és qui en surt més mal parat, contra el Cap d'Estat, contra el Cap de Govern o, contra tots plegats. El que sí que podem dir és que el sac dels cops va ser Ricardo Samper i la dreta no va parar fins que aquest i el ministre de la Guerra, Diego Hidalgo, es van veure obligats a dimitir el 16 de novembre, després d'una reprovació parlamentària de les minories cedistes i monàrquiques. Un mes i escaig després d'haver-los nomenats ministres.

Però aquestes declaracions van ser fortament criticades, fins i tot, pels seus propis companys de Gabinet. Derecha de Cataluña, s'adherí a l'allau de protestes que en feren els partits de dretes i especialment el seu cap de files a les Corts, Antonio Goicoechea:

Es realmente lastimoso que mientras nuestra primera autoridad militar lucha por restablecer el orden y aminorar el estrago causado en Cataluña, por una política desatentada y de claudicación vergonzosa que motivó los últimos sucesos que han llenado de luto a Cataluña, sea el señor Samper, principal responsable de una política que las Cortes repudiaron en sesión memorable, el que haga manifestaciones contra la sentencias de los tribunales y a favor de los elementos subversivos que conculcaron y fomentaron la revolución marxista separatista.

Derecha de Cataluña ha dirigido telegramas al presidente del Consejo protestando por un proceder tan poco prudente en las actuales circunstancias³⁵³

A més a més d'aquesta crítica, per tal que el Govern es mantingués a l'aguait i malgrat la repressió que hi va haver, Derecha de Cataluña va fer aparèixer una nota alarmista amb la pretensió de crear un corrent d'opinió contrari a la llei de Contractes de

³⁵¹ *Diario de Sesiones de Cortes*, 8 de novembre de 1934.

³⁵² *Diario de Sesiones de Cortes*, 5 de novembre de 1934.

³⁵³ *Diario de Barcelona*, 23 d'octubre de 1934, pàg. 6

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Conreu, ja derogada. Un escrit a *La Vanguardia*, explicava els abusos que venien produint-se al camp, on els rabassaires es quedaven amb tota la collita.³⁵⁴

L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, ara ja obertament polititzat, presidit per José Cirera Volta (a pocs dies de fundar Acció Popular Catalana), es va afegir a l'allau de crítiques a Ricardo Samper enviant un telegrama al President de la República, al President del Consell de Ministres i a José María Gil Robles. Finalment, Ricardo Samper va dimitir com a ministre d'Estat, el 16 de novembre de 1934.

Després dels fets d'octubre es van succeir les visites dels líders espanyolistes de dretes a Catalunya. Antonio Goicoechea va fer repetides visites marcant, en certa manera, el perfil ideològic que hauria de seguir el partit, perfil que era compartit pels dirigents locals. En la visita que va fer a Barcelona Pedro Sainz Rodríguez, un dels màxims responsables de Renovación Española va declarar: «El movimiento salió mal, providencialmente – referint-se al sis d'octubre -, pues todo estaba preparado a conciencia, con verdadero lujo de medios y elementos materiales»

Més endavant el periodista li va preguntar quina seria l'actitud de la minoria de Renovación Española a les Corts respecte a l'Estatut. Va donar la següent resposta:

Mi criterio personal es que debe ser suspendida su aplicación hasta que sea revisada la Constitución y se dé otra fórmula legal a la cuestión catalana, de acuerdo con la nueva Constitución.

El actual Estatuto es un monstruo jurídico y aplíquelo quien lo aplique no dejará de ser hermano siamés de la Constitución. Ambos son hijos del espíritu demagógico y antinacional que imperó en las constituyentes a pesar de nuestros gigantesco esfuerzos.

[...] los Hombres de Renovación tienen una nueva concepción del Estado futuro que entronca con la tradición nacional de España. Los partidos se mueven o se agitan dentro de una democracia fatigada, pero tenemos la Seguridad de que nosotros, firmes en nuestras concepciones de un Estado nuevo, seremos al fin los que no tendremos que hacer penitencia.

Més avall remarca: «En mis conferencias con elementos directivos de Derecha de Cataluña que trabajan intensamente por toda la región, ha quedado bien concretada, cual ha de ser su actuación en lo sucesivo».³⁵⁵

En definitiva, exposa clarament la posició del partit, contrari a la Constitució i a

³⁵⁴ *La Vanguardia*, 23 d'octubre de 1934. No podem descartar que hi haguessin abusos però en aquestes dates la llei de Contractes de Conreu estava derogada.

³⁵⁵ *Diario de Barcelona*, 31 d'octubre de 1934

l'Estatut que cal esmenar en profunditat.

Santiago Toront va escriure l'article titulat: «Somos intransigentes» en el que refusa les idees exposades per Gaziel a *La Vanguardia*, en un article titulat «El parlamento en España». Santiago Toront extreu d'aquest article els dos següents paràgrafs per iniciar després la seva crítica:

Con motivo de haberse cumplido estos días el primer aniversario del segundo parlamento de la República, se ha hablado mucho – sobre todo en Madrid, donde parece que la vida política no es más que eso, palabreo inútil – acerca de si hasta ahora la labor parlamentaria había sido fructuosa o estéril. No ha habido acuerdo, como es de suponer. Pero, en el fondo de todos los pareceres, aun de los más encantados con las actuales Cortes, se trasluce la convicción de que hasta el presente no ha servido de gran cosa. Los más optimistas anuncian que la labor fructífera se verá de hoy en adelante. Esto quiere decir que, expresa o tácitamente, todos reconocen que hasta ahora el Parlamento de la República elegido hace un año ha dado mucho ruido y pocas nueces.

Parlamentar, según define el diccionario de la Academia Española, es hablar o conversar unos con otros. Y, añade, por extensión tratar de ajustes. Magnífico: parlamentar es ajustar, mediante la discusión razonada, los pareceres e intereses contrarios, unos con otros. ¿Y cuándo se ha visto en España que ningún parecer, que ningún interés, se ajustasen con el parecer o interés opuestos? Esta es la áspera tierra de la intolerancia. Por no parlamentar, por no saber ajustar y fundir los varios puntos de vista, España perdió poco a poco con una continuidad, con un empedernido espíritu de intransigencia que asombran el más grande imperio colonial y la más gloriosa posición del mundo.³⁵⁶

La pregunta que es fa Santiago Toront és: «¿Qué en el actual Parlamento español no se transige?» Al·ludint a la pregunta de Gaziel. Respon que en un Parlament on la majoria són catòlics no es pot donar suport, àdhuc personal, a un govern que hi figuren maçons. Considera que el mal que pateix Espanya és més per l'esperit acomodatíci de molts dels seus homes dirigits, que de la sana rebel·lia d'aquelles minories selectes que s'han mantingut en els seus principis, minories que no són de la devoció de Gaziel.

La pèrdua de l'imperi espanyol, és –segons Santiago Toront-, degut a les lògies maçòniques d'un costat i de l'altre de l'Atlàntic, enlloc de la intransigència argumentada per Gaziel. Extreu el seu pensament d'un escrit de Menéndez y Pelayo. Continua:

¡Espíritu de intransigencia! ¿Pero es que cree Gaziel que hoy día los elementos de derechas, católicos (y no hablo de los monárquicos declarados blanco en general preferente de aquel articulista –con los que no transige-) pueden convivir con los que han desencadenado la revolución pasada? Porque si según su opinión, hay que hablar y

³⁵⁶ Agustí Calvet (Gaziel), «El parlamento en España», *La Vanguardia*, 23 de novembre de 1934, pàg. 5

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

tratar de ajustes, acabará poniéndose al lado de las fuerzas revolucionarias que hoy son las únicas que quieren hablar o parlamentar con aquellas otras que han defendido la Nación.

Somos intransigentes, y lo decimos muy alto y perfectamente incompatibles con quienes obligan a más de veinte millones de españoles a contribuir con su dinero al sostenimiento de la escuela laica; somos intransigentes e incompatibles con aquellos otros que para satisfacer sus apetitos personales, protegidos por hábiles coartadas, se rodean de impunidad y entregan a sus seducidos al rigor de la ley; somos intransigentes e incompatibles con los que tratan de dividir España; y somos más intransigentes e incompatibles aun con quienes des de la prensa desorientan a la opinión (es refereix a Gaziol), inclinándose un día a la derecha, y dos a la izquierda, quemando como vulgarmente se dice, una vela a Dios... y muchas al diablo.³⁵⁷

De la mateixa manera que la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA) agrupava una sèrie de partits i partidets d'ideologia dretana diversa, més de dreta i de centre dreta que de centre, els alfonsins pretenien fer el mateix afegint-hi la seva inqüestionable adhesió monàrquica.

Cal dir que Antonio Goicoechea, que havia nascut a Barcelona, va cuidar molt la relació amb Catalunya i hi venia sovint i, de fet, segons les seves pròpies paraules, acabdillava la formació política a tot Catalunya³⁵⁸. El 12 de novembre va donar una conferència als locals de Derecha Social Agraria de Girona que, com sabem, estava adherida a Derecha de Cataluña. L'acompanyaven el marquès de Dos Aguas, comte de San Miguel de Castellar, Javier de Ros, president de Derecha de Cataluña, José Bertran Güell, secretari d'aquest partit i Julio Díaz Camp, president de Peña Blanca. Qui els va rebre i en feu la presentació fou el seu president Jaime Bartrina de l'Entitat amfitriona. Antonio Goicoechea va exposar les bases ideològiques que calia seguir. Després de lloar les essències del catolicisme, punt de partida de la conferència, digué:

Debe reconocerse la personalidad regional de Cataluña, pero también la de cada una de las provincias catalanas.

Estimo que la soberanía del poder regional no debe existir, si bien puede concederse una amplia descentralización administrativa, pero ni el Orden Público, ni la Justicia, ni la Enseñanza pueden ser enajenados por el Estado.

Va acabar el discurs afirmant la seva fe en els ideals monàrquics que sempre havia defensat. Renovación Española va pressionar perquè en el decret de suspensió de l'Estatut del 2 de gener es retornés a l'Estat les competències d'Ordre Públic, Justícia i Ensenyament d'una manera definitiva. Aquest plantejament pretenia invalidar l'Estatut

³⁵⁷ Santiago Torrent, «Somos intransigentes», *Diario de Barcelona*, 27 de novembre de 1934

³⁵⁸ *Diario de Sesiones de Cortes*, 6 de desembre de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

amb una descentralització administrativa que, per les constants referències a Antonio Maura, no anirien més enllà de la Llei de Reforma de l'Administració Local del 1909.³⁵⁹ De fet, va manifestar, que ells es van oposar a l'Estatut des que es va començar a discutir a les Corts: «No ha nacido, pues, nuestra oposición al Estatuto con posterioridad al 6 de octubre; nuestra oposición al Estatuto se evidenció al discutirse el asunto en las Cortes y, más tarde, en la nota que la minoría de Renovación Española dio por vía de adhesión a la Asamblea del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro, en Madrid».³⁶⁰

Derecha de Cataluña i Renovación Española, parlen sovint de descentralització administrativa però mai concreten el seu contingut. Els membres del partit que van ocupar llocs de poder durant la dictadura del general Primo de Rivera, van eliminar la Mancomunitat i, els que van donar suport, més tard, al general Franco tampoc la van reclamar.

5. Antonio Goicoechea, president del Consell Regional de Derecha de Cataluña

La necessitat de mantenir un contacte permanent amb l'exrei Alfonso XIII justificava que Antonio Goicoechea visités amb regularitat Itàlia. Ho feia per mitjà d'uns hidroavions que sortien de Barcelona, pertanyents a la companyia Navigazione Aerea Italiana, circumstància, que afavoria la constant relació amb els membres del seu partit a Catalunya i que aprofitava, per mantenir els contactes oberts amb els responsables del govern italià, pròxims a Benito Mussolini.

El 25 de novembre va arribar a Barcelona i, per la tarda, va visitar Derecha Areñense, adherida a Derecha de Cataluña. En un viatge d'anada i tornada el dia següent va anar a Roma i el 27 es trobava ja de nou a Barcelona, per tal de reorganitzar el partit.

Es va crear un Consell Regional format per representants de les quatre províncies catalanes. El president del Consell Regional seria el mateix Antonio Goicoechea amb Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver; com a vicepresident primer; Luís Massó com a vicepresident segon; Salvador Palau Rabassó com a secretari i

³⁵⁹ *La Vanguardia*, 13 de novembre de 1934

³⁶⁰ *Diario de Sesiones de Cortes*, 6 de desembre de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Santiago Nadal com a vicesecretari.

L'objectiu, delimitat pel Comitè d'Organització Provincial de Renovación Española, «es coordinar los esfuerzos de los elementos adictos de las cuatro provincias, imprimiendo a las mismas unidad de pensamiento y acción y respetando la autonomía de cada organización provincial.» Calia una organització forta i disciplinada tant dins de l'àmbit provincial com regional.³⁶¹

Van assistir a la reunió:

Per Barcelona, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver,³⁶² Ignacio de Puig, vocal de la Junta de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre;³⁶³ i José Bertran Güell, secretari general de Derecha de Cataluña.

Per Tarragona Luís Massó, agricultor i banquer; i Salvador Palau Rabassó, exvicepresident de la Diputació Provincial de Tarragona.

Per Lleida, José Graells, exalcalde de Lleida, i Santiago Nadal, advocat.

I, per Girona, Jaime Bartrina, exalcalde de Girona.

Derecha de Cataluña, s'anava estenent per altres contrades de Catalunya, cercant sempre persones de renom de la zona que els donessin imatge. A Lleida es va constituir un comitè provisional del que en formaren part: Modest Reñé Melcior, president, advocat i exdiputat; vicepresident Josep Barberà Lletjet, advocat i exbatlle; vocals Josep Agelet de Saracibar, advocat; Ramon Aigé Claramunt, president de la Cambra de la Propietat Urbana; Josep Graells, exbatlle de Balaguer i Joan Gené Pinell, procurador.³⁶⁴

Amb aquesta nova organització, Antonio Goicoechea reforçava el seu lideratge tant dins de Derecha de Cataluña com a Renovación Española, ja que després del retorn de José Calvo Sotelo havia anat perdent el protagonisme. La vehement arrogància d'aquest polític feia que el seu discurs penetrés més en els sectors més radicals del monarquisme i de l'ultradreta, sobretot, en aquells sectors que procedien de la Dictadura. Altrament, el seu caràcter l'enemistava amb tots els polítics que haurien pogut cooperar en el front de dretes tan cobejat pel partit. No tenia bones relacions amb

³⁶¹ *Diario de Barcelona*, 27 de novembre de 1934, pàgina 11

³⁶² Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, va residir a l'estranger, segons pròpia declaració, fins a l'any 1935. Veure AHN, *Causa General*, pieza segunda declaración del testigo Don Darío Romeu Freixa, Barón de Viver. Suposem que feia estades escadusseres ja que el *Diario de Barcelona* el confirma com assistent en diverses reunions.

³⁶³ El fet de tenir gent que pertanyés a aquesta Entitat representava tenir una pota en un organisme controlat per Acció Popular Catalana (CEDA) i amb una gran participació de la Lliga

³⁶⁴ *Diario de Barcelona*, 27 de novembre, pàgina 11

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

José María Gil Robles, ni amb José Antonio Primo de Rivera ni amb el propi exrei Alfonso XIII que es malfiava d'ell per voler instaurar al tron el seu fill Joan, creant discòrdia entre els monàrquics. El seu discurs directe i punyent, el feia més atractiu per a les masses ultradretanes, que el d'Antonio Goicoechea, més barroc i menys directe. José Calvo Sotelo va tenir seguidors de pes dins del partit com: Pedro Sainz Rodríguez, José de Yanguas Messía, Santiago Fuentes Pila, Ramiro de Maeztu, Alfons Sala, Eduardo Aunós,³⁶⁵ etc. sense oblidar Joaquín Bau Nolla, que malgrat ser de la Comunion Tradicionalista, era amic personal de José Calvo Sotelo i un seguidor incondicional.

Suspès l'Estatut calia esperar esdeveniments, ja que la continuïtat de la Generalitat depenia de la interpretació que fessin les Corts de com s'havia d'enfocar el nou cicle polític després dels fets d'octubre.

Durant el darrer trimestre de l'any va entrar a les Corts la discussió sobre el Règim provisional del Govern a Catalunya, doncs calia donar una solució jurídica a la nova situació i a l'Estatut perquè, en definitiva, formava part del cos constitucional. La posició defensada per Renovación Española, especialment per Antonio Goicoechea i Honorio Maura era la de derogar-lo, emparant-se en la sobirania de les Corts.³⁶⁶ Aquesta posició no va prosperar perquè de fet significava una reforma constitucional o, si més no, derogar una llei que s'emparava en la Constitució. Van continuar batallant perquè no s'anomenés un Governador General, ja que aquest, donaria provisionalment continuïtat a la Generalitat,³⁶⁷ afegint que en cap cas es transferís al govern autònom, l'Ordre Públic, Justícia i Ensenyament.

Per la seva banda, Derecha de Cataluña arran d'haver-se suspès el Patronat Universitari, va treballar a fons dins d'aquest àmbit. Havien creat l'Agrupación Escolar que pretenia captar estudiants i atacar les organitzacions, altrament majoritàries, que defensaven l'autonomia de Catalunya i l'autonomia universitària.

Les seves invectives anaven dirigides contra la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (F.N.E.C.), fundada el 30 d'abril de 1932 amb la pretensió d'agrupar totes

³⁶⁵ Després de retornar de l'exili, Eduardo Aunós es va adherir a les iniciatives de José Calvo Sotelo, però aquest no el va convidar a parlar en cap dels mítings que va organitzar.

³⁶⁶ *Diario de Sesiones de Cortes*, 6 de desembre de 1934.

³⁶⁷ *Diario de Sesiones de Cortes*, 11 de desembre de 1934

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

les associacions d'estudiants amb caràcter estrictament professional, doncs volien ser la representació oficial dels estudiants davant del rectorat.³⁶⁸ Van donar suport a la Universitat Autònoma i quan es va dissoldre el Patronat va ser il·legalitzada.

Altrament, l'Agrupación Escolar de Derecha de Cataluña formava part del grup d'organitzacions estudiantils que a finals de l'any 1935 es va integrar en el Frente de Derechas pro Universidad Española que després es va convertir en la Federación Española Universitaria (FEU) junt amb Acción Universitaria Española (AUE), Asociación Escolar Tradicionalista (AET), Sindicato Español Universitario (SEU), vinculat a la Falange, i la Sección Escolar de las JAP.³⁶⁹

L'Agrupació Escolar de Derecha de Cataluña es va posicionar en contra de la F.N.E.C., ja que si bé estava il·legalitzada, continuava funcionant. Amb aquest objectiu van publicar un document en el que manifestaven:

Apenas empiezan a reanudarse las clases en nuestra Universidad, después de los sucesos en la que culminó la política de catalanismo sectario, digamos más bien, de separatismo, que informando las actividades todas de la vida oficial catalana, invadió también nuestro primer centro docente, ya empiezan a notarse de nuevo, las injerencias de aquellas organizaciones responsables del daño causado.

Nos referimos concretamente a la F.N.E.C. (Federación Nacional de Estudiantes de Cataluña).³⁷⁰

Continua l'explicació fent referència a un manifest que havia publicat la F.N.E.C. a *La Vanguardia* el dia 25, en el que demanaven l'alliberament dels professors detinguts, la restitució del Patronat Universitari i de les organitzacions estudiantils, apel·lant als estatuts de la Universitat i manifestant que en els transcurso dels fets d'octubre no hi havia hagut cap problema escolar. La posició de Derecha de Cataluña era que la F.N.E.C.³⁷¹ no continués com organització dins de la Universitat, ja que segons ells, feien propaganda antiespanyola. Manifesten: «No es solamente el peligro de que se extravíen con propagandas tendenciosas las conciencias de los hombres del mañana, es también la vida y la subsistencia de nuestra Universidad Española de Barcelona lo que queremos defender con estas líneas, contra el propósito de la F.N.E.C. contenido en todos sus manifiestos, de convertir la Universidad en un centro

³⁶⁸ Arnau Figueras, *Història de la FNEC*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, pàgs. 47 i 48.

³⁶⁹ Arnau Figueras, *Història de la FNEC...*, pàg. 108.

³⁷⁰ *El Diario de Barcelona*, 1 de desembre de 1934, pàgina 7

³⁷¹ *La Vanguardia*, 25 de novembre de 1934, pàgina 9

separatista». ³⁷² Després, una mica més endavant es manifesten contraris a la continuïtat del Patronat: «Lo que no puede, en absoluto, suceder es que el Patronato siga rigiendo los destinos de nuestra Universidad ya que su triste actuación queda sintetizada en la vida de sus tres facultades más numerosas». ³⁷³ Passa després a enumerar la pèrdua d'alumnat que havia patit la Universitat Autònoma, atribuint-la solament a la implantació del català.

Pocs dies després Santiago Torent publicava l'article «La revolución en marcha» en la que es preguntava contra qui anava dirigida l'última revolució –la del sis d'octubre-, ell mateix en donava la resposta: aniquilar la religió, la Pàtria, la família, l'ordre i la propietat. Atès que la revolució anava contra aquests principis era lògic que el poble espanyol es posés al costat de l'Exèrcit que va restar al costat d'Espanya. Fracassats els principis ideològics que van menar el país cap a la revolució, aprofita l'article per fer una crítica al Govern de centre-dreta format per radicals i cedistes. Formula la pregunta: «¿qué ha ocurrido después?» Considera que malgrat el fracàs de la revolució, els que ocupen el Poder, són incapaços de sotmetre a plebiscit qüestions tan essencials com: vol Espanya que l'Estat sigui catòlic o no?, vol Espanya República o Monarquia?, I no ho faran, perquè-segons Santiago Torent- no faran res per aturar el curs de la revolució, saben, que si sotmeten a plebiscit aquestes preguntes el poble respondria en contra del Govern i per aquesta raó ho volen resoldre sense la participació del poble, volen mantenir intactes els principis que van portar la República i que es van consolidar durant el període reformista: el laïcisme de l'Estat, l'Estatut de Catalunya, la llei del divorci, la ineptitud pel manteniment de l'ordre i la legislació socialitzant. Afegeix que al Govern hi figuren ministres que es van comprometre a defensar aquests principis bàsics. En resposta a la pregunta que havia formulat abans: «¿qué ha ocurrido después de la revolución? La contestación siguiente: Pues, nada: que la revolución sigue su marcha». ³⁷⁴ Segueix la línia del partit que no vol entrar en una reforma de les lleis promulgades i persisteix en un atac indirecte a la C.E.D.A. per tal que abandoni la posició de fer viable la República conservadora.

³⁷² *El Diario de Barcelona*, 1 de desembre de 1934, pàgina 7

³⁷³ *El Diario de Barcelona*, 1 de desembre de 1934, pàgina 7

³⁷⁴ «La revolución en marcha», Santiago Torent, *Diario de Barcelona*, 8 de desembre de 1934, pàgina 8..

6. *El Bloque Nacional, un nou intent de crear un front comú contrarevolucionari.*

El 8 de desembre es constituïa a Madrid el Bloque Nacional, una mena de superestructura política que pretenia superar els límits de Renovación Española. La Federación de las Derechas propugnada per Antonio Goicoechea no havia prosperat, degut més aviat, per la reacció dels altres partits que pels esforços de la pròpia formació. Amb un nou escenari calia intentar de nou la formació d'un front comú de dretes, involucrant-hi a persones que fins aleshores s'havien mantingut al marge, o bé, s'havien mantingut a l'expectativa.

La idea de crear un bloc de convergència monàrquica havia sorgit de Pedro Sainz Rodríguez que ho havia proposat a José Calvo Sotelo mentre aquest encara estava exiliat a París.³⁷⁵ Es tractava de donar cabuda política a José Calvo Sotelo, ja que el lideratge de Renovación Española ja estava ocupat, el del possibilisme polític de dretes l'ocupava José María Gil Robles i, l'aproximació a fórmules de tipus feixistes, ho estava intentant José Antonio Primo de Rivera. Altrament, es pretenia integrar-hi els tradicionalistes on gent com Víctor Pradera havien quedat despenjats de l'acció parlamentària en no ser elegits diputats. Però independentment de l'autoria del projecte, Antonio Goicoechea ja havia proposat la Federación de las Derechas a finals de l'any 1932, que s'apartava poc d'aquesta nova proposta almenys en intencionalitat. El Manifest fundacional del Bloque Nacional es va presentar el 22 de novembre, redactat per José Calvo Sotelo i retocat per Pedro Sainz Rodríguez per tal de complaure als tradicionalistes. Per part d'aquests, el signaren Tomás Domínguez y Arévalo, comte de Rodezno,³⁷⁶ Luís Hernando de Larramendi i José María Lamamié de Clairac, per descomptat, amb l'aprovació d'Antonio Goicoechea.³⁷⁷

Tanmateix, ja des de l'inici, dins de la Comunità Tradicionalista sorgiren divisions en relació al Bloque Nacional. Manuel Fal Conde va convocar la Junta Nacional Tradicionalista pels dies 25, 26 i 27 de novembre per tal de discernir sobre la conveniència d'acceptar la integració dels carlins dins del Bloque Nacional. Víctor

³⁷⁵ Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española. Una alternativa monàrquica a la Segunda República*, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1985, vol I, pàg. 537.

³⁷⁶ Tomás Domínguez y Arévalo, comte de Rodezno, era el cap de la minoria parlamentària de la Comunità Tradicionalista però la direcció del partit anava a càrrec de Manuel Fal Conde, que refusava tota aliança amb els alfonsins, així com l'aspirant dinàstic Alfonso Carlos.

³⁷⁷ Pedro Sainz Rodríguez, *Testimonio y recuerdos*, Barcelona, Editorial Planeta, 1978, pàgs. 202-205

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Pradera i Tomás Domínguez y Arévalo, n'eren partidaris i Luís Hernando de Larramendi i José Luís Zamanillo amb el suport dels tradicionalistes catalans, Llorenç M. Alier, Mauricio de Sivatte, marquès de Vallbona i José M. Cunill n'eren clarament contraris.³⁷⁸

En intentar publicar el Manifest, una ordre governativa en va prohibir la difusió. Imprès clandestinament pel diari *La Nación*, es va difondre el dia 8 de desembre.

Al Manifest s'evita parlar de la qüestió dinàstica, es fa una referència al fracàs del sistema republicà i per conseqüència es recalca la necessitat de reformar l'Estat i la Societat, defensant l'Espanya una i indivisible que va construir la Monarquia junt amb el poble, catòlica, amb la concòrdia moral de l'Estat amb l'Església. Refusen el sistema parlamentari i el sistema de partits. Acaba dient: «El ejército no es el brazo sino la columna vertebral de la Patria».³⁷⁹

El van signar 144 personalitats, la majoria alfoncins i tots els membres de la minoria parlamentària de la Comuni3n Tradicionalista amb excepció d'Esteban Bilbao, els dirigents de l'aparell orgànic d'aquest partit, amb Manuel Fal Conde al capdavant i els caps regionals.³⁸⁰ Tampoc el van signar personalitats significatives de Renovaci3n Espa3ola, com: Julio Danvila, el marquès de Castronuevo, Juan Antonio de la Vega, Lu3s Mar3a Lapiedra Cabello i Jos3 Lay3s que n'era el secretari general.³⁸¹

Entre els signataris hi havia una nodrida representaci3n de militants de Derecha de Catalu3a i de catalans ultraconservadors:³⁸²

- Fernando Álvarez de la Campa, president del Comitè Polític de Derecha de Catalu3a.
- Jos3 Bertrán Güell, Secretari de Derecha de Catalu3a
- Gonzalo del Castillo Alonso, catedràtic de Dret Polític de la Universitat de Barcelona. Militant de Renovaci3n Espa3ola
- Àngel Ferrer Cagigal, catedràtic d'Histologia de la Universitat de Barcelona. Vicepresident de Derecha de Catalu3a en substituci3n del comte de Fígols.³⁸³
- Aurelio Joaniquet Extremo, militant de Derecha de Catalu3a
- Emilio Juncadella, militant de Derecha de Catalu3a. Va tenir una participaci3n molt activa en la insurrecci3n del 18 de juliol.

³⁷⁸ Robert Vallverdú i Martí, *El carlisme català durant la Segona República Espanyola (1931-1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, pàg. 185.

³⁷⁹ Miguel Artola, *Partidos y programas políticos (1808-1936)*, Madrid, Editorial Aguilar, 1975, vol II, pàg. 377. Es tracta d'un resum.

³⁸⁰ Robert Vallverdú i Martí, *El carlisme català durant la Segona República Espanyola (1931-1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, pàg. 186.

³⁸¹ Julio Gil Pecharromán, *Renovaci3n Espa3ola. ...*, vol I, pàg. 542

³⁸² Julio Gil Pecharromán, *Renovaci3n Espa3ola. ...*, vol II, pàg. 945-955. S'han rectificat alguns noms per considerar que eren erronis.

³⁸³ En la llista que hem esmentat a la nota 386 figura com a Antonio Fernández Cagigal

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- José María Milá y Camps, comte de Montseny. Membre de Derecha de Catalunya.
- Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver. Membre de Derecha de Catalunya.
- José Rumeu y Freixa.
- Alfonso Sala y Argemí, comte de Egara. Va donar suport a Derecha de Catalunya i en constituir-se el Bloque Nacional va tenir una participació molt activa per enderrocar la República.
- Antonio Goicoechea, president de Renovación Española i president del Consell Regional de Derecha de Catalunya.
- Miguel Colom Cardeny, fundador de Renovación Española. Va desenvolupar la seva activitat política a Madrid
- Eduardo Aunós. Va tenir molta activitat política a partir de la insurrecció del 18 de juliol
- Antonio Llopis. Va ser un dels enllaços civils més actius amb l'U.M.E.
- Pedro Bosch-Labrús y Blat, industrial, vescomte de Bosch-Labrús, títol concedit per Alfonso XIII el 1927.
- Juan Burgada Julià,³⁸⁴ Director del Diario de Barcelona
- Emilio Gil Vernet, metge
- Ricardo Maese.
- Adolfo Más Yebra.
- Luís Masó Banquero.
- José de Quadras Veiret, segon baró de Quadras.³⁸⁵
- Pedro Rius.
- Antonio Robert.
- José Sabata.
- José María Sagnier.³⁸⁶
- Joaquín Bau Nolla. Calvosotelista. Militant de la Comunió Tradicionalista
- Casimiro Sangenis. Comunió Tradicionalista.
- Adolfo Pons y Umbert.

Més d'un 19% dels signants del pacte, si prenem com a base els 144 abans esmentats. Ja hem dit que el Manifest va ser censurat i quan es va autoritzar va ser amb la signatura de José Calvo Sotelo, entre d'altres que no figuraven a l'escrit.

Per establir un equilibri entre les forces signants del pacte es va crear un Comitè Executiu format per dos tradicionalistes, Víctor Pradera i J.M. Lamamié de Clairac i per part de Renovación Española, José Calvo Sotelo, Pedro Sainz Rodríguez i Juan Antonio Ansaldo, company d'exili de José Calvo Sotelo.

De fet, amb el Manifest del Bloque Nacional, es consolida un canvi de lideratge dins de la dreta alfoncina, més a l'extrema dreta i més apartada del Monarca. En el Comitè Executiu no hi havia cap goicoecheïsta encara que Antonio Goicoechea mantindrà la presidència de Renovación Española, acceptant a l'abril de 1935, que José Calvo Sotelo ostentés la vicepresidència primera del partit, des d'on, aquest, intentarà

³⁸⁴ En la llista que hem esmentat a la nota 386 figura com a José Brugada

³⁸⁵ En la llista que hem esmentat a la nota 386 figura com a Bairet en el segon cognom

³⁸⁶ En la llista que hem esmentat a la nota 386 figura com a Antonio. He suposat que era un error.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

incorporar Renovación Española i entitats afins, plenament al projecte «bloquista».³⁸⁷

A Catalunya afectarà menys. No hi haurà canvi de lideratge però s'ampliarà el nombre de ponents en les conferències i mítings, no necessàriament calvosotelistes, que seguiran la ideologia marcada pel partit i, José Calvo Sotelo, es prodigarà més en mítings i en la premsa escrita, bàsicament, al *Diario de Barcelona*. Entra en escena Alfons Sala, calvosotelista, que fins aleshores s'havia apartat de l'escena política i Aurelio Joaniquet, que sempre havia tingut una participació activa dins de Derecha de Cataluña, incorporant-se en alguns mítings de José Calvo Sotelo. La pretensió d'aquest d'exercir un control estatal de l'economia, distanciava a Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, empresari i a José María Milà y Camps, comte de Montseny,³⁸⁸ banquer, però de fet, se'ns fa difícil marcar unes diferències reals³⁸⁹

Tant Derecha de Cataluña com Renovación Española s'havia format amb gent procedent de la Dictadura però no s'havia identificat-se excessivament amb els moviments nazi-feixistes. Antonio Goicoechea, el seu president, havia dirigit el rumb del partit des de la seva creació, però el fet que rondés la seixantena privava al partit de la imatge de modernitat que volien donar, mentre que José Calvo Sotelo, just acabava de passar la quarantena i José Antonio Primo de Rivera o José María Gil Robles no hi arribaven. Donar un aire de joventut a un partit que, la sola defensa de l'exrei Alfonso XIII podia semblar un anacronisme, justificava el canvi. José Calvo Sotelo proposava instaurar el jove príncep, Juan de Borbón, que podria donar una altra imatge de la Monarquia, però aquesta posició, era refusada per l'Exrei, el propi príncep Joan i per Antonio Goicoechea. La creació del Bloque Nacional, no va representar ni un increment de militància ni uns resultats electorals massa més positius. La diferència entre els dos líders, a més del tarannà, era més de tipus tàctic. «Goicoechea proponía acelerar el deterioro de la situación política e institucional para propiciar una solución exclusivamente alfonsina, pero la restauración no se realizaría por obra y gracia de la movilización de masas, sino a través del adoctrinamiento de una oficialidad

³⁸⁷ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las Derechas durante la Segunda República (1931-1936)*, Madrid, Alianza Editorial, 2011, pàg. 254

³⁸⁸ Joan Maria Thomàs, Falange, *Guerra Civil, Franquisme. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primer anys de règim franquista*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pàgs. 36 i 37

³⁸⁹ A la revista *Acción Española* s'hi pot trobar una sèrie d'articles signats per José Calvo Sotelo que reflecteixen el seu pensament en matèria econòmica.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

sentimentalment unida a la monarquia, cuyo nacionalismo exaltado le hacía fácilmente manipulable por la extrema derecha, y más aún, tras el malestar generalizado que habían suscitado las medidas reformistas de Azaña y los sucesos de octubre de 1934.»³⁹⁰ En definitiva està pensant en un cop d'estat propiciat pels militars per tal de restaurar la monarquia, pressuposant que els militars són majoritàriament monàrquics. Però és que la resta del seu ideari que hem vingut estudiant, no s'aparta gens d'un sistema dictatorial que, amb una mica de condescendència podríem anomenar autoritari. En canvi José Calvo Sotelo: «se mostraba más interesado en una activa convergencia antirrevolucionaria de todos los grupos de la extrema derecha bajo su mando».³⁹¹ És a dir, en el sistema d'Antonio Goicoechea, a la cúpula de comandament s'hi situa el Rei del qual emana el Poder amb una monarquia restaurada i, en la de José Calvo Sotelo, s'hi situa ell, emulant el sistema italià, instaurant el príncep Juan. «El proyecto instauracionista de Calvo Sotelo, compartido en el entorno carlista por próceres como Rodezno, se cifraba en alcanzar un *período intermedio* durante el cual se impondría una dictadura militar, realizaría una profunda reforma de la representación política con exclusión de las opciones de centro e izquierda y se convocaría unas cortes por sufragio corporativo. Esta cámara fijaría las leyes y preceptos fundamentales, y tras la convocatoria de un referéndum confirmaría la implantación de una monarquía neotradicionalista a la cabeza de un *Nuevo Estado*, de corte totalitario.»³⁹²

En qualsevol, cas ni va fer forat a les files cedistes, ni a la Comunió Tradicionalista i ja no diguem a la Falange, amb els que van trencar relacions. Com hem vist abans, fins i tot hi havia discrepàncies dins de la pròpia Renovación Española.

Constituit, però, el Bloque Nacional, Derecha de Cataluña, per ser un partit adherit a Renovación Española, passa també a formar-ne part, ja que com hem vist, molts militants del partit signaren el Manifest. Calia, doncs, en aquesta nova etapa, continuar divulgant el seu pensament que, en definitiva, no havia canviat.

L'esperit combatiu i sempre predisposat de José Bertrán Güell va fer que cap al final de l'any exposés en una conferència, les «Bases filosóficas de nuestra ideología», prenent com a referent les idees que anava publicant la revista *Acción Española*: «La

³⁹⁰ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios*. ..., pàg. 248

³⁹¹ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios*. ..., pàg. 248

³⁹² Alfonso Bullón de Mendoza, *José Calvo Sotelo*, Barcelona, Editorial Ariel, 2004, pàg. 472; citat per Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios*. ..., pàg. 249.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

ruta de nuestra futura actuación debe ser nacional, no importa de cómo se vino haciendo anteriormente con Felipe V en la administración, con Carlos III después, en el espíritu, que se contagió de esencias revolucionarias y culminó con la expulsión de los Jesuitas». Continua el seu discurs criticant la imitació de les idees que venen de l'exterior que, generalment, en importar-les, són mal interpretades. Unes són d'origen protestant i anàrquic i d'altres de tendència netament pagà, cosa que sovint les fa inadequades al país d'origen que els formula, malgrat ser països molt distints al nostre. Subratlla d'una manera insòlita la influència de Ramon Llull en el pensament de Descartes i de Leibnitz que ahora influeixen en l'idealisme subjectivista alemany, retornant a Espanya a través del pensament de Karl Krause introduït per la Institución Libre de Enseñanza. Cita a Jaume Balmes que, amb la seva tendència d'harmonitzar ciència i filosofia inspira a Désiré-Joseph Mercier, l'escola escolàstica moderna:

En el orden político el concepto de monarquía limitada, originado en Cataluña, influyó en las primeras concesiones de la monarquía inglesa y cuando vuelve a España es envuelto en principios rousonianos antinacionales.

La necesidad de dotar a las naciones de un pensamiento propio parece querer retornar a España envuelto en principios hitlerianos, ajenos a nosotros. Y los principios de Maurras sobre forma de gobierno, de evidente y reconocido tradicionalismo español, influyen en nuestro país tras de invadir los ambientes culturales del extranjero.

Desmarca Derecha de Cataluña del nazisme d'Adolf Hitler i accepta l'ultraconservadorisme de Charles Maurras perquè, segons ell, està influenciat pel tradicionalisme espanyol. Abans d'acabar la conferència continua enfilant-se en una sèrie de conceptes filosòfics dels quals es fa difícil treure'n una conseqüència ideològica.³⁹³ Certament, José Bertrán Güell, en diversos escrits, s'aparta del feixisme italià i del nazisme alemany per caure en l'ultraconservadorisme francès, al contrari de José Calvo Sotelo, que té una proximitat ideològica amb el feixisme italià i, sobretot amb *l'estado novo*, portuguès. En qualsevol cas, podem afirmar que les fronteres ideològiques dels partit d'extrema dreta són poc clares.

De la mateixa manera que Santiago Torrent en l'article «La revolución en marcha» havia fet una crítica al Govern, Antonio Goicoechea, feia una crítica semblant contra la C.E.D.A. La revolució iniciada en el període reformista, continuava, i els governs que estaven al poder gràcies al pacte que havien subscrit les dretes, no havien canviant res.

³⁹³ *El Diario de Barcelona*, 27 de desembre de 1934, pàgines 15 i 16

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

La feblesa del país –segons Antonio Goicoechea-, venia derivada del Pacte de Sant Sebastià pel qual sent un gran desdeny, tant pel pacte en si, com pels membres que hi participaren:

Cuando se unieron las derechas antes de las elecciones sólo les separaba el accidentalismo de la forma de Gobierno; pero ahora, va siendo este accidente mayor, mucho más si se tienen en cuenta cuestiones como la unidad de España y la extinción de la enseñanza religiosa. La cuestión de accidentalidad ha estado en primer plano durante los siete siglos de la Reconquista.

Mirando las masas de buena fe de Acción Popular sería necesaria que se volviera a concertar la unión de las derechas, pero reconozco la dificultad de esta cuestión de régimen. Por esto sustituimos dicha unión con el Bloque Nacional,³⁹⁴ al que iremos todos con entusiasmo. Este ya se había iniciado espontáneamente en las votaciones de Cortes, al coincidir Renovación, tradicionalistas y algunos diputados aislados.

No nos encastillamos en el monarquismo y estudiaremos todos los problemas para demostrar plenamente nuestra capacitación para el día del triunfo.

[...] Lo que haya de restaurarse en España, habrá de ser restaurado por nosotros. La cabeza de nuestro programa es el monarquismo y proclamamos la unidad nacional.

Passa després a defensar la vida corporativa que segons ell pot ser «un ensayo de substitución del sufragio nacional, lo cual significa que el sufragio no se mide, sino que se pesa.» Atribueix al divorci la debilitació de la raça.³⁹⁵

Amb aquesta conferència estava enviant un missatge a tota la dreta, especialment a la C.E.D.A. Des la seva creació, Renovación Española i Derecha de Catalunya, van estar desqualificant les altres formacions de dreta, llevat dels tradicionalistes. De fet, s'estava dirigint a les masses d'Acción Popular per forçar-ne un canvi d'actitud.

Durant el mes de desembre es va produir un canvi organitzatiu que marcaria l'esdevenidor de Renovación Española i de retruc el de Derecha de Catalunya. José Calvo Sotelo va assumir la vicepresidència primera del partit desplaçant a Fernando Suárez de Tangil, comte de Vallengano, a la segona vicepresidència i a Julio Danvila a la tercera. Aquests dos darrers eren homes d'Antonio Goicoechea. Aquesta reorganització va iniciar una crisi que es concretaria a l'abril amb la sortida de la Junta, de Julio Danvila i varis vocals. Van entrar al Consell Auxiliar, organisme del Partit, el duc de

³⁹⁴ El Bloque Nacional s'havia constituït el 8 de desembre de 1934 com un instrument per agrupar les dretes, si bé, només s'hi van integrar els Tradicionalistes i alguns diputats esporàdics. També es concretaren pactes amb la Falange Española però no es pot dir que pactes fossin clarament estables.

³⁹⁵ *Diario de Barcelona*, 28 de desembre de 1934, pàgines 36 i 37.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Fernán-Núñez, José de Yanguas Messía, José Jorro y Miranda, comte de Altea i José Félix de Lequerica, tots ells homes de José Calvo Sotelo.³⁹⁶ Amb aquests canvis, el partit passa a estar controlat pels calvosotelistes. Organitzativament no afectarà a Derecha de Cataluña.

1. Dificultats de la reforma constitucional i la fi del bienni conservador

Tanmateix, cal dir que degut a la situació creada pels fets d'octubre, Acció Popular Catalana va anar prenent força i Derecha de Cataluña va intensificar la seva campanya antiestatutària i anticonstitucional. Els càrrecs electes que pertanyien a partits que havien col·laborat en la insubordinació, foren apartats de les diferents administracions, tant si havien participat com si no. Molts, fins i tot, foren empresonats per sospitosos. En aquesta conjuntura d'excepcionalitat política, la C.E.D.A., en formar part del Govern, va poder situar per designació governativa, els homes d'Acció Popular Catalana que ocuparien llocs de comandament, per cobrir els càrrecs vacants. Pensem que a part del Govern de la Generalitat, foren suspesos 129 ajuntaments on les esquerres hi tenien la majoria i foren destituïts els regidors de 23 municipis on l'esquerra hi era en minoria.³⁹⁷ Durant el bienni negre Francesc Jaumar de Bofarull, d'Acció Popular Catalana, va ocupar dues vegades l'alcaldia de Barcelona.

Però el fet de no formar part del bloc governamental i, a més a més, adoptar una actitud crítica va provocar que Derecha de Cataluña no accedís a cap lloc de comandament, en canvi, però, va desplegar una forta activitat, sempre ben coordinats amb el grup polític estatal del que en formaven part.

Després d'asserenar-se la situació durant el quart trimestre de l'any 1934, el 1935, va començar amb l'aprovació, el 2 de gener, del decret de suspensió de l'Estatut, donant-li curs legal d'acord amb la Constitució.

Així, en aquesta data, s'aprovà la llei que suspenia temporalment les seves funcions.³⁹⁸

³⁹⁶ Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española. Una alternativa monárquica a la Segunda República*, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1985, pàg. 313

³⁹⁷ Borja de Riquer, *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la guerra civil i el franquisme*, Vic, Eumo Editorial, 1996, pàg. 22.

³⁹⁸ *Gaceta de Madrid* 3 de gener de 1935. Aquesta llei va ser declarada inconstitucional pel Tribunal de Garanties Constitucionals en la sentència del 5 de març de 1936.

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Constava de 3 articles:

Art. 1: Quedan en suspenso las facultades concedidas por el Estatuto de Catalunya al Parlamento de la Generalidad hasta que las Cortes, a propuesta del Gobierno y después de levantada la suspensión de garantías constitucionales, acuerde el restablecimiento gradual del régimen autonómico.

Art. 2: En el período transitoria de que se habla en el artículo anterior asumirá todas las funciones que corresponden al Presidente de la Generalidad y a su Consejo Ejecutivo un Gobernador General, que nombrará el Gobierno, con facultades de delegar en todo o en parte las funciones atribuidas a dicho Consejo.

Art. 3: El Gobierno nombrará una Comisión que, en el plazo máximo de tres meses, estudie los Servicios traspasados y valorados y proponga durante este régimen provisional deban subsistir, los que deban rectificarse y los que deban revertir al Estado, señalando en cada caso las normas que deberá sujetarse la ejecución de los acuerdos adoptados.

En todo caso las normas referentes a los Servicios de Orden Público, Justicia y Enseñanza serán objeto de una Ley.

Va ser una llei controvertida de la que es dubtava de la seva legalitat. Francesc Cambó poc abans de votar-se a les Corts va manifestar: «Jurídicament significa una il·legalitat perquè és una revisió per procediments i camins que no són els que la llei estableix. A més, significa una estupidesa, perquè aquest text que aneu a votar implica que el problema català continuarà pertorbant la vida política espanyola durant mesos i anys». Altres parlamentaris, fins i tot contraris a l'Estatut, com Honorio Maura o Felipe Sánchez Roman compartien l'opinió de Francesc Cambó referent a la il·legalitat de la llei». ³⁹⁹

Seguint aquest criteri el 19 de gener de 1935, el president interí del Parlament de Catalunya, Antoni Martínez Domingo, va presentar un recurs d'inconstitucionalitat davant el Tribunal de Garanties contra aquesta Llei, recurs que va ser refusat, al·legant que el recurrent no tenia personalitat jurídica per presentar-lo, ja que es tractava d'una Generalitat sense Govern. ⁴⁰⁰

Tanmateix, es posava punt i final al control de la Generalitat per l'estament militar i el diumenge 6 de gener, la *Gaceta de Madrid* publicava el nomenament de Manuel Portela Valladares com a nou Governador General de Catalunya. José Cirera Voltà d'Acció Popular Catalana va anar a Madrid expressament per tal d'evitar aquest nomenament. ⁴⁰¹ Quedava clar que aquest partit havia d'esperar un altre torn per tenir

³⁹⁹ Albert Balcells, *El problema agrari ...*, pàg. 243.

⁴⁰⁰ Albert Balcells, *El problema agrari ...*, pàgs. 243 i 244

⁴⁰¹ *La Veu de Catalunya*, 8 de gener de 1935

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

visibilitat en el govern de la Generalitat. Així doncs, fins que Manuel Portela Valladares, que va governar sense consellers, no fos substituït per Joan Pich i Pon⁴⁰² del Partit Republicà Radical, Acció Popular Catalana no va poder entrar al govern autònom.

La situació política feia pensar a Derecha de Catalunya i els seus col·legues estatals, que havia arribat l'ocasió per endegar la revisió total de les lleis aprovades durant el bienni reformista, amb una especial atenció, en el cas català, a l'Estatut⁴⁰³ i al Patronat de la Universitat Autònoma, ja que la llei de Contractes de Conreu, com ja hem dit abans, ja havia estat suspesa.

El 6 de gener de 1935, Derecha de Catalunya, va celebrar la seva Assemblea General, obrint la sessió el president de l'Entitat Javier de Ros a qui acompanyaren: el vicepresident Santiago Toront, el secretari general José Bertrán Güell, el tresorer Joaquín de Arquer i els vocals de la Junta de Govern, Salvador Palau Rabassó, Fernando Álvarez de la Campa, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver; José María Milà y Camps, comte de Montseny; Ramon Ciscar Blasco; Joaquín de Vilallonga i Cárcer, comte de San Miguel de Castellar; i Jorge Girona.

Una de les primeres coses que va ressaltar el Secretari general, era que ells havien estat el primer partit – parla de l'única organització política – que s'havia oposat a la llei de Contractes de Conreu i que la seva posició va ser defensada enèrgicament a les Corts per Antonio Goicoechea.

Certament, van exercir una pressió mediàtica forta però no va ser l'única organització política que es va oposar a la Llei. A les Corts, Antonio Goicoechea va argumentar amb vehemència la seva oposició a la Llei, però ho van fer amb més força parlamentària partits, com Acción Popular, que fins i tot va fer caure el Govern, el Partido Agrario Español i la Lliga que, conjuntament amb membres de la Comunion Tradicionalista, van ser els qui van presentar el recurs. Efectivament Derecha de Catalunya es van prodigar en discursos i articles de diari i era lògic que ho ressaltessin a l'Assemblea però els interessos agraris estaven més ben representat per altres partits, ja que la base social de Derecha de Catalunya estava formada principalment per industrials i

⁴⁰² Manuel Portela Valladares va ser Governador General de Catalunya fins que fou nomenat ministre de Governació el 3 d'abril.

⁴⁰³ La promulgació de la llei del 2 de gener, significava que l'Estatut seguia viu, és a dir, la llei no el derogava.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

financers que per propietaris rurals. La seva oposició a la llei de Contractes de Conreu cal interpretar-la més com un refús a la capacitat legislativa de la Generalitat i a un intent de revisió constitucional que a la defensa dels interessos agraris dels seus membres.

Van exposar la participació que havien tingut en la renovació de la Junta de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, per tal de derrocar la Junta anterior i la posició que van adoptar donant suport a l'Autoritat militar pels fets del sis d'octubre, recalcant les diferències que els separaven del govern de concentració sorgit a partir del 4 d'octubre de 1934.

En relació al creixement, el Secretari general va comentar que tenien set Cercles de districte a Barcelona, Comitès a totes les capçaleres de Districte de la província i a nombrosos pobles. Aquest creixement havia forçat al cap nacional –Antonio Goicoechea–, a crear un Consell Regional a Catalunya, que presidia ell mateix. Després que Joaquín de Arquer fes la lectura dels Pressupostos, que van ser aprovats per aclamació, es van designar sis compromissaris: Ramon Grau Badia, senyoreta María Luisa Maluquer Cueto, Cayetano de Reyna Travieso, José Otín Tolosana, Fernando Maristany Pomar i Evaristo Fabiani Martín.⁴⁰⁴

Pocs dies després s'incorporava a Derecha de Cataluña com a vicepresident primer, el catedràtic d'Histologia normal de la Facultat de Medicina, Ángel Ferrer Cagigal, que substituïa, per òbit, a José de Olano y Loyzaga, comte de Figols.⁴⁰⁵

Derecha de Cataluña va pressionar perquè no es retornessin a la Generalitat els serveis que s'havien cedit a l'Estat: Ordre Públic, Justícia i Ensenyament i, que s'iniciés la reforma, o millor encara, la suspensió de l'Estatut. Però atès que aquest havia estat atorgat per precepte constitucional, calia per derogar-lo, reformar la Constitució. Deixar l'Estatut com una mera descentralització administrativa era contrari al propi esperit de la Llei.

La situació expectant que es va crear a partir dels fets d'octubre, va ser aprofitada pel Bloque Nacional, per enfocar tots els seus esforços a iniciar els canvis en profunditat que tenien com a objectiu final proclamar la Monarquia. Però ells sols no

⁴⁰⁴ *Diario de Barcelona*, 9 de gener de 1935, pàgina 9

⁴⁰⁵ *Diario de Barcelona*, 19 de gener de 1935, pàgina 9

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

podien atènyer aquest objectiu i per això van insistir, més que mai, en la necessitat d'assolir la «unión de las derechas auténticas», que, segons ells, eren els que havien d'iniciar les reformes. Derecha de Cataluña seguint al seu cap nacional i president regional, Antonio Goicoechea, va començar una forta campanya a Catalunya. En definitiva es tractava d'agrupar les dretes declaradament monàrquiques i forçar el canvi de tàctica, d'aquelles que en un altre temps havien donat suport a la Monarquia. És a dir, la C.E.D.A., el Partido Agrario Español i el Partido Liberal-demócrata, incloent-hi la Comunion Tradicionalista. Amb la Lliga només s'hi comptava per raons tàctiques. Per a ells era un partit d'àmbit regional, sovint titllat de separatista i un dels responsables dels fets del sis d'octubre.

Què calia fer per reformar la Constitució? Veiem que ens diu el Títol IX. Garantías y reforma de la Constitución, en el seu Article 125:

La Constitución podrá ser reformada:

- a) A propuesta del Gobierno
- b) A propuesta de la cuarta parte de los miembros del Parlamento

En cualquiera de los dos casos, la propuesta señalará concretamente el artículo o los artículos que hayan de suprimirse, reformarse o adicionarse; seguirá los trámites de una ley y requerirá el voto, acorde con la reforma de las dos terceras partes de los Diputados en el ejercicio del cargo, durante los cuatro primeros años de vida constitucional, y la mayoría absoluta en lo sucesivo.

Acordada en estos términos la necesidad de la reforma, quedará automáticamente disuelto el Congreso y será convocada nueva elección para dentro del término de sesenta días.

És a dir, des que els conservadors havien assolit el govern, s'estava parlant de la reforma constitucional. Ja hem vist que Derecha de Cataluña i Renovación Española i, a finals del 1934, el Bloque Nacional, ho esmenten a cada moment i amb els fets dels 6 d'octubre aquesta petició va anar pujant de to. Però si partim de la base que les Corts estaven composades de 465 diputats se'n necessitaven 310 per tirar endavant, no solament la reforma total de la Constitució, sinó qualsevol article que es volgués tocar. Altrament, el sistema electoral feia que les Corts no reflectissin la realitat social. Si es modificava el sistema electoral per corregir-ho, requeria aleshores unes noves eleccions i caldria veure com quedarien les Corts. Si es volia iniciar la reforma constitucional amb aquelles Corts calia convèncer els partits de centre ja que amb els 175 diputats dels partits de dreta i monàrquics no hi havia prou. El Partido Republicano Radical s'havia compromès a respectar les lleis aprovades en el bienni constituent i ni la Lliga ni el

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Partit Nacionalista Basc, haguessin acceptat una reforma en la que es pretengués eliminar l'autonomia de Catalunya i del País Basc.

Què volem dir amb tot això? Que en aquelles Corts era molt difícil esmenar els articles que feien referència a les relacions Església-Estat, a la laïcitat constitucional, a l'autonomia de les regions, a l'Estatut, a la reforma agrària, etc. Almenys, per procediments democràtics.⁴⁰⁶

El plantejament que feien els alfoncins només servia per crear un corrent d'opinió i influir fortament en l'electorat que, presumiblement podia fer canviar la posició del líders dels altres partits conservadors. Considerant inviable la reforma constitucional per mitjans democràtics no els restava altra opció que el cop d'estat. Cal afegir, que malgrat la intensa propaganda desplegada durant l'any 1935, la «unión de las derechas auténticas» no va ser escoltada per cap de les formacions que formaven el bloc governamental. Només la coalició radical-cedista podia garantir l'estabilitat del govern, tenint en compte que el Partido Republicano Radical, matisava molt aquelles reformes que volien introduir els partits de dreta. Amb les «derechas auténticas» no es podia formar un govern estable i el cop d'estat era descartat pel bloc governamental.

A part de Derecha de Cataluña, hi havia altres opinions favorables a la Monarquia, sempre minoritàries, que es manifestaven a través de diversos mitjans. El *Diario de Barcelona* va publicar una sèrie d'articles contra la Llei de Contractes de Conreu i l'Estatut d'Autonomia que anaven signades per l'advocat de Girona Emilio Sagner Olivet. Aquest advocat anticatalanista, pel gener de 1935 va fundar la revista *Cataluña Española* que no s'apartava gaire de la ideologia de Derecha de Cataluña. Demanava que la província de Girona quedés vinculada directament al Poder central espanyol segons l'article 22 de l'actual Constitució o un altre que vingués a substituir-lo. Era un suggeriment inviable democràticament. Pretenia minar l'opinió majoritàriament favorable a l'Autonomia de Catalunya i, a més a més, seguint el combat

⁴⁰⁶ Altrament, el 5 de juliol de 1935, Alejandro Lerroux va presentar, d'acord amb els socis de coalició, un avantprojecte que proposava la reforma o supressió de 41 articles de la Constitució, retallant competències autonòmiques, eliminant els aspectes anticlericals, respectant-ne llur laïcitat, creant el Senat com a segona Cambra, etc. La Comissió creada per atènyer la Reforma Constitucional la va presidir Ricardo Samper però no va reeixir. Veure J.M. Canales Aliende, *La Administración de la Segunda República*, Madrid, 1986, pàgs. 423-431.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

de Derecha de Cataluña criticava la manca de decisió del Govern per no haver iniciat una revisió en profunditat de l'Estatut i suggereix que, quan es faci, també es consulti a la resta de l'Estat.⁴⁰⁷

En definitiva, no solament Derecha de Cataluña, sinó la majoria de la dreta no catalana i, fins i tot, alguna personalitat d'esquerra, pensaven que la insurrecció de la Generalitat havia de servir, per llimar, i si calia suprimir, les competències que els havia atorgat l'Estatut.

Atès que pels fets d'octubre molts regidors d'arreu d'Espanya havien quedat encausats, per tal de normalitzar la situació hom podia preveure la conveniència de celebrar noves eleccions municipals. El rumor va començar a ser persistent i Derecha de Cataluña, a partir de gener de 1935, va iniciar una estratègia per avançar-se als esdeveniments, organitzant conferències per ensinistrar els seus militants i donar continuïtat ideològica al seu pensament.

Al Círculo de Renovación Española del districte Vè, el seu vicepresident, Eduardo Stern, va donar una conferència sota el títol: «El Renacimiento de España».

Abans de començar el seu parlament, va fer un elogi del qui n'era president, Santiago Roca Sarmiento,⁴⁰⁸ destacant-ne, que havia dedicat la seva vida al servei i defensa de la Pàtria en la brillant carrera de les armes i, per escrúpols, a partir del 14 d'abril, va abandonar aquesta activitat per servir-la a través de la política. Després l'orador va entrar ja en el que pròpiament era el tema de la conferència fent una síntesi històrica d'Espanya en la que va concloure: «Nuestra patria es una unidad geográfica, moral y religiosa producto de la fusión de multitud de razas que plasmó una alma única, la cual saliendo de su marco geográfico se extendió por el mundo, creando un mundo nuevo y dejando vestigios de su genio y caracteres en distintos países de Europa.⁴⁰⁹[...] Castilla es la esencia imperecedera de la hispanidad [...] El ideal de los buenos españoles es prescindir de la literatura pesimista fustigando el precepto constitucional, por el cual España renuncia a la guerra pues los países que así lo hacen, se quedan sin ideal nacional ni internacional y caen en las luchas intestinas de secesión y de

⁴⁰⁷ *Diario de Barcelona*, 25 de gener de 1935, pàgina 10

⁴⁰⁸ Santiago Roca Sarmiento era un militar que s'havia retirat acollint-se a la llei Azaña.

⁴⁰⁹ *Diario de Barcelona*, dia 31 de gener de 1935, pàgina 11

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

disolución⁴¹⁰ [...] de España cabía exigir en un presente inmediato el que fuera una gran potencia lo cual se logra organizándose en estado corporativo, al modo de Italia y Portugal, encuadrado dentro de una Monarquía, único régimen capaz de realizarlo en nuestra patria. [...] el grito de ¡Viva España! Ha de ser un grito de unión y fraternidad de todos los españoles».⁴¹¹

Discurs totalment en la línia del pensament de Derecha de Cataluña: unitat de la pàtria, atac a la Constitució, almenys el precepte que fa referència a la guerra, defensa de la monarquia i de l'estat corporatiu. Eduardo Stern era un orador vehement amb uns atacs furibunds contra: l'autonomia de Catalunya, la República, Manuel Azaña i, fins i tot, es va atrevir a atacar el govern de dretes del moment.

El régimen nació con el aparato ortopédico del pacto de San Sebastián, disgregador de España.

[...] Azaña y los socialistas son los autores principales de todo lo ocurrido traidores al ideal nacional [...] Esquerra Catalana son desleales y separatistas.

Ataca després al govern Lerroux-Gil Robles: «Lamento como español que los políticos del actual régimen pospongan los intereses de España a sus intereses personales [...] No hay más remedio que anular la Constitución, el Estatuto de Cataluña y la Ley Agraria».⁴¹²

De tota manera Derecha de Cataluña no va canviar l'estratègia electoral que havia defensat en altres conteses i va continuar demanant la unió de les dretes per les raons que hem explicat anteriorment, necessària per tirar endavant els projectes que es proposaven. Santiago Toront va escriure un article: «Ante la unión de derechas. ¿Una doctrina? ¿Un programa?».

Coneixedors per experiències anteriors que la Lliga ni s'uniria a ells ni els acceptaria en una mateixa coalició, l'article no pretén altra cosa que atacar aquest partit per tal de posicionar els seus propis militants. Derecha de Cataluña ho feia cada cop que hi havia eleccions. Tant ells com Acció Popular Catalana pretenien apartar la Lliga del seu electorat conservador. En aquest article es recalca que en haver-se declarat aquest partit, "aconfessional" i de "centre" i no de "dretes", no representava cap garantia per a

⁴¹⁰ *La Vanguardia*, 31 de gener de 1935

⁴¹¹ *Diario de Barcelona*, dia 31 de gener de 1935, pàgina 11

⁴¹² «Historia del bienio», Eduardo Stern, *Diario de Barcelona*, 16 de març de 1935, pàgs. 12 i 13.

l'elector catòlic. Precisament denuncia que en discutir-se l'article de la Constitució que deia que l'Estat espanyol no té religió oficial, cap dels quatre diputats de la Lliga es va aixecar per votar-hi en contra: «Quizás prefirieron a cambio de su silencio, que don Manuel Azaña incrustara en el texto constitucional la llave que más tarde había de dar paso a la tan soñada autonomía con su Estatuto». Aquestes manifestacions les havia fet, en plena lluita electoral, des dels micròfons de Ràdio Barcelona i, en aquell moment van ser contestades per Ferran Valls Taberner, recalcant Santiago Torent, en aquest escrit: «Y fue mi querido amigo don Fernando Valls y Taberner quien en un artículo aparecido en “La Veu de Catalunya” y transcrito en un folleto impreso, refiriéndose a aquel discurso dice textualmente: “Acusació gratuïta és dir, com digué el senyor Torent davant el micròfon de Ràdio Barcelona que els diputats de la Lliga havien preferit que Azaña incrustés en la Constitució de la República un article que nega religió oficial a l'Estat espanyol».

Ferran Valls Taberner està defensant la Lliga, però Santiago Torent li recorda que durant la Monarquia, la Lliga es va declarar com un partit accidentalista però: «que una vez proclamado la República llamada laica, abandonó aquel criterio de accidentalidad, declarándose republicana. En otros términos; ante Monarquía católica y posible República...indiferencia; ante República laica y posible Monarquía católica...preferencia por la primera». I, es pregunta: «¿No le parece a mi amigo Fernando que, por lo menos, aquel silencio en las Constituyentes fue muy sospechoso?».

Passa a fer referència que la Lliga Catalana en la seva assemblea general es va definir a través de *La Veu de Catalunya* com «“un movimiento y un partido”, “una doctrina y un programa de gobierno”... y ante estas vagas afirmaciones, se me ocurre preguntar: en esa doctrina y en ese programa de gobierno ¿se contiene la afirmación clara y categórica de que el Estado español debe ser católico? ¿Habrá servido aquel “movimiento” para que dicho “partido”, reconociendo sus errores, se traslade del confesionalismo a la afirmación básica de la confesionalidad?» I acaba l'escrit manifestant: «Unión de Derechas, sí; pero unión con todos aquellos que se comprometan a la defensa de un programa mínimo cuyo primer principio básico sea la Religión».⁴¹³

⁴¹³ «Ante la unión de las derechas. ¿Una doctrina? ¿Un programa?», Santiago Torent, *Diario de Barcelona*, 6 de febrer de 1935, pàgina 7.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

En definitiva, es tractava d'apartar l'electorat catòlic de la Lliga. Aquest partit va defensar la religió dins de les Corts i fora d'elles. La majoria dels seus dirigents i àdhuc dels seus militants, eren catòlics practicants però l'escrit posa de manifest la dificultat d'aconseguir la «unión de las derechas auténticas», propugnat per Derecha de Cataluña ja que les diferències entre ambdós partits no es basaven sols en la religió, que no passava de ser un argument retòric, sinó en principis més pregons com el corporativisme, l'antiparlamentarisme, el nacionalisme/regionalisme, etc. Davant un electorat catòlic, Derecha de Cataluña estava interessada a ressaltar la defensa de la religió, presentant la Lliga com un partit incapaç de defensar-la.

Per convertir-se en un partit de masses, però, calia ampliar la seva base electoral, no solament dirigint-se a un electorat estrictament catòlic i conservador, sinó adreçant-se també al món obrer. Van obrir un local a Sants, aleshores un barri ple de fàbriques i de treballadors, i José Bertrán Güell hi va donar una conferència exposant la ideologia de Derecha de Cataluña, amb el títol: «La cuestión social ante la ideología de nuestro partido». Va exposar el que pensaven sobre l'enquadrament dels treballadors en un hipotètic nou règim, desenvolupant tot un temari que constituïen els punts bàsics del programa de Derecha de Cataluña. Va començar fent una crítica a la Revolució francesa, principi de tots els mals que patia la societat del moment. Segons ell, només va venir a pertorbar i desorganitzar l'equilibri social que s'havia implantat des de l'Edat Mitjana amb els seus sistemes corporatius i jeràrquics. D'ella, n'havien sorgit els desequilibris que havien portat el sistema liberal: «organización política que ha sido el factor más preponderante de descomposición social y de injusticia, al mismo tiempo». Opina que és una ideologia materialista i, per consegüent, contrària a la religió i, aquest fet comporta que no hi hagi un control moral que freni els desitjos dels poderosos i feu que naixés la tirania del més fort en perjudici del més feble. De retruc d'aquesta injustícia, en van sorgir les doctrines socialistes amb les lluites de classe primer, i el sindicalisme apolític després, acabat per Sorel. Afegeix una crítica al marxisme, que considera nociu per encarnar una idea internacional i per servir en el seu desig d'agitació apolítica, el sistema «polític» dels comunistes. Continua: «hoy las tendencias sociales están ya estructurándose en un sentido netamente nacional. Llámese fascismo, nazismo o integrismo, no puede negarse que los pueblos sienten la necesidad de regirse por sistemas sociales de tipo nacional, abandonando lo exótico, lo representativo», insistint

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

en la defensa de l'estat corporatiu: «donde todas las clases sociales se sienten más amparadas por una justicia equitativa y humana, que frena los apetitos, tanto de los unos como de los otros. El corporativismo es el Estado social que suprime la lucha de clases, creando en su lugar el concierto económico que necesita actualmente Europa, para combatir las competencias que se le hacen. Por este Estado Corporativo abogará Derecha de Cataluña, luchando hasta donde sea preciso». Va cloure la conferència exposant nou punts bàsics que eren la síntesi del seu parlament però també del seu partit:

Primero.- Revisión absoluta del liberalismo capitalista

Segundo.- Admisión de la parte crítica del socialismo y negación de su construcción contradictoria con si crítica.

Tercero.- Exactitud de la crítica sindicalista del socialismo y error de su táctica. .

Cuarto.- La legislación social no ha resuelto sino parcialmente los problemas sociales,

Quinto.- La nueva economía corporativa y antiliberal es la etapa necesaria a la implantación del régimen “gremial”.

Sexto.- Lo social es consecuencia de lo económico y éste de lo político.

Séptimo.- El mejoramiento social tiene como tope la economía y el límite y peligro de ésta en Europa viene de los salarios bajos de la mano de obra asiática. .

Octavo.- El nacionalismo es la defensa del común patrimonio económico y por lo tanto de la existencia de un proletariado próspero.

Noveno.- Las formas hereditarias de gobierno son las únicas que por su independencia pueden ser árbitro imparcial de contiendas sociales y corporativas.⁴¹⁴

Pot considerar-se com un escrit programàtic de Derecha de Cataluña ja que resumeix el seu ideari, identificat totalment amb el seu homòleg de Renovación Española. José Bertrán Güell, pocs dies després a la seu del Districte VIII de Derecha de Cataluña, va desenvolupar més específicament el pensament social del partit, amb el títol: «El proletariado ante el nacionalismo» en el que amplia els continguts que havia exposat en la conferència anterior sobre l'obrerisme. En aquest cas manifesta que els proletaris del món se senten nacionalistes per dos grups d'idees i fets. «El primero, porqué los hechos han demostrado los errores de la solidaridad obrera internacional, predicada por los socialistas. Segundo, porqué lo social depende de lo económico y éste de lo político; por tanto, la relación entre lo social y lo político, es decir, lo nacional, guardan entre si una estrechísima relación.» Encara que lligats estretament, els problemes socials i econòmics, són diferents al món modern: «el socialismo pretende convertir en problemas sociales muchos problemas que sólo son económicos. El

⁴¹⁴ *Diario de Barcelona*, 1 de març de 1935, pàgina 10

problema “rabassaire” por ejemplo, que apenas tiene nada de social y sí mucho de económico». Després passa a desenvolupar el sistema corporatiu en el que pretén integrar el capital i el treball:

La unión entre capital y trabajo, define el primero como el esfuerzo hecho y el segundo como el esfuerzo que se hace, debiéndose procurar la estrecha compenetración entre uno y otro, para lo cual son posibles distintas soluciones. Remuneración fija del trabajo o el capital, que es el salario, el arrendamiento o en las industrias la obligación o la participación en los beneficios, que en lo agrícola es la aparcería y en la industria la acción.

El objetivo, la idea fundamental del corporativismo, es la estrecha unión de los factores indispensables a la producción: capital, trabajo e inteligencia. El objetivo del corporativismo es buscar y favorecer los medios de unión, preparar el ambiente a la más estrecha compenetración de todos, en beneficio de la producción del objeto creado o transformado: el objetivo del corporativismo es el régimen gremial o familiar aplicado a la producción.

Per a José Bertrán Güell el corporativisme és un estadi intermedi per arribar a una societat gremial. L'Estat té un paper fonamental per a arribar-hi, eliminant el politicisme i les lluites entre el capital i el treball.

Entra després en el que podíem dir una exposició clarament política.

Es preciso un nacionalismo intenso que defienda el trabajo nacional [...] contra el nacionalismo hay dos factores: el socialismo, que por ser internacional pretendió que inmigraran en España los Sefarditas que habrían robado el trabajo a los españoles, y el secesionismo catalán que fatalmente condena a la miseria y el hambre a las masas proletarias de Cataluña. [...] Es necesario sentir el imperialismo español, que es el privilegio de nuestro trabajo, de nuestra economía y de nuestra inteligencia. Para llegar a este concepto es necesario la fuerza de gobierno y, ¿qué fuerza de gobierno tienen los países que viven en democracias ridículas e impreparadas, o en dictaduras momentáneas?...La fuerza de gobierno exige una forma hereditaria de gobierno, sin la cual, no hay estabilidad.⁴¹⁵

Seguint els actes propagandistes del partit, el 6 de març de 1935 el general Emilio Barrera,⁴¹⁶ va donar una conferència als locals de Derecha de Cataluña en la que pretenia desvetllar l'interès de la dona per la política, ja que en aquells moments, ja podien votar i en les darreres eleccions a Corts, els havien aportat un gran nombre de vots. La conferència, «Actuación de la mujer en la política», era una invitació a la participació de la dona per a «fomentar una orientación francamente derechista en el terreno parlamentario con el mayor número de aportaciones.» Va donar exemples de la

⁴¹⁵ *Diario de Barcelona*, 13 de març de 1935, pàgines 11 i 12

⁴¹⁶ Havia estat Capità General de Catalunya durant la Dictadura i tenia residència a Barcelona. Era un dels signants del pacte amb Mussolini i un dels instigadors de la UME. Tenia molta relació amb Derecha de Cataluña.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

gran influència que havia tingut la dona en relació a la religió, l'estat i la família.⁴¹⁷

Ideològicament una de les persones més actives era Santiago Torent, vicepresident del partit. Tant ell com els altres dirigents utilitzava molt l'espai Tribuna Libre del *Diario de Barcelona*. Generalment el seu *leitmotiv* era la unió de les dretes, que pretenia unir, prescindint, sempre que es pogués, de la Lliga. No s'estava de criticar aquells partits de dreta que, per accidentalisme, acceptaven el règim constituït i ajudaven a tirar endavant la República. Coincidia, com no podia ser altrament, amb el mateix discurs defensat pel Bloque Nacional. En definitiva, es tractava d'unir les dretes per fer caure el règim, en un moviment, sens dubte, pretesament dirigit pels monàrquics. Aquesta era la intenció de l'article, «¡Hasta la vista! o el Callejón sin salida», on exposava la impossibilitat de regenerar el país dins del sistema republicà, ja que el seu liberalisme, el parlamentarisme, amb el sufragi inorgànic i, la més alta magistratura amovible, ho feien inviable. No tenia cap dubte que els partits de dreta s'adonaran de l'error i canviaran de rumb per la via del progrés, basat en una pregona renovació. Segons l'autor el camí que havien emprès les dretes constitucionalistes era un atzucac.⁴¹⁸

El mateix espai era aprofitat d'una manera assídua, pel periodista Santiago Nadal, que gairebé sempre escrivia sobre temes de política internacional, però, quan se centrava en temes de Catalunya o Espanya es mantenia fidel a la línia del seu partit.

Per aquelles dates, Derecha de Cataluña era ja un partit madur. Tenia representació a tots els districtes de Barcelona i a moltes poblacions de Catalunya, bàsicament a les províncies de Barcelona i de Girona. Comptava amb una secció femenina i una organització juvenil, Juventudes de Derecha de Cataluña, presidida per Enrique García-Ramal Cerralbo i la Agrupación Escolar, present a la Universitat. Com, la resta del partit, les Joventuts organitzaven conferències per arribar al seu públic. Al districte VIII, van convocar una conferència que la presidí José Estiles, que alhora era president del Centre, junt amb el delegat de les Juventudes del Partido al districte, Enrique Bieto i Enrique García-Ramal Cerralbo i José de Oyarbide, president i secretari general de les Juventudes, respectivament. Feien una mena de discursos més enfocats a

⁴¹⁷ «Actuación de la mujer en la política», Emilio Barrera, *Diario de Barcelona*, 6 de març de 1935.

⁴¹⁸ *Diario de Barcelona*, 6 de març de 1935, pàg. 7

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

l'exaltació patriòtica espanyolista, que al desenvolupament d'un programa, ja que l'exposició d'aquest, corresponia més als propis dirigents del partit. El ponent de la conferència va ser Enrique García-Ramal Cerralbo, el text del qual n'hem extret el següent paràgraf: «Hay que exhortar a todos a mantener un espíritu patriótico que salve España de los peligros que la acechan y entonces, esa España destrozada por el sectarismo, las bajas pasiones y las logias masónicas, habrá muerto y que al igual que en los funerales regios diremos: España ha muerto. Viva España».⁴¹⁹

Ja hem comentat que Derecha de Cataluña havia obert al Districte VII, el Centro Cultural Obrero de Sans per tal de captar el vot obrer, on es feien actes portant-hi les personalitats més rellevants del partit. El primer a trencar el foc havia estat José Bertrán Güell, com ja hem exposat més amunt. El 20 de març continuant amb els actes de propaganda, va parlar Carmen Huguet en una conferència presidida per Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, orientada a la dona, i també per Gonzalo Pardo,⁴²⁰ que va fer una exposició dels punts essencials del programa de Derecha de Cataluña.

El baró de Viver va obrir l'acte fent un gran elogi als ideals de Derecha de Cataluña que els va lligar amb la defensa de la dictadura del general Miguel Primo de Rivera. El partit no havia amagat mai les seves simpaties pel General i, en aquest sentit, cal reconèixer-los una gran valentia, ja que aquell règim fou molt impopular a Catalunya i especialment en aquell barri, feu d'Esquerra Republicana.

Carmen Huguet dirigint-se a la dona espanyola va manifestar que aquesta, era tot tradició i per aquest motiu havia d'ajudar a reconduir la tradició històrica del poble espanyol que la República havia trencat.

No tenien una visió progressista de la dona, per això apel·laren a la tradició, del que sempre havia fet la dona en la societat.

Gonzalo Pardo va posar de relleu la seva oposició al règim: «la República ha sido un verdadero fracaso para sus dirigentes y una gran calamidad para el país». Va dir que tots els que pensaven que els problemes d'Espanya es podrien arreglar amb una República conservadora, no tenien una visió exacta de la realitat espanyola.

Insistia en la crítica al govern de concentració de dretes, com ja hem vist que ho feien també altres conferenciants del partit.

⁴¹⁹ «Espíritu de juventud», Enrique García-Ramal, *Diario de Barcelona*, 16 de març de 1935

⁴²⁰ Gonzalo Pardo era el president del Comitè d'organització dels districtes de Derecha de Cataluña.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Seguidament va parlar de l'ideari de Derecha de Cataluña afegint que són partidaris d'un Estat jerarquitzat, en el que «todas las clases, intereses y estamentos sociales, se sientan amparados por una legislación equitativa y justa», expressant el contingut social de la Monarquia. Sorprenen en manifestar-se partidari de la separació de l'Església i de l'Estat, encara que reconeixent la sobirania espiritual d'aquesta, «cuyos altos fines, así como el ejército de estos, deberán garantizar las leyes». En relació al que ell considera la qüestió regional, ratifica la posició de la Monarquia que «garantiza la libre expansión de los sanos sentimientos regionalistas, aunque sin rozar la soberanía del Estado y la integridad de la patria.»⁴²¹

Els principis ideològics dels partits d'ultradreta catalans i espanyols tenien uns objectius que es diferenciaven poc els uns dels altres. Com que tots anaven en una mateixa direcció, participaven conjuntament en molts actes de propaganda. Nogensmenys, després de la proclamació del Manifest del Bloque Nacional, s'observa una certa ambigüitat en la Comunió Tradicionalista, ja que només en formaven part, amb alguna excepció, els representants del grup parlamentari a les Corts i, el partit, dirigit per Manuel Fal Conde, en va fer cas omís. A més a més, degut al protagonisme que va anar prenent José Calvo Sotelo, dins de Renovación Española, va fer que es configurassin dues tendències, més estratègiques, que ideològiques. Per tant, la iniciativa de crear el Bloque Nacional per superar les dificultats que havia tingut Renovación Española en l'intent de federar les dretes, no estava recollint les resultats que esperaven els seu instigadors, però cal dir que, polítics que s'havien mantingut al marge, s'incorporeassin de nou al món de la política pel fet que José Calvo Sotelo dirigís el grup. Aquest és el cas d'Alfons Sala i els seus adlèteres, que feren de Terrassa un dels centres importants de propaganda del Bloque Nacional, organitzant conferències i mítings a la ciutat. Van programar actes pels dies 24 i 31 de març i un altre pel 7 d'abril.

Per tal de preparar aquesta efemèride, René Llanas de Niubó de la Comunió Tradicionalista, va avançar-se i el dia 21, va donar una conferència al Círculo Tradicionalista d'aquella ciutat. En definitiva, el seu parlament anava enfocat a demanar a tots els partits, que ell denominava d'ordre, a col·laborar en l'èxit del Bloque Nacional, eludint qualsevol recel que es pogués tenir contra Renovación Española ja

⁴²¹ *La Vanguardia*, 21 de març de 1935

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

que, en definitiva, calia oposar un dic a les propagandes revolucionàries. Va felicitar-se de que fos Terrassa «la població en donde se inicien las propagandas del Bloque por su tradición españolista». Va anunciar que a Terrassa «seguirán enseguida otras de Cataluña con sus respectivas Círculos Tradicionalistas, para coincidir en toda España en esta cruzada de resurgimiento.»⁴²² Com veiem, René Llanas de Niubó s'apartava de les directrius oficials del partit i donava suport al Bloque Nacional.

El cicle de conferències del Bloque Nacional, va ser inaugurat al Teatre Principal de Terrassa, tal com s'havia anunciat, el 24 de març per part de Pedro Sainz Rodríguez (calvosotelista). Hi va assistir tota la plana major de Derecha de Cataluña: Alfons Sala, comte de Egara, que presidia l'acte; Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver; Matamala, Benito Badrinas, Javier de Ros, president de Derecha de Cataluña; Jorge Girona, doctor Ángel Ferrer Cagigal, Santiago Torent, José Bertrán Güell, Manuel de Albert Despujol, Julio Díaz Camps, Alfonso Ibáñez Ferrán, i el Dr. Ricardo Hornos, goicoecheïsta, president de Derecha Aragonesa creada el 1934 com una filial de Renovación Española.

La presentació de l'acte va anar a càrrec d'Alfons Sala, comte de Egara, qui després d'un breu parlament va passar la paraula a Pedro Sainz Rodríguez, que era el ponent de la conferència.

La intenció de l'orador era, segons va dir, exposar el programa que havia de donar solució a tots els problemes creats a Espanya des de la implantació de la República.

Va començar el seu parlament atacant el govern d'Alejandro Lerroux, al que va qualificar de Govern de compromís, dedicat a matar el temps amb intrigues, abandonant els problemes reals del país. Considerant que la Constitució era la font de totes les desgràcies va criticar el Govern pel fet que no s'hagués iniciat la seva reforma, malgrat haver tres ministres de la C.E.D.A.: «Y es que no hay que hacerse ilusiones: jamás transigirá el señor Lerroux con dejar que los partidos contrarrevolucionarios actúen contra la revolución» [...] «Y es que la República se apoya, en los postulados del separatismo y de la masonería, principios totalmente reñidos con el espíritu español.» Alerta que el govern que presidia Alejandro Lerroux mai deixaria que es toqués la Constitució i José María Gil Robles no el podria convèncer, ja que si aquest prenia el protagonisme el règim sucumbiria, i això no ho permetria.

⁴²² *Diario de Barcelona*, 24 de març de 1935

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Insisteix, com altres membres de la formació, que l'origen de tots els mals, era el Pacte de Sant Sebastià, ja que encara imperaven llurs clàusules, que emparades per la maçoneria internacional, no deixava que es complissin les sentències pels fets de Catalunya i Astúries. Va manifestar que s'estava preparant una intensa campanya per les sectes maçòniques de tot Europa, per tal de calumniar a Espanya, utilitzant com a pretext el tòpic de repressió desplegada pel Govern. Insistia en l'atac als maçons, als que calia oposar la vàlua de les dretes espanyoles formant un front comú contrarevolucionari. Després de pronunciada la conferència, va visitar el Círculo Tradicionalista, en el que fou rebut pel Sr. Ventalló, i més tard retornà a Barcelona on presidí un acte de Renovación Española.⁴²³ El *Diario de Barcelona* va calcular que a l'acte assistiren unes tres mil persones, xifra que sembla exagerada.⁴²⁴

El 29 de març de 1935 es va produir una altra de les crisis del govern presidit per Alejandro Lerroux. La causa no va ser altra que la concessió de l'indult al diputat socialista Ramón González Peña i dinou condemnats més a pena de mort, pels fets ocasionats l'octubre de 1934. La C.E.D.A., el Partido Agrario Español i el Partido Liberal-demócrata, que formaven part del Govern en minoria, n'eren totalment contraris, com també ho havien estat davant l'indult del comandant Enric Pérez Farràs, Frederic Escofet i vint condemnats més, pels fets ocorreguts a Catalunya. La seva discrepància els va portar a sortir de l'Executiu, provocant la caiguda del Govern.⁴²⁵

El 3 d'abril es resolía la crisi amb la formació d'un nou govern presidit altre cop per Alejandro Lerroux, amb vuit ministres del Partido Republicano Radical, tres del Partido Liberal-demócrata i dos generals de l'Exèrcit. La C.E.D.A. i el Partido Agrario Español es van autoexcloure en no voler acceptar les parts implicades, les pretensions manifestades pels excompanys de Gabinet.⁴²⁶

El nou Govern va afectar a Catalunya de dues maneres: primer el cessament de Manuel Portela Valladares com a Governador general, que passava a ser ministre. I, segon, el nomenament de Joan Pich i Pon del Partit Republicà Radical com a nou

⁴²³ *La Vanguardia*, de 26 de març de 1935

⁴²⁴ *Diario de Barcelona*, 26 de març de 1936.

⁴²⁵ Com ja venim manifestant la posició de la C.E.D.A., referent a les sentències pels fets d'octubre era compartida pel Bloque Nacional.

⁴²⁶ *ABC*, 4 d'abril de 1935. Aquest diari considera a Manuel Portela Valladares com formant part del partit radical, en realitat, però, era independent

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Governador general que conservarà l'alcaldia de Barcelona.⁴²⁷ El 12 d'abril el Govern aprovava un decret pel que es restituïen tots els serveis que s'havien traspassat a la Generalitat menys els d'Ordre Públic que va passar a mans del general de la divisió José Sánchez Ocaña, que havia substituït al general Domingo Batet. No cal dir que el pas per Catalunya de Manuel Portela Valladares com a Governador General de la Generalitat va ser positiu, ja que era un home molt comprensiu vers el problema català i, com a ministre de Governació, va propiciar el retorn dels serveis circumstancialment cedits a l'Estat, iniciant la normalització de la situació autonòmica. Va gaudir de la confiança d'Alejandro Lerroux, mentre no li feu ombra, formant part del govern esmentat com a ministre de Governació i del darrer i últim que va presidir aquell, amb el mateix ministeri. També va gaudir de la confiança del President de la República. La seva tasca al front del Ministeri va ser valorada positivament.

La decisió de mantenir la vigència de l'Estatut, amb alguns retocs, va ser molt criticada per la premsa de dretes, altaveus de les posicions conservadores a les Corts. El retorn dels serveis a una Generalitat intervinguda, significava, si més no, la continuïtat de l'Estatut. Es retornava Justícia i Ensenyament, però en relació a aquest servei, sense nomenar la comissió que preveia el decret de 2 de gener de 1935. Això feu que la dreta hi veiés una escaleta per continuar amb el seu combat de retallar l'autonomia de Catalunya.

D'altra banda, el retorn dels serveis comportava crear les conselleries necessàries per gestionar-les i Joan Pich i Pon, va nomenar un consell assessor cercant un equilibri de forces conservadores amb la següent composició: Lluís Duran i Ventosa i Josep Maria Vallès i Pujals, de la Lliga; el metge Pere Huguet i Alfred Sedó, radicals; i Àngel Torrents i Lluís Jover Nunell, d'Acció Popular Catalana.

Tanmateix, la inestabilitat governamental que es vivia va afavorir el creixement dels partits d'extrema dreta. Aquests van aprofitar l'avinentesa per prodigar-se en actes, mítings, conferències i articles de diari.

A Catalunya, els partits més actius, van ser Comuni3n Tradicionalista i Derecha de Cataluña. Malgrat els recels que es tenien les direccions de les respectives formacions, hi havia una certa empatia entre ambd3s partits. Un mateix orador podia

⁴²⁷ *La Vanguardia*, dia 5 d'abril de 1935

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

exposar els seus plantejaments en els locals de Derecha de Cataluña, Renovación Española i Cercles Tradicionalistes indistintament, així com en altres organitzacions emparades per Renovación Española, Bloque Nacional o la Comunità Tradicionalista. A Catalunya veurem desfilat, personatges com el mateix Pedro Sainz Rodríguez (BN), abans esmentat, Víctor Pradera (CT), José María Pemán (IND), Antonio Goicoechea (BN) o José Calvo Sotelo (BN).

A partir de 1935, el periodista Santiago Nadal, vicesecretari del Consell Regional de Derecha de Cataluña, que fins aleshores bàsicament havia escrit articles de política internacional, accentuà el seu matís ultradretà i entrà en el combat polític. La seva adhesió al pensament de Derecha de Cataluña es manifestà en la conferència que va donar als locals de l'Entitat sobre les causes pregones del nacionalisme català que, segons ell, eren alienes a l'existència d'una suposada nació catalana:

El catalanismo no es otra cosa que uno de los varios aspectos que adopta el principio de desintegración, que junto con el de integración, es propio de toda España. Al ser la tendencia integradora exclusiva de Castilla i la desintegradora de Cataluña, es evidente que en más de una ocasión la independencia de nuestra región hubiera tenido efecto. El individualismo es el origen de la tendencia desintegradora, que si bien conduce finalmente al anarquismo, lo hace pasando por etapas intermedias, una de las cuales es en España, el separatismo.

La Revolución se ha servido para su obra de destrucción ya que el nacionalismo catalán no solo tiene origen ideológicamente revolucionario – teoría nacionalista – sino que aun el más conservador se ve obligado a atacar a los organismos del Estado, sino en sí mismo, lo menos por tratarse de Instituciones “forasteras”. La historia nos muestra que cuando el catalanismo se presenta más revolucionario obtiene mayores triunfos y que siempre es el ala revolucionaria del mismo la que suele llevar la supremacía prueba evidente de que el factor revolucionario tiene en tal movimiento una influencia decisiva. Además la destrucción de España, nación católica, es y ha sido siempre uno de los principales objetivos de la Revolución, y nada puede conseguirlo tan plenamente como los separatistas.

Cataluña no es una unidad geográfica y moral, como se pretende, sino que es varia y está armónicamente unida al resto de España. No es cierto que todos los catalanes sean “nacionalistas” particularistas y tal error obedece de una parte a la dejadez de la gente de fuera de Cataluña al emplear indistintamente ambos términos, y por otra parte a la mala fe de los “nacionalistas” que cultiva ex profeso el equívoco que tan bien sirve a sus planes.

El aspecto histórico del catalanismo carece de base. La luchas que los “nacionalistas” como Rovira Virgili y Cambó presentan como pruebas de sus asertos, no son otra cosa que aspectos del combate, general en toda Europa, entre las tendencias feudales y municipales de la Edad Media y los principios de la monarquía absoluta, propios del Renacimiento.

En el siglo XVI, época en, que España realiza su gran misión en el mundo, y en el siglo XVIII, época en que las actuales nacionalidades europeas toman conciencia de sí mismas, Cataluña aprueba fervientemente la política española y está al lado de sus

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

reyes.

Si algúien quiere convencerse de la falsedad del “nacionalismo” particularista catalán, más que acudir a la lectura de obras anticatalanistas o indiferentes, acuda a las obras destinadas a hacer el panegírico del sentimiento separatista, allí se palpa lo deleznable de los fundamentos doctrinales y políticos del catalanismo.⁴²⁸

Derecha de Cataluña, pretenia divulgar a casa nostra, el pensament dels líders de Madrid, Antonio Goicoechea, José Calvo Sotelo, Pedro Sainz Rodríguez, etc. ja que aquí tenien menys difusió. A mida que es van succeint els diversos fets històrics, el grup polític del que formen part, va prenent posicions que ràpidament s'interpreten i es transmeten als militants i simpatitzants catalans.

En aquest sentit, José Bertrán Güell va voler aclarir quina era la interpretació que calia donar al concepte de monarquia liberal que havia defensat el diari *ABC* ja que era el principal òrgan de difusió del pensament monàrquic. En el seu article: «El fin de una querella doctrinal», pretenia deixar ben clar quina era la posició de Derecha de Cataluña en relació a la monarquia liberal, alhora de difondre el contingut d'una conferència de Antonio Goicoechea a l'Acadèmia de Jurisprudència de Madrid, i en el que havia parlat del «Nuevo Estado» que pretenia implantar-se a Espanya.

D'aquesta conferència el diari *ABC* en feu uns grans elogis i –segons José Bertrán Güell- marca «un pronunciado declive de la querella doctrinal que a los monárquicos españoles divide.» L'origen de la querella venia donat, perquè un diari com l'*ABC*, tradicionalment s'havia proclamat representant de la monarquia liberal i parlamentària, i això podia interpretar-se com un desig d'aquest rotatiu de desmarcar-se dels tradicionalistes i de Renovación Española, contraris, precisament, a aquest sistema de govern. Els principis liberals, segons José Bertrán Güell, són els que van portar la revolució de 1931, és a dir, la República, i per tant, cal aclarir a la ciutadania la presumpta querella doctrinal que en podia sorgir d'una mala interpretació que, no era res més que una querella lingüística que s'arrossega des del segle XIX. En aquesta època es contraposava: liberalisme i absolutisme; democràcia i tirania o despotisme, etc. Aquest llenguatge no es corresponia a la realitat política del moment i la confusió portava a una conseqüència fatal. Per una raó senzillíssima:

Porqué “ABC” al proclamarse liberal no pretendía retrotraernos a la situación

⁴²⁸ *Diario de Barcelona*, 17 d'abril de 1935, pàgines 11 i 12

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsinos contra la Segunda República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

anterior, ni nosotros deseábamos una monarquía absoluta, ni un Estado omnipotente, panteísta, despótico, extrañas una y otra a nuestra esencia y tradiciones nacionales.

Y al observarse que el Estado totalitario establece como indiscutibles tres principios fundamentales y es, en lo que a ellos respecta, antiliberal, a saber Religión, Patria y Monarquía, sin que quiera decir esto falta de respeto a los derechos individuales, ha comenzado a deshacerse el equívoco de los unos, y cuando “ABC” dijo no defender el sufragio universal inorgánico, comenzaron a terminar recelos de los otros.

Pero, hay más: un Gobierno basado en esos principios fundamentales, un estado autoritario, una monarquía verdaderamente tal, adquiere por su existencia un poder tan grande, que lógicamente adquiere la autolimitación respetuosa de ideales e intereses individuales y colectivos, porqué su autoridad y prestigio le permiten, sin peligro de ninguna especie, garantizar el normal desarrollo de las actividades internas del país y al hacerlo así adopta su verdadero carácter español, nacional o tradicional, como quiera decirse.

Nuevo Estado, Estado totalitario, Estado tradicional, Monarquía representativa y limitada, todo es lo mismo y quiere decir intransigencia en lo fundamental, en lo nacional, y no despotismo pagano, ni absolutismo francés: ni el reconocimiento de los “derechos individuales” que nacen de nuestro cristiano concepto de la prioridad del alma, supone sufragio universal ni poder ejecutivo a la merced de veleidades o intereses del Parlamento, ni el de los colectivos que surgen de la similitudes de profesiones u objetivos de cualquier clase, dice privilegios sobre lo nacional porqué todos para la mejor obtención de su egoísmo “especial”, necesitan el incremento del egoísmo “general” o nacional.⁴²⁹

José Bertrán Güell fa una interpretació-divulgació de les paraules pronunciades per Antonio Goicoechea sobre el «Nuevo estado» que s'està aproximant al «Estado Novo» d'Oliveira Salazar. Dins d'aquest *nou estat* està defensant un estat autoritari, sense parlament, sense partits. Repudia el sufragi universal. Defensa un poder que emana des de dalt, per la qual cosa es fa necessari la creació d'algun sistema, que relacioni el Poder amb els destinataris d'aquest, amb organismes que puguin copsar les necessitats dels ciutadans i que puguin transmetre-les als centres de govern, que, en definitiva, serien els que adoptarien les mesures que calguessin per satisfer-les.

Per fer-ho viable queden molts punts enlaire. La primera, que aquest sistema no es pot conformar sense una ideologia compartida per la majoria de la població i, aquesta ideologia no es pot estendre sense instruments de participació política. Eliminats els partits, només queda la solució del partit únic com a instrument per convèncer els ciutadans de la bondat del sistema i les corporacions com a organismes imprescindibles per a la captació de les inquietuds de la gent creant una mena de parlament format pels representants de tots els organismes.

⁴²⁹ *Diario de Barcelona*, 6 d'abril de 1935, pàgina 8

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Els partits que formaven el Bloque Nacional pretenien crear un règim estable i definitiu, no un sistema transitori amb voluntat d'evolucionar cap a altres solucions implantades a Europa. En aquell moment, amb aquesta pretensió, només hi havia exemples dels sistemes totalitaris.

Alfons Sala durant el mes d'abril va organitzar a Terrassa dues conferències més, una a càrrec de Víctor Pradera de la Comuni3n Tradicionalista, pel 8 d'abril, i un míting més transcendental pel 28. Els dos actes se celebraren al Teatre Principal de Terrassa. Com a organitzador del míting, Alfons Sala va presentar Víctor Pradera, que va dedicar el seu parlament a atacar a Francesc Camb3, centrant el tema, en la defensa de la unitat d'Espanya basada en una interpretaci3 hist3rica de la tradici3 integrada en un discurs polític. Va acabar el parlament manifestant el desacord amb l'Estatut d'autonomia de Catalunya, ja que segons ell, hauria calgut reclamar els furs antics als que hi tenia dret.⁴³⁰

En el míting del 28 d'abril hi participaren José Calvo Sotelo, com a ponent principal, de Renovaci3n Espa3ola; el diputat Alfredo Serrano Jover, de Renovaci3n Espa3ola; el diputat a Corts de la Comuni3n Tradicionalista, Joaquín Bau Nolla; Santiago Torrent, Fernando Álvarez de la Campa, Darío Rumeu y Freixa, el bar3 de Viver; aquests tres últims de Derecha de Cataluña; el president del Círculo Tradicionalista de Terrassa, Josep Tapioles i el president del Centro Tarrasense, Pere Matalonga. La majoria de les persones que parlaren en aquest darrer míting estaven molt vinculades a José Calvo Sotelo, formant part la majoria, del Bloque Nacional. Antonio Goicoechea, President Regional de Derecha de Cataluña, hi era absent.

El primer a obrir foc fou Santiago Torrent qui va parlar en nom de Derecha de Cataluña glosant amb gran eloquència, el lema «Fe, Patria, Monarquía».⁴³¹ Seguidament va retreure a la Lliga el fet que malgrat haver obtingut al 1931 el vot dels catòlics i monàrquics no feu res per defensar-los. El seguí Alfredo Serrano Jover qui va parlar en nom de Renovaci3n Espa3ola fent un gran elogi a l'Exèrcit per haver pogut reprimir la

⁴³⁰ *Diario de Barcelona*, 9 d'abril, pàgines 10, 11 i 12. Víctor Pradera era vocal del Tribunal de Garanties Constitucionals i un membre destacat de la Comuni3n Tradicionalista.

⁴³¹ *La Vanguardia*, 30 abril de 1935, pàg. 7

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

revolta d'octubre afirmant que «el problema político español no es parlamentario, sino de restauración de los valores morales, desquiciados desde la proclamación de la República.»⁴³²

En aquest acte, Joaquín Bau Nolla proclamant-se diputat tradicionalista va dir: «El Bloque Nacional avanza y se teme. Se intenta desunirlo y aquí en Cataluña se hacen trabajos para ello; pero anuncio que estoy dispuesto a pasar por encima de los que lo intenten...».⁴³³ Es referia als tradicionalistes catalans que, una part d'ells eren contraris a integrar-se al Bloque.

Però el personatge principal del ventall de noms que hem esmentat, era, sens dubte, José Calvo Sotelo, que tot seguit va prendre la paraula amb el tema: «El Estado nuevo y la autonomía de Cataluña», conferència de la que n'hem extret els següents paràgrafs: «El Estado parlamentario y liberal, que en su tiempo hizo cosas realmente de provecho, ha pasado a la historia [...] el nuevo Estado requiere eficacia, continuidad y autoridad, cualidades que en términos generales carece el régimen democrático y parlamentario, a base del sufragio inorgánico». Després passa a fer una crítica de les que foren les Corts Constituents: «al articular una Constitución archiparlamentaria con el Parlamento como poder supremo, incluso por encima del Presidente de la República, a lo menos teóricamente. La nueva constitución no ha encajado en España, por qué no recoge la tradición y el espíritu hispánico. La República ha agravado considerablemente los problemas que dejó la Monarquía, y además ha creado otros problemas, debido a la mecánica parlamentaria. [...] las fuerzas de derecha que han acatado el régimen piden la reforma de los artículos de la constitución que hacen referencia al laicismo, a la constitución de la familia, y a la organización socializante de la economía. Por lo demás les parecen eficaces los organismos de gobierno de la actual Constitución. A nosotros no nos basta con la revisión dogmática de la Constitución, sino que queremos también la revisión orgánica [...] bien están los principios de Patria, Religión, Familia, Propiedad y Orden. Pero no bastan. Hemos de saber con qué tipo de Estado será posible implantarlos y conservarlos frente a los principios disolventes del marxismo y del separatismo, que son los tumores cancerosos que necesariamente ha de extirpar España si quiere subsistir [...] yo con un separatista no acepto la convivencia moral, ni tan solo la física. Lo

⁴³² *La Vanguardia*, 30 abril de 1935, pàg. 7

⁴³³ *El Noticiero Universal*, 29 d'abril de 1935

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

mismo digo del socialismo. Porque no puede haber contacto con aquellos que quieren destruir la Patria, la Religión, la Familia y la Propiedad».

En tocar el tema de Catalunya, manifesta que ell no era partidari de dissoldre la Mancomunitat, si bé acceptaria una autonomia administrativa, «Autonomía administrativa, social, espiritual, sí; autonomía política, nunca».

És absolutament contrari al federalisme: «La Autonomía de Cataluña podía ser viable antes del 6 de octubre; ahora no. Se ha demostrado que el Estatuto no era el inicio de la Autonomía, sino el camino que conducía a la meta del separatismo, a la independencia de Cataluña. Por eso digo: ¿Autonomía? No, nunca».⁴³⁴

Es va afegir a la crítica contra Francesc Cambó i la Lliga, no dubtant del camí que haurien seguit si hagués triomfat el moviment «separatista» del sis d'octubre.

Les paraules de Joaquín Bau Nolla van ser fortament reprovades pel pretendent carlista Alfonso Carlos i van marcar l'inici del trencament dels carlins amb el Bloque.

.../...

Derecha de Cataluña, contribuïa amb altres formacions ultradretanes a crear un estat d'opinió que acabaria donant suport a la insurrecció militar del 18 de juliol, emprant plegats una estètica feixista, homologable, -amb els matisos convenients-, als règims implantats a Portugal, Alemanya i Itàlia.

Els fets d'octubre van obrir un debat amb tal virulència, que va arribar a posar en evidència la feblesa del bloc governamental. Mentre el Partido Republicano Radical es mantenia ferm a uns principis que havien inspirat el règim, els altres partits de la coalició, reclamaven fer unes reformes que els haurien tergiversat.

A la Generalitat se li van retornar serveis, més per l'acompliment d'uns requisits legals, que pel convenciment dels membres del Govern. La insurrecció catalana va ser presentada com una insurrecció separatista i la revolta d'Astúries, com una revolució socialista, encara que cal apuntar, que tenint en compte la visió estrictament obrerista de Francisco Largo Caballero i el control que exercia sobre un sector del P.S.O.E., el seu discurs, podia esverar l'electorat conservador.

Durant tot l'any 1935 es va completar el que s'ha anomenat el bienni negre. Hi

⁴³⁴ *La Vanguardia*, 30 d'abril de 1935

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

van haver dos governs presidits per Alejandro Lerroux, dos presidits per Joaquín Chapaprieta i dos per Manuel Portela Valladares, el darrer d'aquest, en acabar l'any.

La incorporació de la C.E.D.A. al govern de la República presidit pels radicals, el 4 d'octubre de 1934, iniciava una estreta col·laboració entre els dos partits més forts de l'arc parlamentari, al que s'hi afegien el Partido Agrario Español i el Partido Liberal-demócrata. Tots quatre formaven el que es va anomenar el bloc governamental, amb majoria absoluta, però sense una direcció política sòlida, contestada, gairebé des del primer moment, per Renovación Española, que volia un govern de las «derechas auténticas», és a dir, sense la participació del partit radical, que, junt amb la C.E.D.A. i la resta de partits de la coalició, pretenien mantenir la legalitat constituïda, esmenant aspectes de la Constitució que feien referència a la religió, desenvolupant, amb una visió conservadora, la llei de Bases de la Reforma Agrària i, malgrat que molts membres del Govern, a les Corts constituents havien votat contra l'Estatut, només es van atrevir a treure-li a la Generalitat, l'ordre públic. Tanmateix, el Partit Republicà Radical, que presidia el Govern, no va qüestionar la defensa dels interessos conservadors proposats per part de la C.E.D.A. Durant aquest període es va intentar normalitzar les relacions Església-Estat. El cardenal Francesc Vidal i Barraquer va proposar el que ell anomenava *modus vivendi*, que consistia en deixar en suspens els decrets que limitaven les normals actuacions de l'Església dins de l'Estat espanyol.

Per dur a terme les correccions constitucionals que hem esmentat, calia filar molt prim per no ultrapassar el marc legal. Es van anar fent retocs, però no es va poder tirar endavant cap dels projectes esmentats. En qualsevol cas, la C.E.D.A., tenia la pretensió de comandar la direcció del país, ja que era el partit més votat, però trobaria en el President de la República, el seu principal adversari. Niceto Alcalá Zamora va vetar sistemàticament que José María Gil Robles, presidís qualsevol govern de la República, contribuint a la inestabilitat política, sobretot, quan el partit radical va començar a afeblir-se pels escàndols de corrupció.

Derecha de Cataluña, aprofitant la inestabilitat governamental, va incrementar la seva propaganda insistint en el missatge que calia la reinstauració de la monarquia, amb comandament regi, corporatiu, amb sufragi orgànic, sense partits i antiparlamentària. José Bertrán Güell va fer una exposició teòrica del concepte de monarquia que volien implantar. D'antuvi calia descartar aquelles persones que havien col·laborat amb la

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Monarquia pseudoliberal creada el 1876: Álvaro de Figueroa y Torres, comte de Romanones; Gabriel Maura, duc de Maura; Francesc Cambó o Melquíades Álvarez. És a dir, va refusar la monarquia canovista, encara que considerava que, s'hi troben dosificats els principis jeràrquics, catòlics i monàrquics, i els liberals, democràtics i revolucionaris. Tanmateix, considera que l'experiència va ser massa dura i, en definitiva, no va cobrir les expectatives que necessitava el poble espanyol.

La solució—segons José Bertrán Güell— no passava per instaurar una «República coronada», que refusava, sinó que calia fer uns passos previs que consistien en establir un estat predinàstic, jeràrquic i corporatiu, per tal de tenir més endavant, la possibilitat d'instaurar una monarquia completa i total, és a dir, dinàstica. «La Monarquía es mando de uno en su etimología, pero históricamente, es decir prácticamente, es antielección. Esto es complemento necesario de aquello.»

Completant la seva teorització manifesta que la monarquia ha de ser un «Esfuerzo antidemocrático, mando único, dictadura, sí: pero permanente, duradera y continua, sin nuevos problemas electivos, sin engranajes de fallo seguros. Antielección, sí, pero para siempre. Monarquía, de acuerdo; pero huyendo de reyes naturales, porque todos podrían y querrían serlo. Monarquía dinástica, porque a la revolución se la vence totalmente; o si no, la victoria de hoy será, sin duda, la derrota mañana.»⁴³⁵

No cal dir que defensa una monarquia dictatorial amb voluntat de continuïtat històrica. La monarquia dinàstica només pot interpretar-se com la restauració al Tron, de l'exrei Alfonso XIII mentre visqués. Una solució basada en el príncep Juan o l'infant Alfonso-Carlos, representaria una instauració. Llevat d'aquest aspecte, està proposant un règim inexistent a Europa, ja que a l'Alemanya de Hitler, hi havia un *führer* sense rei i a la de Mussolini un *duce* amb un rei escassament representatiu. I, en tots dos casos hi havia un partit que els sostenia. José Bertrán Güell proposa un rei-dictador i se suposava que al cas espanyol, el Bloque Nacional, hauria estat el partit del nou estat, ja que en general, s'aproximaven a *l'Estado novo* de Portugal, que tenia el suport del partit *União Nacional*.

Certament, cap de les persones que cita estava capacitada per restaurar la Monarquia ja que tots ells: Álvaro Figueroa y Torres, comte de Romanones, Gabriel

⁴³⁵ «Formas incompletas y perfectas», José Bertrán Güell, *Diario de Barcelona*, 3 de maig de 1935, pàgina 6

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Maura, duc de Maura, Francesc Cambó o Melquíades Álvarez, a part de la manca de suport electoral, s'haurien apartat del sistema polític que proposa.

Els partits integrats al Bloque Nacional tenien un objectiu clar, però per atènyer-lo, calia crear un corrent d'opinió sòlid que els donés suport. Per això es prodigaren en mítings, conferències i articles a la premsa addicta. Consideraven que mantenir-se dins de la legalitat constitucional era conviure amb la revolució i, per tant, calia combatre-la, encara que el govern fos conservador. José Bertrán Güell a l'article «Legislación azañista», ens apunta que cal trencar amb les lleis aprovades durant el bienni reformista, que les estava mantenint el Govern radical-cedista. Calia combatre l'obra revolucionària i anàrquica amb una força nascuda d'una ideologia totalment antirevolucionària que la polvoritzi.⁴³⁶ «No puede extrañarnos esta “continuidad” y “permanencia” de la obra azañista-republicana, porque es ley de todas las democracias la de que las izquierdas voten las disposiciones extremas, y las Derechas, indecisas, las consolidan, aplican y ejecutan con todo su rigor. ¿Conservadores? Evidente, pero de la obra revolucionaria y anárquica, que solo una fuerza potente nacida de una ideología totalmente antirrevolucionaria pueda pulverizar».⁴³⁷ Mentre feien aquestes afirmacions s'encarregaven de finançar la Unión Militar Española per promoure la insurrecció contra la República, malgrat que el mes de març, havien rebut la negativa de Benito Mussolini, d'enviar-los-hi les armes que els havia promès.⁴³⁸ José Bertrán Güell era l'encarregat de finançar l'organització militar secreta catalana.

Durant el mes d'abril, amb les Corts suspeses, es va negociar la formació d'un govern estable. L'ambició de José María Gil Robles era presidir-lo, però un cop vetada aquesta possibilitat, la seva segona opció era accedir al Govern amb la cartera del ministeri de la Guerra, opció, acceptada a contracor pel Cap d'Estat. Finalment el dia 7 de maig s'anunciava el nou Govern presidit per Alejandro Lerroux i el mateix dia 8 es presentava a les Corts.⁴³⁹ Era l'inici del Govern Lerroux-Gil Robles, el més llarg del

⁴³⁶ *Diario de Barcelona*, 7 de juny de 1935.

⁴³⁷ *Diario de Barcelona*, 7 de juny de 1935.

⁴³⁸ Ismael Saz Campos, *De la conspiración a la intervención. Mussolini y el Alzamiento nacional*, Cuadernos de Trabajo de la Escuela de Historia y Arqueología en Roma nº 15, 1981, pàg. 273.

⁴³⁹ Era format per cinc membres del partit radical cinc representants de la C.E.D.A., dos agraris (Antonio Royo Villanova i Nicasio Velayos) i un liberal-demòcrata, és a dir pels quatre partits que formaven el bloc governamental. Entre els cinc radicals cal comptar-hi Manuel Portela Valladares i Joaquín

bienni negre.⁴⁴⁰

El comentari d'Antonio Goicoechea va ser: «La solución de la última crisis tiene que ser interpretada, y lógicamente lo será, como la rotura, por nuestra parte, del último de los ya débiles lazos que unían entre sí a los grupos políticos que juntos combatieron y triunfaron el 19 de noviembre [...] Ofrecimos nuestra confianza al gabinete Samper en los momentos en los que creíamos que el Gabinete Samper la utilizaría para luchar contra el separatismo catalán; le retiramos la confianza en el instante en que advertimos que el gobierno Samper no quería utilizarla para luchar sino para pactar con ese separatismo. [...] Nosotros no podemos combatir a ese Gobierno por lo que tiene de acentuadamente derechista, pero no podemos ofrecerle nuestro apoyo por lo que tiene de republicano».⁴⁴¹ És a dir, de cap manera, res que signifiqués la continuïtat republicana obtindria el suport del Bloque Nacional. Pocs mesos després, Antonio Goicoechea canvià d'opinió i treballarà per reconstruir els llaços amb la C.E.D.A. i el bloc governamental, prescindint, això sí, del Partido Republicano Radical.

El Bloque Nacional tenia la fixació de suspendre l'Estatut, ja que era un punt on s'hi podien trobar diverses forces parlamentàries. El 30 de maig una sèrie de diputats van presentar una carta dirigida a la Cambra perquè es regulessin, és a dir se suprimissin: els serveis d'Ordre Públic, Justícia i Ensenyament a la Generalitat. Els signants de la carta eren: Jesús Comín, (CT) José María Lamamié de Clairac (CT), Javier Ramírez (CT), Tomás Domínguez de Arévalo, comte de Rodezno (CT); José María Albiñana (PNE), Andrés Amado (RE), Fernando Suárez de Tangil, comte de Vallengano (RE); Santiago Fuentes Pila (RE), Ramiro de Maeztu (RE), José Calvo Sotelo (RE), Javier Martínez de Moretín (CT), Casimiro Sangenis (CT), Ramón de Carranza (RE), Francisco Moreno Herrera (Monàrquic Ind.), Miguel Miranda (CT), Manuel Sierra Pomares, diputat de la C.E.D.A. que s'havia afiliat al Bloque Nacional.⁴⁴²

Jesús Comín, qui va dirigir la petició, en un parlament a la Cambra, va reclamar que l'Ordre Públic, transferit a la Generalitat fos recuperat definitivament per l'Estat,

Chaparieta que, de fet eren independents. José María Gil Robles entrava com a ministre de la Guerra.

⁴⁴⁰ *La Vanguardia*, 7 de maig de 1935, pàgina 27

⁴⁴¹ *Diario de Sesiones de Cortes*, 8 de maig de 1935

⁴⁴² Eugenio Vegas Latapie, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Editorial Planeta, 1983, pàg. 295.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

com també Justícia, però considerava que cap d'aquestes transferències tenia la importància ni la gravetat de l'ensenyament que de cap manera s'havia de retornar a la Generalitat.⁴⁴³

El ministre de Governació, els va contestar que sobre l'Ordre Públic no ho tenia prou clar. Però: «en cuestión de justicia, creo que la fórmula para salvar las aspiraciones legítimas de Cataluña en esta materia es que el Derecho propio catalán sea interpretado y aplicado por quienes tienen la misma autoridad para hacerlo. Hay un Derecho foral, existe una legislación especial, una modalidad de Derecho. ¿Cómo se va encomendar a quienes no tengan una competencia especial también para aplicar la ley que reúne tales condiciones de especialidad?» I, en relació a l'ensenyament: «Sin Museos, sin lengua apenas, con la cultura originaria oscurecida, velada por el tiempo, sin instrumentos apenas de trabajo, ha bastado un lapso, apenas de veinticinco años para que Cataluña crease cuanto le faltaba y tuviese un arte y literatura en ese tesoro inagotable de las humanidades, un cuadro de sorprendente grandeza. Sin acudir a más que encontrar en la conciencia colectiva los grandes resortes que son honra de los pueblos. A mí me produce asombro cuando vuelvo la vista atrás contemplar lo que Cataluña, un pueblo de población y territorio reducidos, ha logrado en los últimos tiempos. Y bien. ¿Todo esto se va a matar? ¿Es posible que esto se hunda y desaparezca? ¿Es que hay alguien que quiera que no siga adelante? ¿No debemos más bien tomar este florecimiento espiritual como ejemplo y sentar ante él elevada y fervorosa emulación? [...] Cuando un pueblo llega a tener la conciencia de lo que ha hecho –y este es el caso de Cataluña- no basta decirle “para”. Este es un error, una incomprensión, un daño enorme, y yo, recordando aquel llamamiento de la responsabilidad del instante, digo que eso no se puede hacer en Cataluña».⁴⁴⁴ Després d'aquest parlament de Manuel Portela Valladares, Jesús Comín va retirar de la discussió parlamentària la carta que havia lliurat a la Cambra.

Fins a la constitució del Bloque Nacional, Renovación Española va tutelar econòmicament Falange Española. Derecha de Cataluña era l'encarregada de fer arribar els cabals que els pertocava a l'U.M.E. catalana.

⁴⁴³ *Diario de Sesiones de Cortes*, 30 de maig de 1935

⁴⁴⁴ *Diario de Sesiones de Cortes*, 30 de maig de 1935

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Derecha de Cataluña insistia en exposar quina seria la seva política social en cas de canvi de règim ja que per convertir-se en un partit de masses calia incorporar-hi la classe obrera. El doctor Guillermo de Benevent va donar una conferència en el Centro Popular de Derechas del districte II sobre «El paro obrero en el momento actual». El president n'era Mario Ferrer y Garreta a qui l'acompanyaven els directius de Derecha de Cataluña, Evaristo Fabiani i Jorge Girona. De fet, Benevent més que parlar de l'atur, es va centrar a criticar la maçoneria, que considerava que era la causa de tots els mals que arrossegava Espanya: la pèrdua de Gibraltar el 1728, la guerra de la Independència, i després la pèrdua de l'Imperi colonial. Va passar després a fer una defensa de la dictadura de Primo de Rivera i quan va entrar en el tema central de la conferència, va apel·lar la gran tasca que havien desenvolupat José Clavo Sotelo i Rafael Benjumea y Burín, comte de Guadalhorce, durant la Dictadura, manifestant que calia continuar amb la política que van seguir aquests Senyors per frenar l'atur. En fer aquestes manifestacions, no va tenir en compte ni la crisi mundial ni el dèficit pressupostari de l'Estat. Ho atribueix tot al canvi de règim i la solució la troba en l'abolició dels sindicats únics, clandestins i organitzacions obreres de caràcter revolucionari. Cal tornar a l'organització dels antics gremis – va dir – que van donar en els temps medievals un timbre de glòria a Catalunya. Va demanar la sindicació forçosa, pensant que amb els diners de les cotitzacions es crearia un Banc obrer que serviria per atendre les aspiracions dels treballadors.⁴⁴⁵

L'atac als jueus i als maçons va ser una constant de l'ultradreta. En referència als jueus i, en el cas d'Espanya, és més sorprenent, ja que la colònia jueva era molt minsa. El cas dels maçons era diferent, ja que tradicionalment s'havien implantat en molts ambients de la societat espanyola, bàsicament d'esquerres i havien combatut l'*establishment* de la Monarquia. Tots els règims totalitaris els van perseguir ja que representaven una mena de contrapoder, una oposició a l'ombra, difícil de combatre i, a més a més, no cal dir que dins del Govern de la República i de la Generalitat hi havia membres que pertanyien a aquesta organització.

L'1 de juliol es clausurava a Madrid una reunió dels representants provincials de les Juventudes de Renovación Española amb la participació dels membres del partit, Antonio Goicoechea, Galo Ponte i Fernando Suárez de Tangil, comte de Vallengano. En

⁴⁴⁵ *Diario de Barcelona*, 12 de maig de 1935, pàgines 12 i 13

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

el seu discurs de cloenda, Antonio Goicoechea insisteix, un cop més, en la unió de les dretes que, en aquells moments no s'albirava, ja que la desunió era una tàctica perniciosa que ells, intentaven evitar. Insisteix en la irreductibilitat de Renovación Española: «Somos monárquicos no solo por adoptar una posición caballerosa respecto a un rey desterrado, sino porque consideramos que la Monarquía es absolutamente precisa para salvar a España».

Subtilment ataca Acción Popular citant unes frases que havien que havien publicat al diari *El Debate* abans d'instaurar-se la República on plantejava el dilema que tenia Espanya entre Monarquia o anarquia.

Referent a la qüestió religiosa, va manifestar que el partit servia a l'Església però no es servia d'ella: «Nuestro partido no se presta a comedias como la que representa el pretender concertar un concordato con la Santa Sede, estando subsistente el artículo 26 de la Constitución».

Per resoldre la qüestió social demanava que calia que triomfés la caritat cristiana, acceptant totes les reivindicacions, però amb el sostre de la conveniència nacional i desterrant la lluita de classes.

Va criticar que en el programa de revisió constitucional no s'hagués inclòs els colors de la bandera⁴⁴⁶ i va aprofitar el seu discurs per atacar la maçoneria, considerant necessari depurar l'Exèrcit d'elements d'aquesta societat.⁴⁴⁷

Uns dies després, José Bertrán Güell escriuria sobre l'imperialisme espanyol que, segons ell, s'havia ja endegat i Catalunya no en podia restar al marge: «El nuevo imperialismo español está ya en marcha: ha tomado confianza de sus posibilidades y triunfará. ¿Qué va hacer Cataluña? ¿Poner chinitas en su marcha? Inútil y perjudicial para todos. ¿Llorar la fingida opresión? Los Hombres han nacido para algo más que protestar y llorar, y es para hacer. Hagamos labor constructiva, olvidemos la crítica destructora laboremos por Cataluña, haciendo a España grande, respetada y también

⁴⁴⁶ A principis de juliol de 1935, els socis de coalició van arribar a acords per reformar la Constitució i el 5 Lerroix va presentar a les Corts un avantprojecte governamental que no va arribar a ser discutit. Consultar Julio Gil Pecharromán, *La Segunda República española*, Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 1995, pàg. 233

⁴⁴⁷ «Al terminar el acto, los jóvenes saludaron a la romana una bandera bicolor que desfiló en el corto espacio que mediaba entre el salón de sesiones y otra dependencia del Círculo, y de la misma forma saludaron al señor Goicoechea que fue muy aplaudido». *Diario de Barcelona*, 2 de juliol de 1935, pàgina 43

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

temida».⁴⁴⁸

En el Districte Vè es va inaugurar amb una conferència, un nou local de Renovación Española. El local va ser beneït pel pare González fent notar que el partit és un partit confessional. A l'estrada presidencial s'hi van asseure el seu president, Santiago Roca Sarmiento, Javier de Ros y de Dalmasas, president de Derecha de Cataluña, José Bertrán Güell, secretari general, Ignacio de Puig, Jorge Girona, Enrique de Sarriera, Carlos López Manduley, del Partido Nacionalista Español i Maria Josefa Canals, presidenta del Comitè Femení del Cercle. La conferència va anar a càrrec del secretari general, José Bertrán Güell. En destacarem les paraules que fan referència a la monarquia, ja que forma part del cos ideològic que defensa Derecha de Cataluña i ens ajuda a completar el model que defensa el partit i que venim exposant en paràgrafs anteriors: «La Monarquía ha de tener como característica la de ser: Primero, integradora o totalitaria; segundo, jerárquica; tercero, corporativa, y cuarto antiliberal. Lo primero para ser consecuente y totalmente antirrevolucionaria, lo segundo porqué ante la desigualdad humana la igualdad es una injusticia, y también porqué jerarquía quiere decir plena autoridad y total responsabilidad. Lo tercero exige la superación de las luchas de clase, eliminando dictaduras del capital o de la pistola; y lo cuarto supone atacar la obra revolucionaria, no en sus efectos sino en sus causas». Acabant el seu parlament: «En Cataluña solo existen dos partidos de ideal concreto y definido: “Renovación Española” y los separatistas descarados. De la “CEDA”, de los radicales, de los agrarios y demás partidos semejantes, son confusionistas y ambiguos y no hablemos del accidentalismo de algunos de ellos, sistema fracasado, cuya representación ostentan los señores Cambó y Melquíades Álvarez».⁴⁴⁹ Sorprèn que en aquesta conferència s'oblidi de la Comunió Tradicionalista.

Amb motiu de la boda del príncep Juan de Borbón y Battenberg que s'havia de casar el dia del Pilar, 12 d'octubre de 1935, Derecha de Cataluña i el *Diario de Barcelona* organitzaren el «únic viaje oficialmente patrocinado». Calia demostrar l'adhesió de la «regió catalana» a la Monarquia.⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ «Buenos catalanes», José Bertrán Güell, *Diario de Barcelona*, 5 de juliol de 1935

⁴⁴⁹ *Diario de Barcelona*, 9 de juliol de 1935, pàgines 5 i 6

⁴⁵⁰ *Diario de Barcelona*, 30 d'agost de 1935, pàgina 7

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Ja hem parlat que la revisió constitucional formava part del programa de govern de les dretes i de la dificultat d'assolir-la, però va ser a mitjans de l'any 1935, quan es va començar a parlar amb més força d'aquesta qüestió.

Per tal de comparar els plantejaments de Derecha de Cataluña amb els d'Acció Popular Catalana, referent a l'autonomia de Catalunya veiem que va dir José Cirera Voltà a Madrid el 9 d'agost de 1935. D'antuvi, declararia que ells eren partidaris d'una autonomia administrativa però considerant Catalunya com una regió més d'Espanya. La revisió de l'Estatut havia de contemplar: «El orden público debe radicar únicamente y exclusivamente, en el Poder central. Del mismo modo la administración de justicia, con un sentido de absoluta independencia. En cuanto a la Enseñanza, el Estado debe crear los Centros necesarios, si bien la Generalidad podrá también crear los suyos, pero estarán bajo la inspección del Estado, para que en ningún centro de Cataluña se pueda enseñar nada «ni contra Dios ni contra España», asimismo deben ser mermadas las funciones del Parlamento catalán». A més a més, pretenien que la reforma electoral inclogués d'alguna manera, restriccions per tal que els encausats pels fets d'octubre no és poguessin presentar a les eleccions.⁴⁵¹ Els dos primers punts coincideixen amb la Carta que els diputats adscrits al Bloque Nacional, havien presentat a Corts, precisament per retornar a l'Estat els serveis esmentats i el tercer, s'hi aproxima molt.

La C.E.D.A. va preveure que la reforma constitucional s'iniciaria el 9 de novembre de 1935. Els articles que pretenien esmenar eren el tercer i quart, i l'article 26.⁴⁵²

Tanmateix, abans calia arranjar la política econòmica i financera, per sortir de la depressió on estaven immersos tant els Estats Units com Europa i, a més a més, calia aprovar la llei electoral per tal que les Corts representessin la diversitat social del país.⁴⁵³

Però durant el mes de setembre va aparèixer l'escàndol de l'*estraperlo*, compromentent els principals dirigents del Partido Radical i desestabilitzant el govern de coalició.

⁴⁵¹ *La Vanguardia*, 8 d'agost de 1935

⁴⁵² *La Vanguardia*, 5 de novembre de 1935

⁴⁵³ «La revisión constitucional», Mariano Marfil, *Diario de Barcelona*, 15 de setembre de 1935, pàgines 3 i 4.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Daniel Strauss,⁴⁵⁴ mitjançant suborns, havia rebut l'autorització d'implantar un sistema de ruleta que s'apartava dels sistemes convencionals. En veure que era un sistema fraudulent, es va prohibir i Daniel Strauss va recórrer al President de la República, fent aflorar un escàndol que va portar a la dimissió del Cap de Govern i a la descomposició del partit radical.

Abans, però havien dimitit Antonio Royo Villanova (18 de setembre), ministre de Marina, pel fet que es traspasessin les carreteres a la Generalitat, conservant l'Estat, la propietat dels ports de Barcelona i Tarragona. Malgrat ser ministre de Marina, Antonio Royo Villanova, es va mantenir sempre contrari a qualsevol concessió a Catalunya, mentre que Manuel Portela Valladares, era favorable a acomplir els traspasos previstos per la llei. També dimití Nicasio Velayos⁴⁵⁵ per pressionar políticament al Cap de Govern.⁴⁵⁶

Finalment, Alejandro Lerroux es va veure obligat a dimitir, substituint-lo Joaquín Chapaprieta, independent, qui el 25 de setembre de 1935, formava govern amb Alejandro Lerroux com a ministre d'Estat i amb la continuïtat de José María Gil Robles com a ministre de la Guerra.⁴⁵⁷

Joaquín Chapaprieta compartia la presidència del Consell de Ministres, amb la cartera d'Hisenda, ja que com a ministre no havia pogut atènyer els objectius que s'havia marcat i volia completar la seva feina. Necessitava, però, els suport dels quatre partits que formaven el bloc governamental. Tenia en contra, el problema de la corrupció, del que no en podia preveure el seu abast. Lògicament, va ser un govern efímer i, el 28 d'octubre se'n formava un altre, també presidit per ell mateix, però aquest cop sense Alejandro Lerroux. Es va assegurar la continuïtat de José María Gil Robles com a ministre de la Guerra amb dos cedistes més, tres radicals, un agrari, José Martínez de Velasco; i Pere Rahola, de la Lliga, com a ministre de Marina. El President del Consell continuava mantenint la cartera d'Hisenda, ja que les reformes econòmiques que proposava, eren gairebé l'única raó per romandre al Govern.

Aquest canvi va afectar també a la política catalana. Joan Pich i Pon va haver de

⁴⁵⁴ La paraula estraperlo ve de la unió dels noms dels inventors d'una mena de ruleta en la que no hi intervenia l'atzar (Strauss+Perl = straperl).

⁴⁵⁵ Ambdós eren del Partido Agrario Español.

⁴⁵⁶ Alejandro Lerroux no hi tenia cap responsabilitat, o almenys no es va poder demostrar.

⁴⁵⁷ *La Vanguardia*, 26 de setembre de 1935

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

dimitir per estar compromès en el cas estraperlo i va ser substituït per Ignacio Villalonga Villalba,⁴⁵⁸ aleshores de la C.E.D.A., qui va mantenir la mateixa composició política. El nomenament del nou Governador General interí de Catalunya, es va publicar el 21 de novembre de 1935 a la *Gaceta de Madrid* i va prendre possessió del càrrec el 26 del mateix mes.⁴⁵⁹

Degut a aquest nomenament, Derecha de Cataluña va fer arribar a través de la premsa la seva protesta, ja que els semblava absurd que el càrrec de Governador General, recaigués en una persona que havia votat contra la llei del 2 de gener de suspensió de l'Estatut, a la qual devia ara, la seva autoritat.⁴⁶⁰

Ignasi Villalonga a més de Governador General acumulava Justícia, amb un govern format per: Lluís Duran i Ventosa (Cultura) i Josep Maria Vallès i Pujals (Obres Públiques), de la Lliga; el Partit Republicà Radical era representat per Alfred Sedó (Hisenda) i Ramon Barbat (Sanitat i Assistència Social); Acció Popular Catalana continuava mantenint la seva presència amb Àngel Torrents (Treball) i Lluís Jover Nunell (Governació). Es a dir, Acció Popular Catalana sense haver-se presentat a cap elecció rebia el premi d'haver estat un dels actors principals que havien provocat la rebel·lió catalana del 6 d'octubre.⁴⁶¹

El tema de la Constitució va ser permanent durant tot el període republicà, d'antuvi per elaborar-la, i quan va estar elaborada i aprovada, per modificar-la. Era una Constitució promulgada en uns moments d'eufòria republicana que no responia a les necessitats de tota la societat espanyola. Durant els seu rodatge, se'n van veure els defectes però, ja hem vist que calia un ampli consens per retocar-la. La crítica constitucional procedia de totes les bandes, àdhuc de l'esquerra. Però realment condicionava més els interessos de les formacions conservadores i per aquesta raó Derecha de Cataluña pretenia demostrar a l'opinió pública, no ja la necessitat d'esmenar-la, sinó de derogar-la i substituir-la. Santiago Torrent per alertar als ciutadans de la inconveniència d'aquella constitució va manifestar: «Si España vivió una

⁴⁵⁸ *La Vanguardia*, 29 d'octubre de 1935

⁴⁵⁹ *La Vanguardia*, 21 de novembre de 1935, pàgina 21

⁴⁶⁰ *Diario de Barcelona*, 1 de desembre de 1935

⁴⁶¹ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, Segona edició Barcelona, Edicions 62, 1973, pàg. 257

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

constitución liberal, aunque monárquica y aquel régimen liberal y parlamentario no sirvió para conseguir el bienestar de la nación, es incuestionable que el remedio no puede encontrarse en otra constitución liberal republicana, porque lo que dañó al país no fue la monarquía, sino el liberalismo con sus ejes de rotación, que son los partidos políticos [...] Se argüirá que con “este” sistema el pueblo puede manifestarse “libremente” y que con el “otro”, no se le deja opinar. ¡Pero el pueblo (entendiendo – como los demócratas – por tal, al votante) no opina! ¡Si no piensa!” el sufragio universal decía el duque de Broglie, carece de sentido de la vista. No tiene más que el tacto». ⁴⁶²

Davant la gran dificultat d’una reforma possible, per mitjans democràtics, els partits que giraven a l’entorn del Bloque Nacional, sempre adoptaven posicions radicals.

Per tal d’intensificar la tasca d’organització i propaganda, Derecha de Catalunya va constituir la Junta de Barcelona que hauria d’encarregar-se de la bona marxa dels districtes ja constituïts, de la relació amb les entitats adherides i de la creació i organització de nous centres, així com, de tot allò que fes referència a l’organització local del partit. El comitè el presidia Alfons Sala, que s’involucrava ja en l’acció política del partit, auxiliat per dos secretaris permanents i per sis presidents dels centres de la ciutat.

També es va constituir la Junta de Barcelona-circumscripció, quedant designats els Comitès d’organització que havien d’establir Derecha de Catalunya a les capçaleres del partit on encara no estava constituïda. Formen aquesta Junta: Salvador Palau Rabassó; Pablo Miracle, Balcells Vivó, Emilio Juncadella, Roig Perelló, Miguel Martí Cabrer i Balcells Cerch. Es va també constituir una secció d’organització electoral que actuaria amb caràcter permanent i que s’ocuparia de tot el que feia referència al carnet electoral donant tota classe de facilitats als socis i simpatitzants. ⁴⁶³

Tenint en compte que Alfons Sala era calvosotelista, aquesta ampliació dels organismes del partit, cal interpretar-la dins dels canvis que s’havien produït a Renovación Española en crear-se el Bloque Nacional. Fins al 1935, Alfons Sala s’havia

⁴⁶² «Siete millones de votos a Napoleón», Santiago Torent, *Diario de Barcelona*, 25 de setembre de 1935, pàg. 5.

⁴⁶³ *Diario de Barcelona*, 29 de setembre de 1935

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

mantingut al marge de la política. No havia participat ni en la creació de Peña Blanca ni en el de Derecha de Cataluña.

En aquell moment el partit disposava dels següents centres que els permetien d'estendre la seva influència arreu de la ciutat:

Oficines centrals de Derecha de Cataluña: Via Laietana, 57, pral.

Entitats filials:

Centro Popular de Derechas: (districte II) Ronda de Sant Pau, 27

Renovación Española: (districte V) Carrer de Pelayo, 52, 2on 2^a

Centro Cultural Obrero de Sans: (districte VII) Jocs Florals 22, torre.

Derecha de Cataluña (districte VIII) Sèneca, 15, torre (Gràcia)

Renovación Ciudadana: (districte IX) Lepant, 274, baixos.

Tots aquests centres s'encarregarien de facilitar el carnet electoral, necessari per poder votar, d'acord amb les disposicions dictades pel conseller de Governació.⁴⁶⁴

A les acaballes de 1935 es copsava en els ambients polítics una gran inestabilitat. Els sistemes de corrupció van desgastar el partit radical i indirectament, el Govern.

Derecha de Cataluña, va aprofitar l'avinentesa per incrementar la seva propaganda, com si ja es trobés en campanya electoral, doncs la feblesa del Govern feia preveure que hi hauria noves eleccions. Entre els mesos de novembre i desembre del 1935, van programar diverses conferències en les que hi van intervenir els següents ponents:

- El diputat a Corts Santiago Fuentes Pila (calvosotelista) programada 9 de novembre,
- El també diputat a Corts José M. Valiente «paladín de las Juventudes españolas». Havia estat president de les Juventudes de Acción Popular. Va participar en mítings del Bloque Nacional,⁴⁶⁵ ja que en aquells moments ja no militava a la

⁴⁶⁴ *Diario de Barcelona*, 2 d'octubre de 1935, pàgina 9

⁴⁶⁵ En estar en desacord amb l'accidentalisme de la C.E.D.A. va celebrar a Fontainebleau una entrevista amb l'exrei Alfonso XIII, sense el consentiment del seu partit. En fer-se pública aquesta entrevista, va provocar una ensopegada en els plans tàctics del partit que, a partir d'aquell moment el va desautoritzar i el va apartar dels càrrecs polítics. L'1 de juny de 1935 va fer arribar a la premsa una nota on explicava el motius pels quals causava baixa del partit. «en las elecciones a diputados de febrero de 1936, el antiguo presidente de las J.A.P. resultó elegido por Burgos bajo la etiqueta de

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

C.E.D.A. La seva conferència va ser programada pel 23 de novembre.

- El diputat i acadèmic de la llengua Ramiro de Maeztu (calvosotelista). Pel 7 de desembre,
- El diputats a Corts, Alfredo Serrano Jover i Fèlix de Lequerica (calvosotelista), pel 22 de desembre.
- El catedràtic de la Universitat Central i també diputat a Corts Pedro Sainz Rodríguez (calvosotelista), per a l'11 de gener.

Tancant el cicle, Antonio Goicoechea i José Calvo Sotelo el 2 de febrer de 1936.

Si bé són les persones més representatives del partit, cal fer notar que en aquest cicle de conferències no hi figurava pròpiament cap membre de Derecha de Cataluña, llevat d'Antonio Goicoechea, el que ens demostra la simbiosi total que tenien amb Renovación Española i el Bloque Nacional

El 29 d'octubre s'iniciava el segon govern presidit per Joaquín Chapaprieta, amb poc suport parlamentari, que durarà fins al dia 10 de desembre.

Davant d'aquesta inestabilitat s'accentua la presència dels homes del Bloque Nacional arreu de l'Estat, incrementant-se molt a Catalunya amb una participació majoritàriament calvosotelista.

En la inauguració dels nous locals de Renovación Española a Madrid Antonio Goicoechea, digué: «Pido la abolición del régimen democrático para que no se pongan las masas frente a los Hombres inteligentes [...] el bienio representa la revolución de las grandes masas dirigidas por demagogos que a su vez lo son de grandes financieros. No me sorprendería que volvieran a triunfar las izquierdas [...] El partido radical, en su período histórico representaba a un partido armado, responsable de los atentados contra Salmerón y contra Maura y después se convirtió en una Agencia de negocios, escuela de buenas costumbres [...] el partido radical no tenía categoría moral para aliarse con la C.E.D.A. pero es que jamás habíamos llegado a una situación política de fariseísmo y de hipocresía como la actual [...] Aquí las derechas se doblegaron y por esto tuvimos que sufrir que se votara el Estatuto de Cataluña».

I, referint-se a l'exèrcit: «Primero se pretendían inutilizar al ejército y ahora se

tradicionalista». Eugenio Vegas Latapie, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Editorial Planeta, 1983, pàgs. 230-231.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

pretende deshonrarlo. Nosotros, representantes de las verdaderas derechas, no lo consentiremos» i finalment acabà: «La vida moral del régimen se ha acabado. Hay que optar por la revolución o contra la revolución»⁴⁶⁶

Amb el Bloque Nacional, els alfonsins creien que provocarien una fugida dels diputats de la C.E.D.A. i, fins i tot, del Partido Agrario, però la realitat els va contradir.

Derecha de Cataluña pensava que el seu electorat conservador basculava més cap a la Monarquia que cap a la República, presentant-se ells, com l'única solució. Quan mencionaven al Partido Liberal-Demócrata o bé al Partido Agrario ho feien amb gran subtilesa i respecte. Creien que havien equivocat la tàctica, tot i que en un altra conjuntura podrien ser els seus aliats. A més a més, es tractava de partits que tampoc tenien massa presència social i, per tant, poca competència els podien fer. Però quan es tractava de la C.E.D.A., o de la Lliga, el plantejament era diferent. Eren forces conservadores que en les seves circumscripcions tenien l'adhesió del seu electorat. Si volien dirigir la política de l'Estat no tenien altra solució que derrotar-los o unir-s'hi. La primera havia fracassat en totes les conteses electorals, però no per això, van deixar d'atacar-los. Pretenien que fossin els altres que canviessin de posició. Però cap de les formacions estava disposada a abjurar dels seus principis i, per tant tampoc era viable la seva proposta d'unió. A més a més, els jugava en contra el President de la República. El Bloque Nacional van treballar en dos sentits. Convèncer l'electorat, absolutament improbable en aquell moment històric o, recolzar una insurrecció militar, en la que estaven treballant des de feia temps.

José Calvo Sotelo, per convèncer l'electorat va iniciar el camí d'atacar la C.E.D.A. En un escrit a *El Pueblo Vasco*, els va retreure l'incompliment del pacte que havien subscrit abans de les eleccions de novembre del 1933 ja que s'havien comès dos errors: «Uno, desunir la derecha. Otro encoger el corazón. La derecha se rompió de modo insólito. Primero desfilaron los agrarios de Martínez de Velasco. Después los populares agrarios. Había impaciencia por sentar plaza, tomar posición, definir rótulos. ¿Por qué? ¿Para qué? Nada justificaba tanta prisa» [...] Imponíase mantener el frente único en el parlamento. Por lo menos, hasta que estuviesen derogadas las leyes laicas y socializantes, meta de la gran coalición con la ley de Amnistía. Pero los caudillos –

⁴⁶⁶ *Diario de Barcelona*, 3 de novembre de 1935, pàgines 43 i 44.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

algunos caudillos – pensaron y obraron con discrepante criterio [...] La Generalidad se revela contra el Poder central con motivo de la ley de Cultivos. Es preciso sojuzgarla, podándola de sus funciones de Orden público. Las derechas extra-régimen se quedan solas. Las otras renuevan su cooperación centrista. Y Samper en el verano aciago, protegiendo con su insuperable negligencia inhibidora los preparativos fratricidas de la Esquerra». Va mostrar també la seva contrarietat per haver-se indultat al comandant Enric Pérez Farràs.⁴⁶⁷

Sobre la unió de les dretes, *leitmotiv* dels alfonsins, José María Gil Robles els havia manifestat que ell només havia pactat una unió circumstancial per a una finalitat ben concreta però defugia de confondre l'electorat amb una política conjunta.

Tot el bienni conservador va ser un desgavell, però l'any 1935, va ser especialment notori. Crisi del cinquè govern Lerroux per indultar els activistes pels fets d'octubre a Astúries. Crisi del sisè govern Lerroux pel cas estraperlo. Dos governs de Joaquín Chapaprieta, l'un arrossegat també pel cas estraperlo, l'altre pel cas de corrupció Nombela-Tayà i per la de la pressió de la C.E.D.A. que va impossibilitar tirar endavant les reformes econòmiques que havia proposat.

Abans de finalitzar l'any encara es van constituir dos governs presidits per Manuel Portela Valladares, amb suspensió de Corts i convocatòria de noves eleccions. És a dir, en un any, sis governs.

El Bloque Nacional, com és natural, intensificà a través dels mitjans addictes els seus missatges: el *Diario de Barcelona*, *ABC* de Madrid i Sevilla, *La Época*, *La Nación*, *El Pueblo Vasco*, etc.

Derecha de Cataluña feu costat als líders estatals, insistint en els posicionaments del partit. Vet aquí el que va escriure Santiago Torent:

¿Quién puede hallarse conforme con este sistema que imposibilita toda labor de Gobierno?

Claro está que el cambio de sistema ofrece dificultades; pero en la misma forma que una minoría –sin finalidad de gobierno alguna- se impuso el 14 de abril, a pesar de no haber triunfado el 12, pudo imponerse en noviembre de 1933 una mayoría que “triunfó”.

Y no hablemos de “golpe de Estado”, aunque hemos de confesar que no nos

⁴⁶⁷ *Diario de Barcelona*, 8 de novembre de 1935, pàgina 9

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

asusta...⁴⁶⁸

També la secció femenina de Derecha de Cataluña contribuïa a crear un corrent d'opinió favorable a la causa monàrquica, dirigint-se bàsicament a les dones. Maria Flaquer va donar una conferència el 13 de novembre al Círculo de Renovación Española, en la que manifestava que Espanya havia patit tres invasions:

- La agarena. Vençuda per Isabel la Catòlica.
- La napoleònica. Vençuda pel poble espanyol inflammat per l'esperit religiós i patriòtic
- La maçònica.

La maçoneria es va introduir durant el regnat de Carlos III, segons Maria Flaquer, i va ser la causant de la invasió napoleònica, que el poble espanyol també va vèncer i Miguel Primo de Rivera va ser el blanc preferent dels maçons perquè els va combatre. Va acabar l'acte fent un gran elogi al Dictador.⁴⁶⁹

Entre els organismes suspesos pels fets del sis d'octubre hi havia el Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona. La posició del partit tant a Catalunya com a la resta de l'Estat era que no s'havia d'aixecar la suspensió, o més ben dit s'havia de suspendre indefinidament el Patronat. Ja hem vist a la carta presentada a les Corts pels diputats de la Comuni3n Tradicionalista i de Renovaci3n Espa3nola, el 30 de maig, que demanaven que no es retornessin a la Generalitat els serveis cedits: Ordre P3blic, Justícia i Ensenyament.

El 13 de novembre va visitar la Universitat el nou comissari general d'Ensenyament, Mart3nez Moya i les associacions professionals d'estudiants, entre elles la F.N.E.C. s'hi adreçaren expressant-li «la necessitat urgent de normalitzar d'una manera íntegra la vida jur3dica de la Universitat Autònoma de Barcelona, de conformitat amb les prescripcions de l'Estatut Universitari, aprovat pels governs de la Generalitat de Catalunya i de la Rep3blica [...] i la satisfacci3n immediata de totes les necessitats econ3miques, tant les referents a ordre material com les de personal docent, administratiu i subaltern.»⁴⁷⁰ Com a resposta a aquesta nota i davant l'eventualitat del restabliment del Patronat, que ja se n'estava parlant amb força, l'Agrupaci3n Escolar de

⁴⁶⁸ «Peor que el azar», Santiago Torrent, *Diario de Barcelona*, 12 de novembre de 1935.

⁴⁶⁹ «Tres invasiones de Espa3a», Maria Flaquer, *La Vanguardia*, 14 de novembre de 1935.

⁴⁷⁰ Arnau Figueras, *Hist3ria de la FNEC*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, pàg. 105.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Derecha de Cataluña van publicar una nota a *La Vanguardia* i al *Diario de Barcelona* en la que manifestava:

Ante la nota entregada por la F.N.E.C. [Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya], el pasado día 13 al comisario general de Enseñanza, esta Sección Escolar comprende y desea la reanudación de la vida universitaria. Pero lo que no puede en forma alguna tolerar, es el que no se aproveche la lección sufrida. Es preciso rectificar antes de que la Universidad española haya sucumbido totalmente en Barcelona.

No sólo ante el peligro que se extravíen con propagandas tendenciosas las conciencias de los hombres del mañana. Es también la vida y subsistencia de nuestra Universidad la que queremos defender con estas líneas contra el propósito de convertirla en un centro separatista

Decidida esta Sección Escolar a esclarecer con toda clase de datos la actuación del disuelto Patronato, anuncia un manifiesto con el propósito de dirigir a la juventud universitaria en la acción depuradora que por la Universidad de Barcelona emprende.⁴⁷¹

La inestabilitat política feia preveure canvis i, per tant calia promoure tants actes de propaganda com fossin possibles. Organitzat per Derecha de Cataluña, Eduardo Stern va parlar al Centro Popular de Derechas amb el títol «Algunos personajes del retablo político barcelonés» que, com el nom indica anava orientada a fer una crítica dels personatges que podien fer ombra al partit que ell representava. Va començar per Francesc Cambó i el seu partit que, segons ell feia una política oportunista i ondulant: «El verdadero sentimiento catalán ha sido orientado erróneamente en un sentido antiespañol que culminó en el movimiento francamente secesionista que precedió el 6 de octubre».

Després va passar a criticar a Josep-Oriol Anguera de Sojo i a Joan Maluquer i Viladot. Del primer va dir que havia passat del tradicionalisme a la Lliga, després a Acció Catalana per acabar com a ministre amb José María Gil Robles. I de Joan Maluquer i Viladot va dir que de president de l'última Diputació monàrquica i fiscal de Sa Majestat, havia passat a ser cirineu de Macià. Amb polítics de tan poca consistència –digué- Espanya ha de morir.

Va tancar l'acte censurant la tàctica de José María Gil Robles i manifestant que només dins del gran moviment nacional acabdillat per José Calvo Sotelo i Antonio Goicoechea, «se acabará con la política sinuosa y claudicante»⁴⁷²

De tota manera, Santiago Torrent, malgrat els atacs que els seu grup polític anava etzibant a les altres formacions de dretes, persistia en la idea d'unitat. A l'article

⁴⁷¹ *La Vanguardia* i el *Diario de Barcelona*, 19 de novembre de 1935.

⁴⁷² *Diario de Barcelona*, 1 de desembre de 1935.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

«Lamentable ... pero, cerremos el paréntesis», manifestava que calia tancar un parèntesi que s'havia obert l'abril de 1931 i que les dretes havien intentat tancar el novembre de 1933, malgrat que les pròpies dretes, l'endemà de les eleccions, van trencar els lligams que els unia. Santiago Toront, convidava doncs, de nou a les dretes, a oblidar les diferències entre elles per donar continuïtat a la història d'Espanya i apartar definitivament el conglomerat d'esquerres, que no deixaren de formar una confusa barreja que anava des del comunisme i socialisme, al separatisme i al republicanisme d'esquerres, fins al catolicisme del nacionalisme basc. I es pregunta: «¿Pero ese conglomerado no ocupó el poder durante dos años? ¿Qué hicieron entonces? [...] Mediten las auténticas Derechas sobre la necesidad señalada de cerrar definitivamente el paréntesis abierto en la historia de España; únense todas para la consecución de aquel fin y olviden agravios, si existen, para enarbolar y sostener el programa que hizo posible el triunfo del 19 de noviembre de 1933, y que una desviación de un importante sector de los elegidos frustró su realización impidiendo a España que continuara su verdadera historia».⁴⁷³ Com veiem, va dins la línia de José Calvo Sotelo però dins d'una línia menys combativa i més conciliadora ja que Santiago Toront, amb el seu escrit, no convidava al pacte.

El mateix dia que es publicava aquest article, dins dels actes programats per Derecha de Cataluña, Ramiro de Maeztu donava una conferència a la Sala Mozart, acompanyat per la plana major del Partit a Barcelona, sobre «Revolución y Contrarrevolución» on demanava que la contrarevolució calia que triomfés per la perniciositat de la revolució. Utilitzà un llenguatge emfàtic que no aportava res de nou a les consideracions que venim explicant sobre el pensament del partit en aquell moment. Va fer una crítica a la laxitud de les sentències dels inculpats pels fets del sis d'octubre. «No cabe justicia mientras no se fundamente por encima de clases y partidos. Esta es la idea de la Monarquía. El *fuero juzgo* dice: «Rey serás si ficieras derecho y non lo serás, si non lo ficieras», és a dir, estableix una mena d'estat de dret emanat d'una llei suprema a la que tothom ha d'obeir, dictada pel Rei, que se suposa, legisla pel bé del poble.⁴⁷⁴ El dia 9 es va traslladar a Girona on va donar una conferència, en un sentit similar, al

⁴⁷³ «Lamentable...pero, cerremos el paréntesis», Santiago Toront, *Diario de Barcelona*, 8 de desembre de 1935, pàg. 6.

⁴⁷⁴ *Diario de Barcelona*, 8 de desembre de 1935, pàg. 10

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Centre Moral de Girona, organitzat per Derecha de Cataluña i presidit pel seu president a Girona Jaime Bartrina, la senyoreta Casamor presidenta de la Secció Femenina, Ignacio de Puig i el directius Costa i Font i Fargas.

Jaime Bartrina, en la presentació de Ramiro de Maeztu, va exposar la gran tasca que feia aquell al capdavant de la revista *Acción Española*, «formadora del movimiento nacional de fuerza arrolladora».

Ramiro de Maeztu era un dels capitals de Renovación Española, almenys des del punt de mira teòric, barrejant tradició, religió, i història, per combatre la idea de progrés republicana.

Completant les conferències que havia donat a Barcelona i a Girona i recalcant els punts que havia exposat, va escriure «Contrarrevolución» al *Diario de Barcelona*, basant-se en unes declaracions que José María Gil Robles havia manifestat a uns periodistes: «Haremos el Frente Nacional contra la Revolución y sus cómplices»⁴⁷⁵ i Ramiro de Maeztu va aprofitar aquesta frase per escriure: «¿Qué duda cabe de que hay que hacer ese frente nacional con el fin último de acabar con la Revolución?». Per tal que ho entenguessin les masses calia un missatge i per això proposà la paraula «Contrarrevolución» però explicant quina era la missió d'aquesta contrarevolució, és a dir: «La Revolución como lo que es: la destrucción de todos los poderes de la tierra; -el de la Iglesia sobre las almas, el de la cultura sobre los entendimientos, el de la justicia sobre la conducta, el de los padres sobre los hijos, el de las jerarquías sobre las masas y aun el de los Hombres sobre los animales y las cosas-, para substituirlos por el despotismo ilimitado de los revolucionarios [...] Pero la contrarrevolución no es la defensa de los intereses oligárquicos, sino la de nuestras unidades Morales, valores históricos, posición en el mundo, compenetración de las distintas clases, justicia para todas, por encima de banderías y partidos. Es, sobre todo y ante todo, el sostenimiento de nuestra cristiandad y de la primacía del espíritu, como órganos insustituibles y supremos para la corrección de todo abuso [...] La contrarrevolución es el sostenimiento, frente a la Revolución, de nuestras sociedades cristianas, pero también la corrección de sus desmanes, por la revivificación del principio espiritual que las

⁴⁷⁵ De formar un Frente Nacional ja n'havia parlat José Antonio Primo de Rivera en la reunió de la Junta política de Falange Española a Gredos els dies 15 i 16 de juny de 1935.

creó». ⁴⁷⁶

En la línia de combatre el restabliment del Patronat Universitari, el Círculo de Renovación Española del districte Vè, va organitzar un acte en el que hi van participar Santiago Montero, que presidia l'acte, Enrique García-Ramal i el president del Círculo, Santiago Roca Sarmiento. ⁴⁷⁷ L'acte, per la seva perillositat, no va ser permès per l'autoritat governativa, ⁴⁷⁸ finalment, però, es va poder celebrar el 21 de desembre amb els mateixos participants que s'havien anunciat, afegint-t'hi els estudiants: Enrique Salazar Vigil de Quiñones, Joaquín Perera Díaz i Manuel Gustems Ferrer. Tots ells van atacar el Patronat demanant que no es restablís.

El primer a parlar va ser el president de Renovación Española del districte Vè, Santiago Roca Sarmiento, que ho va fer en un sentit clarament contrari al restabliment del Patronat: «Desde el punto de vista técnico el Patronato puede definirse como un fraude vulgar, toda vez que es un medio para que unos señores que no reúnen los requisitos legales pueden ocupar cátedras universitarias y teniendo en cuenta que con arreglo al artículo 41 de la Constitución es el Estado quien confiere los títulos profesionales y determina las pruebas y requisitos a que deben someterse los examinados, es absurdo que de los tribunales formen parte unos jueces que no poseen el doctorado, requisito constitucional indispensable». ⁴⁷⁹

Passà després a atacar la supressió de l'ensenyament lliure ja que, segons ell, limitava el noble estímul de l'estudi i perjudicava a les classes més modestes. Derecha de Cataluña, segons ells, no combatia l'Autonomia Universitària, però sí el Patronat, que no era autònom, sinó separatista i el definia: «Como un engendro monstruoso del Estatuto que a su vez fue del vergonzoso Pacto de San Sebastián negando autoridad a un organismo que tiene tal origen para atribuirse la dirección de la instrucción profesional de nuestra juventud». Passà després a criticar el Partit Socialista perquè també s'havia insurreccionat en armes, junt amb l'Esquerra, atemptant contra la unitat d'Espanya i el seu Exèrcit des del Poder, utilitzant les armes que la República els havia lliurat. Santiago Roca Sarmiento, en finalitzar l'acte va manifestar que el partit faria una

⁴⁷⁶ *Diario de Barcelona*, 21 de desembre de 1935, pàgines 4 i 5

⁴⁷⁷ *La Vanguardia*, 12 de desembre de 1935.

⁴⁷⁸ *Diario de Barcelona*, 14 de desembre de 1935, pàg. 10.

⁴⁷⁹ *Diario de Barcelona*, 22 de desembre de 1935

intensa campanya contra el restabliment de les funcions del Patronat.⁴⁸⁰

A partir de desembre de 1935 se succeeixen una sèrie d'esdeveniments que feren tombar la continuïtat al Govern, d'Acción Popular i de retop d'Acció Popular Catalana al govern de la Generalitat. Els casos de corrupció, de l'estraperlo i de Nombela-Tayà, el govern de Joaquin Chapaprieta, no els resolgué fins al 10 de desembre, dia que la C.E.D.A. feu caure el Govern. Les propostes del Govern de reformar l'administració pública i redreçar l'economia amb la Ley de Restricciones, toparen amb els interessos dels grans empresaris i terratinents,⁴⁸¹ defensats per la C.E.D.A.

Niceto Alcalá Zamora es negà de nou a atorgar la Presidència del Govern a José María Gil Robles per tal de resoldre la crisi, desencadenant-se un diàleg violent. Amb aquelles Corts era difícil establir un govern estable i per aquesta raó, la proposta del President de la República no era altra que convocar noves eleccions. La resposta de José María Gil Robles va ser contundent: «Las Cortes se hallan capacitadas aún para rematar una obra fecunda, tras de la cual podría llevarse a cabo sin riesgos la consulta electoral. En un breve plazo, a los sumo dentro de algunos meses, sería posible sanear la Hacienda; votar los créditos necesarios para un plan de obras públicas que absorbería la casi totalidad del paro; liquidar los procesos del movimiento revolucionario de 1934, que eran temible bandera de agitación en manos de las izquierdas; aplicar la reforma agraria, con el Reparto de los cien primeros millones de pesetas ya consignados; completar la reorganización del Ejército y la puesta en marcha de nuestras industrias militares, para acabar con la situación de absoluto abandono en que nos hallamos... A la vez que reforzar los resortes de la autoridad, podríamos, en fin, dar de comer a cientos de miles de españoles e iniciar una justa distribución de la tierra, para adoptar en seguida el acuerdo de la reforma de una Constitución que invitaba a la guerra civil⁴⁸² [...] Su decisión arrojará, sin duda, a las derechas del camino de la legalidad y del acatamiento al régimen. Con el fracaso de mi política, solo podrán ya intentarse las soluciones violentas. Triunfen en las urnas las izquierdas o las derechas, no quedará otra salida, por desgracia, que la guerra civil. Su responsabilidad por la catástrofe que se

⁴⁸⁰ *Diario de Barcelona*, 22 de desembre de 1935, pàg. 13

⁴⁸¹ Abilio Calderón, Cándido Casanueva i Rafael Aizpún

⁴⁸² José María Gil Robles, *No fue posible la paz*, Barcelona, Ediciones Ariel, 1968, pàg. 363

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

avecina será inmensa. Sobre usted recaerá además, el desprecio de todos. Será destituido por cualquiera de los bandos triunfantes. Por mi parte no volveré a verle jamás aquí. Ha destruido usted una misión conciliadora».⁴⁸³ José María Gil Robles no havia votat la Constitució republicana i l'estructura militar que havia organitzat, havia situat en llocs preeminents, als militars manifestament contraris al règim. En definitiva estava exigint que li lliuressin el poder.

El 14 de desembre es va encarregar a Manuel Portela Valladares de formar nou govern, que havia de ser de transició ja que la C.E.D.A. no hi participava i els radicals estaven en plena descomposició, per tant, calia convocar noves eleccions per reconfigurar les Corts.

A Catalunya, la sortida de la C.E.D.A. del Govern, va comportar la dimissió del Governador General, President de la Generalitat, Ignasi Villalonga, obrint un període d'interinitat. Des del dia 15 de desembre fins al dia 20 la Generalitat va ser dirigida per Joan Maluquer i Viladot, essent substituït per Fèlix Escalas qui va formar un govern solament amb membres de la Lliga Catalana.⁴⁸⁴ Poc abans, el dilluns 16 de desembre, ja havien presentat la dimissió del consistori barcelonès tots els membres pertanyents a Acció Popular Catalana, amb el seu batlle interí, Jaumar de Bofarull. En la seva dimissió hi assistiren els regidors: Duran, Viza, Esquerdo, Farreras, Domènech, Farrero, Juan Soler Janer, Matutano, Culilla, Blanco, Carandell, Lleó, Coll Albert, Matheu, Bassols, Antoni Miserachs, Tifón, Quintana, Santacana, Cascante, Camps i César Martinell. La vara de batlle fou lliurada a Rafael Ulled i Altemir, antinacionalista català del Partit Republicà Radical, que gaudia de la confiança d'Alejandro Lerroux.

El President de la República, va obrir consultes per formar govern, bandejant els monàrquics, ja que eren contraris a aquell règim. Això va desfermar les crítiques de Santiago Torrent, sobretot, contra Ángel Ossorio (Veure annex V), que havia fet unes recomanacions que no eren compartides per ell. En aquesta crítica li retreia constantment el seu passat monàrquic, afegint en el seu escrit, altres personatges que

⁴⁸³ José María Gil Robles, *No fue posible...*, Barcelona, Ediciones Ariel, 1968, pàg. 364

⁴⁸⁴ Joan Sariol Badia, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, Dopesa, 1978, pàg 13

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

havien estat també citats a consulta: Felipe Sánchez Román, González Posada, Amadeu Hurtado i Miguel de Unamuno, que els tracta amb més moderació.

Santiago Torent agafa una frase d'Ángel Ossorio y Gallardo escrita l'any 1926 en el que expressava que «todavía no sabemos los españoles lo que es el régimen parlamentario...», per comentar: «Quizás tuviera razón el ex ministro monárquico. Lo que ocurre es que conociendo ahora a fondo lo que es y en que consiste, y el empeño por parte de todos estos señores consultados, que nada representan en la política española... la masa compara ya a esos políticos sin masas a los gusanos de un cadáver en descomposición». Finalitza l'article dient: «Y tú lector, ¿no has sido llamado a consulta? ¿Por qué?».⁴⁸⁵

Santiago Torent volia posar en evidència que el President de la República, per formar govern, consultava a qualsevol persona.

El nou Govern, va durar fins al 31 de desembre, formant-ne una altre, presidit pel mateix Cap de Govern, però sense els agraris, i sense Joaquín Chapaprieta, restant-hi solament un membre del Partit Liberal-demòcrata. Després de la sortida del ministeri de la Guerra de José María Gil Robles, Manuel Portela Valladares va mantenir com a Cap d'Estat Major Central al general Francisco Franco fins després de les eleccions del 16 de febrer, quan aquell es va veure obligat a dimitir. Tanmateix va destituir als generals Joaquín Fanjul, Manuel Goded i José Enrique Varela.

Derecha de Cataluña va organitzar un gran míting al Teatre del Bosque per el 22 de desembre amb la participació dels pesos pesants del partit, tant de Catalunya com de la resta de l'Estat. El va presidir Antonio Goicoechea junt amb Alfredo Serrano Jover, diputat a Corts, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver; Aurelio Joaniquet, Salvador Palau Rabassó i altres personalitats. El discurs de Antonio Goicoechea al Teatre del Bosque anava més enllà d'un programa electoral.

El primer a trencar el foc va ser Aurelio Joaniquet, qui considerava que Catalunya havia estat sotmesa a la tirania de l'Esquerra, fins que després del 6

⁴⁸⁵ «Y usted, ¿ha sido consultado?», Santiago Torent, *Diario de Barcelona*, 19 de desembre de 1935, pàg. 6

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

d'octubre, gràcies a la intervenció de l'Exèrcit s'havia pogut sufocar l'intent de desconnectar Catalunya de la resta d'Espanya: «Del 6 de octubre, el país ha aprendido lo que puede esperar de los apóstoles de la democracia. La tiranía, ejercida en nombre del pueblo es más temible que la ejercida por un príncipe». Continuant en una línia semblant, Salvador Palau Rabassó, feu un elogi de l'Exèrcit per haver sufocat els fets d'octubre, lloant l'obra de la dictadura duta a terme per Rafael Benjumea y Burín, comte de Gaudalhorce. El va seguir Alfredo Serrano Jover (goicoecheïsta), de qui en primer lloc en destacarem la frase, inspirada per José Calvo Sotelo: «España separada de Cataluña deja de ser España, pero Cataluña privada de España deja de ser Cataluña». Després va atacar el Pacte de Sant Sebastià, habitual dins de Renovación Española i altres grups de dreta, ressaltant: «En aquel pacto intervinieron masones, o sea enemigos de la religión; separatistas, o sea enemigos de la patria y marxistas, o sea enemigos del orden social y nacional [...] Las derechas, por lo tanto, aunque no sean monárquicas, no pueden desenvolverse acatando el régimen. Y es que éste sólo es para los masones, los separatistas y los marxistas».

Tothom, però, ateses les circumstàncies del moment, esperava sentir les paraules d'Antonio Goicoechea qui va començar el seu parlament exposant les raons que l'havien portat a Barcelona: «Vine con el propósito de fijar en Barcelona una posición y una actitud política y señalar cual es el programa redentor con el que esperamos la salvación de España». Després fa referència, com els altres oradors que el precediren, als fets del 6 d'octubre: «Está presente un hecho sangriento en vuestro ánimo. Es el recuerdo de lo acontecido el 6 de octubre de 1934. Entonces presenciasteis como unos cuantos hombres, no sé si más procaces que cobardes o más cobardes que procaces, aspiraban a derruir el edificio levantado por los siglos y a constituir en Cataluña una República independiente y visteis como un puñado de valientes, de héroes, tomaban el Palacio de la Generalidad y se apoderaban de las personas de los rebeldes. Con la intervención del ejército, tales planes vinieron abajo, y vosotros creísteis que había llegado la hora de la vindicta pública condenando a los culpables de aquel intento. No ha llegado el castigo».

Exposa seguidament les raons que havien provocat la caiguda del Govern i la sortida de José María Gil Robles: «¿Cuál era la causa que había motivado el que se produjera esta crisis política? Pues no era más que una causa circunstancial y menuda:

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsinos contra la Segunda República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

que había una disconformidad entre la mayoría de los ministros con el presidente del Consejo y ministro de Hacienda, respecto a la velocidad y ritmo con que debían ser discutidos en las Cortes sus proyectos tributarios. La mayor parte veían en estos proyectos un ataque contra el capital y contra la familia pero no exteriorizaban su voto contra ellos». Efectivament, les raons que exposa Antonio Goicoechea són certes, però qui va apartar-se de la línia econòmica marcada pel Govern va ser la C.E.D.A. Antonio Goicoechea, considera que la crisi del Govern va ser aprofitada per fer sortir a José María Gil Robles del ministeri de la Guerra i per «fabricar desde el poder para ponerlo al Servicio de las cumbres más altas, un partido de centro-derecha que no tiene base alguna de sucesión en la opinión española y no teniendo fuerza alguna en el Parlamento, se tuvo que lograr de espaldas del mismo. [...] Este Gobierno, pues, No es más que la antesala de la revolución, el desencadenamiento próximo, fatal, inevitable de un movimiento revolucionario por parte de la extrema izquierda. [...] Este designio de fabricar en España un partido de centro-derecha para destinarlo a la devoción del Presidente de la República cuando su cese llegue; este designio no es más que una continuación de la táctica que hasta ahora ha venido desarrollándose en Cataluña y en el resto de España.» El Govern abans de dissoldre la Cambra ha de resoldre tres qüestions: «Primero, la prórroga anti-constitucional del presupuesto vigente sin intervención de las Cortes; segundo, la reposición de los Ayuntamientos, no los que se eligieron el 12 de abril, sino los socialistas que se deben a don Miguel Maura; y tercero, el conjunto de problemas que forzosamente tienen que reportar para España la situación internacional». Titlla a homes com Joaquín Chapaprieta i José Martínez de Velasco, de candorosos perquè no s'adonen de la realitat i col·laboren amb l'antesala de la revolució i no desaprofita l'ocasió per a criticar Francesc Cambó i la Lliga Catalana. Dóna per suposat que necessàriament caldrà anar a una contesa electoral: «Pensad en los deberes que crea la próxima comparecencia en una lucha electoral. Nuestro primer deber, es ayudar a la constitución de derechas; pero de derechas auténticas [...] Y yo os puedo decir con tranquilidad de conciencia, que los resultados los considero ya como un hecho; ¡habrá unión de Derechas! De las derechas auténticas. Y si esta noticia os satisface, todavía os satisfará más que os diga que esta unión de Derechas enarbolará como bandera en la lucha electoral la total revisión de la Constitución». Fa una diferenciació entre les dretes autèntiques i les dretes falsificades. Afegeix a les dretes

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

autèntiques la C.E.D.A. ja que aquest cop s'havia apartat de les aliances d'altres moments i es posicionava contra el Govern. Continua: «Pero cuando se trata de Derechas que no son en realidad Derechas sino izquierdas deshuesadas, el trato político tiene que ser muy distinto. Porque ante todo es necesario que antepongamos nuestros deberes de españoles, y estos deberes nos mandan dar el mismo trato al separatismo reincidente, rebelde, revolucionario, que al separatismo disimulado, larvado.[...] Yo creo que sin un vigoroso sentimiento nacional, tanto en Cataluña como en España, no hay solución para ninguno de los problemas, y por eso hay que remover hasta sus cimientos el alma catalana, y convencerla de que o se salvará con España o perecerá con España».

El Bloque Nacional defensava una monarquia que representava «unidad religiosa, unidad política, unidad nacional, unidad social y unidad espiritual». L'estat no podia ser ateu. Havia de ser catòlic com la majoria del país.

No descartava la dictadura, però sempre emparada per la monarquia. Referent a la unitat nacional afirmà:

Los nacionalismos, catalán o vasco, son criminales. Se basan en una adulteración de la historia y solo desconociendo la historia del propio país se puede pensar en esa forma [...] no es posible por cuanto sería suicida y criminal que España facilitara el instrumento que sirviese para su suicidio, y éste ha sido el Estatuto en manos de las izquierdas. Y todavía se habla de la resurrección de este Estatuto. Y todavía se enuncia la necesidad, la restauración de la caricatura del Parlamento que habéis disfrutado.

[...] Yo creo que las regiones tiene derecho a reclamar aquel Estatuto del 1919, que era aceptado sin discusión –sin duda porque en su redacción no intervino Cambó ni ningún miembro de la Lliga Regionalista -, obra principal del insigne Maura. El Gobierno y administración de los asuntos peculiares de una región, es la región la que debe administrárselos.

[...] La tradición catalana es esencialmente corporativa. Y es lo corporativo lo que nosotros queremos restaurar, y en el Estado corporativo, como una cúpula, la Monarquía.

A tall de concessió, manifestava que les regions tenen dret a reclamar l'Estatut de 1919 proposat per Antonio Maura, però al paràgraf següent manifestava que potser, aquell no seria el moment de concedir-ho.

La unitat espiritual era la que havia de retornar la grandesa d'Espanya.⁴⁸⁶ Finalment passà a exposar com aconseguir la unitat social:

⁴⁸⁶ *Diario de Barcelona*, 24 de desembre de 1935, pàgines 7,8,9 i 10

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

La unidad social se conseguirá suprimiendo la lucha de clases, como se ha hecho ya en Italia, Portugal, Austria y Alemania con la implantación de régimen corporativo, que veda la declaración de huelga y locauts.

En lo referente a política internacional aconsejó una alianza mediterránea entre España, Francia e Italia, alianza que traería aparejado el predominio de estas tres potencias en el Mediterráneo.⁴⁸⁷

A punt de dissoldre's les Corts per convocar unes noves eleccions, *La Vanguardia* publicava el 28 de desembre de 1935, un article titulat: «Lo que dice el señor Calvo Sotelo»: «Ante el ritmo acelerado que llevan los acontecimientos, y especialmente ante la realidad del frente absurdo constituido por las izquierdas, creo que las derechas auténticas no deben demorar ni un solo día la formación del que ha de unir las en estrecho haz. A este frente antirrevolucionario debe irse con rapidez, con sinceridad y con dignidad. La rapidez sería ya sinceridad. Porque este frente está por encima y al margen de ciertas menudencias políticas. Subsista o caiga este Gobierno, se aplase o no el decreto de disolución, ¡qué más da! El frente se impone; lo exigen las masas y urge ya. Una demora de más de tres o cuatro días sería inexplicable y susceptible a fundados recelos. Los momentos agobiantes en que vivimos, exigen decisiones inmediatas para conocimiento del país y satisfacción en conciencia de la gente sensata».⁴⁸⁸

José Calvo Sotelo havia recolzat la possibilitat de donar un cop d'estat per destituir al President de la República. Parla de «las derechas auténticas» i de la necessitat d'unir totes les dretes per tal de crear un front contrarevolucionari. Sense aquesta unitat el Bloque Nacional tenia poques possibilitats de ser un dels actors d'un hipotètic canvi de rumb.

Pocs dies després, Acció Popular Catalana, va voler donar el contrapunt i va convocar un acte multitudinari, a tres locals de Barcelona: el Price, on s'iniciava el discurs, l'Olympia on es continuava i, el Teatre del Bosque on es feia la cloenda. Es feu venir a José María Gil Robles com a principal ponent, ja que l'envergadura de l'acte s'ho valia i el moment polític ho reclamava.

En aquells moments, tot apuntava que hi hauria noves eleccions, la C.E.D.A. era el partit més ben posicionat per lluitar contra el Frente Popular. José María Gil Robles no va recollir la invitació d'Antonio Goicoechea, ni la que acabem d'esmentar de José

⁴⁸⁷ *La Vanguardia*, 24 de desembre de 1935 exposat al mateix míting

⁴⁸⁸ «Lo que dice el señor Calvo Sotelo», *La Vanguardia*, 28 de desembre de 1935. Nota editorial

Calvo Sotelo. El front comú contrarevolucionari hauria d'esperar.

José María Gil Robles va manifestar que la creació d'un partit de centre com pretenia Manuel Portela Valladares no faria res més que facilitar les coses a l'esquerra, dividint el centre dreta: «la última crisis ha sido resuelta con miras solamente a apartar del Poder a la CEDA, y, con el único objeto de apartarme a mí del Ministerio de la Guerra», explicant, que la seva insistència a ocupar aquest ministeri, no va ser per altre motiu, que retornar la unitat a l'Exèrcit, dividit quan ell va ocupar el ministeri. Continua: «tal como están planteados los problemas de España, el momento puede reducirse a una batalla entre revolución y contra-revolución. De un lado, un frente revolucionario extensísimo que comprende desde las extremas izquierdas republicanas hasta los comunistas pasando por los separatistas y, en el otro lado, un frente anti-revolucionario perfectamente definido». Tal com estava plantejat el partit de Centre representava una ajuda indirecta a la revolució ja que dividia l'espai conservador. «Nuestra posición está clara, tenemos la seguridad de triunfar. Nosotros que hemos marchado del Poder hace unes semanas, sabemos que volveremos dentro de unos meses a imponer a rajatabla un programa. A someter a todos aquellos que están fuera del camino de la ley y a reformar una Constitución, que está desfigurada por sus propios autores.»

Explica que va proposar al President de la República de reformar l'article 125 de la Constitució on es concretava com calia fer la reforma d'aquesta i, sempre segons les paraules de José María Gil Robles, el President hi va estar d'acord, manifestant que quan ell havia marxat del Govern, en aprovar-se l'article 26, ja en va iniciar la reforma.

Referent a la dissolució de les Corts manifestà: «Deben ser disueltas inmediatamente para que España diga la última palabra. Yo no volveré a formar parte de ningún Gobierno, sino es después de unes elecciones y refrendado por el pueblo. Con los votos de ese pueblo iré a imponer una política, una decencia». Amb aquestes paraules acabà el seu discurs a l'Olympia i es traslladà al Teatre del Bosque per fer la cloenda.⁴⁸⁹

Comentant aquest discurs ens n'adonem que hi ha un punt de coincidència amb el Bloque Nacional pel que fa referència a la formació del partit de centre promogut des del Poder. No s'aparta gaire d'aquests, en la interpretació dels moviments nacionalistes

⁴⁸⁹ *Diario de Barcelona*, 31 de desembre de 1935, pàgines 9, 10, 11 i 12

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

de Catalunya i del País Basc. Però en referència a la unió de les dretes, es veu prou valent per enfrontar-se a unes eleccions tot sol i guanyar-les: «Con los votos de ese pueblo iré a imponer una política, una decencia», amb majoria absoluta, suficient per reformar la Constitució. José María Gil Robles havia comentat que els seu grup havia estat «combatido con verdadera saña por izquierdas y derechas, su mayor enemigo era, sin embargo el presidente de la República en su obstinada empeño en no consentir partidos Fuertes que llegaran a imponérsele. Mi lucha con el señor Alcalá Zamora, aunque tratara de amortiguarla todo lo posible el señor Giménez Fernández, con verdadero espíritu de abnegación, difícilmente podía prolongarse una semana más.»⁴⁹⁰ Per governar necessitava el consentiment del President de la República i, en cas de guanyar José María Gil Robles les eleccions, o bé el President de la República canviava d'actitud, o bé s'iniciava un procés de destitució.

⁴⁹⁰ José María Gil Robles, *No fue posible la paz*, Barcelona, Ediciones Ariel, 1968, pàg. 313

Tercera Part

1. Comença un nou cicle. La Cruïlla de 1936

El Cap de Govern, que fins a l'1 de gener, havia suspès les Corts, convocà el dia 7 de gener, eleccions legislatives per al 16 de febrer de 1936. Manuel Portela Valladares i Niceto Alcalá Zamora compartien la idea que la majoria de l'electorat espanyol s'inclinaria per solucions moderades. Les opcions monàrquiques, feixistes i feixistitzants eren marginals, com també ho eren les opcions polítiques revolucionàries d'esquerra.⁴⁹¹ El Partido Republicano Radical s'havia desmembrat i hom podia pensar que part del seu electorat s'inclinaria per opcions moderades. La C.E.D.A. no havia pogut dur a terme les línies principals del seu programa reformista. Amb aquesta reflexió, més per l'impuls de Niceto Alcalá Zamora, que per la de Manuel Portela Valladares, el 7 de gener, dissolgueren les Corts i convocaren eleccions legislatives pel 16 de febrer de 1936, iniciant-se un període de pactes entre totes les forces polítiques.

Altrament, aquell Govern no es podia aguantar per manca de suport parlamentari. La posició del President de la República referent a la C.E.D.A feia inviable cap altra alternativa i, per tant, la convocatòria de noves eleccions era necessària, però el fet de convocar-les sense haver procedit abans a la reforma de la Llei Electoral, feia preveure que es reproduirien els mateixos defectes de les dues convocatòries anteriors. És més, atès que els ànims estaven més exaltats, era de preveure que hi hauria una polarització ideològica cap a la dreta i cap a l'esquerra.

Amb quines formacions comptaven les dretes espanyoles? A l'Estat espanyol, estaven agrupades en les següents formacions: els monàrquics i antirepublicans de Renovación Española i els seus partits federats, liderats per Antonio Goicoechea i integrats en el Bloque Nacional de José Calvo Sotelo; la Comunità Tradicionalista, també antirepublicana amb alguns membres integrats al Bloque Nacional; Falange Española y de las J.O.N.S, més republicans que monàrquics, però contraris a aquella

⁴⁹¹ La CNT-FAI era una bomba de rellotgeria que es podia activar en qualsevol moment i la UGT, encara que s'havia apaivagat una mica el seu esperit revolucionari, podia ressorgir en qualsevol moment.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

República; els republicans moderats –accidentalistes-, integrats a la CEDA, el Partido Republicano Radical, molt desacreditat; Partido Agrario Español, Partido, Partido Liberal-demócrata i personalitats independents com el mateix Manuel Portela i Joaquín Chapaprieta.

A les circumscripcions catalanes ens trobem amb una situació semblant, amb l'excepcionalitat de la Lliga Catalana que n'era el partit majoritari i no concorria a la resta de l'Estat. Tenim: Derecha de Cataluña, federat a Renovación Española i integrat al Bloque Nacional; la Comunion Tradicionalista, que pactava d'una manera independent en cada circumscripció, però que tenia un gran arrelament a Catalunya; Accion Popular Catalana (C.E.D.A.), Partido Republicano Radical, que des de començament de segle, tenia una bona implantació; la Falange Española y de las J.O.N.S., que, a Catalunya gairebé era inexistent, el Partido Agrario Español i el Partido, Partido Liberal-demócrata, amb una representació molt minsa. Llevat de la Lliga Catalana tots aquests partits representaven als seus homòlegs de la resta de l'Estat.

La previsible situació de la convocatòria d'eleccions generals feu que Derecha de Cataluña s'aboqués tot seguit a la campanya electoral i no parés de fer mítings i conferències amb el convenciment d'atènyer la unitat de les dretes. Però a Catalunya aquesta unitat passava pel pacte amb la Lliga, visceralment antagonistes seus. Santiago Toront, es va postular com a candidat de Derecha de Cataluña i va començar a fer mítings arreu, acompanyant-lo la plana major del partit a tots els actes.

En faré un breu resum que ens farà comprendre el to que va anar prenent la campanya electoral. Quan va parlar al cercle de Renovación Española del districte Vè, ja portava quatre discursos en dos dies. Aquí es va referir a la «Unión y el Poder», manifestant: «Tenemos frente a nosotros el separatismo y el marxismo y esto no hay nadie que pueda negarlo» [...] «Todos recordaremos la revolución de 1931. Por consecuencia de aquellos, fue el predominio de unas minorías despóticas que nacidos de una revolución quisieron imponer a todos los españoles una constitución de tipo revolucionario que solo fomentó el descontento y el odio rencoroso. Como esta Constitución no vibraba en la conciencia nacional, tuvo que apelarse a la reforma del Poder; y lo que no vimos durante la gloriosa dictadura del general Primo de Rivera tuvimos que presenciarlo en tiempos del Gobierno Azaña. Este régimen para sostenerse no tuvo más solución que crear el cuerpo de guardias de Asalto, aumentar la guardia

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Civil y como consecuencia de esto aumentar el presupuesto de gastos invertidos en mantener el orden público.»⁴⁹² Com a comentari, afegir que si volia pactar la unió de les dretes amb la Lliga Catalana no era un bon començament lloar la dictadura del general Miguel Primo de Rivera.

El mateix dia pel matí va fer un altre míting al Centre de Renovación Ciudadana del barri de la Sagrada Família. En l'acte fou acompanyat pel president de l'entitat Mariano Guirao, Aureli Joaniquet, Julio Díaz Camps, José Arrieta, José Garrigós i Santiago Nadal. Cal destacar que aquest darrer entrava ja en campanya encara que el parlament que feu en aquest míting no és significatiu.

Malgrat que la candidatura del Front Català d'Ordre que s'estava formant havia de compartir-se amb diversos partits, Derecha de Cataluña seguia el consell que havia donat José Calvo Sotelo a Santiago Toront: «Es menester que en todos los actos públicos que organicen ustedes glosen los postulados de Renovación Española». I així ho feien si bé sempre recomanaven que es votés tota la candidatura sense tatxar cap nom.⁴⁹³ Tanmateix, no hi va haver una campanya electoral unitària. Cada partit feia la seva pròpia, malgrat formar part de la mateixa candidatura. Derecha de Cataluña, es va aprofitar del vot més generalitzat de la Lliga.

Pocs dies després, Derecha de Cataluña va organitzar una conferència a la Sala Mozart en la que va parlar José María Valiente, que havia estat president de les joventuts d'Acción Popular però que s'havia donat de baixa del partit.⁴⁹⁴ En aquells moments ja s'estava configurant el Frente Antirrevolucionario i calia farcir-lo de contingut ideològic. Al seu discurs va començar fent una defensa de la religió: «No puede irse contra la Religión católica en España, puesto que España es eminentemente católica en su fondo. No cabe la separación del Estado y de la Iglesia. Si laica es la constitución de la República, esta será la constitución de la República, pero no de la española, y si la República no lo es, como no lo es, no será nunca la República de los españoles». Després passà a la crítica del liberalisme que segons ell conduïa al comunisme, a la dictadura del proletariat, per criticar l'ensenyament laic, la llei del

⁴⁹² *Diario de Barcelona*, 4 de gener de 1936, pàg.14

⁴⁹³ *Diario de Barcelona*, 4 de gener de 1936, pàg.14

⁴⁹⁴ S'havia donat de baixa d'Acción Popular el dia 1 de juny de 1935. Malgrat la vinculació amb el Bloque Nacional, es va presentar a les eleccions per Burgos amb la Comunió Tradicionalista i en va sortir elegit diputat. Consultar Eugenio Vegas Latapie, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, editorial Planeta, 1983, pàgs. 230 i 231.

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

divorci i invocà la necessitat de desterrar el sufragi universal. Elogià el sistema orgànic: «No se puede gobernar a espaldas del pueblo. Pero éste no lo forman las masas, sino el conglomerado orgánico de profesiones, gremios, intelectualidad, universidades, etc.». I, finalitza el seu discurs: «Pedimos que se restaure la forma monárquica tradicional, templada y respetuosa con las leyes: pedimos un Rey que sea en España el paladín del catolicismo que eso fueron los monarcas españoles en la historia y hay que tener en cuenta que en los postulados de la tradición sana están las esencias de la verdadera contrarrevolución».⁴⁹⁵

A partir de la convocatòria de les noves eleccions començà una encesa campanya electoral que ja s'havia iniciat amb la caiguda del govern Chapaprieta.

Fora de campanya, encara que tot ajudava a configurar la ideologia que defensava en el camp universitari, la Sección Escolar de la Derecha de Cataluña va publicar una nota amenaçadora contra el Bloc Nacionalista Escolar:

Esta mañana el Bloc Nacionalista Escolar ha intentado declarar huelga indefinida en nuestra Universidad. ¿Motivos? Uno solo: separatismo; prueba de ello es la estrella solitaria con que encabeza su manifiesto. Esta huelga ha fracasado en su comienzo, como no podía menos de suceder.

En este manifiesto anuncian «que recurrirán a todos los procedimientos y métodos por violentos que éstos sean», para conseguir su fin. Pues bien, que lo sepa de una vez el «Bloc Nacionalista Escolar»: nosotros, que por amor a nuestra amada Universidad la hemos tenido alejada de nuestras actividades políticas, nos enfrentamos con esta organización. A sus propósitos separatistas oponemos nuestro sacrificio por la Universidad de Barcelona, por los intereses de su ciudad y por España. Nos encontrarán siempre en su camino, los procedimientos y métodos nos lo indicarán ellos.⁴⁹⁶

Completament immersos en un clima electoral, José Calvo Sotelo va publicar al *Diario de Barcelona*, un article titulat «Después de la crisis», en el que feia una crítica a les raons que havien promogut la convocatòria de noves eleccions i al Govern que les gestionava. D'aquest, manifestà que estava format per gent que no pertanyia a cap partit de l'arc parlamentari, i passà després a atacar la proposta del Poder, de constituir un partit centrista que no faria altra cosa que fer el joc a l'esquerra, ja que aquest partit només podia esgarrapar vots de les formacions contrarevolucionàries: «Pero el

⁴⁹⁵ *Diario de Barcelona*, 5 de gener de 1936

⁴⁹⁶ *La Vanguardia*, 9 de gener de 1936

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Gobierno, cuando por un lado acecha la Rusia roja, y por el otro Occidente cristiano, se permite primero la licencia de nivelar ambas perspectivas, y después ayude la roja con rodeos incalificables, eso es ya sencillamente una locura». Finalment acaba l'article fent una crítica directa al President de la República: «El Presidente de la República otorga su confianza a hombres que “ni gozan ni están en condiciones de conquistar el país...”. Y luego se dice que España es una República democrática».⁴⁹⁷

El 12 de gener, Derecha de Cataluña organitzava a la seva seu social un acte presidit per Ángel Ferrer Cagigal amb la participació d'Enrique García-Ramal Cerralbo que presidia les joventuts del partit i, Aurelio Joaniquet que, si bé, no eren candidats van ser molt actius en la campanya electoral. El primer es va limitar a atacar l'esperit revolucionari que, segons ell, havien creat les doctrines estrangeres amb unes conseqüències fatals per a Espanya, perdent-se el sentiment de pàtria i substituint-lo per principis exòtics sense cap consistència en el ser social dels espanyols. Aurelio Joaniquet Extremo va exposar amb claredat la ideologia de Derecha de Cataluña: «Primero, restablecer la autoridad; segundo, luchar contra el parlamentarismo inorgánico; tercero, anular la masonería; y cuarto traer la Monarquía. Nosotros queremos un Parlamento orgánico que no sea, como ahora sucede, un Parlamento de masas en el cual sólo hay representado, no el interés nacional, sino las conveniencias de la sectas extranjeras y revolucionarias. Nosotros vamos al Parlamento actual, no para salvarlo, sino para hundirlo, con lo cual tenemos plena conciencia de que cumplimos como fervientes patriotas». L'acte el va tancar Ángel Ferrer Cagigal.⁴⁹⁸

2. Les eleccions del 16 de febrer

- 2.1. Candidatures. Esquerres: Frente Popular. A Catalunya, Front d'Esquerres. Dretes: Frente Nacional Contrarrevolucionario. A Catalunya, Front Català d'Ordre.
Campanyes electorals.

Era evident que la descomposició de la majoria parlamentària de centredreta feia inevitable la dissolució de les Corts. Convocades, doncs, les eleccions es començaren a

⁴⁹⁷ «Después de la crisis», José Calvo Sotelo, *Diario de Barcelona*, 9 de gener de 1936.

⁴⁹⁸ *La Vanguardia*, 13 de gener de 1936

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

elaborar les candidatures. Per part de l'esquerra espanyola, la idea d'una coalició electoral l'havia llençat Manuel Azaña en un míting a Madrid, el 20 d'octubre de 1935 i treballant sobre la idea de l'expresident del Consell, el 15 de gener es va fer públic la formació del Frente Popular Español, signant el pacte electoral: Izquierda Republicana, Unión Republicana, P.S.O.E., Partido Comunista de España, Partido Sindicalista, Partido Federal, Federación Nacional de Juventudes Socialistas, i P.O.U.M i la UGT.⁴⁹⁹

D'antuvi a Catalunya, s'esdevingué un pols entre Carles Pi i Sunyer –que aleshores controlava l'Esquerra Republicana- que volia minimitzar la influència dels grups més radicals i els partidaris de Lluís Companys, favorables a incorporar a les llistes candidats de l'atomitzada esquerra obrera socialista o comunista.⁵⁰⁰ Finalment, el 4 de febrer se signà el pacte que constituí el Front d'Esquerres, entre les següents formacions: Esquerra Republicana de Catalunya, Acció Catalana Republicana Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, Unió Socialista de Catalunya, Unió de Rabassaires i les seccions catalanes de les forces que havien constituït a Madrid el Frente Popular⁵⁰¹: Partit Republicà d'Esquerra – secció regional d'Izquierda Republicana de Manuel Azaña i Marcel·lí Domingo-, Partit Català Proletari, Partit Comunista de Catalunya, Partit Obrer d'Unificació Marxista,⁵⁰² i el Partit Sindicalista (Ángel Pestaña). La CNT va ser convidada a afegir-se però ho va refusar.⁵⁰³

El Manifest que van signar els partits d'esquerra demanava: amnistia per als encartats en els successos de 1934; reposició de funcionaris expedientats; reparacions a les famílies de les víctimes; mesures d'auxili per al conreador directe i de reforma de la propietat de la terra; rescat de béns comunals; derogació de la llei de devolució i pagament de les finques de la noblesa; reforma fiscal; protecció per a la indústria; endegament de l'estalvi i altres prometes en matèria d'ensenyament, sanitat i assistència social.⁵⁰⁴

Per part de la dreta, la discòrdia fou més palesa, acceptant tots que era necessari

⁴⁹⁹ Barrera, Heribert, *Cambó*, Barcelona, Dèria Editors, 2011, pàgs. 934 i 935.

⁵⁰⁰ Culla, Joan B., *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012. Una història política*, Barcelona, La Campana, 2013, pàg. 41.

⁵⁰¹ Barrera, Heribert, *Cambó*, ...pàg. 936..

⁵⁰² Balcells, Albert, coor. *Història dels Països Catalans*, Barcelona, EDHASA, 1980, pàg. 587

⁵⁰³ Sariol Badia, Joan, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, DOPESA, 1978, pàg. 23.

⁵⁰⁴ Joan Sariol Badia, *La IV Guerra Civil...*, pàgs. 22

arribar a concretar una candidatura unitària per poder fer front als adversaris d'esquerra. Les negociacions portades amb certa independència, s'iniciaren simultàniament a Madrid i Barcelona, abans de la convocatòria d'eleccions, degut a la inestabilitat política creada a la capital durant el mes de desembre.

Acció Popular de Catalunya el 4 de gener afirmava que donaria les màximes facilitats per aquesta unió i el dia 5, el *Diario de Barcelona* manifestava que «no hay tiempo que perder». La llei electoral feia necessària la formació de coalicions i, per tant, la Lliga Catalana no podia eludir-la. Joan Ventosa i Calvell després d'escrutar com s'estaven desenvolupant les negociacions dels partits de dreta a Madrid, la Lliga va publicar una nota a *La Veu de Catalunya*, en la que confirmava la necessitat d'unió de totes les dretes, constituint una sola coalició electoral i exposant les condicions que calia seguir per vèncer el Front Popular el dia 16. S'establia la unitat de comandament que havia de recaure en la Lliga a Barcelona-ciutat i a Barcelona-circumscripció, donant llibertat a les organitzacions locals de Girona, Tarragona i Lleida per establir els pactes que més els convinguessin.⁵⁰⁵

Un altre dels actors en la petició d'unitat de les dretes fou la Junta Diocesana d'Acció Catòlica. Va publicar una nota al *Diario de Barcelona* en la que afirmava: «al margen y por encima de los partidos políticos [...] cree cumplir un deber no solo recomendando, sino pidiendo con todas sus fuerzas la unión de todos los elementos de orden para la próxima contienda electoral en beneficio de la Religión y de la Patria».⁵⁰⁶ Al dia següent, Manuel Irurita, bisbe de Barcelona, disposava la celebració de tres dies de rogatives públiques amb la creença que de les eleccions que se celebrarien depenia «la existencia de la España católica».⁵⁰⁷

Ja en campanya electoral, quan encara no s'havia concretat el pacte de les dretes, el Bloque Nacional va voler demostrar la seva capacitat de convocatòria, organitzant un gran míting a Barcelona el 19 de gener de 1936 als teatres Price i del Bosque, emulant el que havia fet Acció Popular Catalana a final d'any. Calia demostrar a l'electorat, i a totes les forces polítiques de dreta, que eren una força que no es podia negligir. Van

⁵⁰⁵ *La Veu de Catalunya*, 19 de gener de 1936, pàg. 11

⁵⁰⁶ *Diario de Barcelona*, 16 de gener de 1936

⁵⁰⁷ Javier Tusell, *Las elecciones del Frente Popular*, Madrid, Editorial Cuadernos para el Diálogo, 1971, vol I, pàg. 109.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

parlar José Bertrán Güell, Joaquín Bau Nolla i José Calvo Sotelo. Dels tres, cal destacar la singularitat de Joaquín Bau, amic personal de José Calvo Sotelo, tradicionalista, furibund anticatalanista, que actuava amb molta independència de la resta del partit. No feia gaires escarafalls si calia unir-se a la Lliga per guanyar les eleccions a la província de Tarragona, ni tampoc aquesta, per acceptar-lo, creant problemes a la circumscripció.

El primer en obrir el foc en aquest míting fou José Bertrán Güell, secretari general de Derecha de Cataluña. Des del punt de vista ideològic destacaria un paràgraf on remarca els punts principals del pensament del partit: «Nosotros no somos ni demócratas ni absolutistas, sino partidarios de la Monarquía responsable y corporativa en razón de un concepto, de una ideología católica y escolástica, diversa en la unidad pero de una diversidad cualitativa que conduce al organismo, a la jerarquía y fatalmente a la corporación».

Joaquín Bau Nolla va enfocar el seu parlament a combatre el separatisme ja sigui, com diu ell, declarat o encobert,⁵⁰⁸ matisant que, a més a més, un altre dels enemics era el marxisme, enemic de la família i de la societat. La doctrina que calia seguir era la doctrina de Crist amb l'obligació d'una justícia social distributiva que empari als més humils. Finalment va llegir el que va dir a la sessió de Corts del 5 de desembre referent a la llei de 2 de gener que regulava la suspensió de l'Estatut: «Cataluña no quiere el Estatuto actual que sirvió para que fueran traidores a su Patria y a su honor unos desalmados».

José Calvo Sotelo, en aquells moments, ja havia agafat molta força a tot Espanya i era, sens dubte, la veu més escoltada de l'extrema dreta monàrquica.

La seva crítica s'inicia contra el President de la República, repetint l'argumentació que havia exposat el 9 de gener al *Diari de Barcelona*. De fet aquest, segons José Calvo Sotelo, era l'arquitecte del Partit de Centre que liderava Manuel Portela Valladares i que podia dividir el Frente Antirrevolucionario. Els promotors d'aquest partit, es feien la il·lusió de treure 150 diputats, o sigui el 33% de la Cambra, cosa del tot increïble, però el més inversemblant era que aquesta manipulació fos dirigida pel propi President de la República. Cap Monarquia d'Europa s'havia atrevit a manipular l'electorat creant un grup polític addicte –digué-, fent una crítica al President

⁵⁰⁸ Sempre que parlen de separatisme encobert es refereixen a la Lliga ja que és el seu principal adversari, encara que en aquest cas anaven a la mateixa candidatura

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

de la República que, segons ell, s'atribuïa funcions que no li corresponien. Acte seguit va passar a afirmar que era monàrquic: «Pero hay que explicar cómo lo somos. Hay que explicar, porqué lo somos, y sobre todo, como concebimos la posibilidad de instauración de un ideal monárquico en España. [...] Nosotros somos monárquicos porqué creemos que la fórmula suprema de la responsabilidad política, sino la dan las monarquías no la da nadie, aunque otra cosa digan los tratados de los hombres de izquierda. [...] El Rey es sagrado e inviolable, y en cambio la Constitución de la República dice: que el presidente no es sagrado ni inviolable, puesto que está sujeto a responsabilidades de todas clases». S'esforçà a presentar la situació política com inestable i caòtica: «Ahora mismo nos encontramos en España, que en el transcurso de cinco años se ha sembrado en las escuelas un ambiente de anarquía, se ha truncado la armonía de las clases sociales, se ha arrojado el crucifijo de las escuelas. ¿Quién responderá de todo este inmenso daño? Al Presidente de la República le faltan dieciocho o veinte meses de mandato. Pero se ha disuelto ya dos parlamentos y por consiguiente su figura política, es decir, ese daño inmenso, ya no se puede concretar en persona y en momento determinado». Continuà defensant la monarquia de la que deïa que per europeïtzar-se, en aquell moment calia monarquitzar-se, solució que aportava al sistema polític un comandament únic que era el que calia. Defensà la posició de José María Pemán on deïa que «es preferible un Rey sin Cortes a un Presidente sin conciencia». Continuà: «Ha fracasado el Estado republicano. Éste es un secreto a voces, ha fracasado sencillamente porqué la República es la revolución». Després no s'estigué de fer una crida al món obrer: «Yo creo que tiene que llegar un sistema en que el obrero sea un asociado al productor, en que uno y otro sientan como propio y común el interés que hoy aparentemente les divide y separa». Amb aquesta afirmació estava anunciant el que després es concretaria com un sistema de democràcia orgànica que integrava el treballador i l'empresari en un mateix organisme, el sindicat vertical. Continuà: «El Estado frente a una revolución tiene dos clases de medios. Si la revolución es violenta también tiene la violencia ya a mí no me asusta la violencia. [...] El peligro surge cuando la revolución se viste con la piel de cordero. [...] Este es el caso del Estado español, del Estado Republicano que ha acatado en España una Constitución que facilita la revolución. Es la Constitución republicana y el Estado republicano incapaz de ir contra la revolución y este Estado necesita otro que ha de ser un Estado fuerte y por otro

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

lado un estado anti-democrático. Estado fuerte quiere decir un Estado de autoridad que no admite que una asociación determinada pueda suspender la vida de la nación porqués es incompatible con la existencia de un Estado. El Estado ha de ser superior a todo interés y a todo partido».

Després d'aquest discurs es va traslladar del Gran Price al Teatre del Bosque per continuar la segona part d'aquest míting que el va centrar en la unitat d'Espanya i el refús al dret d'auto-determinació de Catalunya. El seu discurs no es va apartar, com no podia ser altrament, de la ideologia que, des de la seva fundació, havien exposat tant Derecha de Cataluña com Renovación Española integrades al Bloque Nacional. Atès que es dirigia a un públic català cal singularitzar el següent paràgraf: «No se puede aceptar una fórmula accidentalista y perturbadora de la vida nacional como la del señor Cambó, que enfoca esta vida con una concepción particularista y que perturba la marcha de la Patria, fórmula que condensó en aquella célebre frase: “¿Monarquía? ...¿República?... Cataluña!” Pues yo podría tomar de esta frase dos partes de ella, y podría decir: “¿Monarquía?... ¿República?...España! [...] No es suficiente decir que España es un Estado. Pero ¿por qué esto de poner sustantivo y quitar al nombre de España el adjetivo más grande que tiene, que es el de Nación y reducirlo a la categoría modesta y secundaria de un Estado? [...] una Nación que ha sido creada por Dios y amasada por el trabajo de muchos siglos de historia, no. La Nación es la Patria y la Patria es España». Després es va referir al fet diferencial català, que el va reconèixer sempre que no se l'hi donés un sentit antagònic al fet unitari d'Espanya. Referent a l'auto-determinació extreia d'unes afirmacions de Sabino Arana per tal d'argumentar que Catalunya no era una nació, afirmant: «Cataluña tiene derecho a ser libre porque quiere serlo. Quieren los catalanes gobernar su casa, no nos importa saber porque lo quieren. Lo quieren y esto nos basta para aprobar su propósito». Aquest va ser el principi d'auto-determinació -segons José Calvo Sotelo -que van invocar els representants de Catalunya en el Pacte de Sant Sebastià i considerà que aquest principi doctrinal era absurd. Referent a l'autonomia de Catalunya l'acceptà des del punt de mira administratiu i social però de cap manera en relació a qüestions polítiques i econòmiques. Va combatre l'Estatut atorgat a Catalunya per la República ja que per damunt de tot calia una unitat de comandament que l'autonomia la destruïa.

Al Teatre del Bosque es va cloure l'acte. En el banquet que es va celebrar

Derecha de Cataluña: monárquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

després, José Calvo Sotelo va reblar en finalitzar l'àpat: «Las izquierdas se sirven de su República como instrumento y las grandes masas de derechas no sienten el régimen; están muy poco a gusto dentro de él. Si hoy no hubiera un Gil Robles que acata el régimen, éste no tendría existencia alguna, porque en las masas rojas no hay que buscarlo».⁵⁰⁹

Cal assenyalar que a imitació del feixisme italià, les Juventudes Monárquicas de Renovació Espanola, encarregades de l'ordre, generalment anaven uniformades, en aquest míting, però, les autoritats els van demanar que es cobrissin per no provocar situacions desagradables.⁵¹⁰

Malgrat aquesta força aparent, el partit de l'ultradreta que continuava tenint més força tant a Catalunya com a la resta d'Espanya era la Comuni3n Tradicionalista. Després dels fets d'Astúries, durant el 1935 els carlistes s'havien anat nodrint de noves seccions de Requetès i de Joventuts per tot Espanya. De cara a l'electorat presentaren la C.E.D.A. com un partit que havia fracassat en la seva política reformista, ja que no havia pogut assolir el objectius que s'havia marcat. El Bloque Nacional es trobava en una situaci3n pitjor, ja que no tenia ni els suport parlamentari ni el popular. En aquets context, els carlistes tenien capacitat de moure més efectius que el Bloque Nacional. En un aplec a Poblet, el 2 de juny de 1935 van reunir unes 30.000 persones i el 3 de novembre del mateix any a Montserrat en van aplegar entre 40.000 i 50.000, nombre de persones impensables per part del Bloque Nacional.

La ideologia ultradretana anava prenent força i la Comuni3n Tradicionalista no es quedava curta. En aquesta darrera concentraci3n el delegat nacional del Requetè José Luís Zamanillo va arengar els assistents dient: «La hora del sacrificio está próxima. ¡Requetés, estad dispuestos a todo; pero sobre todo a dos cosas: a luchar, a luchar, y a vencer, a vencer, a vencer!». I, Manuel Fal Conde, que els va passar revista a l'estil d'un comandament militar els va manifestar: «si la Revoluci3n quiere llevarnos a la guerra, habrá guerra» i els va demanar públicament que el Requetè marxés al costat de l'Exèrcit per impedir la revoluci3n, que creia, seria imminent. Els Requetès tenien una estructura paramilitar i, de fet, des que havien signat el pacte amb Benito Mussolini, s'estaven preparant per a la guerra, malgrat que en aquells moments el Dictador feixista els havia

⁵⁰⁹ *Diario de Barcelona*, 21 de gener de 1936, pàgs. 5 a 11

⁵¹⁰ Joan Sariol Badia, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, Dopesa, 1978, pàg. 21

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonzins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

negat l'ajuda. Com alternativa al Bloque Nacional estaven creant el Frente Nacional de Boinas Rojas. Comptaven també amb el favor d'una part de l'Exèrcit, amb el general José Enrique Varela⁵¹¹ com a militar més destacat.

La força organitzativa que van anar creant durat tot el 1935, va portar a l'aspirant regí Alfonso-Carlos, a nomenar el 20 de desembre a Manuel Fal Conde, Cap delegat de la Comunità Tradicionalista. El pretendent també va nomenar regent, al seu nebot Javier de Borbón Parma, el 23 de gener de 1936, encara que la decisió no es va fer pública fins al dia 6 d'abril, amb la clara intenció de desautoritzar la solució d'instaurar al tron d'Espanya a Juan de Borbón, solució defensada per José Calvo Sotelo.

Durant les jornades preelectorals, els requetés va actuar com una força d'ordre en els mítings del Bloque Nacional, on aquests no tenien prou jovent per mantenir l'ordre.⁵¹²

Paral·lelament a aquests actes electorals, s'estaven elaborant les candidatures que, de fet, no es van arribar a tancar prou bé per part de les dretes. Les incompatibilitats ideològiques i personals entre José María Gil Robles i José Calvo Sotelo eren paleses. Aquest volia un pacte de govern un cop guanyades les eleccions i exigia: «primero: las próximas elecciones serían declaradas constituyentes; segundo: inmediatamente, se procedería a la destitución del jefe del Estado; tercero: se constituiría un gobierno provisional, y cuarto: el señor Alcalá Zamora sería sustituido por un general».⁵¹³ José María Gil Robles va acceptar el primer punt i va refusar els altres tres. José Calvo Sotelo exigia, a més a més, una presència en la candidatura desproporcionada a la seva representació parlamentària i amb un discurs excessivament vehement: «El Estado frente a una revolución tiene dos clases de medios. Si la revolución es violenta también tiene la violencia y a mí no me asusta la violencia». El plantejament de José María Gil Robles, abans de les eleccions, era reformista, de continuïtat republicana, aspirava a liderar un govern conservador amb majoria suficient

⁵¹¹ Va ser ascendit a general el dia 31 d'octubre de 1935 amb José María Gil Robles com a ministre de la Guerra i el general Francisco Franco com a cap de l'Estat Major

⁵¹² Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las derechas durante la Segunda República, 1931-1936*, Madrid, Alianza Editorial, 2011, pàgs. 259-265.

⁵¹³ José María Gil Robles, *No fue posible la paz*, Barcelona, Ediciones Ariel, 1968, pàg. 410. A peu de pàgina hi ha la nota 25 en la que José María Gil Robles manifesta: Indudablemente, pensaba en el general Sanjurjo aunque nunca llegara a manifestármelo.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

que els permetés fer les reformes que no havien pogut aconseguir.⁵¹⁴ No va voler concretar cap acord posterior a les eleccions: «cada partido acudirá a la contienda con su doctrina y su táctica peculiares».⁵¹⁵ Les negociacions entre les diverses formacions, C.E.D.A., Renovación Española, Comución Tradicionalista, Partido Republicano Conservador i d'altres es van tancar el 23 de gener de 1936. No es va publicar cap manifest i, a partir d'aquesta data, va començar la discussió per formar candidatures.

Però de la mateixa manera que a la resta d'Espanya el partit hegemònic de la dreta, era la C.E.D.A., a Catalunya ho era la Lliga i, necessàriament, aquest partit, en la formació de candidatures volia reflectir aquesta hegemonia. Aquesta posició comportà el blasme dels partits espanyolistes, a vegades d'una manera ferotge, però acabaren implorant finalment, que els incloguessin en la candidatura que la Lliga, denominada Front Català d'Ordre, acceptant les condicions que aquests havien proposat. El 17, la Lliga Catalana lliurava a les altres forces polítiques de dreta les condicions per formar la coalició. Els negociadors de la candidatura van ser Joan Ventosa i Calvell, per aquest partit; Lluís Jover Nunell, per Acció Popular Catalana; Fernando Álvarez de la Campa per Derecha de Cataluña i Mauricio de Sivatte per la Comución Tradicionalista, els quals, constituïts en «Comitè de Concòrdia», proposaren de formar un front nacional contrarevolucionari.⁵¹⁶ El 23 de gener, en compliment de l'acord que havien arribat, *La Veu de Catalunya* publicava la llista, manifestant que els candidats així proclamats, havien d'integrar-se dins d'una sola candidatura que lluitaria sota una mateixa denominació, assumint la Lliga Catalana, la responsabilitat de la direcció de la lluita electoral i de la propaganda, amb el concurs dels altres partits, com així ho havia manifestat des de l'inici de les conversacions. De totes maneres era difícil que l'aportació que poguessin fer les forces coalitzades els permetés compensar els vots que podien perdre.⁵¹⁷

Tanmateix, les altres formacions van voler esmenar-los la plana sense èxit i la Lliga sense transigir, es va refermar en l'ordre que havien establert.⁵¹⁸ A Barcelona-capital es va assignar un diputat per a la Comución Tradicionalista, un per Derecha de

⁵¹⁴ Recopilant discursos de José María Gil Robles podem deduir una continuïtat republicana però amb un autoritarisme pròxim a la dictadura que només hagués pogut assolir amb una majoria parlamentària.

⁵¹⁵ José María Gil Robles, *No fue posible...*, pàg. 413

⁵¹⁶ Joan Sariol Badia, *La IV Guerra Civil...*, pàgs. 24 i 25

⁵¹⁷ Joan Sariol Badia, *La IV Guerra Civil...*, pàgs. 22

⁵¹⁸ *La Veu de Catalunya*, 23 de gener de 1936, pàg. 1

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Cataluña i tres per Acció Popular Catalana, els altres eren tots de la Lliga. De fet, que no fos de la Lliga, a tot Catalunya, només va sortir elegit Joaquín Bau Nolla per la província de Tarragona, bàsicament per la seva posició hegemònica i caciquil al Baix Ebre.

El mateix dia, *La Veu de Catalunya* publicava una nota enviada per Acció Popular Catalana, dient que s'havien posat d'acord amb la Comunió Tradicionalistes i Derecha de Catalunya per tal de proclamar una candidatura única a Barcelona-Ciutat i Barcelona-Circumscripció però criticaven la posició que havia imposat la Lliga, ja que havien ignorat la creixent corrent d'opinió existent que ells representaven. En qualsevol cas, van acceptar les condicions i la candidatura pactada, formada pels següents candidats.⁵¹⁹

Barcelona-ciutat

3. Joan Ventosa i Calvell (Lliga)
4. Felip Rodés Baldrich (Lliga)
5. Pere Rahola Molinas (Lliga)
6. Joaquim Reig Rodríguez (Lliga)
7. Antoni Gabarró Torres (Lliga)
8. Francisco Bastos Ausart (Lliga)
9. Joaquim Maria de Nadal Ferrer (Lliga)
10. Vicenç Soler de Sojo (Lliga)
11. Felip de Solá Cañizares (Lliga)
12. Lluís Puig de la Bellacasa (Lliga)
13. Alejandro Lerroux García (PRR)
14. Lluís Jover Nunell (Acció Popular Catalana)
15. Rodrigo Emo Palos (Acció Popular Catalana)
16. Joan Travería Pubill (Acció Popular Catalana)
17. Santiago Torent Buxó (Derecha de Catalunya)
18. Llorenç Alier (Comunió Tradicionalista)

Aquesta candidatura, amb el canvi de Llorenç Alier per Joaquim Gomis del mateix partit, va ser la que es va presentar a les eleccions.

Barcelona-circumscripció

1. Francesc Cambó Batlle (Lliga)
2. Josep Maria Trias de Bes (Lliga)
3. Ferran Valls Taberner (Lliga)
4. Enric Maynés Gaspar (Lliga)
5. Miquel Vidal Guardiola (Lliga)
6. Narcís de Carreras Guiteras (Lliga)

⁵¹⁹ *La Veu de Catalunya*, 23 de gener de 1936, pàg. 17

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

7. Josep Cirera Voltà (Acció Popular Catalana)
8. Antoni Barata Rocafort (Acció Popular Catalana)
9. Ataülf Tarragó Ruiz (Acció Popular Catalana)
10. Jaime Polo Otín (PRR)
11. Joaquim Gomis (Comuni3n Tradicionalista)⁵²⁰

En aquesta circumscripci3n es va canviar Joaquim Gomis que, com hem dit abans, va passar a Barcelona-Ciutat, i es substituí per Josep Prat Piera. És la candidatura definitiva.

Derecha de Cataluña va voler fer constar la seva disconformitat al seu electorat i van enviar una nota al *Diario de Barcelona* manifestant:

De haberse seguido por los partidos afines la orientaci3n dada por nuestros representantes en las primeras reuniones, no se hubiera llegado a las candidaturas de Barcelona-ciudad y Barcelona circunscripci3n. Merced a una serie de hechos que no es el momento de analizar, ha sido posible obligarnos a un sacrificio que la opini3n juzgará en lo que vale y que el “Comité de Concordia” testigo bien indiscutible de lo sucedido, califica de “heroísmo”.

Además de la exigua representaci3n que nos ha sido atribuida en Barcelona Ciudad, los elementos adictos de la provincia han sido sacrificados totalmente. Los perjuicios que esta eliminaci3n reporta, saltan a la vista del más profano y no únicamente son nuestras fuerzas las convencidas de su gravedad, sino también elementos de coalici3n lo afirman, según se ha visto por telegramas que esta Junta Provincial ha recibido.

La Junta hace constar que no admite ni puede admitir como índice representativo de las fuerzas políticas de Barcelona-Ciudad y Provincia, las que los números de candidatos podrían hacer suponer y subraya este extremo a los efectos políticos futuros.

SIN EMBARGO, “DERECHA DE CATALUÑA” RUEGA ENCARECIDAMENTE A LAS MASAS QUE SIGUEN SUS ORIENTACIONES, PRESTEN A LA LUCHA ELECTORAL TODO EL ENTUSIASMO QUE REQUIERE EL TRIUNFO DE LA COALICI3N VOTANDO INTEGRAMENTE SUS CANDIDATURAS, Y ASEGURA QUE NO AHORRARÁ NINGÚN MEDIO PARA LOGRARLO.⁵²¹

A Girona la Lliga va proposar, sempre que es respectessin els criteris autonomistes i que es formés una candidatura amb dos membres del seu partit, un d’Acció Popular Catalana i un tradicionalista. Aquests quatre, eren els diputats que haurien sortit, suposant que hagués estat la candidatura més votada, és a dir per majoria. Calia designar un altre candidat per la minoria, i en aquest cas, la Lliga va proposar que

⁵²⁰ *Diario de Barcelona*, 25 de gener de 1936. Aquest diari va anunciar aquesta candidatura amb el nom de Bloque Antirrevolucionario.

⁵²¹ *Diario de Barcelona*, 29 de gener de 1936, pàg. 9

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

fos un independent,⁵²² suggeriment que no va ser ben acceptat pels altres partits, començant a sortir candidatures dobles, una d'Acció Popular Catalana, i una altra, de Derecha de Cataluña. Aquest partit pretenia eliminar un candidat de la Lliga, posant-ne un de seu, i proposant un independent més addicte a les seves idees, en substitució d'un radical. Així la candidatura quedaria formada per:⁵²³

1. José Ayats Surribes (Acció Popular Catalana)
2. Carlos Badia Malagrida (Lliga)
3. Julio Fournier Cuadros (Independent)
4. Luís Hernando de Larramendi (Comunió Tradicionalista)
5. Joaquín de Vilallonga y Cárcer (Renovación Española)⁵²⁴

Evidentment no va ser acceptada per la Lliga, ja que era molt difícil establir la potencialitat electoral de Derecha de Cataluña i d'Acció Popular de Catalana a la província de Girona. Si es prenen com a base els vots obtinguts a les darreres eleccions legislatives per la Dreta Agrària, aquesta, només havien tret el 6,78% dels vots mentre que la Lliga n'havia tret el 34,69.⁵²⁵ Altrament establir una equivalència entre Dreta Agrària i els dos partits mencionats era molt aventurat. Només es podia recórrer a l'experiència i al pacte, però calia tenir en compte que Derecha de Cataluña no respectava els criteris autonomistes de la Lliga, mentre que sí ho feia el Partido Republicano Radical, amb qui van acordar la inclusió, d'almenys d'un membre en cadascuna de les circumscripcions. Derecha de Cataluña va fer constar el seu descontentament pel tracte que havia rebut.

Després de molt enrenou que, segons el diari madrileny *Ahora*, van provocar que intervinguessin altes personalitats, el 6 de febrer, es va anunciar la candidatura definitiva per Girona, quedant tal com havia proposat la Lliga des del primer moment.⁵²⁶ El representant de Derecha de Cataluña, Joaquín de Vilallonga, comte de Sant Miquel de Castellar i l'independent Julio Fournier Cuadros, es van retirar de la candidatura del Front Popular de Dretes. La dreta monàrquica seria representada per

⁵²² Javier Tusell, *Las elecciones del Frente Popular*, Madrid, Editorial Cuadernos para el Diálogo, 1971, vol I, pàg. 110.

⁵²³ Javier Tusell, *Las elecciones...*, vol I, pàg. 111

⁵²⁴ *La Vanguardia*, 4 de febrer de 1936.

⁵²⁵ Mercè Vilanova, *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill/Edicions de la Magrana, 1986.

⁵²⁶ Javier Tusell, *Las elecciones...*, vol I, pàg. 111

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Luís Hernando de Larramendi de la Comuni3n Tradicionalista, que es va comprometre a defensar tamb9 els interessos de Renovaci3n Espa3ola. La candidatura per Girona va quedar constituïda per:

6. Joan Estelrich i Artigas (Lliga)
7. Carles Badia i Malagrida (Lliga)
8. Jos9 Ayats Surribes (Acci3n Popular Catalana)
9. Lu3s Hernando de Larramendi (Comuni3n Tradicionalista)
10. Jaime Busquets Norat (Partido Republicano Radical)

Joan Estelrich i Carles Badia, ja havien sortit diputats en les anteriors eleccions del 19 de novembre de 1933 i Busquets es va incloure per raons del pacte subscrit entre la Lliga i el Partido Republicano Radical.

Malgrat aquestes desavinences, Derecha de Catalu3a va manifestar que recolzaria la candidatura amb tot l'entusiasme que fos necessari.

Un altre dels punts conflictius per formar candidatures fou la circumscripci3 de Tarragona en haver d'incloure el tradicionalista Joaqu3n Bau Nolla, candidat clarament contrari a l'autonomia de Catalunya. Era m9s *calvosotelista* que tradicionalista i participava en els m3tings que organitzava Jos9 Calvo Sotelo, compartint la seva ideologia. Havia estat batlle de Tortosa durant la dictadura del general Primo de Rivera i va tenir c9rrecs importants despr9s amb el franquisme. El seu anticatalanisme era ben pal9s i, per tant, refusat frontalment pels sectors catalanistes de la Lliga a Tarragona. Joaqu3n Bau, en veure's discriminat, va iniciar una campanya pel seu compte i va deixar clara la seva for9a a Tarragona. Finalment, la Junta d'Uni3 Social -el mateix dia que s'acordava la candidatura per Girona-, arribava a una conciliaci3 amb les dretes de la prov3ncia de Tarragona,⁵²⁷ que va quedar formada, el 4 de febrer, de la següent manera:

1. Ramon Barbat Miracle
2. Joaqu3n Bau Nolla
3. Jos9 Mar3a Casab3 Torras
4. Jos9 Mullerat Soldevila
5. Cayetano Vilella Puig

Aquesta candidatura va ser comunicada a la Lliga Catalana, Comuni3n Tradicionalista i Acci3n Popular Catalana que la van acceptar.⁵²⁸ Derecha de Catalu3a no hi tenia representaci3.

A Lleida l'acord electoral per part de les dretes va ser m9s senzill, proclamant-se

⁵²⁷ Javier Tusell, *Las elecciones...*, vol I, p9g. 112

⁵²⁸ *La Vanguardia*, 5 de febrer de 1936, p9g. 8

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

candidats:

1. Manuel Florensa (Lliga)
2. Luís G. Piñol (Lliga)
3. Casimiro Sangenis (Comuni3n Tradicionalista)
4. Jos3 Alisanda (Acci3 Popular Catalana)⁵²⁹

Tampoc hi havia cap representant de Derecha de Catalunya.

Catalunya elegia 54 diputats de la següent manera:

- Barcelona-ciutat, 20: 16 per majories i 4 per minories
- Barcelona-província, 14: 11 per majories i 3 per minories
- Tarragona, 7: 5 per majories i 2 per minories
- Girona, 7: 5 per majories i 2 per minories
- Lleida, 6: 4 per majories i 2 per minories

La Lliga Catalana va ser criticada pels altres partits que compartien coalici3, però era l'única formaci3 amb capacitat d'organitzar uns trenta actes públics diaris a tot Catalunya, amb recursos que els permetien d'utilitzar mitjans moderns de propaganda com: avions, rètols lluminosos, globus, etc.⁵³⁰ Derecha de Catalunya se centrava a fer grans concentracions en moments puntuals. No tenia ni una organitzaci3 prou potent ni prou capacitat de convocat3ria.

De fet, malgrat la denominaci3 en algunes circumscripcions, de Frente Antirrevolucionario, es va optar per la creaci3 de tants blocs com circumscripcions hi havia. En unes es presentaria la CEDA al costat dels monàrquics; en altres, aquests deixarien els seus llocs en favor de partits republicans conservadors. És a dir, no hi va haver un front comú i cada partit feia la seva propaganda d'acord amb el seu programa, els seu electorat i el seu públic.⁵³¹

Renovaci3n Española demanava el vot per tota la candidatura de dretes en la circumscripci3 que correspongués de manera inqüestionable. A Catalunya, pel Front Català d'Ordre, però no feien mítings conjunts de tots els partits que integraven la candidatura. Derecha de Catalunya, alguns cops, s'ajuntava amb la Comuni3n Tradicionalista però sempre evitant de fer-ho amb la Lliga, de la que en sentien un fort refús.

⁵²⁹ *La Vanguardia*, 11 de febrer de 1936, pàg. 11

⁵³⁰ Javier Tusell, *Las elecciones...*, vol I, pàg. 254

⁵³¹ Pedro Carlos González Cuevas, *Acci3n Española. Teología política y nacionalismo autoritario en España (1913-1936)*, Madrid, Editorial Tecnos, 1998, pàg. 315

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Iniciada doncs la campanya, el Centro de Defensa Social va organitzar un gran míting a la Sala Mozart l'1 de febrer, prescindint de la Lliga Catalana, amb la participació de José Bernabé Oliva, de la Comuni3n Tradicionalista; Ataulf Tarrag3, candidat per Acci3n Popular Catalana; Santiago Torrent candidat per Derecha de Catalu3a; i Alfonso Ib3ñez Ferran i Benito de Pom3s y de Pomar, comte de Santa Maria de Pom3s,⁵³² pel Centro de Defensa Social, entitat que com ja hem dit m3s amunt, girava a l'entorn de Derecha de Catalu3a.⁵³³ De les persones que prengueren la paraula en destaco les de Jos3 Bernab3 Oliva que va manifestar que: «El Frente Catal3n de Orden es antirrevolucionario porque va contra el separatismo, que es revoluci3n, al querer dividir la patria y es antirrevolucionario porque propugna por la justicia social, que destruye la revoluci3n, al establecer la lucha de clases». Alfonso Ib3ñez Ferran, secretari de l'Entitat, digu3: «Esta es la hora de sacrificio para todos los partidos coaligados para luchar contra la revoluci3n, el marxismo y el separatismo». I, el darrer, abans de tancar l'acte va ser va ser Santiago Torrent Bux3 qui va parlar sobre el Poder, que en referir-s'hi, va manifestar: «no se puede prescindir para la vida y sostenimiento de la Sociedad». Va comparar l'era de pau que va viure Espanya durant la Dictadura, amb les turbul3ncies del govern de Manuel Aza3a, atacant la tasca de les Corts constituents qualificant-les de: «burdo enga3o al pa3s».

Encara que a Catalunya Acci3n Popular Catalana figur3s en mítings del Front Catal3 d'Ordre, com el cas que acabem de veure i, a la resta de l'Estat amb altres segells, la intenci3 de la C.E.D.A no anava m3s enll3 d'un pacte electoral. Per a Jos3 Maria Gil Robles es tractava de guanyar les eleccions, sense que aix3 significu3s un comprom3s de govern. La CEDA pensava guanyar-les, comen3ant a governar a partir de març. Seria aleshores quan presentaria un pla de govern a unes Corts, suposadament amb majoria de dretes.⁵³⁴

Per3 el Bloque Nacional ho veia amb una altra perspectiva. Aquelles eleccions havien de servir per tombar el r3gim, fos quin fos el resultat. Ja hem explicat les connexions entre Renovaci3n Espa3ola i la U.M.E. des de la constituci3 d'aquesta, i la relaci3 que tenien amb la c3pula militar contr3ria a la Rep3blica. Abans de les eleccions

⁵³² El comte de Santa Maria de Pom3s era fundador a Madrid de Renovaci3n Espa3ola

⁵³³ *Diario de Barcelona*, 2 de febrer de 1936, p3g. 7

⁵³⁴ *La Veu de Catalunya*, 24 de gener de 1936, p3g. 14

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

s'havien format les Milícies de Renovación Española de la que Enrique García-Ramal Cerralbo, n'era el Cap Provincial a Catalunya i qui coordinava el grup. Aquest va declarar que «las Milicias eran un vivero de hombres decididos prestos a tomar las armas cuando la Patria lo exigiera». A Barcelona les Milicias de Renovación Española mantenien una estreta relació amb el Voluntariado Español, la Falange, la Comunió Tradicionalista i altres grups que es reunien a l'Espanya Club. D'aquesta Entitat en va ser el primer president Eduardo González Feijoo i vicepresident Emilio Oliver Fernández, del Partido Nacionalista Español que tenia com a objectiu agrupar l'extrema dreta catalana, per contribuir amb personal civil a la insurrecció. Els representants assignats per part de Derecha de Cataluña a Espanya Club eren Luís de Foronda i Enrique García-Ramal.⁵³⁵

Renovación Española era un dels partits que va prestar més ajuts econòmics a la U.M.E. Compraven armes, que introduïen per la frontera, per poder facilitar-les als addictes. Enrique García-Ramal Cerralbo va fer unes declaracions al Fiscal, delegat per a la instrucció de la Causa General, on manifestava que en alguna ocasió va lliurar fusells “màuser” a Pedro Sainz Rodríguez perquè els traslladés a Madrid. Aquests fusells van ser incorporats al Cuartel de la Montaña de la capital.⁵³⁶

El 5 de febrer de 1936 es va inaugurar a la plaça de l'Amic, n. 1 el Centre de Derecha de Cataluña de Sarrià.

El soci més comú de Derecha de Cataluña, que podem trobar en la campanya electoral era la Comunió Tradicionalista, defensant unes posicions semblants: la pàtria, la religió, la família i la propietat privada, delint-se ambdós, alarmant l'electorat, per tot el que podia esdevenir en cas de guanyar el Front Popular. Eren companys de conspiració.

Per part de Derecha de Cataluña, el Front Popular representava la revolució, el marxisme, la dictadura del proletariat, el separatisme, la persecució religiosa i la

⁵³⁵ Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Don Emilio Oliver Fernández ante el Fiscal, delegado para la instrucción de la Causa General, pàg. 426.

⁵³⁶ Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Enrique García-Ramal ante el Fiscal, delegado para la instrucción de la Causa General, pàg. 476

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

destrucció de la pàtria. Aquesta situació, era promoguda –segons ells-, pel sistema parlamentari. Només la monarquia, jeràrquica i orgànica podia superar-ho.

No s'amagaven, que ells anaven a aquelles eleccions, malgrat no creure en el sistema democràtic, per atènyer directament la instauració de la Monarquia. Vet aquí el que va dir Jacinto Bassols en un míting celebrat al centre que tenia el partit al districte VIII: «Derecha de Cataluña propugna la instauración de la Monarquía, no de un Rey como en Grecia sino de una institución: para nosotros la Monarquía es todo un cuerpo de doctrina política, nosotros creemos en la fuerza de las ideas, pero esto exige que dirijamos nuestra propaganda hacia las minorías selectas, concepto que no quiere decir ni mucho menos, clases elevadas. Las masas, como fenómeno político, nos parecen muy sospechosas por su versatilidad e inconsistencia. [...] Nosotros más que un movimiento de adhesión de masas nos interesa un movimiento de adhesión, de la inteligencia».⁵³⁷

El candidat Santiago Torent va començar fent una crítica a la Constitució, a la llei electoral, per passar, després, a fer una defensa del programa de Derecha de Cataluña que consistia en la defensa: d'un Estat catòlic, que responia al pensament de la majoria dels espanyols; combatre el marxisme que estava en contra de la lluita de classes; l'Estat socialment jeràrquic i unitari. Finalment va criticar la disciplina de partit, ja que enfosquia l'opinió de cadascun dels militants i va acabar fent una crítica al sistema liberal.⁵³⁸

Un dels últims mítings abans de les eleccions es va dur a terme al local social de Derecha de Cataluña de Badalona situat a la Carretera Francesc Layret, 6.⁵³⁹

Per tal de convèncer a les persones de dretes que per raons personals no tenien pensat anar a votar, el Centro de Defensa Social va fer publicar una nota on advertia que es publicarien els noms de les persones que havent de donar exemple, per la seva posició i antecedents, de decisió en la lluita electoral, de transcendència immediata, «se ausenten con fútiles pretextos de Barcelona, dejando incumplidos sus graves derechos. Dios en su día, y ahora la Patria, debe exigir las responsabilidades correspondientes».⁵⁴⁰

⁵³⁷ «Mitin de Derecha de Cataluña», *Diario de Barcelona*, 11 de febrer de 1936, pàg. 4

⁵³⁸ «Mitin de Derecha de Cataluña», *Diario de Barcelona*, 11 de febrer de 1936, pàg. 5

⁵³⁹ *Diario de Barcelona*, 15 de febrer de 1936, pàg. 6

⁵⁴⁰ *Diario de Barcelona*, 15 de febrer de 1936, pàg. 12

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsoins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Una dada curiosa de les eleccions i que en fa esment el *Diario de Barcelona* és l'ajuda a la decisió del vot que van fer els partits de dretes per tal que els religiosos votessin les seves opcions: «Los 250 jóvenes que forman las milicias de la juventud, vigilaron los 80 conventos y templos que hay en dichos distritos (districte primer, part del quart i dècim) y prestaron escolta a las religiosas, que en uso del derecho que la ley les concede, quisieron ejercer el sufragio».⁵⁴¹

L'activitat de Derecha de Cataluña als darrers dies de campanya va ser frenètica amb mítings a: Badalona, Gràcia, Barcelona, Can Tunis, Poble Sec i Sants. En aquest darrer, és important ressaltar les paraules d'Aurelio Joaniquet Extremo per la situació de frontisme que s'estava provocant. Si guanyaven les esquerres segurament s'hauria completat l'obra iniciada durant el període reformista, però si guanyaven les dretes, tots els líders d'aquestes formacions coincidien a canviar-ho tot. La República del 14 d'abril hauria mort. Vet aquí el que digué Aurelio Joaniquet: «Hablan las izquierdas que las Derecha hemos hecho un contubernio. Pues bien: yo digo que el contubernio lo han hecho los que se llaman nacionalistas y catalanistas aliándose con los comunistas de Maurín y Nin, que obedecen las inspiraciones de Lenin y Trotski, importándoles un comino el nacionalismo y el catalanismo. Es curioso el hecho que den patentes de catalanidad los rodrigones de Rusia y del Komintern de Moscú que explotan el nacionalismo solo para aminorar la resistencia del Estado español. Yo digo bien alto que cuando tiene tales defensores, no puede haber un catalán que ame a Cataluña y España y tanga un átomo de responsabilidad que no tanga la obligación de meditar muy seriamente». Després va acabar el seu discurs fent una defensa de la religió: «España seguirá siendo católica con elecciones y sin elles contra los candidatos y hasta contra el Parlamento y la Constitución, porque la catolicidad es la que palpa en su vida y en su historia».⁵⁴²

També cal esmentar la posició d'Unió Democràtica de Catalunya, basculant entre un nacionalisme inqüestionable i una posició catòlica conservadora, més propera a la Lliga que al Front d'Esquerres. El 8 de febrer van publicar un manifest reafirmant el seu ideari: democràcia cristiana, llibertat nacional (catalana) i justícia social, marcant com a objectiu la restauració íntegra de l'Estatut. Com que els va semblar que cap de les

⁵⁴¹ *Diario de Barcelona*, 18 de febrer de 1936, pàg. 19

⁵⁴² *La Vanguardia*, 16 de febrer de 1936, pàg. 8

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

dues opcions defensava la seva posició van concloure que oficialment s'abstindrien tot i recomanant als seus afiliats que anessin a votar.

Aquesta posició va ser contestada per la Junta Diocesana d'Acció Catòlica en la que deia: «La abstención, en las circunstancias presentes, sería una deserción y una traición a la Patria y una desobediencia manifiesta a las normas que para el momento actual han trazado la Santa Sede y el Episcopado español». Tanmateix, dos dies abans de les eleccions, Unió Democràtica va ratificar la seva posició afegint que es devia a que cap dels dos blocs electorals desitjava una autèntica reconciliació nacional.⁵⁴³

Aquesta anècdota ens serveix per confirmar que a Catalunya, una part de l'Església, principalment del bisbat de Barcelona, al capdavant del qual hi havia el bisbe Manuel Irurita, van ser actors de la campanya electoral a favor de la dreta.

En definitiva el 16 de febrer, ens trobem a Catalunya, amb setze partits agrupats en dues grans coalicions que presentaren vuitanta-tres candidats per cobrir cinquanta-quatre llocs.⁵⁴⁴

2.2. Els resultats

Les eleccions van ser guanyades pel Front d'Esquerres, a Catalunya per una diferència considerable, essent més equilibrada a la resta d'Espanya. Del Front Català d'Ordre, tots els diputats que van ser elegits ho van ser per minories i llevat de Joaquín Bau Nolla de la Comunità Tradicionalista, tots eren de la Lliga Catalana.

Atès que Derecha de Cataluña només es presentava per Barcelona-ciutat, donem un cop d'ull als resultats de les eleccions per districtes:

Barcelona	Electors	Votants	% Part.	% FEC	%FCO
ciutat	598.932	386.060	64,5	62,66	37,34

⁵⁴³ Javier Tusell, *Las elecciones...*, vol I, pàg. 115

⁵⁴⁴ Sariol Badia, Joan, *La IV Guerra Civil, Barcelona, DOPESA, 1978, pàg. 30*

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Districtes ⁵⁴⁵	Electors	Votants	% Part.	% FEC	%FCO
I	56.563	36.716	64,91	60,43	39,57
II	52.613	33.343	63,37	71,41	28,59
III	34.550	21.909	63,41	44,76	55,24
IV	70.226	47.452	67,57	44,19	55,81
V	61.906	37.718	60,93	71,77	28,23
VI	59.424	38.519	64,82	45,75	56,31
VII	70.349	44.152	62,76	73,66	26,34
VIII	66.850	45.440	67,97	62,89	38,88
IX	78.815	51.008	64,72	72,94	27,06
X	47.625	30.791	64,65	77,62	22,38

El Front Català d'Ordre només guanya al districte III, Pedralbes, i en els districtes IV i VI, districtes que avui els denominem, la Dreta i l'Esquerra de l'Eixample.

Analitzem però, el vot conservador de cada circumscripció catalana.

Barcelona-ciutat

Cl.	Nom del Diputat	Nombre de vots	Partit
1	Joan Ventosa i Calvell	153.751	Lliga Catalana
2	Pere Rahola i Molinas	153.247	Lliga Catalana
3	Lluís Puig de la Bellacasa	153.013	Lliga Catalana
4	Felip Rodés i Baldrich	152.870	Lliga Catalana ⁵⁴⁶

Per Barcelona-ciutat, Santiago Torent va treure 150.249 vots. D'una llista de setze, per nombre de vots, va quedar en catorzena posició. La setzena, però, va ser per Alejandro Lerroux amb 149.125 vots.

⁵⁴⁵ Mercè Vilanova, *Atlas electoral de la Segona República a Catalunya*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2006, pàg. 92

⁵⁴⁶ *La Veu de Catalunya*, 21 de febrer de 1936

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Barcelona-Circumscripció

Cl.	Nom del Diputat	Nombre de vots	Partit
1	Josep Maria Trias de Bes	145.572	Lliga Catalana
2	Miquel Vidal i Guardiola	145.473	Lliga Catalana
3	Ferran Valls Taberner	145.453	Lliga Catalana ⁵⁴⁷

Girona

Cl.	Nom del Diputat	Nombre de vots	Partit
1	Joan Estelrich i Artigues	60.719	Lliga Catalana
2	Carles Badia i Malagrida	60.600	Lliga Catalana ⁵⁴⁸

En un primer moment semblava que sortiria per Girona Josep Ayats Surribas, d'Acció Popular Catalana que, a les eleccions a Corts constituents havia sortit diputat per la candidatura de Derecha Liberal Republicana i a les del 19 de novembre de 1933, també havia sortit diputat formant part de la candidatura de la Lliga. Mai però, es va integrar en aquest partit, és més, en refusava els seus plantejaments. Finalment, però, sortí Joan Estelrich ja que Josep Ayats va treure 60.361, Jaime Busquets Norat, del Partit Radical, 60.137 i Luís Hernando de Larramendi, de la Comuni3n Tradicionalista, 59.302.⁵⁴⁹

Tarragona

Cl.	Nom del Diputat	Nombre de vots	Partit
1	Josep Maria Casab3n i Torres	69.596	Lliga Catalana
2	Joaqu3n Bau Nolla	69.405	C. T. ⁵⁵⁰

⁵⁴⁷ *La Veu de Catalunya*, 21 de febrer de 1936.

⁵⁴⁸ *La Veu de Catalunya*, 21 de febrer de 1936. Javier Tusell, *Las elecciones...*, vol I, Ap3ndice I. Los resultados electorales de 1936 (1ª vuelta).

⁵⁴⁹ *La Veu de Catalunya*, 21 de febrer de 1936, *Ahora i Diari de Girona*.

⁵⁵⁰ *La Veu de Catalunya*, 21 de febrer de 1936. Javier Tusell, *Las elecciones...*, vol I, Ap3ndice I. Los resultados electorales de 1936 (1ª vuelta).

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Lleida

Cl.	Nom del Diputat	Nombre de vots	Partit
1	Manuel Florensa i Farré	58.279	Lliga Catalana
2	Lluí G. Pinyol i Agulló	58.249	Lliga Catalana ⁵⁵¹

L'ordre establert era segons el nombre de vots. No va sortir, tal com era previst, cap diputat de Derecha de Catalunya i a la resta d'Espanya, Renovación Española només va obtenir dotze escons mentre que la C.E.D.A. en va obtenir vuitanta-vuit i la Comuni3n Tradicionalista deu. Probablement el tipus de discurs abrandat de Jos3 Calvo Sotelo, feu que per primera vegada l'entorn del Bloque Nacional super3s els tradicionalistes per3, en definitiva, l'ultradreta es va quedar amb vint-i-dos escons, ja que la Falange Espa3ola, que va optar per presentar-se sola a les eleccions, no en va obtenir cap.⁵⁵² A les eleccions del 19 de novembre de 1933 la Comuni3n Tradicionalista havia tret 20 escons i Renovaci3n Espa3ola m3s el Partido Nacionalista Espa3ol, n'havia tret catorze, 3s a dir, sumats 34 escons, 3s a dir l'ultradreta havia perdut for3a parlament3ria.

At3s que Derecha de Catalu3a nom3s es presentava per Barcelona-ciutat hem adjuntat el següent quadre, classificat per ordre de vots de m3s a menys, que ens pot donar una imatge de l'elecci3 que van fer els ciutadans, cal tenir en compte per3 que es tractava de llistes obertes i que l'electorat va rebre instruccions que es vot3s la llista íntegra. Aix3 d3na com a resultat que la difer3ncia entre el primer de la llista, Pere Rahola i Molinas, i Santiago Torrent i Bux3 que ocupa la catorzena posici3, nom3s hi hagi una difer3ncia d'uns tres mil vots.

⁵⁵¹ *La Veu de Catalunya*, 21 de febrer de 1936. Merc3 Vilanova, *Atles electoral de Catalunya ...*, p3g. 262.

⁵⁵² Pedro Carlos Gonz3lez Cuevas, *Acci3n Espa3ola. Teolog3a pol3tica y nacionalismo autoritario en Espa3a (1913-1936)*, Madrid, Editorial Tecnos, 1998, p3g. 320

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Front Català d'Ordre⁵⁵³

Candidat	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	S. A.	S.C.	Bad. ⁵⁵⁴	Total
Pere Rahola i Molinas	14.650	9.605	12.159	26.542	10.944	21.304	11.750	17.781	13.807	6.879	611	1.047	6.383	153.462
L. Puig de la Bellacasa	14.582	9.561	12.126	26.460	10.918	21.315	11.715	17.762	13.781	6.873	611	1.050	6.355	153.109
Joan Ventosa i Calvell	14.612	9.584	12.123	26.460	10.921	21.615	11.929	17.808	13.898	6.896	611	1.049	6.364	153.870
Felip Rodés i Baldrich	14.590	9.461	12.121	26.440	10.912	21.311	11.716	17.749	13.796	6.867	611	1.050	6.359	152.983
Felip de Solà Cañizares	14.508	9.547	12.108	26.394	10.873	21.170	11.512	17.875	13.797	6.891	631	1.048	6.359	152.713
A. Gabarró i Torres	14.612	9.512	12.097	26.386	10.866	21.131	11.669	17.683	13.650	6.849	611	1.044	6.361	152.471
Vicenç Solé de Sojo	14.559	9.440	12.107	26.382	10.867	21.175	11.364	17.731	13.757	6.858	611	1.045	6.348	152.244
J.M. de Nadal i Ferrer	14.558	9.527	12.087	26.487	10.865	21.152	11.437	17.803	13.746	6.845	611	1.047	6.343	152.508
F.Bastos i Ansart	14.526	9.572	12.086	26.342	10.842	21.009	11.620	17.654	13.675	6.815	611	1.045	6.327	152.124
J. Reig i Rodríguez	14.535	9.486	12.080	26.351	10.854	21.135	11.556	17.770	13.720	6.832	610	1.047	6.332	152.308
L. Jover i Nunell	14.408	9.469	11.963	26.060	10.823	20.922	11.606	17.653	13.696	6.800	608	1.049	6.312	151.369
Joan Traveria i Pubill	14.419	9.452	11.963	26.195	10.717	20.845	11.583	17.607	13.696	6.798	608	1.045	6.314	151.242
J. Gomis i Cornet	14.272	9.414	11.836	25.948	10.795	20.955	11.527	17.269	13.668	6.761	608	1.047	6.299	150.399
Rodrigo Emo i Palos	14.319	9.405	12.004	25.979	10.767	20.764	11.443	17.364	13.626	6.662	609	1.042	6.292	150.276
Santiago Torent i Buxó	14.329	9.397	11.896	26.050	10.714	20.627	11.443	17.339	13.723	6.731	611	1.046	6.284	150.190
A. Lerroux i García	14.088	9.303	11.678	25.460	10.706	20.435	11.278	17.111	13.519	6.670	599	1.027	6.202	148.076

Derecha de Catalunya tenia centres distribuïts en gairebé tots els districtes de la ciutat.

Elecció del 16 de febrer de 1936. Composició de les Corts de la República

Esquerrers		Centre		Dreta			
Socialistes	Republicans d'Esquerrers	Republicans de Centre i de Dreta		Dreta i Monàrquics			
PSOE	99	Esq. Catalana	36	Centristes	16	C.E.D.A.	88
PCE	17	Izq. Republicana	87	Lliga Catalana	12	Agraris	11
		Unión Republicana	39	PR Conservador	3	Tradicionalistes	10
				P.N.V.	10	Blo. Nacional	12
				PRR	5	G. Independent	3
				Progressistes.	6	Altres	19
	116		162		52		143

⁵⁵³ *La Veu de Catalunya*, 18 de febrer. He fet una classificació diferent a la del diari. Aquí va del més votat al menys votat

⁵⁵⁴ Sant Adrià (S.A.), Santa Coloma (S.C.) i Badalona (Bad.), formaven part de la circumscripció de Barcelona ciutat.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

La totalitat de les corts estava formada per 473 diputats. Hi va haver un participació del 72%, augment que s'atribueix al vot anarquista que era absent en les eleccions de 1933 i que, lògicament va ser favorable al Front Popular.

Tanmateix, malgrat la situació caòtica que donen determinats anàlisis de la situació, *La Vanguardia*, va manifestar que a Barcelona la característica més decisiva de les eleccions va ser el civisme, probablement perquè els resultats no deixaven lloc a dubtes.⁵⁵⁵

3. *Conseqüències de la derrota del Frente Nacional i del Front Català d'Ordre.*

3.1. Formació del nou Govern. Destitució de Niceto Alcalá Zamora. Manuel Azaña president de la República.

Tal com s'havien expressat durant la campanya, els líders de centre, dreta i els monàrquics, no havien previst aquella derrota. La situació va ser des del primer moment que van anar arribant els resultats, molt confusa i el Govern se sentia impotent davant les precipitades reclamacions de les forces guanyadores. Les eleccions van transcórrer amb tota normalitat.

Encara que la diferència entre el nombre de vots entre les esquerres i les dretes no era considerable, el sistema electoral va proporcionar una diferencia considerable d'escons a favor dels primers.

A primeres hores del matí del dia 17, quan ja es coneixien els resultats, José María Gil Robles va intentar de pressionar al Cap de Govern i ministre de Governació, Manuel Portela Valladares demanant-li que declarés la llei marcial.⁵⁵⁶ Ates el perill que representava el triomf del Front Popular el Cap de la C.E.D.A. va insistir que per salvar la pàtria no quedava altra solució que ell continués en el Govern, passant per damunt de la nova Cambra i proclamant la Dictadura, oferint-li el seu suport i el de la resta de les dretes. Manuel Portela Valladares ho va refusar contundentment.⁵⁵⁷

⁵⁵⁵ *La Vanguardia*, 18 febrer de 1936, pàg. 8

⁵⁵⁶ Paul Preston, *Franco «Caudillo de España»*, Barcelona, Grupo Grijalbo-Mondadori, 1994, 3ª edició, pàg. 149.

⁵⁵⁷ Manuel Portela Valladares, *Memorias. Dentro del drama español*, Madrid, Alianza Editorial, 1988, pàg. 175

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Reunit el Govern en ple, presidit aquest cop per Niceto Alcalá Zamora⁵⁵⁸ i es va comunicar a la premsa que el Consell de Ministres «ha acordado declarar el estado de alarma en toda España, como medida circunstancial y por ocho días, pues para mayor tiempo tendría que acordarlo la Diputación Permanente de la Cortes. Esta medida se ejecutará limitándola por ahora a la censura de prensa y a intervenir el derecho de reunión».⁵⁵⁹ En el mateix Consell de Ministres, Manuel Portela Valladares va obtenir del president de la República el decret signat, declarant l'Estat de Guerra, a tot Espanya «para publicarlo cuando yo lo juzgue necesario».⁵⁶⁰

A les set de la tarda el Cap de Govern en funcions va rebre la visita del general Franco ratificant l'adhesió de l'Exèrcit i demanant-li la continuïtat al front del Govern en uns termes semblants a la proposta que li havia fet José María Gil Robles. També va ser refusat.⁵⁶¹

A Catalunya, la Quarta Divisió Orgànica, comandada pel general José Sánchez Ocaña y Beltrán havia ja confeccionat el ban proclamant l'estat de guerra en la divisió que, posteriorment va ser rectificat restant en suspens i substituït per un estat d'alarma. El dia 25 de febrer aquest general seria substituït pel general Francisco Llano de la Encomienda, presumiblement més addicte a la República.⁵⁶²

El 18, a mitjanit, José Calvo Sotelo i Joaquín Bau Nolla també van pressionar al cap de govern Manuel Portela Valladares, demanant-li que apel·lés a Franco, a la guarnició militar de Madrid i a la Guàrdia Civil per a imposar l'ordre. El Cap de Govern s'hi va tornar a negar. A últimes hores de la nit del dia 19 de febrer es traspassava el poder a Manuel Azaña⁵⁶³ perquè es fes càrrec ràpidament de la situació.

La conseqüència immediata que van tenir els resultats a Catalunya, va ser la dimissió de Fèlix Escalas, governador general i president de la Generalitat i el seu executiu, amb caràcter irrevocable. Manuel Portela Valladares, encara cap de govern, va nomenar Joan Moles i Ormella,⁵⁶⁴ qui al seu primer decret va ordenar que fossin

⁵⁵⁸ Paul Preston, *Franco ...*, pàg. 150 i 151.

⁵⁵⁹ Manuel Portela Valladares, *Memorias. ...*, pàg. 183

⁵⁶⁰ Manuel Portela Valladares, *Memorias. ...*, pàg. 184

⁵⁶¹ Manuel Portela Valladares, *Memorias. ...*, pàg. 184 i 185

⁵⁶² *Diario de Barcelona*, 26 de febrer de 1936, pàg. 11

⁵⁶³ Paul Preston, *Franco ...*, pàg. 152 i 153.

⁵⁶⁴ *La Vanguardia*, 18 febrer de 1936, pàg. 24

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

reposats tots els batlles i regidors elegits el 14 de gener de 1934.

A Barcelona, per designació governativa n'era batlle, Ramon Coll i Rodés, que també va dimitir. El secretari de la Corporació Josep Maria Pi i Sunyer, s'encarregà de fer el lliurament de la vara de comandament al seu cosí Carles Pi i Sunyer.⁵⁶⁵ Els dos caps dimissionaris eren de la Lliga Catalana.

Al nou govern presidit per Manuel Azaña es va excloure els socialistes. Hom pretenia tranquil·litzar les classes conservadores i apaivagar els dubtes que pogués tenir el president de la República, Niceto Alcalá Zamora. La situació tenia un cert paral·lelisme amb la de desembre de 1933 on el President, va confiar a Alejandro Lerroux la formació del Govern, prescindint de la C.E.D.A. que, aleshores era el partit més votat. En aquell cas no es volia esverar l'electorat republicà que, amb la participació de la C.E.D.A. al Govern, només hi veuria una involució cap a un canvi de règim, presumiblement monàrquic. Si després de les eleccions del 16 de febrer, s'hagués inclòs al Govern, el P.S.O.E., la dreta hauria transmès a la ciutadania, la por que s'anava cap a una revolució socialista. En el primer cas, per tranquil·litzar l'electorat, es va optar per formar un govern, bàsicament amb membres del Partido Republicano Radical i en el segon, amb membres, bàsicament, del partit Izquierda Republicana. En ambdós casos es pretenia calmar l'electorat, presentant un executiu moderat i respectuós amb la Constitució.

A Catalunya traspasat el càrrec de governador general i president de la Generalitat a Joan Moles i Ormella calia regularitzar la situació política de la Institució. Per aquest motiu el Tribunal de Garanties Constitucionals, en resposta a la petició feta per Antoni Martínez Domingo (Lliga Catalana), el 29 de novembre de 1935 on interposava un recurs d'inconstitucionalitat de la llei de 2 de gener del mateix any, l'Alt Tribunal, el 4 de març de 1936, donava la raó al recurrent, declarant-la inconstitucional, amb el vot particular d'Eduardo Martínez Sabater, César Silió, Víctor Pradera, Gil Gil y Gil, Carlos Martín Álvarez, García de los Ríos Meras.⁵⁶⁶

⁵⁶⁵ *La Vanguardia*, 18 febrer de 1936, pàg. 12

⁵⁶⁶ *Diario de Barcelona*, 6 de març de 1936, pàgs. 31,32 i 33

4. *Posicionament de Derecha de Cataluña davant el govern d'esquerres durant la primavera de 1936*

Derecha de Cataluña després de la desfeta de la dreta i de l'ultradreta, es va sentir moralment obligada a donar una explicació al seu electorat sobre les causes que havien motivat aquells resultats, alertant de la situació que es creava amb un govern del Front Popular. El *Diario de Barcelona* va ser de nou, el missatger encarregat de transmetre l'opinió del partit:

Contrarios al sufragio inorgánico y a la política realizada por los partidos adhesionistas desde el 19 de noviembre de 1933, no podría sorprendernos el resultado de las elecciones. [...] El número de nuestros candidatos fue sacrificado en beneficio de una unión inútil y de la exaltación de un solo partido y así se ha podido llegar a la situación de que los candidatos monárquicos hayan perdido sus escaños, no en la lucha electoral, sino en las negociaciones prelectorales. [...] La ola revolucionaria en sus tres aspectos, anticatólico, marxista y estatutista, se ha adueñado del Poder.

[...] si tan lamentable resultado sirviera por lo menos para convencer de un modo definitivo a las masas de derechas, y en especial a los elementos que las dirigen, de que con el sistema democrático-parlamentario no podrá obtenerse ni ahora ni nunca la estabilidad y continuidad de una política nacional indispensable al bienestar y al progreso de España.

Y nosotros, al ratificar hoy la fe en nuestros principios, debemos decir frente al restablecimiento total del Estatuto, que no somos partidarios de su implantación, como no lo fuimos de la ley del 2 de enero, y que por el contrario hemos defendido y defenderemos la existencia de una amplia autonomía administrativa, y, frente al socialismo imperante, la necesidad de reforzar la organización económica del país como base totalmente indispensable a la realización de una política social ampliamente generosa en beneficio del obrero.⁵⁶⁷

En un sentit semblant es manifestava José Calvo Sotelo: «Nadie puede desde nuestro campo negar este hecho evidente: la jornada del 16 de febrero ha constituido una hecatombe para la Derecha española.[...] ¿Por qué se han perdido las elecciones? Y yo creo que habría que esclarecer esto otro: ¿Por qué se ha llegado a las elecciones recientes, siendo tan desfavorables todas las circunstancias». Considera que el moment no era favorable per a les dretes que s'havien refiat dels resultats que havien obtingut el 19 de novembre de 1933 i pensaven aquesta darrera vegada tornarien a guanyar. José Calvo Sotelo no ho havia vist així i ho havia manifestat en diversos mítings que havia donat:

No está en la urnas –decía -nuestra salvación. No es posible convertir la urna en tabernáculo de la felicidad nacional» -dije en Santander (agosto de, 1935)-. El sufragio

⁵⁶⁷ *Diario de Barcelona*, 7 de març de 1936, pàg. 4

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

universal canoniza a González Peña en Asturias y a Companys en Cataluña» -afirmé en Gijón (mayo, 1935)-. El sufragio es neurótico, epiléptico, cambiante y convulsivo» sostuvo una y otra vez, dentro y fuera del Parlamento... Y ahí están los hechos.

Frente a esta tesis la opuesta: el Sufragio panacea. ¡Y esgrimida desde la cumbre de la más voluminosa organización derechista! Esta es la máxima tara del último periodo político español.

Després fa una disquisició sobre Cánovas y Maura, l'un acceptant el sufragi a contracor pensant que portaria el comunisme i l'altre acceptant-lo, en un moment però que no hi havia ni el perill comunista i ni el separatista. Continua:

Pero el aire se ha renovado en Europa después de la guerra. Hoy el sufragio inorgánico no es un instrumento de ciudadanía y de orden sino de revolución. El resorte que deben manejar las derechas se llama de otro modo: se llama Autoridad y se funda en la Tradición. El resorte que mejor cumple a la táctica izquierdista es el Sufragio. Cuando una derecha se arriesga a manipular este segundo resorte, tarde o temprano rueda en pedazos por el despeñadero de la revolución.

[...] No han visto eso los dirigentes de la derecha española adhesionista. Y eso fue su gran error. [...] ¿Por qué no haber convocado a tiempo las elecciones municipales? ¿Por qué no haber acudido a las generales después del 6 de octubre? ¡Ah! Porque la derecha no posee la maestría del sufragio inorgánico». ⁵⁶⁸

Amb les noves Corts s'iniciava un període convuls. Els resultats no van ser acceptats ni pels conservadors ni pel grup social que els donava suport. Una gran part dels militars, des de feia temps, s'estaven organitzant per donar la rèplica al sistema democràtic implantat, amb el desig d'encapçalar la direcció política de l'Estat, promovent un canvi radical de caràcter ultraconservador, per a la defensa del que ells en deien «la Unidad de la Patria, la defensa de la Religión i la defensa de la Propiedad que la revolución bolchevique pretende arrebatar».

A partir de les eleccions de febrer, els discursos de José Calvo Sotelo estaven destinats a impedir qualsevol reconciliació possible entre els moderats cedistes i els moderats republicans, ⁵⁶⁹ creant-se una situació d'amenaça permanent, de cop d'estat, amenaça, però, que no tan sols procedia dels sectors intransigents del Bloque Nacional, grups afins i els militars, sinó que també procedien de sectors presumiblement addictes a la República.

Estabilitzada la situació, Niceto Alcalá Zamora, conscient que seria depositat va demanar consell a Joaquín Chapaprieta, qui opinà que calia restablir l'ordre amb un

⁵⁶⁸ «Después de las elecciones», José Calvo Sotelo, *Diario de Barcelona*, 11 de març de 1936, pàg. 4 i 5

⁵⁶⁹ Paul Preston, *Las Derechas españolas en el siglo XX: autoritarismo, fascismo, golpismo*, Madrid, Editorial Sistema, 1986, pàg. 101.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

govern addicte recolzat pels militars, és a dir, imposar un sistema autoritari.⁵⁷⁰

José Calvo Sotelo defensava una posició semblant però prescindint de les forces demo-liberals d'esquerra i dels socialistes, i proclamant una dictadura militar, en aquest cas, per restaurar després la Monarquia. La diferència entre l'un i l'altre és que per a Miguel Maura es tractava d'una situació excepcional per retornar a la normalitat política i per a José Calvo Sotelo la normalitat era implantar un sistema totalitari.

Una de les primeres propostes que fa el nou Govern, és la de celebrar eleccions municipals, ja que molts ajuntaments després dels fets d'octubre havien estat dirigits per batlles i regidors imposats per ordre governativa i calia normalitzar la situació. De celebrar-se, possiblement hagués reforçat la posició de les esquerres, raó per la qual els partits de dretes i monàrquics s'hi van oposar, decidint de no acudir-hi. Davant d'aquesta situació el Govern les va ajornar *sine die*.

Es va exigir la repetició de l'elecció d'Antonio Goicoechea, que havia sortit elegit diputat per Cuenca, com ja ho havia aconseguit en les eleccions de novembre de 1933. En repetir-se, aquest cop, va restar sense acta.⁵⁷¹ Derecha de Cataluña, va perdre el seu principal representant a les Corts i, José Calvo Sotelo, a partir d'aquell moment, en va esdevenir el cap del grup parlamentari i el líder més significatiu de tota la dreta espanyola.

El 4 de març de 1936 es restituïa el Govern de la Generalitat, restablint-se la llei de Contractes de Conreu, segons el text refós aprovat el 21 de setembre de 1934.⁵⁷² El 24 d'abril arribava a Barcelona el president Lluís Companys, fent-se càrrec, de nou, del govern de la Generalitat.⁵⁷³

Però un dels fets més transcendents de la immediatesa política, fou la destitució del President de la República, destitució on coincidien les dretes i les esquerres, si bé, per raons diferents.

Emparant-se amb l'article 81 de la Constitució, el President de la República, fou

⁵⁷⁰ Joaquín Chapaprieta, *La paz fue posible. Memorias de un político*, Barcelona, Ediciones Ariel, 1971, pàg. 409

⁵⁷¹ *La Vanguardia*, 18 de febrer de 1936, pàg. 27.

⁵⁷² Albert Balcells, *El problema agrari de Catalunya (1890-1936). La qüestió rabassaire*, Barcelona, Editorial Nova Terra, 1968, pàg. 262.

⁵⁷³ *La Vanguardia*, 25 d'abril de 1936, pàg. 6.

destituït el dia 7 d'abril de 1936 amb els vots del Front Popular i amb el suport tàcit de la dreta i de l'extrema dreta que, si bé van criticar el procediment, no va defensar el personatge.⁵⁷⁴

Vet aquí l'opinió de José Calvo Sotelo, referent a la destitució de Niceto Alcalá Zamora: «El Decreto de disolución de las Cortes de 1933 fue, sin duda, absurdo. Un caso de “disolución penal”, según la terminología creada por Gladstone. Esto es, un decreto enderezado a la organización fraudulenta de un partido artificioso, desde el poder y al Servicio de los representantes del Poder en un momento determinado [...] La principal víctima no es el país. Lo es el personaje depuesto. Pero, eso sí, su caída cierra altas lecciones. Dos principalmente. Una, que en política todo se paga. Otra, que las revoluciones son iconoclastas. Digo lo primero a cuenta de la gesta revolucionaria escrita por el señor Alcalá Zamora. Cuando traspasó el Rubicón, llevando a España la República, olvidó sus deberes de consecuencia en aras de sentimientos personales de despecho, acaso lícitos, pero desde luego subalternos. Aquella felonía estaba en parte impagada. Ahora queda compensada. El protagonista abandona su alcurnia gastado de años y cubierto de indiferencias hostiles. Nada resta de toda la hojarasca cívica que le abrumó en los primeros tiempos republicanos. ¡Sic transit!»⁵⁷⁵

Uns dies després el *Diario de Barcelona* feia una ressenya d'una semblança sobre Niceto Alcalá Zamora que s'havia publicat a *Le Matin* de França escrit per Stephane Lauzanne.⁵⁷⁶

Destituït Niceto Alcalá Zamora, va assumir la presidència en funcions el president de les Corts, Diego Martínez Barrio, qui va obrir un nou període electoral per escollir els compromissaris que finalment, el 26 d'abril, elegirien Manuel Azaña com a nou President de la República. El Bloque Nacional i, amb ells Derecha de Cataluña, es va abstenir de votar

En el torn de rèplica al discurs d'investidura de Manuel Azaña, José Calvo

⁵⁷⁴ Manuel Azaña va manifestar al seu cunyat Cipriano Rivas Cherif: «No soy sospechoso de amor por don Niceto...Pero he dicho y repito que hay que acostumbrar a la gente a que la República dure. Y empezar por ello, si es posible, con el primer presidente cumpla el plazo legal de su mandato. Hay que ensayar las formas republicanas, encauzar el régimen haciendo que funcione propiamente». José María Gil Robles, *No fue posible la paz, Barcelona* Ediciones Ariel, 1968, pàg. 581.

⁵⁷⁵ «Prosiguiendo.....», José Calvo Sotelo, *Diario de Barcelona*, 15 d'abril de 1936, pàg. 4

⁵⁷⁶ «Una semblanza de don Niceto», Stéphane Lauzanne, *Diario de Barcelona*, 17 d'abril de 1936, pàg. 9. Veure annex VI, on hi han les manifestacions de Niceto Alcalá Zamora i la rèplica del *Diario de Barcelona*

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Sotelo manifestà: «¿qué es lo que puede ocurrir si la democracia parlamentaria fracasara? Ya Francisco Largo Caballero, en uno de sus discursos recientes, deducía la conclusión diciendo: “Si esto ocurre no hay más que una salida: la dictadura del proletariado” Y yo quiero decir, en nombre del Bloque Nacional, que si esto ocurre, no se irá fatalmente a la dictadura del proletariado, porque España podrá salvarse también con una fórmula de Estado corporativo o autoritario».⁵⁷⁷

A partir de les eleccions, Derecha de Cataluña va limitar moltíssim la seva activitat pública. Eren contraris a tot allò que defensava el nou govern tant el de la Generalitat com el de l'Estat. S'havien manifestat contraris a l'Estatut, a la llei de Contractes de Conreu, a l'autonomia universitària. Eren partidaris d'un càstig exemplar als responsables dels fets d'octubre, que ara tornaven a ser al Govern. Contraris a la democràcia, demanaven que a la reforma constitucional s'excloués els partits d'esquerra. Tots aquests plantejaments els feia sospitosos de conspiració i sentint-se vigilats, van frenar tota activitat. Ja hem dit en pàgines anteriors que el partit, junt amb el seu homòleg espanyol, van conspirar des de gairebé l'inici de la seva fundació, però fou a partir de les eleccions de febrer que la seva activitat conspiradora intensificà.

Arran de l'assassinat dels germans Miquel i Josep Badia, el 28 d'abril, per un escamot de la F.A.I., la policia va fer un registre al Centre de Renovación Española del districte VIIIè el dia 30, detenint a tota la Junta Directiva. Malgrat l'activitat conspirativa de Derecha de Cataluña, com es va demostrar després, la policia no hi va trobar ni armes ni res que els pogués comprometre.⁵⁷⁸ Cal afegir que, durant el període republicà, el pistolerisme de carrer no va ser un hàbit acceptat pels partits d'ultradreta catalans: Derecha de Cataluña, Comunió Tradicionalista, Falange Española y J.O.N.S.,⁵⁷⁹ si bé a la resta de l'Estat la situació cada cop era més caòtica.

Per decisió del Comissari General d'Ordre Públic, capità Frederic Escofet, el Districte VIIIè de Derecha de Cataluña va ser clausurat definitivament a principis de juliol, així com, el Centre Cultural de Sants, presidit per Emilio Juncadella, les oficines centrals del partit i el Centro de Renovación Española⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ Sariol Badia, Joan, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, DOPESA, 1978, pàgs. 97 i 98

⁵⁷⁸ *Diario de Barcelona*, 3 de maig de 1936

⁵⁷⁹ El Sindicat Lliure que formava part del Bloque Nacional es va mantenir amb poca activitat.

⁵⁸⁰ Xavier Febrés, *Homenatge a Frederic Escofet, Comissari General d'Ordre Públic de la Generalitat*,

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Els articles a la premsa escrita per part dels membres de Derecha de Cataluña van emmudir. Són escadussers, però per contra, van proliferar els articles de José Calvo Sotelo i de Ramiro de Maeztu al *Diario de Barcelona*, sempre fent sang contra el Govern d'Espanya.

L'activitat dels polítics de Madrid del Bloque Nacional va ser frenètica. Es tractava de demostrar que la via democràtica portava a la revolució i calia preparar-se per enfrontar-s'hi, recorrent al cop d'estat amb l'ajuda de l'exèrcit que, com sabem, ja per aquelles dates, s'estava organitzant.

Tanmateix, la invitació al cop d'estat no solament procedia de l'ultradreta. Felipe Sánchez Román del Partido Nacional Republicano, El 25 de maig, feu una proposta en ferm, recomanant la constitució d'un gabinet de concentració que governés per Decret amb les Corts tancades, de signe autoritari.⁵⁸¹ El mateix podem dir de Miguel Maura que, en una sèrie d'escrits de gran interès, publicats als diaris *El Sol* de Madrid i a *La Vanguardia*, de Barcelona, demanava una dictadura republicana constituïda pels homes que portaren la República»⁵⁸²

Durant aquest període només trobem dos articles escrits per dos membres de Derecha de Cataluña: «¿Azaña, Presidente de la República?», signat per Santiago Nadal,⁵⁸³ i «De la epopeia italiana. Hacia un vivir europeo más humano» signat per Julio Díaz Camps,⁵⁸⁴ vicepresident tercer del partit.

Santiago Nadal fa al seu article una exposició de la situació que es trobarà Manuel Azaña en ser nomenat President de la República, que difereix poc d'altres opinions procedents del conservadorisme. Creu que la feblesa del President ve donada per la necessitat del suport dels socialistes. Si dóna satisfacció a aquests, es contradiu

1898-1987; dins del mateix llibre, Frederic Escofet, *Memòries del 19 de juliol de 1936*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1999, pàg 207

⁵⁸¹ Eduardo González Calleja, *contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las derechas durante la Segunda República, 1931-1936*, Madrid, Alianza Editorial, 2011, pàg. 335.

⁵⁸² Miguel Maura, va publicar durant el mes de juny de 1936 al diari *La Vanguardia* i al diari *El Sol* de Madrid un seguit d'articles recopilats amb el títol: «La República en el presente y en el porvenir». El que acabo de citar és el IV de la sèrie, «Nos equivocamos... La salvación está en una Dictadura nacional-republicana», 23 de juny de 1936. Els altres són: I, «Una política de suicidas», 18 de juny; II, Subversión y definitivo desprestigio del sistema parlamentario», 20 de juny; III, «Los Comités jacobinos del Frente Popular, el fascismo español y la gravedad de los problemas nacionales», 21 de juny; V, «Los plenos poderes», 25 de juny; VI, «Gobierno nacional», 27 de juny

⁵⁸³ *Diario de Barcelona*, 30 d'abril de 1936

⁵⁸⁴ *Diario de Barcelona*, 24 de juny de 1936

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

amb els seus, i si els republicans d'esquerres deixen de donar-li suport no tindrà altre remei que dissoldre les Corts per recolzar-se després en els socialistes, creant una «Cambra soviètica». Vet aquí: «por donde el comunismo, puesto que comunistas son nuestros socialistas, puede entrar en España, con la mayor naturalidad, sin necesidad de golpes de fuerza peligrosos, dentro de la mayor legalidad».

L'article de Julio Díaz Camps és una lloança a Benito Mussolini per l'envaïment d'Abissínia i la puixança del nazisme alemany, blasmant la política britànica tan ben connectada, segons ell, amb el judaisme internacional.

El *Diario de Barcelona* amb notes editorials i articles signats per articulistes conservadors, va mantenir una actitud crítica contra el règim republicà fins a la insurrecció de juliol, però Derecha de Cataluña hi fou gairebé absent. Va publicar una entrevista que l'hi van fer a Antonio Goicoechea a l'*ABC* en perdre les eleccions de Cuenca on ratifica la necessitat d'actuació de totes les dretes en una mena de frontisme sense fissures.⁵⁸⁵

Però la dreta monàrquica es va lliurar a crear un ambient prebèl·lic. A *Acción Española* van escriure: «La Verdad puede y debe imponerse por la fuerza: forma de proselitismo y deber de amor que obliga para con la nación a las clases directoras».⁵⁸⁶

Els mals resultats de les eleccions va dividir el grup que integrava el Bloque Nacional. El 19 de març, la Junta Directiva de Renovación Española, va demanar poder tenir llibertat d'acció i va trencar amb altres grups dretans. La Comunió Tradicionalista ja havia decidit sortir-se'n. Altrament, els aristòcrates del partit i les joventuts van orientar llurs preferències vers la Falange Española. Es va voler aturar la sagnia que representava la sortida del jovent del partit, nomenant Alfredo Serrano Jover com a delegat de la Junta dins l'organització juvenil. No va reeixir i el 22 d'abril, Renovación Española es reunia per darrera vegada, plena de deutes i veient com el gruix dels seus militants passaven a la Falange.⁵⁸⁷ Després del fracàs electoral «el alfoncisme més intransigent se volcò de nuevo, como en 1932, en una estratègia restauradora “a la española” que anteponia el golpe de estado a cualquier otra consideración táctica de

⁵⁸⁵ *Diario de Barcelona*, 17 de maig de 1936, pàg. 32

⁵⁸⁶ «El único camino», *Acción Española*, N° 84, II-1936, pàg. 1

⁵⁸⁷ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las Derechas durante la Segunda República, 1931-1936*, Madrid, Alianza Editorial, 2011, pàgs. 258 i 259.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

orden polític.»⁵⁸⁸ Hem de pensar, però, que la sagnia del transvasament a la Falange arreu de l'Estat no podia ser massa forta, ja que el partit, el març de 1936, només comptava amb 5.057 afiliats.⁵⁸⁹

Evidentment aquesta situació va desorientar a Derecha de Cataluña encara que a Catalunya es donaven unes característiques diferents de les de Madrid. La Falange tenia una estructura mínima i els monàrquics catalans, ultraconservadors, espanyolistes, corporativistes, antidemòcrates, etc., no compartien l'estètica feixista ni els procediments d'acció directa, tan habituals a la resta de l'Estat. Altrament, es comptava que a Barcelona, Derecha de Cataluña, no passava de 850 afiliats i sumant la resta de Catalunya n'eren uns 1.300 la qual cosa feia que tampoc pogués passar massa gent a Falange tenint en compte, a més a més, que sempre havien tingut una bona relació amb els carlins.⁵⁹⁰ Malgrat el que acabem de dir, no hem d'oblidar, però, que Ramon Ciscar, Enrique García-Ramal Cerralbo i Jorge Girona, amic personal de José Antonio Primo de Rivera, havien assistit a l'acte fundacional de la Falange,⁵⁹¹ el 29 d'octubre de 1933 al teatre de la Comèdia de Madrid. És a dir, hi havia, si més no, una proximitat ideològica, sobretot per part d'alguns militants.

També, bona part de la militància del Partido Nacionalista Español, que formava part del Bloque Nacional, es va passar a la Falange, però eren poca gent.

José María Gil Robles, després de les eleccions havia quedat tocat, ja que els resultats van ser més minsos del que esperava i veia lluny la possibilitat d'assolir les reformes que s'havia proposat. Si, a més a més, hi afegim la pèrdua de l'acta d'Antonio Goicoechea i l'empresonament de José Antonio Primo de Rivera, comprendrem perquè José Calvo Sotelo es va convertir amb la veu més vehement de la lluita antigovernamental.

Encara el 3 de juliol es va donar una conferència al cercle de Renovación Española del districte Vè, a càrrec de Manuel Gustems Ferrer, sobre: «Presente y

⁵⁸⁸ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios. ...*, pàg. 259.

⁵⁸⁹ Julio Gil Pecharromán, *Conservadores subversivos. La derecha autoritaria alfoncina (1913-1936)*, Madrid, EUDEMA, S.A., 1994, pàg. 213.

⁵⁹⁰ Joan-Maria Thomàs, Falange, *Guerra Civil, Franquisme. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona, en els primers anys del règim franquista*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pàg. 31; veure nota 42. Les dades són extretes de la documentació privada de Carlos Trias Bertrán

⁵⁹¹ Joan-Maria Thomàs, Falange, *Feixistes! Viatge a l'interior del falangisme català*, Barcelona, L'Esfera dels Llibres, 2008, pàg. 71

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

porvenir de los Estados europeos».⁵⁹²

I, amb motiu de l'assassinat de José Calvo Sotelo, el 13 de juliol, Derecha de Cataluña, a la seva seu central de la Via Laietana, 57, va col·locar crespons negres al balcó i en una de les sales, un retrat del líder assassinat amb una bandera bicolor com a fons.⁵⁹³ Es va obrir un plec de signatures de condolença que anava encapçalat per l'al·locució:

¡Españoles! El hombre ha muerto pero nos lega sus ideales.
Vivió para España y nos enseñó a servirla.
Dio su vida como los mártires.
Quería para España y las regiones que la integran variedad dentro de la unidad indestructible.
Era la flagelación de la masonería y el marxismo.
Campeón de la lucha contra el Parlamento inorgánico.
Adalid de la nueva España corporativa.
Forjaba una nación fuerte unida, contra la disolución y la anarquía.
La Religión tenía en él un capitán esforzado.
¡Viva España! ¡Viva Calvo Sotelo!

Aquest és l'últim acte de Derecha de Cataluña.

De fet, va ser el preludi dels esdeveniments insurreccionals que ja s'estaven covant. El segrest i posterior assassinat de José Calvo Sotelo, van fer saltar totes les alarmes. Al el seu enterrament, Antonio Goicoechea hi va fer l'oració fúnebre, que cal interpretar com una autèntica declaració de guerra contra el Govern: «Ante esta bandera, colocada como una reliquia sobre tu pecho, ante Dios que nos oye y nos ve, empeñamos juramento solemne de consagrar nuestra vida a esta triple labor: imitar tu ejemplo, vengar tu muerte, salvar a España. Que todo es uno y lo mismo; porque salvar a España será vengar tu muerte; e imitar tu ejemplo será el camino más seguro para salvar a España».⁵⁹⁴ A partir d'aquell moment Antonio Goicoechea va esdevenir de nou i per un període efímer, líder dels alfonsins.

5. *Contribució de Derecha de Cataluña a la insurrecció contra la República.*

El govern radical-cedista havia mantingut l'esperança de ressituat els interessos

⁵⁹² *Diario de Barcelona*, 3 de juliol de 1936, pàg. 11

⁵⁹³ Sariol Badia, Joan, *La IV Guerra Civil, Barcelona*, DOPESA, 1978, pàg 244

⁵⁹⁴ Julio Gil Pecharromán, *“Sobre España inmortal, sólo Dios”*. José María Albiñana y el Partido Nacionalista Español (1930-1937), Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2000, pàgs. 203, 204.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

de la burgesia dins del règim republicà, però els resultats desfavorables del 16 de febrer van esvaïr aquestes esperances. El partit moderat propugnat per Niceto Alcalá Zamora amb la connivència de Manuel Portela Valladares no havia reeixit. El Partido Republicano Radical s'havia desmembrat pels casos de corrupció i molts militants de la C.E.D.A., principalment els que provenien de la J.A.P., s'estaven passant a l'opció més radical que representava la Falange Española y de las J.O.N.S. Renovación Española es trobava en la mateixa situació. Bona part de les Milicias -la branca jove del partit- també s'estava passant a la Falange i, a més a més, es trobava carregada de deutes. Derecha de Cataluña, era un calc de la seva matriu a Madrid. Havien de suportar la pressió policial per la desconfiança que generaven, i la seva manca de presència als òrgans govern no els permetia fer-se notar a la societat catalana. Només la Comunion Tradicionalista tenia a Catalunya una organització sòlida. De fet, gran part dels catalans que van lluitar al costat del general Francisco Franco ho van fer amb els *tercios* del requetè.

Hom pot dir que des de la proclamació de la República, tots els partits d'extrema dreta, existents o creats de nou, i entre ells, els monàrquics alfoncins, es van dedicar a conspirar, però les eleccions del 16 de febrer van propiciar el moment més favorable. La U.M.E. (Union Militar Española), organització que en un principi oscil·lava entre la reivindicació dels interessos corporatius, la defensa de la República contra una eventual revolució o, el derrocament del règim mitjançant un cop d'estat,⁵⁹⁵ s'havia posicionat a favor d'aquesta última opció, ja que malgrat tenien un programa imprecís eren tremendament contraris a l'esquerra. La seva radicalització va ser tan forta que els militars republicans es van veure obligats a sortir-se'n i fundar la U.M.R.A (Union Militar Republicana Antifascista).

Derecha de Cataluña havia tingut contactes amb la U.M.E. des de ben aviat. Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, l'any 1935 va entrar en contacte amb el coronel Francisco Issarre cap de la U.M.E. a Barcelona, el coronel d'intendència retirat Emilio Pujol i al capità Luís López Varela, constituint aquests darrers, l'ànima de l'Organització. Luís López Varela, a més a més, era l'enllaç amb Madrid i Pamplona (general Emilio Mola Vidal). La funció del baró de Viver va ser cercar cabals per a

⁵⁹⁵ Eduardo González Calleja, *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta durante la Segunda República, 1931-1936*, Madrid, Alianza Editorial, 2011, pàgs. 394-295.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

l'organització i de posar els homes del seu partit al servei de l'U.M.E. per quan arribés el moment.⁵⁹⁶ A la seva finca d'Argentona s'hi feu una reunió molt important amb molts comandaments militars, poc abans de la insurrecció.⁵⁹⁷ Derecha de Cataluña feia arribar diners per al sosteniment d'aquesta organització secreta a Catalunya, procedents, bàsicament, de Renovación Española, si bé, no s'ha pogut quantificar la xifra perquè el que s'encarregava de fer les aportacions era el secretari, José Bertrán Güell, que va morir durant la guerra.⁵⁹⁸

A part dels diners que l'U.M.E. catalana rebia de Renovación Española a través de Derecha de Cataluña, membres d'aquest partit es van encarregar de recaptar cabals a través d'empresaris catalans. Segons Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, sense massa èxit, però altres persones, moltes vegades a títol personal, van poder fer aportacions considerables. En el cas de Derecha de Cataluña podem citar a Emilio Juncadella, però hi van haver altres persones com Antonio Llopis, que havia estat president del Foment del Treball Nacional i, Juan Aguasca Bonmatí, que hom pot situar pròxim a la J.A.P.⁵⁹⁹ De tota manera l'aportació econòmica que es feu a Barcelona sembla que no va ser decisiva: «La gestiones que se hicieron acerca de los aristócratas, millonarios, fabricantes y personalidades de la «Lliga», no lograron eficacia alguna».⁶⁰⁰ La qual cosa demostra la manca de predisposició de la burgesia catalana a una insurrecció armada.

Els militars antirepublicans, molt influïts ideològicament pels escrits que publicaven els líders esmentats a través de la premsa que els era addicta, només en determinats moments, van creure en la possibilitat de cop d'estat, que van descartar, en veure la divisió que hi havia dins de l'Exèrcit. Era qüestió d'esperar, preparant una insurrecció en tota regla contra el Govern, de caràcter estrictament militar i amb la participació de la majoria dels caps militars del país. En qualsevol cas, no es pensava

⁵⁹⁶ Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Excmo. Sr. Don Darío Rumeu y Freixa, barón de Viver

⁵⁹⁷ José del Castillo, Santiago Álvarez, *Barcelona, objetivo cubierto*, Barcelona, Editorial Timón, 1958, pàg. 146

⁵⁹⁸ Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Sr. Don Enrique García Ramal

⁵⁹⁹ Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Sr. Don Juan Aguasca Bonmatí

⁶⁰⁰ José del Castillo, Santiago Álvarez, *Barcelona, objetivo cubierto*, Barcelona, Editorial Timón, 1958, pàg. 147

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

menystenir la participació de civils, necessaris per a la pacificació posterior. Per aquesta raó, a Catalunya l'U.M.E. va nomenar un enllaç civil, Juan Aguasca Bonmatí sol·licitada pel capità Luís López Varela. Calia captar personal que en un moment donat estès disposat a prendre les armes. A tal efecte, l'U.M.E., va adquirir l'entitat España Club, que es va convertir en el lloc de trobada de les organitzacions ultradretanes en la que hi participaven militars i civils: Comuni3n Tradicionalista, Falange, J.A.P., Derecha de Cataluña, Sindicatos Libres i Juventudes Anti-marxistas. Juan Aguasca feia de tapadora i figurava com a 3nic responsable de l'Entitat. España Club, abans, ja havia estat el refugi d'espanyolistes, militars retirats, agents de policia i guàrdies civils.

Per poder actuar d'una manera clandestina a favor de la insurrecció es va crear el grup Voluntariado Espa3ol nomenant un cap per a cadascun dels grups esmentats: Jos3 Cunill Postius, pels tradicionalistes; Jos3 Fern3ndez Ram3rez, per la Falange, Jos3 Mar3a Poblador que representava a las J.O.N.S; a la J.A.P., la representava Camas; a Derecha de Cataluña, Enrique Garc3a-Ramal Cerralbo; Sindicatos Libres, Ram3n Sales i les Juventudes Anti-marxistas, Juan Segura Nieto, agent de policia. Una de les tasques que feien era els vendre els diaris i revistes de les pr3pies organitzacions per tal d'anar difonent un missatge d'instabilitat c3vica i creant alhora un ambient subversiu.

Les Juventudes Anti-marxistas van ser dissoltes i sota les ordres de l'U.M.E., els seus membres van ingressar a Derecha de Cataluña, integrant-se al centre que tenia el partit tenia al barri de Gr3cia, carrer de S3neca n3 15.⁶⁰¹ Tanmateix, el grup va actuar amb independ3ncia i seguint les instruccions de Juan Segura Nieto.⁶⁰²

L'U.M.E. com a organitzaci3 militar, depenia jer3rquicament d'un general, que nominalment era Jos3 Sanjurjo, per3 a partir de novembre de 1935 es va assignar com a cap del Movimiento a Catalunya, al general Manuel Gonz3lez Carrasco de qui rebrien les ordres en cas de promoure's la insurrecció. L'U.M.E. catalana ja s'havia mostrat disposada a entrar en acció abans de les eleccions del 16 de febrer, per3 va ser l'endem3 d'aquestes eleccions quan l'organitzaci3 estava disposada a secundar al general Jos3 S3nchez Oca3a, Cap de la IV Divisi3 Org3nica qui havia rebut les ordres del Cap de l'Estat Major Central, general Francisco Franco, declarant l'estat de guerra. Ja hem

⁶⁰¹ Archivo Hist3rico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ej3rcito Rojo y Liberaci3n. Declaraci3n del testigo Don Juan Segura Nieto ante el Fiscal, delegado para la instrucci3n de la Causa General, doc. 105.

⁶⁰² Archivo Hist3rico Nacional (AHN)... Juan Segura Nieto, doc. 164

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

explicat com s'havia generat aquesta ordre que, el Cap de Govern i el President de la República, van obligar a commutar-la per l'estat d'alarma. Tanmateix, l'U.M.E. catalana, ja estava organitzada per entrar en combat.

Com a conseqüència del canvi de Govern, el nou ministre de la Guerra, Carlos Masquelet, va substituir el general José Sánchez Ocaña pel general Francisco Llano de la Encomienda, d'ideologia clarament republicana.

Segons pròpies manifestacions, l'U.M.E., a la primavera del 1936 comptava amb 3.436 membres, la quarta part dels oficials en actiu, el suport de 1.843 oficials retirats i 2.131 sotsoficials.⁶⁰³

Un dels objectius de la combinació de militars i civils entre les diverses organitzacions, era adquirir armes de contraban i introduint-les per la frontera. Una de les persones compromeses en aquesta tasca era Enrique García-Ramal Cerralbo, de Derecha de Cataluña, que moltes vegades les enviava a Madrid a través de Pedro Sainz Rodríguez. Es tractava d'armar la població civil quan arribés el moment, ja que les armes que hi havia a les casernes eren pels soldats i depenent del suport civil que tingués la rebel·lió, no n'hi hagués hagut prou.⁶⁰⁴

Passat el primer de maig de 1936, el comandament oficial de l'U.M.E. va passar al tinent general Emilio Mola Vidal qui es va comprometre a tenir llesta, màxim en tres mesos, tota una organització per iniciar la insurrecció. El general José Sanjurjo figurava al capdavant de la rebel·lió però el fet de trobar-se a Portugal feia necessària una direcció de comandament des de l'interior.

Com a resultat de la pressió del Govern a tot aquest entramat que estem explicant, l'Espanya Club va haver de canviar d'adreça i es va dissoldre el Voluntariado Español, creant-se un altre amb la mateixa denominació i en un altre domicili, que es nodria de personal procedent d'Acción Ciudadana. Juan Aguasca Bonmatí manifestà que aquest grup va arribar a comptar amb uns set-cents cinquanta afiliats compromesos a actuar quan se'ls demanés. Aquest grup tenia com a Cap Militar el capità Ramon Ros.

Els requetès dirigits per José María Cunill Postius es comprometeren a aportar

⁶⁰³ Payne, Stanley G. El colapso de la República. Los orígenes de la Guerra Civil (1933-1936), Madrid, La Esfera de los Libros, 2005, pàg. 309

⁶⁰⁴ Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Don Enrique García-Ramal ante el Fiscal, delegado para la instrucción de la Causa General, doc. 476.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

cinc mil homes procedents de tot Catalunya, acordant-se que en un primer moment en sortirien set-cents dirigits pel tinent d'assalt Valera. Les J.A.P. dirigides per Camas es comprometeren amb noranta-set homes i se'ls assignà el capità retirat López del Pecho. Derecha de Cataluña, n'aportaria noranta-un segons el compromís que havia assumit Enrique García-Ramal Cerralbo. Se li va assignar l'agent de policia, Juan Segura Nieto pel comandament militar.

A tot aquest entramat s'hi va afegir Peña Ibérica i un altre grup que es deia Cruces de Sangre, amb gent que havia passat per diversos grups espanyolistes.

La gent que es va comprometre a prendre les armes a favor de la insurrecció eren uns 2.200 homes, la llista dels quals es va passar, una al general Emilio Mola, al cap de l'U.M.E., el tinent coronel Emeterio Saz Álvarez, i, al cap de les milícies, comandant Negrete. Només figuraven amb noms i cognoms els que procedien del Voluntariado Español, els de la J.A.P i els de Derecha de Cataluña.

Cal dir que Acción Popular Catalana es va negar a facilitar mitjans econòmics, de transport o de personal i els activistes que estem esmentant, van recórrer a la seva organització juvenil, la J.A.P. de Madrid, per tal que ordenés a la J.A.P de Barcelona que col·laboressin a les accions que s'estaven programant, com així va ser.

A finals del mes de juny de 1936 es va celebrar una reunió a la finca d'Argentona de Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver, que hem esmentat anteriorment, i on es va tractar la finalitat i els detalls de la insurrecció, demanant-los-hi obediència cega als enllaços que es citaren de cada regiment i institut armat, tot allò que els ordenessin.

A partir d'aquest moment van proliferar els contactes amb Pamplona que de fet, dirigia tota l'estratègia de la insurrecció. El general Emilio Mola tenia ja previst el pla militar, donant per suposat que Madrid no cauria i, encara que l'enllaç Juan Aguasca Bonmatí, no ho manifesta en la seva declaració,⁶⁰⁵ sabia que Barcelona tampoc, ja que havia repetit diverses vegades als enllaços de la Junta de l'U.M.E. que: «Barcelona ha de sacrificarse».⁶⁰⁶

⁶⁰⁵ L'explicació de les pàgines 326 i 327 fins a aquesta referència, es basa en la declaració extreta del Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Sr. Don Juan Aguasca Bonmatí

⁶⁰⁶ José del Castillo, Santiago Álvarez, *Barcelona, objetivo cubierto*, Barcelona, Editorial Timón, 1958,

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonzins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

El 17 de juliol de 1936 els delegats de diversos grups es van reunir amb representants de l'Exèrcit per planificar la insurrecció, exigint aquests, que fos genuïnament militar. Els elements civils s'incorporarien a les casernes sota el comandament militar. Contra l'opinió d'Enrique García-Ramal Cerralbo, els civils havien de tenir un paper secundari, amb l'objectiu de restablir la normalitat quan el «Movimiento» triomfés. Tanmateix, segons aquest, hi va haver una descoordinació entre els militars i els civils que van rebre l'ordre d'incorporar-se a les casernes, ja que les van rebre avançada la tarda, quan els centres monàrquics eren tancats. A Derecha de Cataluña hi havia unes 400 persones disposades a prendre les armes però només es van incorporar a les casernes uns 60 homes, bàsicament, al *Cuartel de Artillería* de Sant Andreu i al *Cuartel de Caballería de Montesa* al carrer Tarragona. A la Caserna de Sant Andreu hi van coincidir per part de Derecha de Cataluña: Enrique García-Ramal, José Bertrán Güell, Ignacio de Puig y de Cárcer, Federico Miquel i els seus germans Fernando i Ignacio, Chacar, Jorge Girona, Florentino Vegas Latapie els quals eren de Renovación Española i Alfonso Maluquer Cueto, i es van trobar amb un nombrós grup de requetès comandats per José María Cunill Postius. També cita els oficials de complement del partit que van sortir de la caserna de Caballería de Montesa: Guillermo Reyna i son germà, Fernando Vidal-Ribas, Bach Fontcuberta i Enrique de Olano.

Enrique García-Ramal, després d'explicar l'estratègia de la insurrecció, acaba la seva declaració manifestant les generoses aportacions que feren a la causa la baronessa de Segur, María Josefa de Viñamata, les germanes Torent, Darío Rumeu y Freixa, baró de Viver i José Bertrán Güell.⁶⁰⁷

Segons Juan Aguasca Bonmatí el 80% dels elements civils no van concórrer als llocs que els havien assignats i en veure el fracàs, va anar a comunicar-ho al capità Luís López Varela manifestant-li que «en verdad no merecía la pena de haberse jugado la vida tantas veces y volvérsela a jugar en aquellos momentos, ni de haberse gastado cifras fabulosas en la preparación del elemento civil para llegar a última hora al fallo rotundo y absoluto de tal elemento civil cuya defección privó al Movimiento en aquellos instantes en que eran necesarios hombres decididos para empuñar las armas de

pàg. 216

⁶⁰⁷ Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Don Enrique García-Ramal ante el Fiscal, delegado para la instrucción de la Causa General, doc. 477, 478 i 483.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

los que se habían comprometido.» No va poder comunicar-ho al capità ja que en arribar a la Plaça Palau va veure com tota la bateria estava copada pels Guàrdies d'Assalt i la Guàrdia Civil.⁶⁰⁸ El capità Luís López Varela va caure ferit i, guarit, va ser condemnat a mort i executat el 26 d'agost de 1936.

Tal com ja és conegut la insurrecció va fracassar a tot Catalunya. Militars i molts militants d'extrema dreta, pensaven que succeiria el mateix que el 6 d'octubre, però la situació havia canviat substancialment. En aquell moment una regió autònoma es va presentar com a defensora de la República i es va rebel·lar contra el Govern legal. La insurrecció es va presentar al conjunt de la ciutadania com un moviment separatista. D'altra banda, una regió minera va voler fer la revolució amb només el consens de la força laboral de la regió, sense comptar amb totes les forces contràries al Govern. Ni tots els sindicalistes estaven d'acord amb la revolució d'Astúries ni tots els republicans estaven d'acord amb la defensa de la República que va proclamar Lluís Companys. En ambdós, casos l'Exèrcit es va posar a favor de l'ordre establert, fent costat al Govern.

El 1936 va ser totalment diferent. Era una insurrecció propugnada per l'extrema dreta i gestada pels militars contraris a la República, amb l'objectiu clar de canviar el Govern, i menys clar, de canviar el règim. Des de Pamplona Emilio Mola va organitzar i dirigir la insurrecció, tenint en compte que hi havia una part de l'Exèrcit lleial a la República, junt amb la Guàrdia d'Assalt, i una bona part de la Guàrdia Civil.

Precisament a Barcelona, la posició de l'Exèrcit era molt incerta. Les forces d'Ordre Públic depenien de la Generalitat, entre les que s'hi comptaven: la Guàrdia Nacional Republicana (denominada abans Guàrdia Civil), les de Seguretat i Assalt i el cos de Mossos d'Esquadra. Tots tres cossos van manifestar fidelitat a la República, si més no, als seus caps. La primera era dirigida pel general José Aranguren, ajudat per dos coronels, Antonio Escobar i Josep Brotons. El director general d'aquest Institut a Madrid, general Sebastián Pozas, també era fidel a la República. El cos de Seguretat i Assalt era comandat pel comandant Alberto Arrando⁶⁰⁹ i, el cos de Mossos d'Esquadra pel tinent coronel Fèlix Gavari i Hortet.

⁶⁰⁸ Archivo Histórico Nacional (AHN). Causa General. Pieza segunda de Barcelona. Del Alzamiento Nacional. Antecedentes. Ejército Rojo y Liberación. Declaración del testigo Sr. Don Juan Aguasca Bonmatí

⁶⁰⁹ Xavier Febrés, *Homenatge a Frederic Escofet. (1898-1987). Un militar al servei de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència, Departament de Governació, 1999, pàg. 246.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

El dubte procedia de l'Exèrcit que no depenia de la Conselleria de Governació de la Generalitat. Els serveis d'espionatge de la U.M.R.A.,⁶¹⁰ havia facilitat una llista de setanta caps, al Comissari d'Ordre Públic Frederic Escofet compromesos amb la insurrecció, i aquest, va demanar al cap de la Divisió general Francisco Llano de la Encomienda, que els arrestés per evitar danys majors. El General es va negar, malgrat la seva lleialtat a la República i en esclatar la insurrecció, es pot dir que llevat el Regiment d'Infanteria, num. 4 (Alcántara), tota la guarnició de Barcelona es va alçar contra la República. El propi General va ser fet presoner dins de la mateixa Divisió fins que va ser alliberat per Frederic Escofet, després de fracassar la insurrecció. També es van posar al cantó republicà l'aviació militar comandada pel tinent coronel Felipe Díaz Sandino i el capità Alberto Bayo que, amb pocs efectius, van fer molt soroll i, les seves destrosses, van desmoralitzar a les forces atacants.⁶¹¹

La insurrecció a Barcelona es va iniciar la matinada del 19 d'abril de 1936 i es va donar per acabada el dia 20, vencent les forces addictes a la República. Tan en un bàndol com en l'altre hi van participar elements civils, però segons explica Frederic Escofet, en cap moment es va demanar la participació de la CNT-FAI, ni molt menys se'ls va armar, afegint, que encara que van ser d'utilitat, la insurrecció s'hauria sufocat igualment amb les forces professionals de que disposaven. Fins aquell moment l'armament que tenia la CNT-FAI era el que havien adquirit pels mateixos procediments que Derecha de Cataluña i per l'assalt a diverses armeries de Barcelona. La Generalitat es va negar en tot moment a lliurar-los armes, però en abandonar els Regiments, les corresponents casernes, les van deixar indefenses, circumstància, que va ser aprofitada per les centrals sindicals per assaltar-les i prendre l'arsenal que s'hi allotjava. A partir d'aquest moment el poble estava armat i va començar el caos, sense possibilitats, per part de la Generalitat, d'aturar-lo.

La intenció del general Emilio Mola era llançar-se des de Navarra i Saragossa, on tenia l'adhesió del general Miguel Cabanellas, sobre Madrid, ja que si prenia la capital, la resta del país seria més fàcil. Només a Barcelona els insurrectes van haver de

⁶¹⁰ Unión Militar Republicana Antifascista. Es va crear a finals de 1935 com a resultat de la fusió de la Unión Militar Antifascista, fundada pel Partit Comunista d'Espanya a finals de 1934 i de la Asociación Militar Republicana, que no tenien cap patrocinador. Comptava amb uns dos-cents membres a Madrid i varis centenars en altres guarnicions. Veure: Michael Alpert, *El Ejército Republicano en la Guerra Civil*, Madrid, Siglo XXI, 1989

⁶¹¹ Xavier Febrés, *Homenatge...*, pàgs. 257-259.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

combatre pels carrers de la ciutat. Sufocada la rebel·lió es va crear el Comitè Central de Milícies Antifeixistes que va comandar les accions bèl·liques, amb l'ajuda dels militars addictes a la República. Aquests, en un primer moment, van quedar relegats a una funció d'assessorament. El comandament real era en mans de la CNT-FAI, principalment, el PSUC, la UGT, el POUM, amb alguna columna d'ERC i d'Estat Català. És a dir, les accions bèl·liques contra els insurrectes van ser dirigides per personal civil pertanyent a partits o sindicats sense formació militar. La democràcia s'havia acabat als dos bàndols. Al republicà perquè el control polític l'havien pres les forces revolucionàries i al bàndol rebel, perquè la dictadura els hi era connatural.⁶¹²

Si la insurrecció hagués triomfat, la U.M.E. havia previst que la ciutat de Barcelona seria dirigida per:

- Governador Civil, Tinent Coronel d'Infanteria Emeterio Saz Álvarez
- President de la Diputació Provincial: Coronel d'Intendència retirat, Emilio Pujol Rodríguez.
- Rector de la Universitat: Dr. Gonzalo del Castillo Alonso
- Cap Superior de Policia: Capità d'Infanteria Luís López Varela
- Cap dels Mossos d'Esquadra: Capità d'Infanteria Fernando Lizcano de la Rosa
- Cap d'Administració de Correus: Comandant d'Artilleria Eduardo González Feijoo
- Alcalde: Tinent Coronel Francisco Issarre Bescós
- President de l'audiència Territorial: Buenaventura Sánchez Cañete
- Cap de la Unión Cívica (organització armada): Comandant d'Artilleria Félix Negrete⁶¹³

6. Fugida i retorn dels líders de Derecha de Cataluña

Abans ja hem esmentat que la majoria de membres de Derecha de Cataluña que van tenir la valentia de lluitar amb els insurrectes se'ls va destinar al Parc d'Artilleria de Sant Andreu. Una part dels civils van lluitar pels carrers de Barcelona i d'altres van romandre a la caserna on s'hi allotjaven 30.000 fusells. Sabem que en aquesta caserna hi van ser destinats: Enrique García-Ramal, José Bertrán Güell, Ignacio de Puig y de Cárcer, els germans Federico, Fernando i Ignacio de Miquel, Jorge Girona, Florentino

⁶¹² Considero important per ratificar aquesta opinió la lectura de Manuel Azaña, *La velada de Benicarló. Diálogo de la guerra de España*, Madrid, Editorial Castilla, 1974, que expressa l'opinió del President de la República donant vida a uns personatges imaginaris.

⁶¹³ Joan Sarioi Badia, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, DOPESA, 1978, pàg. 333. El Dr. Gonzalo del Castillo Alonso, era un catedràtic de la Universitat de Barcelona afiliat a Renovación Española i, per tant a Catalunya, a Derecha de Cataluña.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Vegas Latapie de Renovación Española i Alfonso Maluquer Cueto⁶¹⁴ i que va ser assaltada per les forces civils. El Regiment, comandat pel general Justo Legorburu, va resistir fins ben entrada la nit i mentre es parlamentava la rendició amb la Guàrdia Nacional Republicana, el personal civil que havia donat suport als insurrectes, va fugir.

Tenim coneixement que Enrique García-Ramal Cerralbo va salvar la vida de miracle. Ferit i estirat a una farmàcia, uns milicians que l'anaven a rematar, es van compadir i el portaren a l'hospital⁶¹⁵ d'on va poder fugir i passar-se a la zona rebel. Va fundar els sindicats verticals de Barcelona el 1940 i va ser ministre de Relaciones Sindicales del 1969 al 1973 en un govern presidit per Luís Carrero Blanco.

José Bertrán Güell va sortir de Barcelona i va morir lluitant amb les forces del general Franco, com a tinent de Regulars (forces mores), en l'ofensiva de Brunete a prop del castell de Villafranca (juliol de 1937).⁶¹⁶ El seu germà Felipe Bertrán Güell, exmilitant de la Lliga que havia estat conseller d'Assistència Social i Sanitària de la Generalitat intervinguda, va lluitar com a capità de ferrocarrils i va sortir de la Guerra amb vida, escrivint diversos llibres d'exaltació franquista.

Federico de Miquel, va ser alferes de milícies i va morir en campanya. Els altres dos germans, Fernando de Miquel i Ignacio de Miquel van ser morts al bàndol republicà.

Jorge Girona, va ser detingut a Barcelona i abans d'acabar la guerra va ser executat.

Guillermo de Benavent Camps, va ser detingut i va passar per diverses presons de Barcelona, quedant en llibertat el mes de juny de 1937. En entrar les forces de Franco a Barcelona, amb un grup d'amics va assaltar el Govern Civil de Barcelona, apoderant-se de les armes que hi havia i de la documentació, lliurant-la després al general Eliseo Álvarez Arenas.

Mariano de Foronda, marquès de Foronda, el 18 de juliol es trobava a l'Argentina, com encarregat dels transports de la ciutat. En tornar a Espanya va donar suport a Franco. El seu fill Lluís que es trobava a Ginebra es va incorporar a l'exèrcit franquista.⁶¹⁷

⁶¹⁴ El seu germà José Maluquer Cueto era de Falange i també estava dins de la Caserna.

⁶¹⁵ José Mª Fontana, *Los catalanes en la Guerra de España*, Barcelona, ediciones Acervo, 1951, pàg. 74

⁶¹⁶ José Mª Fontana, *Los catalanes en la Guerra de España*, Barcelona, ediciones Acervo, 1951, pàg. 261

⁶¹⁷ «Com se salvaren industrials, monàrquics alfoncins, carlins i periodistes», Albert Manent, *Serra d'Or*,

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Aurelio Joaniquet Extremo va poder passar al bàndol franquista. Es va refugiar a Sant Sebastià, escrivint articles al *Diario Vasco*, de tendència clarament monàrquica, sobre els esdeveniments de la Guerra.⁶¹⁸ Tenien muntada una oficina amb mapes per precisar l'evolució de la guerra on hi col·laborava també Joaquín de Arquer,⁶¹⁹ vicesecretari segon de Derecha de Cataluña. A partir de 1939, fou regidor de l'Ajuntament de Barcelona en un consistori presidit per Miguel Mateu Pla, Conseller Nacional i Procurador a Corts. Després passà als rengles del comte de Barcelona i fou destituït de tots els càrrecs.

Josep Maria Milà Camps, comte de Montseny. Va ser salvat gràcies a la intervenció del Comissari d'Ordre Públic, Frederic Escofet. Reclòs a Montjuïc va ser bescanviat pel diputat d'Esquerra Republicana, Joan Casanellas, que havia estat detingut a Saragossa per les forces insurrectes portant un missatge del president Lluís Companys, redactat pel propi capità Frederic Escofet, al president del Consell de Ministres on s'exposava la situació de Barcelona poques hores abans d'esclatar la rebel·lió.⁶²⁰ Va passar al bàndol rebel, residint a Sevilla.⁶²¹ El 1939 va ser nomenat president de la Diputació de Barcelona durant pocs mesos. Ja ho havia estat durant la dictadura del general Primo de Rivera (1925-1930). Després de ser cessat, es dedicà a la causa monàrquica de Juan de Borbón. Havia militat a la Unión Monárquica Nacional, a la Unión Patriótica i a Derecha de Cataluña.⁶²²

Alfons Sala, comte de Egara, expresident de la Unión Monárquica Nacional i expresident de la Mancomunitat de Catalunya per designació governativa durant la dictadura del general Primo de Rivera. Per la seva bona relació amb José Calvo Sotelo va donar suport al Bloque Nacional del que en fou un gran defensor. En acabar la Guerra Civil es va retirar de la política. Va sortir del país gràcies als bons oficis de les autoritats republicanes (Alcalde de Tortosa, d'ERC) i del Dr. Guasch que amb una llanxa de la Creu Roja el va traslladar a ell i a la seva muller a un vaixell, suposadament francès. Es va refugiar a Sevilla junt amb el seu amic i col·laborador Benito Badrinas.⁶²³

pàg. 179.

⁶¹⁸ José Mª Fontana, *Los catalanes ...*, pàg. 230

⁶¹⁹ José Mª Fontana, *Los catalanes ...*, pàg. 291

⁶²⁰ Xavier Febrés, *Homenatge...*, pàg. 237.

⁶²¹ José Mª Fontana, *Los catalanes en la Guerra de España*, Barcelona, ediciones Acervo, 1951, pàg. 274

⁶²² «Com se salvaren...», Albert Manent, *Serra d'Or*, pàg. 180.

⁶²³ José Mª Fontana, *Los catalanes ...*, pàg. 274

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Santiago Torent Buxó, defensor aferrissat de la Monarquia, fou membre de la directiva d'Unión Monárquica Nacional, de Peña Blanca i vicepresident de Derecha de Cataluña. Va donar suport a Franco, refugiant-se a Sant Sebastià, on va dirigir una Oficina d'Informació que, segons pensa José María Fontana, depenia de la Secretaria General de l'Estat, regentada aleshores per Nicolás Franco. Pere Matalonga, n'era un dels seus col·laboradors.⁶²⁴ Estaven instal·lats en un pis que tenia Derecha de Cataluña. Després de la guerra, Santiago Torent va conspirar a favor de la monarquia i treballà per la seva restauració, per la qual cosa, fou detingut el 1957. Juan de Borbón el nomenà membre del seu consell privat.

Darío Romeu y Freixa, segon baró de Viver, havia estat un dels fundadors de la Unión Monárquica Nacional. Durant l'efímer període que va conèixer la Mancomunitat de Catalunya amb la dictadura del general Primo de Rivera, va ser conseller de Cultura en un govern comandat per Alfons Sala, contribuint a la dissolució d'aquella institució. Durant aquest període, des del 1924 fins al 1930 va ser alcalde de Barcelona. Al període republicà va ser membre de Peña Blanca i de Derecha de Cataluña. L'ambaixada de França el va protegir i pogué embarcar-se en el vaixell francès Colbert el 23 d'agost de 1936, passant després a Burgos. De retorn a Barcelona es va convertir en el cap de l'oposició monàrquica. Formà part del consell privat de Juan de Borbón.⁶²⁵ Fou administrador de la Sociedad Española de Construcciones, conseller de la Sociedad de Aguas de Barcelona, de Cementos y Cal Freixa, per herència familiar, del Banco Vitalicio de España, Banco Central, dels Ferrocarriles de Cataluña i dels Ferrocarriles de Sarrià.

Maria Josefa Viñamata Castañer que havia estat una de les dirigents de la secció femenina de Derecha de Cataluña, abans de la Guerra ja s'havia passat a la secció femenina de la Falange. Es va refugiar a Sevilla, «realizando una infatigable acción de proselitismo falangista.»⁶²⁶

Javier de Ros, president de Derecha de Cataluña, va residir a Burgos,⁶²⁷ així com, José de Quadras Veiret, segon baró de Quadras que va ser regidor del primer Ajuntament franquista de Barcelona, presidit per Miguel Mateu Pla.

⁶²⁴ José Mª Fontana, *Los catalanes ...*, pàg. 291

⁶²⁵ «Més salvats de la revolució», Albert Manent, *Serra d'Or*, pàg. 374 i Gran Enciclopèdia Catalana.

⁶²⁶ José Mª Fontana, *Los catalanes en la Guerra de España*, Barcelona, ediciones Acervo, 1951, pàg. 274

⁶²⁷ José Mª Fontana, *Los catalanes...*, pàg. 274

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

José Maria Sagnier signant del Manifest del Bloque Nacional, va ser regidor del primer ajuntament franquista, així com Joaquin Puig de Cárcer, que també va ser company de consistori.

Ángel Ferrer Cagigal, vicepresident primer de Derecha de Cataluña i catedràtic d'Histologia de la Universitat de Barcelona. Pel Govern de Burgos havia estat nomenat president de la Comissió d'Educació. Hi va morir abans d'acabar la Guerra.⁶²⁸

Santiago Nadal Gaya no va participar a la insurrecció, però va ser detingut i gràcies a la intervenció del batlle Carles Pi i Sunyer i del conseller Josep Maria Espanya va poder sortir cap a Itàlia, per passar després a la zona franquista, encarregant-se de la subdirecció de *El Diario Vasco* de Sant Sebastià. Posteriorment, es va incorporar a una bateria d'artilleria, participant en la conquesta de Bilbao i en la batalla de Brunete, retirant-se després de l'acció armada. Abans d'acabar la Guerra va dirigir a Bilbao *El Correo Español-El Pueblo Vasco* i després *La Nueva Rioja* de Logronyo. A partir de 1939 es va incorporar a *La Vanguardia*, arribant a ser sots-director, el 1964. Va col·laborar a *Destino* des del primer moment dins de la columna «Hechos y figuras». També va ser redactor en cap de la corresponsalia del diari *ABC* de Madrid. Va defensar sempre la solució monàrquica com a sistema polític per a Espanya.⁶²⁹

En finalitzar la guerra els militants de Derecha de Cataluña van ser convidats a integrar-se als rengles de la Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. amb una crida a través de *La Vanguardia*, en aquells moments ja "Española", on s'hi anunciava una:

«Convocatoria a los antiguos afiliados de Renovación Española», a la que es manifestava:

En nombre de las antiguas Juntas Directivas de PEÑA BLANCA y de DERECHA DE CATALUÑA, que formaban la extinguida RENOVACIÓN ESPAÑOLA de Cataluña, hoy integrada en FALANGE ESPAÑOLA TRADICIONALISTA Y DE LAS JONS, se convoca a los antiguos afiliados que después de las persecuciones sufridas en Barcelona, para que acudan al antiguo local social, Layetana, 67, el día primero de febrero a las 4 de la tarde, para proceder al ingreso como militantes en la Organización del F.E.T. y de las JONS y reiterar la más entusiasta adhesión y obediencia al Caudillo y a la Jerarquías del Partido, poniéndose a las órdenes del Jefe provincial Mariano Calviño, y ofrecer incondicionalmente sus servicios a las Autoridades del Estado y del Partido, dentro de la más entusiasta y fervorosa disciplina al servicio de Dios, de España y de su

⁶²⁸ José Mª Fontana, *Los catalanes...*, pàg. 279

⁶²⁹ Juan Manuel Nadal, *Los Nadal y su entorno*, Barcelona, Editat per la família Nadal, 2006.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Revolución Nacional.

Barcelona 31 de enero de 1939, III año triunfal⁶³⁰

Un cas semblant va ser el del Partido Nacionalista Español que, com hem explicat abans, ja s'havien integrat a la Comunió Tradicionalista, però la Junta Directiva del Partit a Barcelona, d'acord amb el militants, es va adherir fervorosament al F.E.T. y de las J.O.N.S. posant-se a disposició del Cap provincial Mariano Calviño.⁶³¹ En aquest cas la iniciativa va partir pròpiament del mateix P.N.E.

Els que no van tornar figuren a l'esquela publicada a *La Vanguardia Española* del dia 21 de gener de 1940, que adjuntem a continuació:

Los antiguos directivos de la extinguida «RENOVACION ESPAÑOLA», en Cataluña, tienen el honor de invitar a los que fueron sus afiliados y a todos los fieles, en general, al funeral que, para el eterno descanso de las almas de los correligionarios caídos por Dios y por España, se celebrarán en la iglesia de los Reverendos PP, Carmelitas Descalzas (Avenida del Generalísimo Franco), el día 23 de los corrientes, a las once horas, 45 minutos.

ELVIRA TORENT BUXO DE MAYOL, MIGUEL DE COMIS FERRER (fundador de «Peña Blanca», teniente de la Legión); FERNANDO LIZGANO DE LA ROSA (capitán laureado de Infantería); JOSÉ BERTRAN Y CUELL (secretario general del Partido, teniente de Regulares); JAIME BARRERA RIBO (ayudante de Milicias); JUAN JOSÉ RUMEU (alférez de Milicias, caído como alférez de Regulares); GUILLERMO DE REYNA (alférez de Milicias); FEDERICO DE MIQUEL (alférez de Milicias); JOAQUÍN DE ALTIMIRA (alférez de Milicias); FERNANDO VIDAL-RIBAS (alférez de Milicias, caído como teniente de Caballería); JOSÉ BACH DE FONCUBERTA (alférez de Milicias); DOMINGO GARCÍA DE LAS BAYONAS (voluntario de Milicias); FRANCISCO JONAS (voluntario de Milicias); EVARISTO BATLLE (voluntario de Milicias); AGUSTÍN ALVÁRA-DO (voluntario de Milicias); JUAN ROCA (voluntario de Milicias); MARIANO BERNAL (voluntario de Milicias); ALFONSO ESPINOSA (teniente de Artillería); JORGE GIRONA SALGADO (directivo del Partido); JESUS FRANCOS MENDÍVEZ (directivo del Partido, caído como sargento de Artillería); General MIQUEL, JOSÉ DE MIQUEL (capitán de Artillería); IGNACIO DE MIQUEL, FERNANDO DE MIQUEL, ARNALDO COLVET (teniente de Artillería); ANTONIO DE OTTO, LUIS DE MERCADER, PEDRO DE MERCADER (teniente de Penitenciaría, capitán de Infantería); ALFONSO VIDAL-RIBAS, LUIS FABRA DE SENTMENAT, EUGENIO GAY RICH (alférez de Milicias, caído como capitán de Caballería); CAYETANO DE REYNA (teniente coronel de Infantería); ALBERTO DE GLANO (alférez de Caballería); ALEJANDRO LINATI GAYAN (teniente de Caballería); MANUEL ALBERT DESPUJOL (comandante de Artillería); CESAR JIMENO (comandante de Ingenieros); PEDRO BOSCH LABRUS Y REIG (alférez de Caballería); Capitán LOPEZ LLINAS, ALFONSO DESVALLS (capitán de Caballería); MARIANO DE BARRERA (teniente de la Legión); JOSÉ PUIG DE CORDER, PABLO MIRACLE MERCADER, JOSÉ ESTILES, EMILIO JUNCADILLA, JAIME BARTRINA, SALVADOR GUARRO, MANUEL APARICIO, MANUEL DELGADO, JOSÉ MARIA BRUGUERA, JAVIER ALOS, JOSÉ SANZ, MIGUEL VANGELLS CARRERAS, JOAQUÍN DE BRUGUERA, BENITO DE ALOS, EMETERIO DE SAZ, ALFONSO MARISTANY Y VIDAL-RIBAS, JAVIER GARRIGA NOGUÉS, SANTIAGO MONTERO COLADO, LORENZO ARMILLAS, ALBERTO AGUIAR, JOSÉ ESTERN, Visconde de BOSCH LABRUS Conde de VILANOVA, Marqués de VILANUR, JOSÉ BALLESTER PRAT, VICENTE SOLER POU, LUIS ANIEL, RAMÓN ROS DE RAMIS, LUIS CATALA, Marqués de JULIA, JUSTO SANJURJO (marqués del Rif, capitán de Aviación); ALFONSO DE BORBÓN Y LEÓN (marqués de Esquilado, capitán de Aviación).

NOTA: Destruídos los ficheros de «RENOVACION ESPAÑOLA», se suplica disculpa por las inevitables omisiones involuntarias que existan en la relación que antecede.

Amb la implantació del nou règim ja no es parlava de Derecha de Cataluña. Els propis militants s'hi referien com Renovación Española en Cataluña.

⁶³⁰ *La Vanguardia Española*, 1 de febrer de 1929

⁶³¹ *La Vanguardia Española*, 8 i 9 de febrer de 1929

7. Epíleg

Per tot el que venim dient, Derecha de Cataluña, junt amb la Comunió Tradicionalista, van ser els màxims exponents de l'espanyolisme d'extrema dreta monàrquica a Catalunya.

A les arrels del partit es troba la defensa de la dinastia borbònica durant la República i, fins i tot, durant el franquisme, quan els partits ja s'havien dissolt.

Els que el fundaren, havien tingut motius d'agraïment al Rei, que els havia premiat moltes vegades amb títols, però, sobretot, estabilitzant un sistema que els havia permès enriquir-se. Havien creat la Unió Monàrquica Nacional per donar suport a la Monarquia, una monarquia que pretenia neutralitzar i combatre el creixement cultural, lingüístic i polític d'una Catalunya, que s'apartava del centralisme borbònic i es desarrelava de la influència castellana, constitutiva, segons pensaven ells, de la nació espanyola. Els seus intel·lectuals mai no van promoure ni participar en institucions com l'Institut d'Estudis Catalans, o els Estudis Universitaris Catalans i, els seus membres, mai van defensar políticament ni l'autonomia de Catalunya, ni la Mancomunitat. És més, aquesta la van liquidar. Van ocupar càrrecs durant la dictadura del general Miguel Primo de Rivera i van militar a la Unió Patriòtica, partit únic, excloent-se de les altres formacions polítiques, àdhuc de les monàrquiques.

Caiguda la Dictadura, es van trobar desarmats, sense una organització creïble que pogués defensar la seva ideologia i malgrat els diversos assajos que van intentar, el 12 d'abril de 1931, el poble espanyol els va girar l'esquena, i les opcions monàrquiques van restar relegades a un segon plànol.

Els col·laboradors de la Dictadura es van haver d'exiliar i els que restaren al país van anar lligant caps per tal de constituir una nova força. Els que eren partidaris d'una Monarquia constitucional es van anar retirant de la política o tenien una força residual, com els romanonistes. Els altres, en un primer moment, van intentar frenar els canvis constitucionals a través d'organitzacions catòliques i dels partits que formaven el Grupo Agrario, de caràcter conservador.

Finalment, a l'inici de 1933 van poder constituir, primer a Madrid, Renovación Española, i després a Barcelona, Derecha de Cataluña, el partit que agruparia els

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

monàrquics ultraconservadors, enllaçant també, amb altres formacions d'arreu de l'Estat, que ja estaven creades.

D'arrel anticonstitucionalista, aconseguiren arrengrerar, després de les eleccions a Corts constituents el 28 de juny de 1931, a aquells que havien defensat la dictadura del general Primo de Rivera, tant a Catalunya com a la resta de l'Estat, compartint una ideologia comuna per a tota la formació on la singularitat catalana restava diluïda i no quedava reflectida.

Tots els mals d'Espanya, per a ells, venien de la proclamació de la República i aquesta no era res més que la conseqüència del Pacte de Sant Sebastià, atacat, entre altres raons, perquè el president del Comitè Revolucionari, Niceto Alcalá Zamora era un monàrquic que havia traït al Rei. No van reconèixer mai que la República havia arribat per la voluntat del poble. Per a ells el govern va ser pres a l'assalt en unes eleccions confuses.

En organitzacions catòliques, dins del Grupo Agrario o amb el partit ja constituït van atacar permanentment la Constitució de la República, i com a conseqüència, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, i les lleis que se'n derivaren, la llei de Contractes de Conreu, la Universitat Autònoma, la implantació de la llengua catalana a l'ensenyament, etc. Si algun cop parlaven de descentralització, es referien a una descentralització administrativa, i mai acabaven de concretar si es tractava d'una mena de Llei de Reforma de l'Administració Local d'Antonio Maura, d'una repetició de la Mancomunitat, o si volien implantar l'Estatuto Municipal de José Calvo Sotelo. De fet, quan van tenir llocs de comandament, durant la dictadura del general Franco, mai van reclamar cap mena de descentralització, ni tan sols els que van anar a raure al Consell Privat del comte de Barcelona.

Propugnaren durant tot el període republicà la unió de les dretes, intentant incidir més en l'opinió pública a través dels mitjans, que arribant a pactes amb els líders dels partits majoritaris. Les relacions que va mantenir Derecha de Cataluña amb la Lliga són més fàcils d'interpretar com una provocació, que com una voluntat de pacte. Renovación Española va seguir un camí semblant. Van atacar la C.E.D.A., pràcticament, fins poc abans de les eleccions del 16 de febrer. La seva ambició era de liderar tota la dreta amb l'objectiu de canviar el règim. Amb la dictadura del general Primo de Rivera, la Monarquia s'havia acabat de desprestigiar i, per tant, representaven un segment molt

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

petit de la societat, tant a Catalunya com a la resta d'Espanya. A tot l'Estat, carlins i alfonsins junts, no van passar mai d'una vintena de diputats i, Derecha de Cataluña, no en va tenir mai cap. Les seves posicions van haver de ser defensades a Madrid pels diputats de Renovación Española.

Contraris a la democràcia parlamentària i manifestament antiliberals, eren favorables a l'abolició dels partits. Els seus principis bàsics eren: *religió, pàtria, ordre i jerarquia*. Sempre que venia a to atacaven a la maçoneria, encara que aquest, era un tret característic dels partits declaradament confessionals. Se sap que dins dels governs tant del bienni reformista com del bienni negre hi havia maçons, fins i tot, hi van haver dins de l'Exèrcit rebel.

La religió era una pràctica habitual entre les classes conservadores, fet que va emprar Derecha de Cataluña, com a nexa d'unió de totes les dretes, oposant-se a les lleis que proclamaven la laïcitat de la Constitució. De fet, barrejaven els conceptes de pàtria i religió, basant-se sempre amb una concepció integrista que seguia els passos del cardenal Pedro Segura. Mai van recolzar l'actitud dialogant del cardenal Francesc Vidal i Barraquer, màxima autoritat eclesiàstica durant la República. Se serviren de l'opinió contrària als articles que afectaven a la religió, no per demanar una reforma constitucional o una actitud més laxa, sinó per demanar un canvi de règim. Propugnaren lligar-la de nou al tron, amb un parlament orgànic, on els sectors econòmics s'enquadrassin dins d'una estructura gremial i sindical emparada per l'estat que, segons ells, eliminaria la lluita de classes, prescindint políticament, dels partits convencionals.

Els seus models de referència eren el partit d'União Nacional (UN),⁶³² d'Oliveira Salazar i el Partito Nazionale Fascista de Benito Mussolini, que de fet, foren la base ideològica dels moviments d'extrema dreta espanyols.

Com a partit, Derecha de Cataluña es pot classificar d'ultraconservador, d'extrema dreta i amb unes connotacions assimilables al Partido Nacionalista Español, a la Comunió Tradicionalista i a la Falange y de las J.O.N.S. però se'ns fa difícil d'acceptar que sigui un partit neotradicionalista o pròpiament feixista, malgrat tenir alguns punts en comú. No els podem considerar com a neotradicionalistes perquè no reclamaven la Monarquia constitucional de 1876 ni cap d'anterior. Parlaven de superar els errors de la dictadura de Primo de Rivera, però segurament haurien creat alguna cosa

⁶³² José Calvo Sotelo el cita molts cops en els seus discursos

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

semblant a la dictadura portuguesa. Malgrat algunes afirmacions de José Calvo Sotelo tampoc els podem qualificar de feixistes. El nazi-feixisme neix a les beceroles del socialisme per convertir-se en protectors dels interessos de la burgesia, en el benentès, que la integració del capital i del treball es fa per la defensa de la Pàtria. És un moviment que es dirigeix a les classes populars promentent alliberar-les de la misèria. En les fases històriques en la que es podia témer un esclat revolucionari, els partits feixistes garantiren la seguretat dels interessos de la burgesia a través de la força laboral que ells controlaven. Altrament, Derecha de Cataluña neix de l'alta burgesia, bàsicament barcelonina, defensa uns interessos de classe i es dirigeix d'una manera forçada a les classes treballadores. Precisament, la manca de suport popular, fa que es recolzin en l'Exèrcit per imposar les seves tesis. Això no vol dir que no compartís algunes afinitats amb els partits abans esmentats, ja que en definitiva tots ells, conspiraren contra la República i compartien uns principis de fons similars. Tots ells, després de diversos fracassos electorals, invocaren la participació de l'Exèrcit per enderrocar-la.

Ideològicament Derecha de Cataluña, s'aproximava més a la Comunió Tradicionalista, sobretot després de la unificació de tradicionalistes, mellistes i integristes. El punt bàsic de separació era la qüestió dinàstica. Abans de fundar-se Derecha de Cataluña, membres de Peña Blanca es van presentar amb els carlins a les eleccions al Parlament de Catalunya. I durant la Guerra Civil la majoria dels membres de Derecha de Cataluña es van integrar al Tercio de Nuestra Señora de Montserrat.

Tots dos partits van combatre totes les lleis promulgades durant la República, es van comprometre en totes les conspiracions i van dificultar l'acció de govern tant de les esquerres, com és natural, com de les dretes, esvaint tota possibilitat de pacte amb les altres formacions conservadores. Només el recurs a les armes podia fer reeixir les seves posicions i, a tal efecte, els carlins van preparar una bona part de la seva joventut.

Malgrat les diferències dinàstiques, polítics com Víctor Pradera⁶³³ i Tomás Domínguez y Arévalo, comte de Rodezno, no eren especialment refractaris a acceptar la

⁶³³ Era president del Consejo de Cultura creat el 24 de juny de 1934, del que en formaven part el mateix comte de Rodezno, Esteban Bilbao, Manuel Senante, Miquel Junyent ..., fins a disset membres. En el llibre *El Estado nuevo*, posava les bases de la lluita contrarevolucionària. Per a molts tradicionalistes fou l'expressió més intel·ligent, més eloqüent i més consistent de la ideologia carlina i fou acceptat com l'exposició més autoritzada del tradicionalisme contemporani. Citat per Robert Vallverdú, *El Carlisme català durant la Segona República (1931-1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, pàg. 163

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonzins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

restauració de la Monarquia, en la figura de l'exrei Alfonso XIII. Ambdós partits coincidirien en el tipus de règim que volien implantar: monàrquic, catòlic, i amb l'íntima i perdurable unió moral entre l'Església i l'Estat. Contraris a la monarquia liberal, a la democràcia i al sistema parlamentari, ambdós defensaven un parlamentarisme orgànic. Víctor Pradera, probablement el teòric més avançat del carlisme va manifestar que: «En la creación del Estado Nuevo no puede ofrecerse duda acerca del sistema de representación del organismo político [...] No existe más que un modo legítimo de sufragio, el orgánico»;⁶³⁴ «Las Cortes- designación con que en España ha sido siempre conocido este elemento orgánico del bien común- deberán, pues, constituirse con los representantes con los Cuerpos y Clases de la Nación.»⁶³⁵ Parla també d'una col·lectivitat jerarquitzada i d'una divisió per classes que no és altra cosa que per sectors d'activitat, és a dir per gremis, tal com es va fer durant el franquisme. Tenint en compte que dins del carlisme hi conviuen tradicions de diverses procedències, el pensament de Víctor Pradera, era un valor acceptat, que podia generalitzar-se a tot el partit i s'apartava poc del pensament de Derecha de Cataluña-Renovación Española que hem vingut explicant en aquesta tesi.

Tanmateix, el partit feixista espanyol per antonomàsia fou Falange Española y de las J.O.N.S., que no va néixer de les files de les organitzacions sindicals i obreres, tal com havia esdevingut en el nazi-feixisme, sinó com a conseqüència d'una reflexió sobre els moviments socials de l'època: liberalisme, parlamentarisme, comunisme, socialisme. La seva proposta era d'esdevenir una tercera via, en la que s'estructuraria la societat d'una manera jeràrquica, orgànica, amb un sindicat que integraria el capital i el treball i on s'eliminarien els partits ja que tothom treballaria pel bé de la pàtria. Ja hem explicat que Renovación Española va apadrinar la Falange fins a la creació del Bloque Nacional, i si van treure algun diputat, va ser quan van anar del bracet de Renovación Española. En endegar un camí en solitari a les eleccions del 16 de febrer de 1936, va romandre sense cap acta de diputat, el que demostra que l'electorat conservador i ultradretà era reticent a acceptar una ideologia clarament feixista. Tanmateix va ser el motor que va accelerar la participació civil de la insurrecció militar, ja que a partir de les eleccions esmentades, es va generar una inestabilitat, moltes vegades induïda pels partits de

⁶³⁴ Víctor Pradera, *El Estado nuevo*, Burgos, Cultura Española, 1937, pàgs. 287 i 288

⁶³⁵ Víctor Pradera, *El Estado...*, pàg. 312

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

dretes, que va alarmar als diversos grups, radicalitzant les seves postures per fer front al Govern d'esquerres.

A partir de la primavera del 36 hi va haver un transvasament de militants, gairebé massivament, de les J.A.Ps, i de les Milicias del Bloque Nacional, a la Falange Española y de las J.O.N.S, exceptuant, la Comuni3n Tradicionalista que ja tenien els seus Requet3s i molts comandaments militars.

El programa de la Falange es basava en 27, inspirats en el feixisme italià, que preni3n com model. Aparentment podien semblar m3s d'esquerres que els altres partits que hem mencionat, perquè el seu missatge el dirigien clarament a les classes populars, que no van incorporar fins despr3s de la Guerra i mai massivament.

No eren monàrquics, qüestió que incomodava a les altres forces, però hi havia conflu3ncies essencials, encara que expressades d'una manera m3s radical. Així al punt 6 manifesten que «Nuestro Estado serà un instrumento totalitario al servicio de la integridad patria. Todos los espa3oles participaran en 3l a trav3s de su funci3n familiar, municipal y sindical. Nadie participarà a trav3s de los partidos pol3ticos.»⁶³⁶ 3s a dir, com els altres, s3n partidaris de la desaparici3 dels partits, però els monàrquics, en cap cas parlen d'un estat totalitari, ni concreten tan clarament el sistema de participaci3. Al punt 9 manifesten: «Concebimos Espa3a en lo econ3mico, como un gigantesco sindicato de productores. Organizaremos corporativamente a la sociedad espa3ola mediante un sistema de sindicatos verticales por ramas de la producci3n al servicio de la integridad econ3mica nacional.»⁶³⁷ 3s a dir, serà un model corporatiu i orgànic. La religi3 tamb3 té un paper preponderant expressat als punts 23 i 25 però mai tan manifest com en els altres dos partits.

Ramiro de Ledesma Ramos havia enquadrar perfectament els partits que hem esmentat preguntant-se: «¿Qui3nes son los fascistizados? Empresa fàcil y sencilla es se3alarlos con el dedo, poner sus nombres en fila: Calvo Sotelo y su Bloque Nacional, Gil Robles y sus fuerzas; sobre todo las pertenecientes a JAP, de Rivera y sus grupos, hoy todavía en la 3rbita de los anteriores, aunque no, sin duda ma3ana. Sin olvidar

⁶³⁶ Miguel Artola, Partidos y programas pol3ticos (1808-1936). II Manifiestos y programas pol3ticos, Madrid, Aguilar, 1975, pàg. 417

⁶³⁷ Miguel Artola, Partidos y programas..., Madrid, Aguilar, 1975, pàg. 418

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

naturalmente, a un sector del Ejército, de los militares españoles».⁶³⁸ Si afegim la Comuni3n Tradicionalista, tindrem les quatre famílies que van omplir de contingut ideol3gic la insurrecci3n militar, que va partir d'uns principis molt elementals m3s basats en suposades amenaces que en fets reals: combatre la revoluci3n bolxevic, en unes Corts que nom3s hi havia 17 diputats del Partido Comunista de Espa3a, combatre el separatisme regional, on solament Estat Catal3, minoritari, defensava la secessi3n i combatre la ma3oneria que era present, fins i tot, entre les files dels militars colpistes, per3 minorit3ria tant a l'Ex3rcit com a la societat. Si afegim que el govern que es va formar a partir de les eleccions del febrer del 1936 el constitu3ren nom3s republicans d'esquerra, no hi havia raons objectives per a una insurrecci3n, tan sols que la dreta havia perdut la seva influ3ncia a curt termini.

Els partits esmentats, 3dhuc la C.E.D.A., van tenir una gran responsabilitat en la situaci3n inestable que s'esdevingu3 a partir de les eleccions. Jos3 Maria Gil Robles, era qui havia creat l'estructura militar que faria front a la insurrecci3n del 18 de juliol. Els atacs al Govern van ser constants. Barrejava conceptes com els «intereses nacionales» amb els interessos propis de l'oligarquia que preparava la insurrecci3n.⁶³⁹

De tota manera l'Ex3rcit, amatent a la conjuntura pol3tica, a partir de les eleccions de febrer de 1936, prescindint d'ideologies, va comen3ar a organitzar un cop militar per tal d'acabar amb una situaci3n que estimaven perillosa, m3s contra el Govern, que contra el R3gim. Dins del propi estament militar es va crear una certa confusi3n. Hi havia una part que eren aut3nticament republicans, uns altres preferien una rep3blica a una monarquia i, probablement la majoria, eren m3s pr3xims a la monarquia. Per3 no cal oblidar que, una part, no desdenyable, s'havien feixistitzat i apostaven per una dictadura feixista. Per tant, l'objectiu clar dels militars predisposats a la rebel·li3n era expulsar les esquerres del Govern i vetar tota possibilitat que el poguessin at3nyer un altre cop.

Els partits mon3rquics, la Falange i las J.O.N.S. i les J.A.P. se sumaren a la conspiraci3n que estava preparant el general Emilio Mola Vidal des de Pamplona amb la

⁶³⁸ Ramiro Ledesma Ramos, *¿Fascismo en Espa3a?/Discurso a la juventudes de Espa3a*, Barcelona, Editorial Ariel, 1968, p3g. 72. Citat per Eduardo Gonz3lez Calleja, *Contrarrevolucionarios...*, p3g. 129.

⁶³⁹ Paul Preston, *La destrucci3n de la democracia en Espa3a*, Madrid, Alianza Editorial, 1987, p3g. 247

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

col·laboració de la Unió Militar Española. Tanmateix, considerant la ideologia dels propis militars i la dels grups que li donaven suport, hom podia preveure el caire que prendria el nou règim, difícilment dirigit per civils.

Des del primer moment al capdamunt de la rebel·lió s'hi va posicionar el general José Sanjurjo, i en morir aquest, el general Francisco Franco.

La insurrecció s'inicià el 17 al Nord d'Àfrica, el 18 a la Península i el 19 a Catalunya, amb un èxit desigual. Fins i tot, hom podria parlar de fracàs si es té en compte que es pretenia resoldre la situació política que desitjaven amb poc temps. Tanmateix, les posicions conquerides pels insurgents, ja no retrocedirien substancialment.

La necessitat d'un comandament únic feu que la Junta de Defensa Nacional,⁶⁴⁰ presidida pel general Miguel Cabanellas Ferrer, es reunís a Salamanca els 21 de setembre de 1936 proclamant per unanimitat el general Francisco Franco, com a cap suprem de totes les forces armades.⁶⁴¹

Era el primer pas vers la constitució d'un poder absolut. Tot seguit, el 29 de setembre, els generals es tornaren a reunir a la mateixa ciutat per nomenar-lo cap d'estat. En la redacció del decret hi intervingué José Yanguas Messía, del Bloque Nacional en el qual s'atribuïa a Francisco Franco plens poders. En llur primer article es manifestava: «En cumplimiento por el acuerdo adoptado por la Junta de Defensa Nacional, se nombra Jefe del Gobierno del Estado Español al Excelentísimo señor general de División don Francisco Franco Bahamonde, quien asumirá todos los poderes del nuevo Estado».⁶⁴² Afegir que el 30 de setembre el bisbe de Salamanca Enrique Pla y Daniel, amb una llarga pastoral, «Las dos ciudades», sancionava el nou règim al que qualificava de «cruzada».

⁶⁴⁰ Organisme que va funcionar des del 25 de juliol fins al 30 de setembre de 1936. Miguel Cabanellas, de conviccions republicanes, es va adherir a la insurrecció a darrera hora, essent capità general de la V^a Divisió Orgànica (Aragó) i feu que triomfés en aquella regió, deixant Catalunya només connectada amb la resta del territori republicà a través del País Valencià. Miguel Cabanellas havia militat al Partido Republicano Radical.

⁶⁴⁸ A la reunió hi assistiren, a més del general Franco, els generals Emilio Mola, Gonzalo Queipo de Llano, Fidel Dávila, Andrés Saliquet i els coronels Montaner i Moreno Calderón, a més a més dels generals Luís Orgaz, Gil Yuste i Alfredo Kindelán. Cal dir que el general Miguel Cabanellas, considerava innecessària aquella l'elecció. Veure Paul Preston, *Franco Caudillo de España*, Barcelona, Grijalbo, 1994, pàg. 228.

⁶⁴² Paul Preston, *Franco Caudillo ...*, pàg. 234

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Finalment amb tota pompa l'1 d'octubre es va fer la investidura del nou cap d'Estat convertint al general Francisco Franco en *Generalíssim* de totes les forces armades i *Caudillo* de España, títol assimilable al dels seus homòlegs, *Führer* (cabdill) a Alemanya i *Duce* (cap, guia) a Itàlia. Tots els diaris de la zona rebel presentaven a llurs capçaleres el lema: «Una Patria, un Estado, un Caudillo», és a dir, repetien el lema nazi: «Ein Volk, ein Reich, ein Führer».⁶⁴³

Aquesta nova situació va tenir el suport tàcit dels grups polítics que hem esmentat, amb unes eventualitats històriques ben conegudes per part de la Falange i de la Comunió Tradicionalista.⁶⁴⁴

El proper repte, doncs, per al Cap de l'Estat va ser crear una organització política, endegada pel propi general Franco, amb la col·laboració inestimable del seu cunyat Ramón Serrano Súñer,⁶⁴⁵ que, a base de cops de sort, astúcia i d'emprar la violència quan calia, va assolir l'objectiu de crear un partit polític a la seva mida.

La situació sense ser planera tampoc era excessivament complicada per a un home que posseïa plens poders. Dels dos personatges civils que li podien discutir el lideratge polític, un, José Calvo Sotelo, havia mort i l'altre, José Antonio Primo de Rivera, estava empresonat i el 20 de novembre de 1936 seria executat. Tot el grup liderat per Antonio Goicoechea es va avenir a la nova situació.

El cap Falangista Manuel Hedilla disconforme amb el lideratge franquista va ser empresonat i condemnat a mort. Després indultat. Per part de la Comunió Tradicionalista, va passar el mateix. El seu cap Manuel Fal Conde, va haver de fugir a Portugal i l'aspirant dinàstic Alfonso Carlos sortia del país. La direcció carlina va restar en mans de l'acomodatíci Tomás Domínguez y Arévalo, comte de Rodezno que es va plegar a les noves exigències.

Per tant, els principals líders dels partits que havien donat suport a la insurrecció havien estat morts o apartats, i els personatges que els succeïren s'acomodaren a la nova situació. Altrament, el partit més fort en aquells moments, era la Falange, que s'havia beneficiat de la fugida dels militants de les altres formacions. Calia, doncs, redirigir-los, incorporant els *camisas viejas*, Raimundo Fernández Cuesta, José Antonio Girón de

⁶⁴³ Paul Preston, *Franco Caudillo ...*, pàg. 238

⁶⁴⁴ La C.E.D.A. no va donar suport oficialment a la insurrecció, si bé ho va fer la seva branca de la J.A.P.

⁶⁴⁵ Inqüestionablement feixista, amic de José Antonio Primo de Rivera, qui va ser-ne padrí de noces, procedia de la C.E.D.A.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Velasco, Miguel Primo de Rivera i la seva germana Pilar, a les directrius que marcava Ramón Serrano Suñer.

El Partido Nacionalista Español, que havia concorregut varies vegades a les eleccions dins de la candidatura de Renovación Española i el Bloque Nacional, després de l'afusellament del seu líder José María Albiñana a la presó Model de Madrid, el 8 de gener de 1937, es van integrar dins de la Comunió Tradicionalista, efectuant-se la primera unificació de partits.⁶⁴⁶

Desbrossant tots els inconvenients que havien anat sorgint, el general Francisco Franco, amb els plens poders que posseïa i partint d'una iniciativa unilateral emanada pròpiament d'ell i de Ramón Serrano Suñer, el 19 d'abril de 1937, va publicar el decret d'unificació pel que es creava un partit únic que es denominaria: Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (F.E.T. y de las J.O.N.S), «incluyéndose también en la Unificación, por disposición especial, a los grupos de “Acción Española y de Renovación Española, pensando que podían constituir un buen fundente de las dos alas unificadas.»⁶⁴⁷ El text del decret havia estat redactat, gairebé en la seva totalitat per Ernesto Giménez Caballero, amb unes ratlles de Ramón Serrano Suñer, però sense tractar els detalls ni amb Manuel Hedilla ni amb el cap carlista. S'havia consultat als generals Gonzalo Queipo de Llano i Emilio Mola que hi estaven d'acord i també als grups polítics que havien donat suport a la insurrecció.

El decret d'unificació va ser acceptat per Antonio Goicoechea líder de Renovación Española i de Derecha de Cataluña i per altres membres del partit,⁶⁴⁸ alguns dels quals, formarien part dels diversos governs que presidiria el general Franco.

José Maria Gil Robles va enviar espontàniament una carta d'adhesió dirigida al general Franco i a Luciano de la Calzada cap de la J.A.P. Entre altres coses li digué a aquest darrer: «Para que la unificación de la conciencia nacional sea pronto un hecho es preciso que Acción Popular muera. Bendita muerte que ha de contribuir a que crezca vigoroso un germen de nueva vida».⁶⁴⁹

Es a dir, tots els grups de dretes que hem esmentat, van donar suport al general

⁶⁴⁶ Julio Gil Pecharromán, “Sobre la España inmortal, sólo Dios” José María Albiñana y el Partido Nacionalista Español (1930-1937), Madrid, UNED Ediciones, 2000, pàg. 212

⁶⁴⁷ Ramón Serrano Suñer, *Entre el silencio y la propaganda, la Historia como fue. Memorias*, Barcelona, Editorial Planeta, 1977, pàg 184.

⁶⁴⁸ Paul Preston, “Franco. Caudillo de España”, Barcelona, Grijalbo, 1994, pàg. 339

⁶⁴⁹ Ramón Serrano Suñer, *Entre el silencio...*, pàg 185.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Franco com a cap del nou partit, dominat, bàsicament, pels falangistes històrics, que es plegaren a les directrius marcades pel General, tractant acontentar a totes les forces que li havien donat suport, falangistes, tradicionalistes, alfonsins i catòlics cedistes, mantenint la integritat ideològica de la Falange, aplicada d'acord als interessos del moment, creant una estructura neofeixista particular, que va durar fins a la seva mort. El decret d'unificació representava la desaparició de tots els altres partits.

Pocs mesos després, el 19 d'octubre de 1937, es crearia el Consejo Nacional del Movimiento, una mena de càmera alta consultiva on s'integrarien tots els grups esmentats, amb un total de 50 persones. Entre els alfonsins més destacats hi havia José Maria Pemán, José de Yanguas Messía, Pedro Sainz Rodríguez, Eduardo Aunós,⁶⁵⁰ etc., encara que el que portava el comandament de la nova estructura de l'Estat, era la Junta Política, de la que en formaven part unes quatre persones representants de tots els grups.

El 30 de gener de 1938 es constituïa el primer govern presidit pel general Franco. Els alfonsins hi eren representats per Pedro Sainz Rodríguez, ministre de Cultura, que hi va romandre fins a la finalització de la Guerra. No van ser marginats pel franquisme, si bé, les seves aspiracions es van veure ajornades. Fernando Suárez de Tangil, comte de Vallellano va ser ministre d'Obres Públiques. El va succeir Jorge Vigón del mateix grup. Antonio Goicoechea va ser nomenat Comisario de la Banca Oficial, el lloc millor retribuït pel nou règim.⁶⁵¹ Enrique García-Ramal Cerralbo, ja més franquista que monàrquic, va ser ministre de Relacions Sindicals, José Maria Milà y Camps, comte Montseny, president de la Diputació de Barcelona, i Aurelio Joaniquet, Josep de Quadras Veiret, Ignasi Ventosa Despujol, José María Sagnier Vidal, Joaquín Puig de Càrcer, Raimundo Sanllehy, tots ells, regidors alfonsins a l'Ajuntament de Barcelona amb el primer batlle franquista de la ciutat, Miguel Mateu Pla.

Conclusions

Amb la manca de participació social, Derecha de Cataluña i el conjunt de forces que constituïen el Bloque Nacional, no podien pretendre liderar el procés, que ells

⁶⁵⁰ Neofalangista que passava per *camisa vieja* per haver-se adherit a la Falange poc abans del decret d'unificació

⁶⁵¹ Ramón Serrano Suñer, *Entre el silencio...*, pàg . 97.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

anomenaven contrarevolucionari. Ni comptant amb les altres forces antirepublicanes. Tots ells necessitaven el suport dels militars, i aquests, van ser els qui van liderar el procés. Un cop instal·lats al Poder, ja no el van deixar, com no podia ser altrament, ja que un militar respon amb la vida davant d'un delictes de rebel·lió i, per tant els risc és molt més elevat que el d'un civil..

Però amb el règim del general Francisco Franco, Derecha de Cataluña va assolir els ideals que havien defensat des de la seva creació: tombar la República, implantant un règim manifestament antiliberal, jeràrquic, orgànic, catòlic, antiparlamentari i centralista. El lema *religió, pàtria, ordre i jerarquia*, de Renovación Española va ser defensat pel nou règim. Des del primer moment de la rebel·lió es va exhibir la bandera monàrquica. Es van eliminar els sindicats convencionals, substituint-los pel sindicat únic, integrant patrons i obrers dins d'una estructura gremial que, segons Derecha de Cataluña, evitava la lluita de classes. Es van tancar tots els diaris d'opinió contraris al pensament conservador, mantenint-se: *Diario de Barcelona, El Correo Catalán, La Vanguardia* (ja espanyola) i d'altres, procedents de la incautació de la premsa anarquista: *Solidaridad Nacional, La Prensa*, etc. Es va abolir l'Estatut de Catalunya, que tant havien combatut, i les lleis que se'n derivaven: la llei de Contractes de Conreu, el Patronat de la Universitat Autònoma, etc. i, fins i tot, aquelles institucions creades durant la Monarquia, com l'Institut d'Estudis Catalans. La suspensió de la Constitució republicana comportava la suspensió de la laïcitat jurídica, combatuda per ells. El general Franco els va retornar la unitat cultural i lingüística que ells defensaven, basada en la tradició que s'havia implantat durant la monarquia borbònica. Amb la Ley de Sucesión en la Jefatura del Estado de 26 de juliol de 1947, es va declarar que Espanya era un Regne, és a dir, es reinstaurava la Monarquia, sense especificar qui seria el successor del General, ni a partir de quin ordre dinàstic, ni en quina data. Però es reinstaurava la Monarquia. El que no van aconseguir els alfonsins es que el nou Cap d'Estat, cedís el lloc, ni a l'exrei Alfonso XIII, que va morir el 28 de febrer de 1941, ni al seu fill Juan de Borbón.

En general, però els objectius ideològics de Derecha de Cataluña van ser ben defensats pel nou règim, malgrat que la restauració monàrquica no es dugués a terme amb la immediatesa que demanaven. Aquest fet, feu que alguns s'acomodessin i, fins i tot defensessin el nou règim: Antonio Goicoechea, Enrique García Ramal Cerralbo,

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Altres, però, s'agruparen a l'entorn del Consell Privat del comte de Barcelona, al qual s'hi afegiren personalitats procedents d'altres partits conservadors: Lliga, C.E.D.A., etc. La poca oposició al règim que feren, feu que convisquessin amb molta tolerància i podem afirmar, pel conjunt de personatges que s'agruparen a l'entorn del Comte de Barcelona, que la monarquia que defensaven, si s'hagués implantat, hauria estat menys casernària, però amb uns principis ideològics similars.

Només cal veure qui constituïa el Consell Privat del comte de Barcelona que, entre els catalans s'hi comptava: el Baró de Viver, el Marquès de Castellidosrius, Santiago Nadal, Antonio Muntañola Tey, Santiago Torent, José Luís Milá, Ramón Guardans, Antonio de Senillosa, Luís Valls-Taberner. Molts d'ells, de la desapareguda Derecha de Cataluña i d'un perfil marcadament ultradretà.⁶⁵²

Els components de la resta de l'Estat encara eren més aristocràtics: Conde de Vallengano, Marquès de Quintanar, Conde de Ruiseñada, Conde de los Andes, Marquès de Eliseda, Duque de Alba, Marquès de Aledo, Conde de los Gaitanes, José María Pemán, Torcuato Luca de Tena, Jesús Pabón, Luís María Ansón, Gárnica, Ignacio Villalonga,⁶⁵³ Eugenio Vegas Latapie.

Julio Gil Pecharromán referint-se als monàrquics com un dels partits que van conuiu amb la República, manifesta: «[...] no se trataba de meras especulaciones de un grupo de intelectuales marginales: los golpistas de 1936 y, luego, los responsables de la longeva dictadura franquista, les deberían gran parte de su filosofía política»⁶⁵⁴

⁶⁵² Juan Manuel Nadal, *Los Nadal y su entorno*, Barcelona, Editat per la familia, 2006, pàg. 181-182

⁶⁵³ Juan Manuel Nadal, *Los Nadal y ...*, pàg. 181

⁶⁵⁴ Gil Pecharromán, Julio, *La Segunda República Española (1931-1936)*, Madrid, Univesidad Nacional de Educación a Distancia, 1995

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

8. *Bibliografia consultada*

Fonts primàries

Diario de Barcelona

La Vanguardia

ABC

Altra premsa que figura a l'Annex II

Diario de Sesiones de Cortes

Causa General del Archivo Històrica Nacional de España

Fonts Bibliogràfiques

Alcalá-Zamora, Niceto, *Memorias (Segundo texto de mis Memorias)*, Barcelona, Editorial Planeta, 1977.

Ametlla, Claudi, *Memòries polítiques*, Barcelona, Distribucions Catalònia, 1983, vol III.

Azaña, Manuel, *Defensa de la autonomía de Cataluña*, Barcelona, Editorial Undarius, 1977.

Azaña, Manuel, *Causas de la guerra de España*, Barcelona, Editorial Crítica, 1986.

Azaña, Manuel, *Mi rebelión en Barcelona*, Madrid, Obras Completas, 1990, vol. III, Ediciones Giner.

Azaña, Manuel, *Obras completas*, Madrid, CEPC/TAURUS, 2008, Edición de Santos Julià vol. II.

Azaña, Manuel, *Obras completas*, Madrid, CEPC/TAURUS, 2008, Edición de Santos Julià vol. III.

Azaña, Manuel, *La velada de Benicarló* Madrid, Editorial Castalia, 1974.

Artola, Miguel, *Partidos y programas políticos 1908-1936, Tomo I. Los partidos políticos*, Madrid, Aguilar, 1977.

Artola, Miguel, *Partidos y programas políticos 1908-1936, Tomo II. Manifiestos y programas políticos*, Madrid, Aguilar, 1975.

Balcells, Albert (coor.); Ardit, Manuel; Sales, Núria: *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975*, 1980, EDHASA.

Barrera, Heribert, *Cambó*, Barcelona 2011, Dèria Editors.

Bassols Coma, Martín, *El Tribunal de Garantías Constitucionales de la II República*.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

La primera experiència de justícia constitucional en Espanya, Boletín Oficial del Estado, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2010.

Batllori, Miquel, *L'Església i la Segona República espanyola*, València, Ed. Tres i Quatre, 2002, vol XVIII obra completa.

Batllori, Miquel i Arbeloa, Víctor-Manuel, ed., *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1971, vol I 14 d'abril/30 d'octubre de 1931, 1a. i 2a. part.

Batllori, Miquel i Arbeloa, Víctor-Manuel, ed. *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1971, vol I 14 d'abril/30 d'octubre de 1931, 3a. part i índex.

Batllori, Miquel i Arbeloa, Víctor-Manuel, ed. *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975, vol II, 30 d'octubre/12 d'abril de 1932, 1a. i 2a. part.

Batllori, Miquel i Arbeloa, Víctor-Manuel, ed. *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975, vol II, 30 d'octubre/12 d'abril de 1932, 3a. part i índex.

Batllori, Miquel i Arbeloa, Víctor-Manuel, ed. *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977, vol III, 14 d'abril/21 de desembre de 1932, 1a. i 2a. part.

Batllori, Miquel i Arbeloa, Víctor-Manuel, ed. *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981, vol III, 21 de desembre de 1932/9 d'octubre de 1933, 3a. i 4a. part i índex.

Batllori, Miquel i Arbeloa, Víctor-Manuel, ed. *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, vol IV, 10 d'octubre de 1933/18 de juliol de 1936, 1a. i 2a. part.

Batllori, Miquel i Arbeloa, Víctor-Manuel, ed. *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931/1936*, Monestir de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, vol IV, 10 d'octubre de 1933/18 de juliol de 1936, 3a. part.

Bullón de Mendoza y Gómez de Valugera, Alfonso, *José Calvo Sotelo*, Barcelona,

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Editorial Ariel, 2004.

Cambó, Francesc, *Memòries (1876-1936)*, Barcelona, 2008 Editorial Alpha, La Butxaca.

Castillo, José del Álvarez, Santiago, *Barcelona, objetivo cubierto*, Barcelona, Editorial Timón, 1958.

Carr, Raymond, *España 1808-1939*, Barcelona, Ediciones Ariel, 1970.

C.E.F.I.D. *Catalunya durant el franquisme*, Vic Eumo, 2006.

Chapaprieta, Joaquín; *La paz fue posible. Memorias de un político*, Barcelona 1971, col. Horas de España, Ediciones Ariel i Alacant, col. Horas de España Diputación de Alicante, 2010.

Cornellà i Roca, Pere, *Las elecciones en la ciudad de Gerona durante la Segunda República 1931-1936*, Universitat Autònoma de Barcelona, tesi de llicenciatura.

Culla, Joan B. *L'extrema dreta a Catalunya durant la República. Els "ultres" d'abans de la guerra*. Article de l'Avenç.

Culla, Joan B. *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012. Una història política*, Barcelona, Edicions La Campana, 2013.

Enguix Samper, Elena, *Ricardo Samper, Valenciano, Alcalde, Presidente del Gobierno en la II República*, València, UMA Editores, 2008.

Fontana, José María, *Los catalanes en la Guerra de España*, Barcelona, Ediciones Acervo, 1951, amb un segon epíleg escrit en quatre actes 30 anys després.

Gagliardi, Alessio, *Il corporativismo fascista*, Bari, GLF Editori Laterza, 2010.

Galindo Herrero, Santiago, *Los partidos monárquicos bajo la Segunda República*, Madrid, Ediciones Rialp, 1956, segunda edición.

Gil Pecharromán, Julio, *Renovación Española. Una alternativa monàrquica a la Segunda República*, volums I i II, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1985.

Gil Pecharromán, Julio, *Conservadores subversives. La Derecha autoritària alfoncina (1913-1936)*, Madrid, EUEDEMA, S.A., 1994.

Gil Pecharromán, Julio, "Sobre España inmortal, sólo Dios". *José María Albiñana y el Partido Nacionalista Español (1930-1937)*, Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2000.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Gil Pecharromás, Julio, *La Segunda República Española (1931-1936)*, Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 1995.

Güell, Juan Antonio, comte de; *Journal d'un expatrié catalan (1936-1945)*, Mònaco, Editions du Rodier, 1946.

Febrés, Xavier, Homenatge a Frederic Escofet, Comissari General d'Ordre Públic de la Generalitat, 1898-1987, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1999.

Figueras, Arnau, *Història de la FNEC*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

Gil Robles, José María: *No fue posible la paz*, col. Horas de España, Barcelona 1968, Ediciones Ariel.

González Calleja, Eduardo, *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las Derechas durante la Segunda República, 1931-1936*, Madrid, Alianza Editorial, 2011.

González Cuevas, Pedro-Carlos, *Acción Española. Teología política i nacionalismo autoritario en España (1913-1936)*, Madrid, Editorial Tecnos, S.A., 1998.

González Cuevas, Pedro-Carlos, *La tradición bloqueada: tres ideas políticas en España: el primer Ramiro de Maeztu, Charles Maurras*, Carl Schmitt, Madrid 2002, Biblioteca Nueva.

Hurtado, Amadeu *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps 1894-1936*, Barcelona 2011 Edicions 62.

Jackson, Gabriel, *La República española y la Guerra Civil*, Barcelona 1995, Crítica.

Joaniquet Extremo, Aurelio, *Calvo Sotelo: una vida fecunda, un ideario político, una doctrina económica*, Madrid, Espasa Calpe, 1939.

Lacruz, Francisco, *El Alzamiento, la Revolución y el Terror en Barcelona*, Barcelona, Librería Arysel, 1943.

López Esteve, Manel, *Els fets del 6 d'octubre de 1934*, Barcelona, Editorial Base, 2013.

Martí i Vallverdú, Josep, *Josep Roig i Bergadà (1864-1937), un liberal social i autonomista*, tesina dirigida per Nazario González (1989).

Martínez Cuadrado, Miguel, *Elecciones y partidos políticos en España vols. I i II*, Madrid, 1969, Biblioteca Política, Taurus Ediciones, S.A.

Maura, Miguel, *Así cayó Alfonso XIII*, Madrid, Marcial Pons, 2007. Edició introducció i epíleg de Joaquín Romero Maura.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Molas, Isidre, *Lliga Catalana vol. I*, Barcelona, Edicions 62, 1973.

Molas, Isidre, *Lliga Catalana vol. II*, Barcelona, Edicions 62, 1973.

Molas, Isidre: *El sistema de partits polítics (1931-1936)*, Barcelona, Edicions 62, 1977, col. Llibres a l'abast.

Molas, Isidre/Culla, Joan B.; directors, *Diccionari del Partits Polítics de Catalunya, segle XX*, Barcelona, Editorial Enciclopèdia Catalana, 2000.

Nadal, Joaquim M. de, *Memòries: vuitanta anys de sinceritats i de silencis*, Barcelona, Editorial Aedos, 1965.

Nadal, Juan Manuel, *Los Nadal y su entorno*, Barcelona, Editado por la familia, 2006.

Ossorio y Gallardo, Ángel, *La España de mi vida. Autobiografía*, Barcelona, Ediciones Grijalbo, 1977.

Pabón, Jesús, *Cambó 1876-1918*, Barcelona, Editorial Alpha, 1952.

Pabón, Jesús, *Cambó II, Parte Primera: 1918-1930*, Barcelona, Editorial Alpha, 1969.

Pabón, Jesús, *Cambó II, Parte Segunda: 1930-1947*, Barcelona, Editorial Alpha, 1969.

Payne, Stanley G., *El colapso de la República. Los orígenes de la Guerra Civil (1933-1936)*, Madrid, La Esfera de los Libros, 2005.

Pestaña, Ángel, *Lo que aprendí en la vida*, vol 1, Algorta (Biscaia), Zero, S.A., 1971.

Pestaña, Ángel, *Lo que aprendí en la vida*, vol 2, Algorta (Biscaia), Zero, S.A., 1971.

Pi i Sunyer, Carles, *La República y la Guerra. Memorias de un político catalán*, México 7, D.F., Ediciones Oasis, 1975.

Pla, Josep, *Polèmica. Cròniques parlamentàries (1929-1932)*, Barcelona, Edicions Destino, reimpressió digital 2010. Obra completa 40.

Pla, Josep, *Cròniques parlamentàries (1933-1934)*, Barcelona, Edicions Destino, 1982. Obra completa 41.

Pla, Josep, *Cròniques parlamentàries (1934-1936)*, Barcelona, Edicions Destino, 1983, reimpressió digital 2010. Obra completa 42.

Pla, Xavier, (Compilador), *Maurras a Catalunya: elements per a un debat*, Barcelona, Quaderns Crema, 2012.

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Portela Valladares, Manuel, *Memorias. Dentro del drama español*, Madrid, Alianza Editorial, 1988.

Pradera, Víctor, *El Estado nuevo*, Burgos, Cultura Española, 1937.

Payne, Stanley G., *El colapso de la República. Los orígenes de la Guerra Civil (1933-1936)*, Madrid, La Esfera de los Libros, 2005.

Pi i Sunyer, Carles, *La República y la Guerra*, México 7, D.F., Ediciones Oasis, 1975.

Preston, Paul, *L'holocaust espanyol. Odi i extermini durant la Guerra Civil i després*. Barcelona, Editorial Base, 2011, segona edició.

Preston, Paul, *Las Derechas españolas en el siglo XX: autoritarismo, fascismo, golpismo*, Madrid, Editorial Sistema, 1986.

Preston, Paul, *Franco «Caudillo de España»*, Barcelona, Grijalbo, 1994, 3ª edició.

Preston, Paul (Recopilador), *Revolución y guerra en España, 1931-1939*, Madrid, Alianza Editorial, 1984.

Preston, Paul, *La destrucción de la democracia en España*, Madrid, Alianza Editorial, 1987.

Preston, Paul, *Las tres Españas del 36*, Barcelona, Plaza & Janés, 1998.

Puy, Josep; *Alfons Sala i Argemí, industrial i polític (1863-1945)*, Terrassa, Arxiu Tobella 1983.

Riquer, Borja de, *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la guerra civil i el franquisme*, Vic, Eumo Editorial, 1996.

Raguer i Suñer, Hilari, *La Unió Democràtica i el seu temps*, Montserrat, PAM, 1976.

Sainz Rodríguez, Pedro, *Testimonios y recuerdos*, Barcelona, Editorial Planeta, 1978.

Sariol Badia, Joan, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, DOPESA, 1978.

Sariol Badia, Joan, *Petita història de la Guerra Civil. Vint-i-tres testimonis informen*, Barcelona, DOPESA, 1977.

Saz Campos, Ismael, *Mussolini contra la II República*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1986.

Serrano Suñer, Ramón, *Entre el silencio y la propaganda, la Historia como fue. Memorias*, Barcelona, Editorial Planeta, 1977.

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Suero Ros, M. Teresa, *Militares republicanos de la guerra de España*, Barcelona, Ediciones Península, 1981.

Tasis, Rafael, *Les presons dels altres. Records d'un escarceller d'ocasió*, Barcelona Editorial Pòrtic, 1990.

Thomàs, Joan M., *Feixistes! Viatge a l'interior del falangisme català*, Barcelona, L'esfera dels llibres, 2008.

Thomàs, Joan M., *Falange, Guerra Civil, Franquisme. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys del règim franquista*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

Tusell, Javier, *Antonio Maura. Una biografia política*. Madrid, Alianza Editorial, 1994

Tusell, Javier, *Las elecciones del Frente Popular 1 i 2*, Madrid 1971, EDICUSA Editorial Cuadernos para el Diálogo, S.A.

Vallverdú, Robert, *El carlisme català durant la Segona República espanyola, 1931-1936: anàlisi d'una política estructural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

Varela i Serra, Josep, *Les vides d'Eduard Aunós. Una apassionant trajectòria política entre la Monarquia i la Dictadura (1894-1967)*, Lleida, Pagès Editors, 2010.

Vegas Latapie, Eugenio, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Editorial Planeta, 1983.

Vilanova, Mercè, *Atles electoral de Catalunya durant la Segona República*, Barcelona Fundació Jaume Bofill/Edicions de la Magrana, 1986.

Viñas, Ángel, Ed. *En el combate por la historia*, Barcelona, Pasado&Presente, 2012.

9. *Índex onomàstic*

A

Abad Conde, Gerardo, 58, 132
Abadal i Calderó, Raimon d', 34, 41
Abadal i de Vinyals, Ramon d',
Abizanda, José, 163
Agelet de Saracibar, Josep, 170
Agell Agell, José, 65
Aigé Claramunt, Ramon, 170
Aguasca Bonmatí, Juan, 275, 276, 277, 278,
279, 280
Aguirre, José Antonio, 45
Aizpún, Rafael, 158, 164, 226
Alava, marquès de, 71
Alba, Santiago, 51
Alba, Manuel, 132
Albert Despujol, Manuel de, 78, 196
Albiñana, José María, 140, 208, 297
Albornoz, Álvaro de, 51, 85, 132
Alcalá Zamora, Niceto, President de la
República, Cap d'Estat, 10, 13, 15, 20, 24, 25,
26, 27, 39, 50, 57, 82, 85, 87, 88, 101, 108, 129,
135, 137, 138, 150, 151, 156, 157, 158, 166,
205, 214, 219, 226, 228, 233, 234, 235, 239,
243, 246, 262, 263, 264, 266, 267, 268, 274,
289.
Alemany, Lluís, 25
Algora Gorbea, José, 56
Alier, Llorenç, 175, 248.
Alisanda, José, 252
Alpert, 281
Álvarez, Basilio, 132
Álvarez, Melquíades, 13, 15, 52, 106, 115, 116,
147, 156, 206, 207, 212.
Álvarez Arenas, Eliseo, 283
Álvarez de la Campa, Fernando, 6, 8, 41, 78, 96,
97, 98, 99, 100, 107, 109, 110, 175, 183, 202,
247.
Álvarez, Santiago, 275, 278
Alomar, Gabriel, 25, 118
Amado, Andrés, 208
Anglada Llongueras, Salvador, 59, 65
Angulo, Enrique, 78
Anguera de Sojo, Josep-Oriol, 27, 120, 148,
151, 153, 156, 158, 162, 163, 222.
Ansaldo, Juan Antonio, 53, 54, 73, 118, 176
Ansón, Luís María, 300
Arana, Sabino, 244
Aranguren, José, 280
Arberola, 114
Arbeloa, Víctor-Manuel, 23, 24, 54
Argemí de Martí, Luís, 59, 65,
Armenteras, Antonio, 63

Arquer, Jordi, 45
Arquer Cladellas, Joaquín de, 78, 97, 131, 183,
184, 284
Arranz Olaya, Gregorio, 56
Arauz de Robles, José M., 99, 103
Arrieta, José, 237
Artiñano Galdácano, Pedro, 99
Arrando, Alberto, 280
Arrarás, Joaquín, 117
Arroyo, Andrés, 18
Artola, Miguel, 175, 293
Aunós, Eduardo, 9, 12, 16, 73, 107, 117, 118,
144, 171, 176, 298.
Ayats Surribas, Josep, 24, 25, 27, 101, 163, 250,
251, 259.
Azaña, Manuel, 10, 20, 25, 26, 53, 69, 70, 79,
81, 82, 85, 86, 87, 88, 94, 108, 120, 151, 159,
160, 161, 162, 178, 187, 188, 189, 263, 240,
253, 262, 263, 264, 268, 270, 282.
Aznar, Juan-Bautista, 12, 23

B

Bach Fontcuberta, 279
Badia Malagrida, Carlos, 250, 251, 259.
Badia, Josep, 269
Badia, Miquel, 269
Badrinas, Benito, 196, 284.
Balmes, Jaime, 9, 140, 197
Balbo, Italo, mariscal, 119, 122.
Balcells, Albert, 120, 121, 122, 123, 125, 126,
127, 132, 133, 135, 145, 154, 155, 160, 161,
164, 182, 240, 267.
Balcells Cerch, 216
Balcells Vivó, 216
Barata Rocafort, Antonio, 163, 249.
Barbat, Ramón, 215, 251
Barberà Lletjet, Josep, 170
Barrera, Emilio, 53, 54, 117, 118, 119, 192, 193.
Barrera, Heribert, 240
Barberà, marquès de, 78
Barberà, José, 79
Bartrina, Jaime, 168, 170, 224.
Bassas, Roberto, 8
Basses, Andreu, 60, 61
Bastos Ansart, Francisco, 101, 248, 261.
Bassols Coma, Martín, 81, 87
Bassols, Jacinto, 227, 255.
Basterrechea, Francisco, 132.
Batalla Cunillera, Eduard, 89
Batet, Domingo, general, 159, 161, 198.
Batlle Matabosch, Ramón, 30
Batllori, Miquel, 23, 24, 26, 54

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Bau Nolla, Joaquín, 21, 103, 126, 147, 171, 176, 202, 203, 204, 242, 248, 251, 257, 259, 263.
Bayo, Alberto, 281
Benavent Camps, Guillermo de, 78, 79, 97, 210, 283.
Benavent, Jaime de, 96
Benjumea y Burín, Rafael, comte de Guadalhorce, 12, 15, 103, 125, 210, 229.
Berenguer, Dámaso, 12
Bernabé Oliva, José, 253.
Bertrán Güell, Felipe, 283.
Bertrán Güell, José, 6, 8, 9, 43, 44, 45, 47, 60, 63, 67, 68, 77, 78, 79, 83, 84, 89, 91, 95, 99, 101, 107, 110, 111, 112, 113, 120, 131, 132, 142, 152, 163, 168, 170, 175, 178, 179, 183, 190, 191, 192, 194, 196, 200, 201, 205, 206, 207, 211, 212, 242, 275, 279, 282, 283.
Bertrán i Musitu, Josep, 43
Bieto, Enrique, 193
Bilbao, Esteban, 175, 291
Bilbeny Calusell, José, 60, 65
Blanch Romeu, José María, 67
Blanco, 227
Bonnemaison, Francesca, 92
Bofarull, Manuel, 148
Borbón y Habsbourg, Alfonso de, exrei Alfonso XIII, 5, 6, 14, 16, 68, 73, 75, 77, 83, 117, 118, 206, 217, 288, 289, 292, 299.
Borbón y Borbón-Parma, Javier de, 246
Borbón y Borbón-Parma, Jaime de, 20, 36, 37, 92
Borbón y Àustria-Este, Alfonso-Carlos de, 37, 43, 75, 117, 204, 206, 246, 296.
Borbón y Battenberg, Joan de, comte de Barcelona, 11, 117, 177, 178, 206, 212, 298, 299, 300.
Brotons, Josep, 280.
Bosch Gimpera, Pere, 160.
Bosch-Labrús y Blat, Pedro, 176
Bulart Rialp, Alejandro, 67
Bullón de Mendoza, Alfonso, 178
Bultó Sert, Francisco, 67
Burgada Julià, Juan, 59, 61, 65, 176.
Burgos, Javier de, 86
Busquets, Antonio, 89
Busquets Norat, Jaime, 251, 259.
- C
Cabrer, Martí, 78, 216
Cabanellas Ferrer, 281, 295.
Cairó Codina, Pedro, 67
Calderó Coronas, 67
Calderón, Abilio, 18, 91, 106, 226.
Calvo Sotelo, José, 7, 9, 11, 12, 15, 52, 73, 74, 82, 87, 107, 110, 112, 117, 118, 119, 125, 131, 140, 144, 147, 150, 170, 171, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 195, 199, 200, 202, 203, 208, 210, 218, 219, 222, 223, 229, 232, 233, 235, 237, 246, 251, 260, 263, 265, 266, 267, 268, 270, 272, 273, 290, 291, 293, 296.
Calvet, Agustí, Gaziel, 167
Calviño, Mariano, 287.
Calzada, Luciano de la, 297.
Camas, 276, 278.
Cambó, Francesc, 8, 13, 16, 45, 62, 95, 98, 101, 126, 154, 155, 182, 199, 202, 204, 206, 207, 212, 222, 230, 231, 238, 239, 242, 244, 245, 248, 289.
Campmajó, Joan, 48
Camps, Alfonso, 47
Camps, Jordi de, 163
Canales Aliende, J. M., 186
Canals, María Josefa, 212
Cano Rueda, Rufino, 18, 56
Cánovas del Castillo, Antonio, 266
Cañellas de Casajuana, Maria Teresa, 31
Capdevila, José María, 30
Carbonell, Jaume, 163
Cardelús Carreras, Miguel, 60, 67
Careaga, Pilar, 120.
Carpi, Ernesto, 118.
Carandell, 227
Carner, Jaume, 82
Carranza, Ramón de, 80, 208.
Carrasco i Formiguera, Manuel, 25
Carreras Guiteras, Narcís de, 248.
Carrero Blanco, Luís, 283.
Casajoana, Amado, 164
Casamor, senyoreta, 224,
Casanellas, Joan, 284.
Casanova, Julián, 109
Casares Quiroga, Santiago, 20, 284
Cascante, regidor de l'A. de B. per A.P.C., 227
Castronuevo, marquès de, 74
Casabó Torras, Josep María, 126, 251, 259
Casanueva, Cándido, 18, 56, 91, 127, 226
Castellví, Ignasi, 163.
Castillo, José del, 275, 278
Castillo Alonso, Gonzalo del, 95, 97, 99, 101, 175, 282.
Chacar, 279
Chapaprieta, Joaquín, 13, 105, 106, 207, 214, 218, 220, 226, 228, 230, 236, 238, 266, 267.
Celis Pujol, Luís, 65
Cendaya, Juan Manuel, 96
Cid, José María, 18, 56, 91
Cinnamond, Dorothy, 82
Cirera Voltá, José, 8, 67, 124, 127, 145, 146, 148, 149, 162, 166, 182, 213, 249.
Ciscar Blasco, Ramón, 78, 95, 99, 101, 131, 163, 183, 272.
Cisquer Ortega, Juan, 60, 67
Clavell de Santpere, Josefina, 31
Cobián, Eduardo, 74

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Codolà y Gualdo, José, 65
Colom Cardany, Miguel, 74, 176
Coll Albert, 227
Coll i Rodés, Ramon, 264
Comín, Jesús, 208, 209
Companys, Lluís, 133, 135, 159, 160, 240, 267, 280, 284.
Conde Genové, Pedro, 95, 99, 101.
Condomines-Castaneda, Ramón María, 95, 99, 101.
Corominas, Pere, 97
Cortés, Ricardo, 18
Costa, 224.
Cornellà i Roca, Pere, 102
Cuesta y Cobo de la Torre, Ramón de la, 18, 56
Culla, Joan B., 4, 48, 78, 89, 240.
Cunill Postius, José María, 60, 67, 175, 276, 277, 279.
- D
- Dávila, Fidel, 295
Danvila, Julio, 74, 175, 180
Delás, Ramón, 30
Delás de Villavecchia, Pilar, 31
Delás de Sagarra, Concepción, 31
Descartes, René, 179
Despujol, Ignasi Maria, tinent general, 41
Desvalls, Alfonso, 47
Desvalls y d' Amat, Mercedes, 31
Díaz Camps, Julio, 8, 78, 82, 97, 168, 196, 237, 270, 271
Díaz Sandino, Felipe, 281
Domènech Vendrell, Octavi, 60, 65, 227
Domingo, Marcel·lí, 240
Domínguez y Arévalo, Tomás, comte de Rodezno, 37, 90, 117, 118, 119, 174, 175, 178, 208, 291, 296.
Dos Aguas, marquès de, 168
Duran i Ventosa, Lluís, 45, 65, 198, 215.
Duran, regidor de l'A. de B. per A.P.C., 227
- E
- Escalas, Fèlix, 227, 263.
Escobar, Antonio, 280.
Escofet, Frederic, 197, 269, 270, 281, 284.
Emo Palos, Rodrigo, 163, 248, 261.
Espanya, Josep Maria, 286
Esquerdo, 227.
Estelrich i Artigas, Joan, 251, 259.
Estévez, Francisco, 18
Estiles, José, 193
- F
- Fabiani Martín, Evaristo, 184, 210
Fabra, Pompeu, 160.
Fàbregues, Josep- Ramon, 89
Fal Conde, Manuel, 37, 90, 117, 174, 175, 195, 245, 246, 296.
Fanjul, Joaquín, 18, 56, 228.
Farré Morego, José M., 65
Farreras, 227.
Febrés, Xavier, 269, 280, 281, 284.
Farrero, 227
Fernán Nuñez, duc de, 181
Fernández, Lauro, 18
Fernández Ramírez, José, 276
Ferrer Cagigal, Àngel, 175, 184, 196, 239, 286.
Ferrer Garreta, Mario, 210
Fernández Cuesta, Raimundo, 295
Figa i Sala, Jerònim, 61
Figueras, Arnau, 172, 221.
Figuerola O'Neill, Gonzalo, 56
Figuerola y Torres, Álvaro de, comte de Romanones, 42, 206.
Figuerola Garreta, Jordi, 4
Flaquer Vázquez, Maria, 47, 63, 68, 79, 82, 97, 100, 107, 221.
Florensa i Farré, Manuel, 252, 260.
Foguet, Joan-Bautista, 89
Fonolleras, Josep-Maria, 89
Font i Rius, Josep Maria, 34
Font i Fargas, 224
Fontana, José María, 283, 284, 285, 286
Foronda, Luís de, 48, 254, 283
Foronda, Mariano de, marquès de, 283
Fortuny Llibre, Josep Maria, 89, 98, 99, 101, 122.
Foxá, Agustí de, comte de, 12
Fournier Cuadros, Julio, 250
Franco, Francisco, general, 6, 11, 48, 73, 228, 246, 263, 274, 276, 283, 285, 295, 296, 297, 298, 299,
Franco, Nicolás, 285.
Francos, Jesús, 47
Fuentes Pila, Santiago, 54, 74, 80, 81, 103, 114, 120, 149, 171, 208, 217,
Fournier Caudros, Julio, 99
- G
- Gabarró Torres, Antonio, 101, 126
Galarza, Valentín, 73
Galindo Herrero, Santiago, 48
Gallardo, Lorenzo, 131
Gallart de Jorba, Agnès, 31
Gallart y Folch, Alejandro, 65, 101, 126.
Gallego de Chaves Calleja, Fernando, marquès de Quintanar, 38, 54, 74
Gallifa Coronas, José, 67
Gamazo y Abarca, Juan Antonio, comte de, 74
Gambús Rusca, Francesc de P., 31, 60, 61, 65
García Gallego, Jerónimo, 56
García y García-Lozano, Luís, 56
García Prieto, Manuel, 13
García-Ramal Cerralbo, Enrique, 6, 8, 48, 79,

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- 100, 107, 193, 194, 225, 239, 254, 272, 275, 276, 277, 278, 279, 282, 283, 298, 299.
García de los Ríos Meras, 264.
García Valdecasas, Alfonso, 56
Gárnica, 300.
Garrigós, José, 237.
Gasset, Fernando, 132
Gassió Bosch, Ramon, 61
Gavari i Hortet, Fèlix, 280
Gavarró Torres, Antoni, 248, 261.
Gavín Sagardía, Miguel, 60, 61, 65
Gaya, Joan, 34
Gené Pinell, Joan, 170
Gener Baró, Ramón, 60, 67
Gich, Josep Maria, 31
Gil y Gil, Gil, 264
Gil Pecharromán, Julio, 8, 16, 17, 18, 37, 74, 75, 80, 83, 86, 87, 174, 175, 181, 211, 272, 273, 279, 300.
Gil Robles, José María, 18, 30, 31, 37, 40, 45, 53, 70, 73, 90, 91, 98, 106, 114, 115, 130, 131, 135, 146, 147, 148, 153, 155, 156, 157, 158, 161, 162, 163, 164, 166, 171, 174, 177, 188, 196, 205, 207, 208, 214, 220, 222, 224, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 245, 246, 247, 253, 262, 263, 268, 272, 293, 294, 297.
Gil Vernet, Emilio, 176.
Gil Yuste, 295.
Giménez Caballero, Ernesto, 297
Giménez Fernández, Manuel, 158, 164, 234.
Giner de los Ríos, Francisco, 47
Girona Salgado, Jorge, 6, 8, 47, 78, 95, 99, 101, 183, 196, 210, 212, 272, 279, 282, 283.
Girón de Velasco, José Antonio, 296
Girona, Manuel, 31
Giral, José, 20
Goded, Manuel, 228
Goicoechea, Antonio, 5, 8, 9, 13, 17, 23, 27, 32, 37, 40, 49, 50, 51, 52, 54, 62, 63, 64, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 80, 83, 90, 94, 95, 97, 99, 101, 103, 107, 113, 114, 115, 118, 119, 122, 123, 135, 136, 137, 140, 141, 147, 149, 150, 156, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 183, 185, 199, 200, 201, 202, 208, 210, 211, 218, 222, 228, 229, 230, 232, 235, 267, 271, 272, 273, 296, 297, 298, 299.
Gomà, Isidre, arquebisbe, 22, 23, 24, 83
Gómez Rojí, Ricardo, 18, 56
Gómez, Aurelio, 18
Gomis, Miguel, 47, 51
Gomis i Cornet, Joaquim, 248, 249, 261.
González Calleja, Eduardo, 16, 54, 90, 119, 157, 177, 178, 246, 270, 271, 272, 274, 294.
González Carrasco, Manuel, 276.
González Cuevas, Pedro Carlos, 38, 69, 70, 71, 75, 144, 252, 260
González Feijoo, Eduardo, 254, 282.
González Palou, Francisco de P., 96, 99, 101
González Peña, Ramón, 197, 266
González Posada, 228.
Gordón Ordás, Félix, 88
Gosalvez, Modesto, 18, 56
Graells, José, 170.
Grau Badia, Ramón, 184
Griera, Antoni, mossèn, 28
Guallar, Santiago, 18, 56
Guardans, Ramon, 300
Guarner Molina, Francesc, 60, 65
Guasch, Dr., 284
Guerra del Río, Rafael, 52
Güell López, Juan de A. de, 65
Guirao, Mariano, 120, 138, 139, 143, 237.
Gusano Rodríguez, César, 56
Gustems Ferrer, Manuel, 225, 272.
Gutiérrez Ravé, José, 114
- H
Haltadull, Gabriel C., 132.
Hedilla, Manuel, 296, 297.
Hernando de Larramendi, Luís, 174, 175, 250, 251, 259.
Herrera Oria, Ángel, 10, 15, 16, 17, 37, 69
Hidalgo, Diego, 164, 165.
Hitler, Adolf, 179, 206.
Hornos, Ricardo, 80, 196.
Huguet, Carmen, 194.
Huguet, Pere, 198
Hurtado, Amadeu, 97, 124, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 137, 150, 151, 159, 228.
- I
Ibáñez Ferrán, Alfonso, 32, 60, 63, 65, 95, 97, 99, 100, 101, 196, 253.
Ibarrola, Mònica, 163
Ilundain, Eustaquio, cardenal-arquebisbe de Sevilla, 23
Iruñeta, Manuel, bisbe de Barcelona, 241, 257.
Issarre, Francisco, 274, 282.
- J
Janer i de Milà de la Roca, Maria Àngels de, 60
Jaumar de Bofarull, Francesc, 163, 181, 227.
Jiménez Arenas, Francisco, 160.
Joaniquet Extremo, Aurelio, 6, 8, 9, 48, 78, 94, 97, 107, 112, 120, 122, 140, 144, 161, 162, 175, 177, 228, 237, 239, 256, 284, 298.
Jorro y Miranda, José, comte de Altea, 181
Jover Nunell, Lluís, 65, 163, 198, 215, 247, 248,
Jover Arnabet, José M., 67
Juncadella, Emilio, 31, 41, 175, 216, 269, 275.
Juncadella Vallvé, Domingo, 65

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Junyent Quintana, Josep Maria, 31, 60, 62, 67
Junyent Rovira, Miquel, 8, 60, 61, 63, 65, 66, 291.
- K
Karr, Carmen, 36
Kause, Karl, 179
Kindelán, Alfredo, 295
- L
Lamamié de Clairac, José María, 18, 56, 91, 98, 99, 101, 174, 176, 208.
Lacruz Casamayor, Francisco, 55
Lagarriga, Felipe, 164
Lauzanne, Stephane, 268
Layús, José, 74, 149
Largo Caballero, Francisco, 87, 204, 269.
Lasarte Pesina, Julio de, 54
Ledesma Ramos, Ramiro, 293, 294.
Legorburu, Justo, 283
Lequerica, José Félix de, 54, 181, 218.
Limpias, comte de, 74
Linatti, Alejandro, 78
Lapiedra Cabello, Luís María, 175
Leibnitz, Gottfried Wilhelm, 179
Lenin, (Vladimir Illitx Uliànov), 256
Lerroux, Alejandro, President del Consell de Ministres, 55, 56, 85, 87, 88, 107, 108, 109, 116, 128, 129, 130, 151, 158, 160, 164, 166, 186, 196, 197, 198, 205, 207, 211, 214, 220, 227, 248, 258, 261, 264.
Lizarza Iribarren, Antonio, 118
Lizcano de la Rosa, Fernando, 282
Lladó, Rupert, 60, 65
Llanas de Niubó, Renato, 33, 54, 55, 60, 67, 99, 103, 195, 196.
Llano de la Encomienda, Francisco, 263, 277, 281.
Lleó XIII, 34, 84
Lleó, regidor A. de B. per A.P.C., 227
Llopis, Antonio, 176, 275.
López Farralango, Àngel, 97
López Manduley, Carlos, 54, 55, 132, 212.
López Orozco, 88.
López del Pecho, 278
López de Osté, Alfonsa, 79
López Varela, Luís, 274, 276, 279, 280, 282.
Lluhí i Vallescà, Joan, 135
Llull, Ramon, 9, 179
Luca de Tena, Juan Ignacio, 16
Luca de Tena, Torcuato, 300
- M
Macià, Francesc, 36, 37, 39, 42, 57, 59, 109, 120, 222.
Maetztu, Ramiro de, 9, 11, 38, 54, 71, 74, 80, 81, 103, 107, 120, 171, 208, 218, 223, 224, 270.
Madariaga, Dimas, 18
Maese, Ricardo, 176
Maluquer Cueto, María Luisa, 184
Maluquer Cueto, Alfonso, 184, 279, 283.
Maluquer Cueto, José, 283
Maluquer i Viladot, Joan, 222, 227
Manent, Albert, 8, 283, 284, 285.
Manich Illa, Francesc, 31, 34, 60, 62, 65
Marcer Carbonell, Josep, 60
Marcet, Antoni Maria, Abad de Montserrat, 29
March, Joan, 87
Marimón y de Padró, José Maria de, 60, 67
Maristany, Jacint, 89, 122
Maristany Pomar, Fernando, 184
Marsillach, Adolfo, 112, 113.
Martí Cabrer, Miguel, 61, 78, 216
Martín Álvarez, Carlos, 264
Martín y Martín, Pedro, 18, 56
Martinell, Cèsar, 163, 227
Martínez Anido, Severiano, 54, 73
Martínez Barrio, Diego, 88, 108, 114, 268
Martínez Domingo, Antonio, 65, 164, 182, 264
Martínez Moretín, Javier, 208
Martínez Moya, 221
Martínez Sabater, Eduardo, 87, 149, 264
Martínez de Velasco, José, 18, 56, 91, 106, 115, 147, 148, 156, 158, 214, 219, 230.
Martorell, Jaime, 96
Mas, Adolfo, 79, 176,
Massot, Lluís, 126
Massó, Luís, 126, 169, 170, 176
Mateu, Damián, 31, 41
Mateu Pla, Miguel, 284, 285, 298
Matheu, Miguel, 163, 227.
Matamala, 196
Matalonga, Pere, 285.
Matez, Àngela, 34
Matutano, 227
Maura, Antonio, 50, 62, 72, 113, 169, 218, 231, 265, 289.
Maura, Gabriel, 13, 38, 206, 207.
Maura, Honorio, 71, 74, 81, 82, 107, 120, 140, 149, 171, 182.
Maura, Miguel, 13, 20, 24, 42, 44, 52, 53, 56, 85, 101, 106, 230, 267, 270.
Maurín, Joaquim, 45, 256.
Maurras, Charles, 8, 38, 179
Maynés Gaspar, Enric, 248
Melendres, E., 163
Menéndez Pelayo, Marcelino, 9, 167.
Mercè, Marçal, 162
Mercier, Désiré-Joseph, 179
Mercader Carbonell, José, 60, 67
Milà, José-Luís, 48, 300
Milá y Camps, José María, comte de Montseny, 6, 9, 12, 16, 47, 78, 82, 107, 117, 176, 177, 183, 284, 298.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Minguijón, Salvador, 132.
Miracle, Pablo, 79, 216
Miquel, Federico de, 47, 279, 282, 283.
Miquel, Fernando de, 279, 282, 283
Miquel, Ignacio de, 279, 282, 283
Mir, Concepción, 34
Mir Comas, Raül M., 67
Miracle Mercader, Antonio, 67
Miracle, Pablo, 79, 216
Miranda, Miguel, 208.
Miró Elias, 120
Miserachs, Antoni, 163, 227.
Mola Vidal, Emilio, 274, 277, 278, 280, 281, 294, 295, 297.
Molas Isidre, 12, 48, 66, 68, 74, 78, 89, 101, 103, 125, 163, 215.
Moles i Ormella, Joan, 263, 264
Molina Nieto, Ramón, 18
Montalvo, Federico, 31
Montaner, coronel, 295
Montero, Santiago, 225.
Montoliu y de Duran, Carlos de, 60, 65
Moral, Joaquín del, 87
Morales, María Luz, 92
Moreno Calderón, coronel, 295
Moreno Galvache, 88
Moreno Herrera, Francisco, 208.
Mouriz, José, 105
Mullerat Soldevila, Josep, 163, 251.
Mun, comte de, (Adrien Albert Marie), 144
Mundet Ollé, Manuel, 60, 67
Muntañola Tey, Antonio, 300
Mussolini, Benito, Duce, 6, 108, 118, 119, 122, 169, 206, 207, 245, 271, 290.
- N
- Nadal, Juan-Manuel, 48, 286, 300
Nadal Gaya, Santiago, 8, 47, 78, 107, 131, 170, 193, 199, 237, 270, 286, 300.
Nadal Ferrer, Joaquim Maria de, 28, 41, 101, 126, 248, 261.
Naffiote, Luís, 132.
Negrete, Félix, comandant, 278, 282.
Nin, Andreu, 256
Nombela, Antonio, 220
- O
- Olano y Loyzaga, José de, comte de Fígols, 6, 8, 12, 63, 78, 79, 82, 107, 184.
Olano, José Eduardo de, 78, 131.
Olano y de Vallendarían, Enrique de, 84, 279
Olazábal, Rafael, 118, 119.
Oliva, Andreu, 39
Oliver Fernández, Emilio, 254.
Oliveras Cots, Félix, 60, 67
Ollé, Jaime, 30
Oreja, Marcelino, 41, 94
Orgaz, Luís, 295.
Oriola-Cortada, Josep Maria, 31
Oriola-Cortada, Gloria, 31
Ortega y Gasset, José, 42, 51, 52, 103.
Ortiz de Solórzano, Tomás, 18, 56,
Ossorio y Gallardo, Ángel, 13, 14, 227, 228.
Otín Tolosana, José, 184.
Oyarbide, José de, 193
- P
- Pacelli, Eugenio, secretari d'Estat del Vaticà, 23, 29
Pabón Jesús, 300.
Padrós Rubio, Carlos, 98, 99, 101.
Palau Rabassó, Salvador, 48, 83, 89, 96, 100, 122, 169, 170, 183, 216, 228, 229.
Palau, Juan, , 126.
Par Tusquets, Antonio, 65
Par Torent, Juan, 79
Pardo, Gonzalo, 100, 120, 194.
Payne, Stanley G., 277
Pellicena, Joaquim, 101, 126
Pemán, José María, 32, 41, 42, 52, 73, 81, 120, 199, 243, 298, 300.
Perpinyà Pujol, Juan, 65
Peray, José de, 41
Perera Díaz, Joaquín, 225
Pérez Casañas, 89
Pérez Farràs, Enric, 197, 220
Pérez Xambó, 48
Pich i Pon, Joan, 183, 197, 198, 214
Pestaña, Ángel, 240
Pi i Sunyer, Carles, 25, 161, 240, 264, 286.
Pi i Sunyer, Josep Maria, 164, 264
Piera, Ramón, 65
Picart Felip, Ramón, 67
Piñol i Agulló, Lluís G., 126, 252, 260.
Pius XI, 14, 22, 23, 27, 34, 84
Pla, Xavier, 48
Pla y Daniel, Enrique, 295
Poblador, José Maria, 55, 276
Polo Otín Jaime, 249
Pomés y de Pomar, Benito de, comte de Santa Maria de Pomés, 32-33, 41, 61, 71, 253
Pons y Pla, Francisco de, 101
Pons y Tusquets, 41
Pons y Umbert, Adolfo, 176
Ponte, Galo, 210
Ponteil, Félix, 26
Portela Valladares, Manuel, 13, 106, 182, 183, 197, 198, 205, 207, 209, 214, 220, 227, 228, 233, 235, 236, 242, 262, 263, 274.
Pozas, Sebastián, 280
Pradera, Víctor, 90, 174, 175, 176, 199, 202, 264, 291, 292.
Prat de la Riba, Enric, 112, 152.
Prat Piera, Josep, 60, 67, 249.

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Prast, Carlos, 74
Preston, Paul, 15, 39, 56, 262, 263, 266, 294, 295, 296, 297.
Prim i Prats, Joan, 140
Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel, general, 5, 12, 73, 76, 81, 82, 96, 112, 113, 118, 119, 169, 194, 210, 221, 237, 251, 284, 285, 288, 290.
Primo de Rivera y Sáenz de Heredia, Miguel, 297.
Primo de Rivera y Sáenz de Heredia, Pilar, 297.
Primo de Rivera y Sáenz de Heredia, José Antonio, 12, 89, 103, 141, 171, 174, 177, 224, 272, 293, 296.
Puig y de Cárcer, Ignasi de, 170, 212, 224, 279, 282, 286, 298.
Puig Jofre, Enric, 60, 62, 65
Puig i Cadafalch, Josep, 65
Puig de la Bellacasa, Lluís, 101, 126, 248, 258, 261
Puig i Ferrer, Joan, 25
Puigrefagut Dou, Manuel, 60, 67, 97
Pujol Rodríguez, Emilio, 274, 282.
Puntas Viñas, Manuel, 60
Puy, Josep, 12
- Q
Queral, Joaquín,
Queipo de Llano, Gonzalo,
Quintana,
- R
Rahola Molinas, Pere, 101, 126, 214, 248, 258, 260, 261.
Ramírez, Javier, 208.
Reig Rodríguez, Joaquín, 101, 248, 261,
Reñé Melcior, Modest, 170.
Reyna, Guillermo de, 47, 279
Reyna Travieso, Cayetano, 184
Riba, Jaume de, 121, 145, 146
Riera Guardiola, Ramón, 60, 132
Ríos, Fernando de los, 51
Riquer, Borja de, 181
Rius, Pedro, 176
Rivas Cherif, Cipriano, 268
Robert, Antonio, 176.
Roca Sarmiento, Santiago, 79, 187, 212, 225.
Rocha, Juan José, 164
Roda, Frederic, 65
Rodés i Baldrich, Felip, 248, 258, 261
Rodríguez de Viguri, Luís, 54
Roig Perelló, 216
Rojas, 164
Rovira i Virgili, Antoni, 199
Royo Villanova, Antonio, 18, 52, 56, 91, 114, 207, 214.
Ros y de Dalmases, Javier de, 8, 61, 78, 82, 89, 98, 99, 101, 168, 183, 196, 212, 285.
Ros y de Ramis, Joaquín, 79
Ros, Ramon, 277.
Rubio de Gallart, Elísea, 31
Romeu, Juan José, 47, 176
Romeva i Ferrer, Pau, 67
Rumeu y Freixa, Darío, baró de Viver, 6, 9, 12, 16, 47, 78, 107, 117, 118, 169, 170, 176, 177, 183, 194, 196, 202, 228, 274, 275, 278, 279, 285, 300
- S
Sabata, José, 176
Sacanell de Apodaca, Enrique, 55
Sacristán Colás, Antonio, 56
Sagnier, José María, 31, 176, 286, 298.
Sagnier Vidal, Enrique, 61
Sáenz de Barés, 41
Saguer Olivet, Emilio, 186
Sainz Rodríguez, Pedro, 18, 38, 48, 49, 52, 71, 74, 80, 81, 82, 83, 89, 91, 103, 107, 166, 171, 174, 176, 196, 199, 200, 218, 298.
Sainz de los Terreros, Luís, 74
Sala Amat, Antonio, 78
Sala, Alfonso, comte de Egara, 6, 9, 82, 97, 107, 171, 176, 177, 195, 196, 202, 216, 284, 285.
Salazar, Oliveira, 113, 290
Salazar Vigil de Quiñones, Enrique, 225
Salazar Alonso, Rafael, 157
Saliquet, Andrés, 295.
Sbert, Antoni Maria, 132
Sales, Ramón, 276
Salmerón, Nicolás, 218
Samper, Ricardo, Cap de Govern, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 137, 138, 141, 148, 154, 155, 156, 157, 158, 164, 165, 166, 186, 208, 220.
Sánchez Román, Felipe, 52, 56, 182, 228, 270
Sánchez Cañete, 54, 282
Sánchez Ocaña y Beltrán, José, 198, 263, 276, 277
Sangenís Bertrand, Casimiro, 103, 126, 176, 208, 252.
Sanjurjo, José, general, 10, 33, 40, 48, 53, 54, 55, 103, 108, 276, 277, 295. .
Sanjurjo, Justo, 54
Sanllehy, Carles, 30
Sanllehy, marquès de Caldes de Montbui, Manuel, 31
Sanllehy, Raimundo, 298.
San Miguel de Castellar, comte de, 168
Sanpere, Carles, 31
Santacana, regidor A. de B. Per A.P.C., 227
Sanmartín Montfort, Delfin, 67
Santacruz, Antonio, 148
Sariol Badia, Joan, 227, 240, 245, 247, 257, 269, 273, 282.
Sarriera de Losada, Joaquim de, 61

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- Sarriera, Enrique de, 212
Satrústegui, Luís, 78
Satrústegui, Patricio de, 31
Saz Álvarez, Emeterio, 278, 282
Saz Campos, Ismael, 119, 207
Sedó, Alfred, 198, 215
Segalà Estalella, Luís, 60, 65
Segú Vallet, Juan, 96, 97, 99, 101, 109.
Segú, baronesa de, 279
Segura, Pedro, cardenal-arquebisbe de Toledo, 16, 23, 54, 98, 290.
Segura Nieto, Juan, 276, 278.
Senante, Manuel, 291
Sentmenat Riera, Joaquín, 48, 55
Senillosa y de Gayolà, Arcadio de, barón de Roda, 61
Senillosa, Antonio de, 300
Serrahima, Luís, 30
Serrano Jover, Alfredo, 74, 140, 149, 202, 218, 228, 229, 271.
Serrano Suñer, Ramón, 296, 297, 298.
Silió, César, 13, 71, 74, 87, 264
Sierra Bustamante, Ramón, 96
Sierra Pomares, Manuel, 208
Sivatte de Bobadilla, Mauricio de, marquès de Vallbona, 61, 175, 247
Sol y Ortega, Juan, 50
Solà i Cañizares, Felip de, 65, 101, 248, 261.
Soler Janer, Juan, 60, 61, 67, 103, 227.
Soler de Sojo, Vicente, 101, 248, 261.
Sorel, Georges, 190-
Sostres Maluquer, Ramon, 89
Stern, Eduardo, 187, 188.
Strauss, Daniel, 214
Suarez de Tangil, Fernando, comte de Vallellano, 17, 27, 74, 103, 180, 208, 210, 298.
Sunyol, Josep, 25
- T
- Tarragó Ruiz, Ataülf, 123, 124, 145, 148, 163, 249, 253.
Tallada, Josep Maria, 65
Tayà, 220
Tedeschini, Federico, nunci del Papa, 24
Tapioles, Josep, 202
Thomás, Joan Maria, 177, 272
Tifón, regidor A. de B. per A.P.C., 227
Torent Buxó, Santiago, 6, 8, 9, 11, 47, 48, 60, 62, 65, 66, 68, 78, 79, 83, 94, 95, 97, 107, 110, 116, 124, 125, 131, 163, 167, 168, 173, 179, 183, 188, 189, 193, 196, 202, 215, 216, 220, 221, 222, 223, 227, 228, 237, 248, 253, 255, 258, 260, 261, 285, 300.
Torent Buxó, Carmen, 48, 82
Torent Buxó, Amparo, 48
Torent, Elvira, 47, 79
Torrents, Àngel, 198, 215
- Torres de Cruells, 164
Tormo Xambó, Miguel, 48, 97, 131
Tornos, Cirilo, 71, 74
Traveria Pubill, Juan, 148, 248, 261
Triás Bertrán, Bartomeu, 31, 41
Triás de Bes, Josep Maria, 67, 121, 126, 248, 259.
Trias i Pujol, Antoni, 160
Trotsky, Lev, 256
Tour du Pin, François René de la, 144
Tusell, Javier, 241, 250, 251, 252, 257, 259
- U
- Ulled Altemir, Rafael, 227
Unamuno, Miguel, 228
Urraca Pastor, María Rosa, 62, 63
- V
- Valera, Fernando, 88, 278
Valiente, José Maria, 32, 217, 237.
Vallès i Pujals, Josep Maria, 198, 215
Vallet Sabater, Rafael, 32, 63
Valls-Taberner, Fernando, 31, 32, 41, 65, 189, 248, 259.
Valls-Taberner, Luís, 300
Vallverdú i Martí, Robert, 39, 61, 93, 99, 103, 175, 291.
Varela, Enrique, general, 228, 246.
Varela i Serra, Josep, 118
Vázquez Campo, Daniel, 25
Vázquez de Mella, Juan, 52, 62, 94
Vega de Anzo, marquès de, 74
Vega, Juan Antonio de la, 175
Vegas Latapie, Eugenio, 9, 12, 17, 38, 69, 73, 208, 218, 237, 300
Vegas Latapie, Florentino, 279, 283
Vela, Javier, 38
Velayos, Nicasio, 18, 56, 207, 214
Vendrell Tiana, Francisco, 101
Ventalló, 197
Ventosa i Calvell, Joan, 16, 65, 101, 121, 126, 153, 241, 277, 247, 248, 258, 261.
Ventosa Despujol, Ignacio, 298
Viada y Lluch, Luís C., 60, 65
Vidal i Guardiola, Miquel, 67, 126, 248, 259
Vidal Ribas, José, 31, 41
Vidal Ribas, Fernando, 279
Vidal i Barraquer, cardenal-arquebisbe de Tarragona, 22, 23, 24, 26, 101, 205, 290
Vidal de Sastreger, Narcís, 61
Vigo de Delás, Camila de, 31
Vigón, Jorge, 73, 298
Vilanova, Joan, 163
Villanova, Mercè, 59, 93, 100, 250, 258
Villanova i Vila-Abadal, Francesc, 4
Vilarrubias, Concepción, 34
Vilaseca Serra, Eduardo, 96, 97, 99, 101

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Vilella Puig, Gaietà, 126, 251	
Vilallonga y Cárcer, Joaquín de, comte de Sant Miquel de Castellar, 78, 183, 250	X
Villalonga Villalba, Ignacio, 215, 227, 300	Xirau i Palau, Josep, 160
Villapesadilla, marquès de, 80	Y
Villavecchia, Fernando, 31	Yanguas Messía, José de, 12, 15, 117, 125, 171, 181, 295, 298.
Viñamata Castañer, Josefa, 79, 279, 285	
Vives, Amadeo, 65	Z
Viñas, Ángel, 109	Zamanillo, José Luís, 175, 245
Viza Caball, Juan Bautista, 60, 65, 227	

10. Annex I

Centres de Derecha de Cataluña

- Les oficines centrals de Derecha de Cataluña es van inaugurar a la Rambla de Catalunya, 14, principal, traslladant-se després a la Via Laietana, 57, principal (Plaça Urquinaona).
- Centre del Districte I, Portaferrissa 21, principal. Després es van traslladar al C/Cardenal Casañas, 15-17. Segons nota del *Diari de Barcelona* de 18/08/1933, el Comitè Executiu estava format per:
 - President: Guillermo de Benavent
 - Vicepresidents: Jacinto Bassols i José Busquets Puigcarbó
 - Tresorer: Javier Girona Salgado
 - Arxiver: Enrique de Sarriera Losada
 - Secretari: Carlos Villavecchia Ricart
 - Vocals: José Vidal Canet, Antonio Egozcue Juncadella, José de Fontcuberta, Alfonso Desvalls, Ramon Grau Badia, Víctor Uyá Sala, Juan Claudio Güell, Antonio Rumeu Freixas, Carlos de Molins, Sebastián Guarro Llenas, José Bedmar Cuadras, Narciso García Martínez, Damián Mateu López i Antonio Romero.
 - El Comitè de Senyores el formava:
 - Presidenta: Gloria Oriols-Cortada
 - Secretaria: senyoreta Mercedes Vidal Cuadras
 - Vocals: senyoreta Pilar de Sarriera Losada i Concepción Gasset de Molins
- Centro Popular de Derechas del Districte II, president Mario Ferrer i Garreta n'era directiu. Va ser també presidit per Santiago Torent.
- Centre del Districte III. Només he trobat una cita sense adreça. El presidia José de Olano y Lozaga, comte de Fígols que va morir abans d'esclatar la Guerra Civil. Va ser creat a l'agost de 1933 segons Julio Gil Pecharromán.
- Centre del Districte IV, Carrer Corts 635 (xamfrà Llúria). Va tenir força activitat.
- Centro Popular de Derechas del Districte Vè, Ronda de Sant Pau 27, entresòl (Edifici de l'Olympia). Presidit per Adolfo Mas. Va tenir molta activitat.
- Círculo de Renovación Española al districte Vè. Primer es va instal·lar al C/ de la Unió, 28 entresòl segona (04/06/34) i després es van traslladar al C/Pelayo, 52 segon segona (07/07/35). Era presidit per Santiago Roca Sarmiento, militar retirat per la llei Azaña. Va ser un centre molt actiu.
- Centre del Districte VI (Sarrià), Plaça de l'Amic, 1. En una reunió celebrada el dia 24/08/1933 i publicada al *Diari de Barcelona* el dia 27/08/1933, el Comitè Executiu

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

va quedar format per:

President: Juan Par i Torent

Vicepresidents: José del Romero Despujol i José Català de Benzi

Tresorer: Joaquín Saz Prats

Arxiver: Evaristo Fabiani Martín

Secretari: Juan Segú Vallet

Vicesecretari: Juan Ramon Coll Álvarez

Vocals: Fernando Álvarez de la Campa, César Gimeno Suñer, Eduardo Llorens, Juan Fradera, Miguel Salellas, José María Sagnier, Juan Berenguer, Jesús Francos i Ricardo Sánchez Losana.

El Comitè de Senyores:

Presidenta: Conchita Cors de Pons

Secretaria: Josefa Sentmenat de Foronda

Vocals: Carolina Nolla de Torent, senyoreta Cristina M. Sagnier, senyoreta M. Luisa Ferrer Vidal, senyoreta Josefa Albiñana de Planas i senyoreta Victoria Ferrer Llopis.

- Centro Cultural Obrero de Sans (Derecha de Cataluña) Districte VIIè, Jocs Florals, 22 Torre. Va tenir moltíssima activitat. Va ser presidit per José Bertrán Güell.
- Centro de Derecha de Cataluña (Gràcia). Districte VIIIè. Primer es van instal·lar al C/Buenavista, 14 principal i després es van traslladar al C/Sèneca, 15, torre. Va tenir molta activitat. Va ser presidit per José Barberá.
- Centro de Renovación Ciudadana, Districte IXè C/Lepant, 274 baixos. El local es va inaugurar el diumenge, 28 de gener de 1934. El va presidir Mariano Guirao que va ser molt actiu al període 1935/36.
- Peña Blanca, laboratori d'idees de Derecha de Cataluña tenia el domicili social al Passeig de Gràcia, 86.
- A Badalona hi havia una delegació de Derecha de Cataluña a la Carretera de Francesc Layret, 6.
- A Arenys de Mar comptaven amb el centre de la «Derecha Arenense» adherida a Derecha de Cataluña (*Diario de Barcelona* 27/11/34).
- Hi tenien representació a Terrassa, (salistes) amb vuit regidors. Promogut per Alfons Sala se celebraren molts actes a final de 1935 i principis de 1936. Els actes els organitzen en nom del Bloque Nacional i se celebren al Teatre Principal. El Centro Tarrasense i el Gran Casino eren reductes monàrquics.
- També hi havia comitès locals a Vic i Igualada.⁶⁵⁵

⁶⁵⁵ Julio Gil Pecharromán, *Renovación Española. Una alternativa monàrquica a la Segunda República*, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense, 1985, Vol I, pàg. 339.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- A Girona Derecha de Cataluña estava representada per Derecha Social Agraria. El seu president era Jaime Bartrina exbatlle de Girona i n'eren membres: Gomis, Costa, Mirández, Fins, Homs, Rexach i Font i Fargas. Van acollir l'Asociación Femenina de Renovación Española. Estaven situats a la plaça de la Independència, 17.

A part dels Centres de districte hi havien Comitès locals i Comissions organitzadores. A Lleida es va constituir el Comitè provisional de Derecha de Cataluña formada per:

President: Modesto Reñé Melcior, advocat i exdiputat.

Vicepresident: José Barberá Lletjet, advocat i exalcalde

Vocals: José Agelet de Saracibar, advocat

Ramon Aigé Claramunt, president de la Cambra de la Propietat Urbana

José Graells, exalcalde de Balaguer

Juan Gené Pinell, procurador

Hi havia altres entitats teòricament independents però adherides a Derecha de Cataluña:

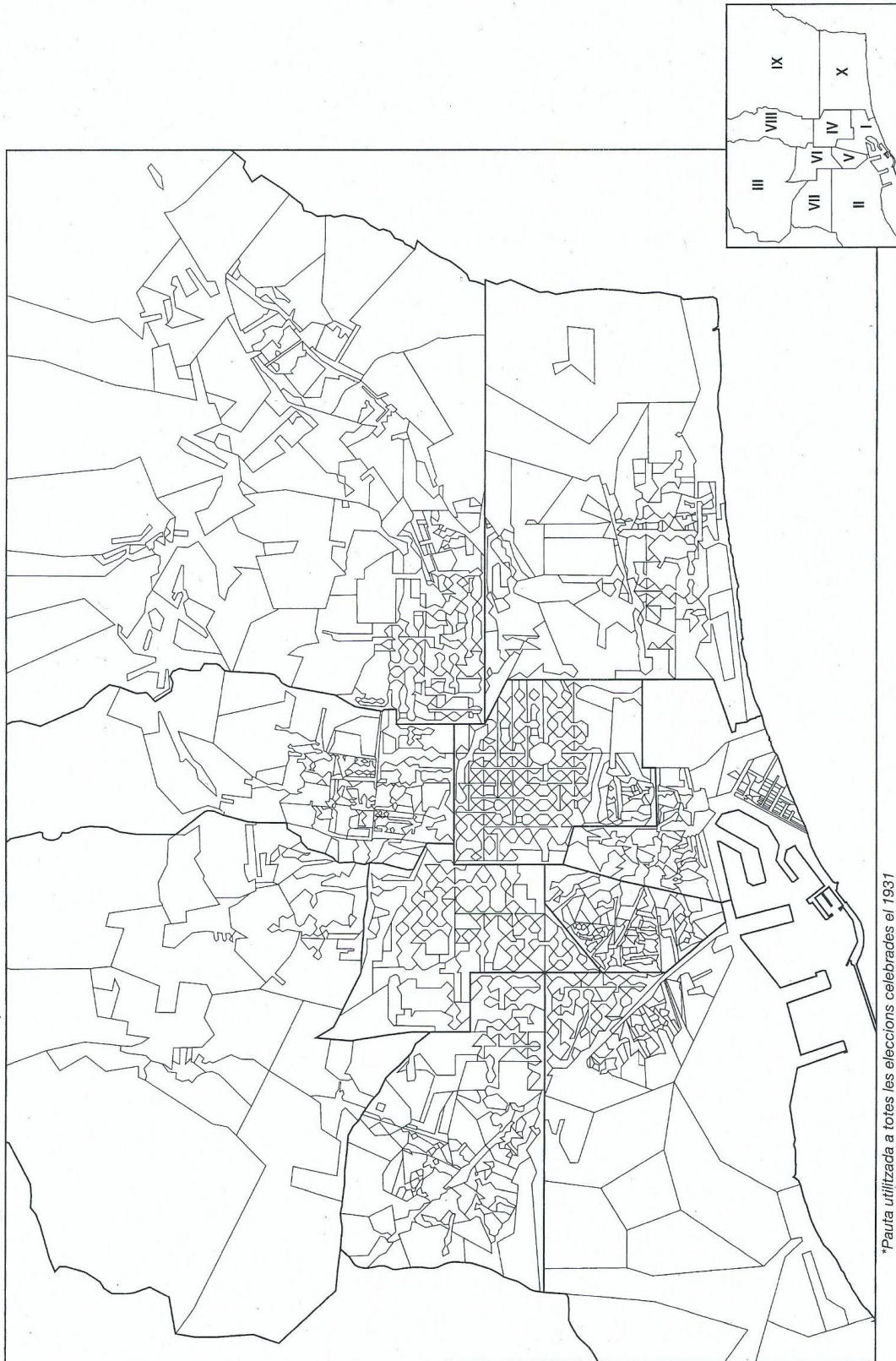
- Centro de Defensa Social, C/Cucurulla, 9 el seu secretari era Alfonso Ibáñez Ferran, molt actiu en totes les eleccions.
- Propaganda Cultural Católica, C/Aragó 231, bis.
- Partit Agrari de Catalunya, C/Portaferrissa, 21. El seu president era Ataülf Tarragó. Va col·laborar amb Derecha de Cataluña, després però es va dissoldre dins de Acció Popular Catalana.

Derecha de Catalunya: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

11. Annex II. Districtes i seccions censals de Barcelona

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

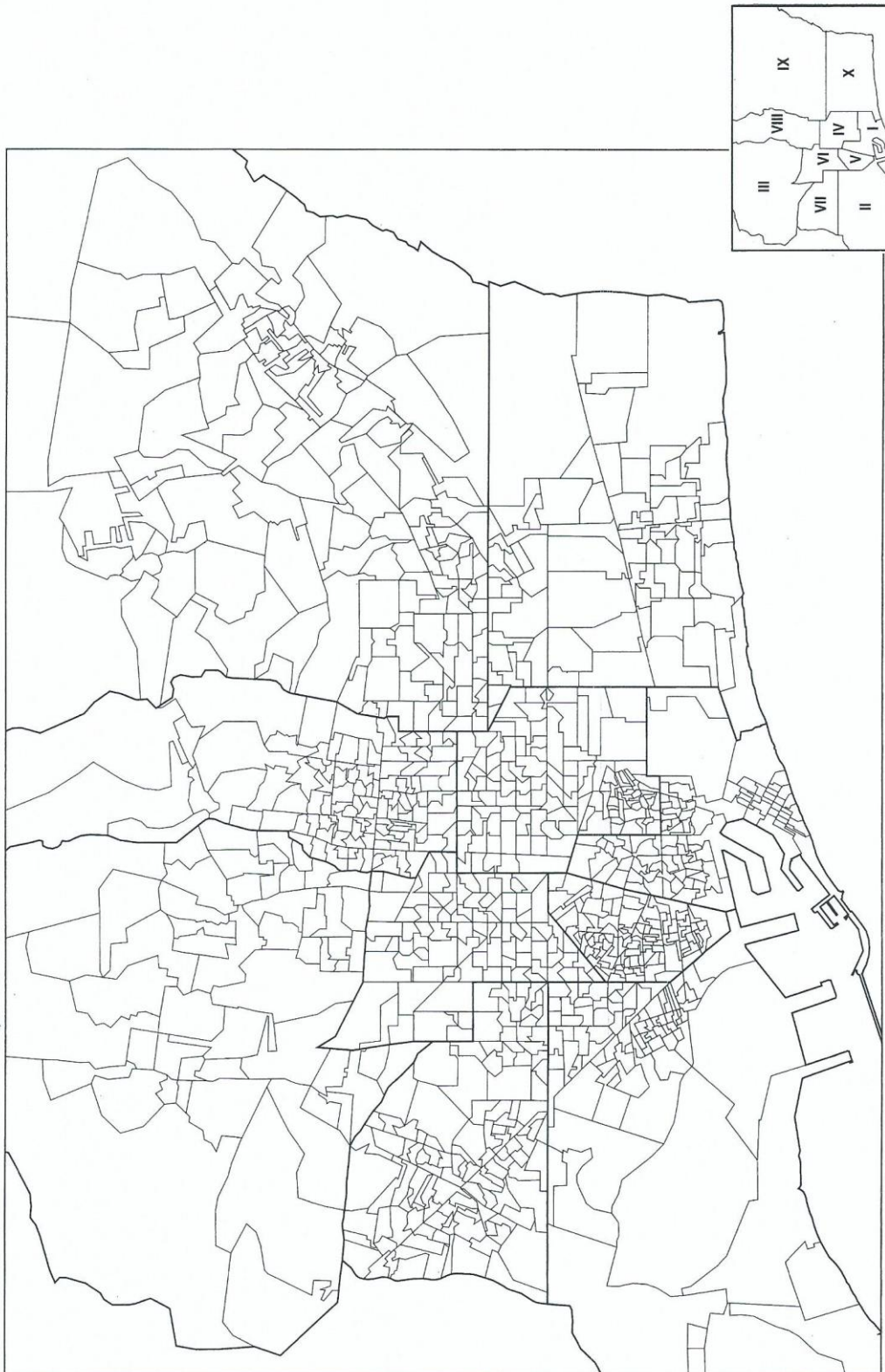
Districtes i seccions censals de Barcelona l'any 1930*
Conjunt del terme municipal

*Pauta utilitzada a totes les eleccions celebrades el 1931

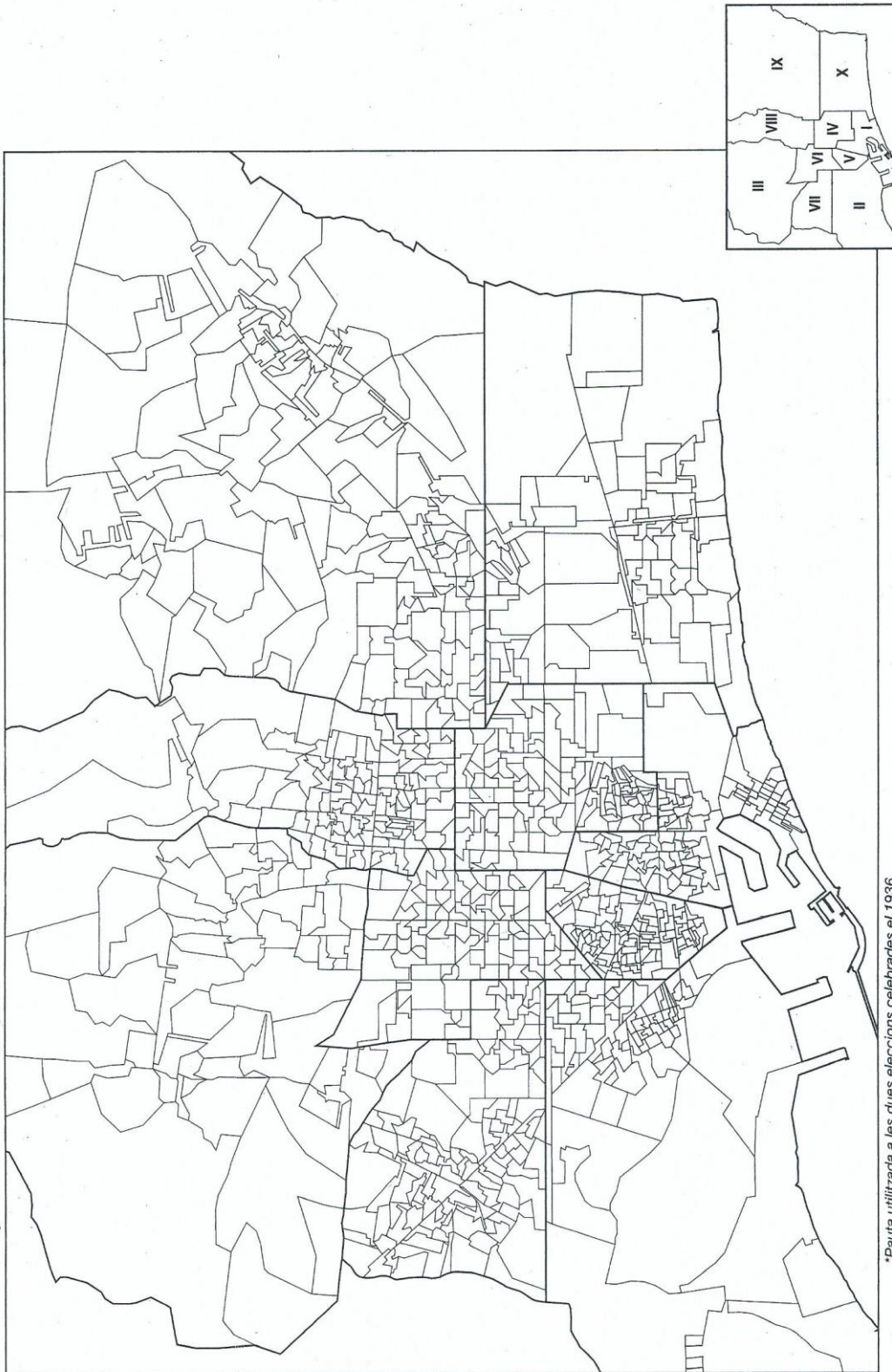
Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Districtes i seccions censals de Barcelona l'any 1932*
Conjunt del terme municipal

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsoins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Districtes i seccions censals de Barcelona l'any 1934*
Conjunt del terme municipal

*Pauta utilitzada a les dues eleccions celebrades el 1936

12. Annex III

Prensa conservadora i d'extrema dreta

- *Acción Española*. Va ser la publicació que va aglutinar el pensament monàrquic ultradretà espanyol. El primer número es va publicar el 16 de desembre de 1931, quinzenalment, i després mensualment fins al número 88 de juny de 1936. El març de 1937 es va publicar una antologia dels millors articles amb un autògraf del general Franco i la benedicció del cardenal-primat Isidre Gomà. Veure Annex VII a la pàgina 338.
- *Renovación Española*. L'òrgan oficial del partit del mateix nom. Publicació periòdica. Era dirigida per José Gutiérrez-Ravé i en absència d'aquest per José Layús
- *La Nación*. Fundada durant la Dictadura i amb continuïtat durant la República. Totalment addicte al pensament de José Calvo Sotelo. Per veure detalls d'aquest diari consultar Cambio de Rumbo, Acción Española, González Cuevas.
- *La Época*. Diari conservador de Madrid. Per veure detalls d'aquest diari consultar Cambio de Rumbo, Acción Española, González Cuevas. «A principis de 1934 el fill del propietari, José Ignacio Escobar Kirkpatrick, VI marquès de las Marismas; va desplaçar al moderat Mariano Marfil i el periòdic va tenir una gran influència entre els alfoncins. Els editorialistes Jorge Vigón, Eugenio Vegas i el propi Marismas van impulsar la candidatura de Joan de Borbó (veure l'article d'E. Vegas Restauración, no Instauración, si; publicats el 15 i 16 de juny de 1934). Marfil era contrari a la radicalització impulsada pels homes de R.E. En paraules de Julio Gil Pecharromán era un diari calvosotelista».⁶⁵⁶
- *ABC*. Amb caràcter dretà i clarament monàrquic a Madrid. «Entre les columnistes habituals hi havia Ramiro de Maeztu, Alcalá Galiano, Manuel Bueno, Honorio Maura. En els últims temps de la República va ser dirigit per Luís de Galinsoga, militant de R.E. hi va radicalitzar la línia informativa editorial».⁶⁵⁷ Era propietat dels Luca de Tena.
- *Blanco y Negro*. També dels Luca de Tena, com *Realidades* i *Renacer*.
- *D.I.C.*, (Defensa d'Interessos Catalans) revista satírica i catòlica dirigida per Juan Tusquets i el canonge Despujol, de plena confiança de la Cambra del Bisbat, i Ángel Grau periodista professional de no excel·lent reputació, funcionari del Comitè Diocesà de la Escuela Católica.
- *El Fascio* revista fundada el març de 1933 per Manuel Delgado Barreto, director de *La Nación*. El primer número va sortir el 16 de març de 1933 i el govern va ordenar que es segrestés l'edició. Va tenir la col·laboració de Ramiro Ledesma Ramos,

⁶⁵⁶ Gil Pecharromán, Julio, *Renovación Española...*, pàg. 357

⁶⁵⁷ Gil Pecharromán, Julio, *Renovación Española...*, pàg. 357

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Ernesto Giménez Caballero, Rafael Sánchez Mazas, Juan Aparició i àdhuc José Antonio Primo de Rivera. Va ser l'intent més ambiciós de crear un periòdic i un nucli d'opinió d'àmbit estatal entorn del feixisme.

- *Haz*, revista del S.E.U. (FE).
- *La Voz Valenciana*, comprada per R.E. l'1 de gener de 1935⁶⁵⁸
- *El Diario Vasco*, pertanyia a la "Sociedad Vascongada de Publicaciones", presidida pel comte de Vastameroli i n'eren consellers Ramiro de Maeztu, Juan Ignacio Luca de Tena i Jorge Satrústegui. Dirigit per Ramon Sierra Bustamante, actuava com a òrgan oficiós de la Unión Regionalista Guipuzcoana.⁶⁵⁹
- *Informaciones* diari conservador, dirigit per Juan Pujol, diputat de la CEDA i patrocinat per Joan March.
- *El Debate*, diari conservador de Madrid que reflectia el pensament de la CEDA, però no sempre. A vegades fins i tot adoptava actituds feixistitzants que superava els plantejaments del seu líder.
- *Diario de Barcelona*. Amb caràcter dretà i clarament monàrquic. Va donar suport a Derecha de Cataluña.
- *La Monarquía*, era una revista veterana a Barcelona propietat de Benigno Varela. Donava suport doctrinal a Derecha de Cataluña.⁶⁶⁰
- *Guión*, de periodicitat quinzenal i monàrquic. Era l'òrgan de Peña Blanca que va sortir el dia 7 de febrer de 1934 amb una tirada de 500 exemplars. El seu director fou Luís de Foronda i l'administrador Jorge Girona. Va plegar al cap de dos mesos de la seva primera publicació. S'ha reproduït el primer exemplar al final de la tesi.
- *La Vanguardia*. Manté una neutralitat conservadora.
- *Cataluña Española*, revista mensual editada per Emilio Saguer Olivet a Girona, de caràcter ultradretà.
- *El Combate*, setmanari editat pel Centro de Cultura Ciudadana.
- *¡Presente!* Publicada per la Agrupación de Juventudes Antimarxistas de España, organització fundada el setembre de 1935, i fins al febrer de 1936, van publicar setze números. Dirigida per Juan Segura Nieto, es publicava setmanalment.
- *Arriba*, fundat el 21 de març de 1935 per J-A Primo de Rivera. Aquests tres darrers citats pe Joan B. Culla.

⁶⁵⁸ Julio Gil Pecharromán, pàg. 357

⁶⁵⁹ Julio Gil Pecharromán, pàg. 358

⁶⁶⁰ Jesús Gil Pecharromán, pàg. 359

Derecha de Catalunya: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

- *El Siglo Futuro*, fundat per Cándido Nocedal era un diari carlí de línia integrista.
- *El Correo Catalán*, carlí.
- *Crónica Social* de Terrassa portantveus dels sectors catòlics i monàrquics.
- *Gazeta Revolucionaria. Órgano de la orden "por España y por el Rey"*. Publicació de Madrid que es devia començar a publicar a principis de 1932. Al febrer de 1933 portaven 17 números i parlen del II any. Suposo que era mensual.
- *Cuadernos de Información* i *Biblioteca antisectaria* eren full inspirats en la col·laboració de Rev. Dr. Tusquets i Mossèn Joan Guiu Bonastre, publicacions que rastrejaven la procedència maçònica de molts personatges. Era una publicació mensual.
- *Unión Obrera* òrgan del Sindicat Lliure del que en va ser director René Llanas de Niubó que alhora era el Cap Secretariat Tècnic del S.L. Era una publicació diària.
- *La Trinchera* i *La protesta* setmanaris addictes a la Comunió Tradicionalista. El Director-proprietari era Jaime Bertrán Ferragut (C.G. doc. 326).
- *La Verdad Deportiva*, i *Reacción* setmanaris dirigits per José María Poblador.
- *La Conquista del Estado* fundada per Ramiro Ledesma Ramos el 14 de març de 1931, abans de la proclamació de la República i el darrer número el 24 d'octubre de 1931. En el primer número hi va aparèixer un manifest polític que pot considerar-se com l'inici de l'estructuració del pensament fixista espanyol. Influenciada també per Giménez Caballero, beuen en les fonts d'Ortega.
- *España. Órgano defensor de las esencias históricas de la Patria*, es van publicar pocs números (febrer i març) i era l'òrgan de España Club.
- *Patria Libre*. Publicació de Ramiro de Ledesma Ramos. A partir de març de 1935 passarà a publicar-se a Barcelona.
- *La Cruz*. Publicació tarragonina

13. Annex IV

Manifestacions de diputats catòlics contra els articles 26 i 27

«Los diputados que suscriben no cumplirían sus deberes de conciencia como ciudadanos del Estado español y como católicos, sino se solidarizaban, ante el país, como ya lo han hecho ante la Cámara, con los firmantes del precedente manifiesto (veure nota 18) en la parte que se refiere al propósito de obtener por vías legales la revisión del precepto constitucional que dio una solución antijurídica al problema religioso, si bien se reservan acomodar su futura actuación dentro del Parlamento a las circunstancias que en cada caso requieran los demás intereses de los electores cuya representación ostentan en las Cortes.»⁶⁶¹

⁶⁶¹ Edició a cura de M. Batllori i V.M. Arbeloa, *Arxiu Vidal...*, pàg. 406. Els diputats catalans que signaren aquests segon escrit foren: Manuel Carrasco i Formiguera, Raimon d'Abadal i Calderó i Joan Estelrich.

14. Annex V

Artículo 26. Todas las confesiones religiosas serán consideradas como Asociaciones sometidas a una ley especial.

El Estado, las regiones, las provincias y los Municipios, no mantendrán, favorecerán, ni auxiliarán económicamente a las Iglesias, Asociaciones e Instituciones religiosas.

Una ley especial regulará la total extinción, en un plazo máximo de dos años, del presupuesto del Clero.

Quedan disueltas aquellas Órdenes religiosas que estatutariamente impongan, además de los tres votos canónicos, otro especial de obediencia a autoridad distinta de la legítima del Estado. Sus bienes serán nacionalizados y afectados a fines benéficos y docentes.

Las demás Órdenes religiosas se someterán a una ley especial votada por estas Cortes Constituyentes y ajustada a las siguientes bases:

1. Disolución de las que, por sus actividades, constituyan un peligro para la seguridad del Estado,
2. Inscripción de las que deban subsistir, en un Registro especial dependiente del Ministerio de justicia.
3. Incapacidad de adquirir y conservar, por sí o por persona interpuesta, más bienes que los que, previa justificación, se destinen a su vivienda o al cumplimiento directo de sus fines privativos.
4. Prohibición de ejercer la industria el comercio o la enseñanza.
5. Sumisión a todas las leyes tributarias del país.
6. Obligación de rendir anualmente cuentas al Estado de la inversión de sus bienes en relación con los fines de la Asociación.

Los bienes de las Órdenes religiosas podrán ser nacionalizados.

Artículo 27. La libertad de conciencia y el derecho de profesar y practicar libremente cualquier religión quedan garantizados en el territorio español, salvo el respeto debido a las exigencias de la moral pública.

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsinos contra la Segunda República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

Los cementerios estarán sometidos exclusivamente a la jurisdicción civil. No podrá haber en ellos separación de recintos por motivos religiosos.

Todas las confesiones podrán ejercer sus cultos privadamente. Las manifestaciones públicas del culto habrán de ser, en cada caso, autorizadas por el Gobierno.

15. Annex VI. Manifestacions d'Ángel Ossorio y Gallardo

Ángel Ossorio havia estat ministre de Foment durant la Monarquia i en esdevenir la República es va proclamar, «monárquico sin rey al servicio de la República», fet que el singularitzava. Era de l'opinió, com el mateix President de la República, que calia apartar dels llocs de govern aquelles persones que no tinguessin una ideologia netament republicana. No es podia tirar endavant un règim republicà sense republicans i, per aquesta raó, Niceto Alcalá Zamora va ignorar els líders estrictament monárquics en les consultes per formar govern, fet que va desvetllar les ires d'aquests. Havia acceptat la República amb franca sinceritat. La seva recomanació havia estat que el Govern havia de ser presidit per una persona d'ideologia clarament republicana, recomanació, que ja havia fet al setembre en una nota en la que havia manifestat que calia un:

Gobierno de personas francamente republicanas, con prestigio social y ético suficientemente apartado de las pasiones de derechas y de izquierdas para acometer los problemas siguientes: hacer frente a las necesidades de la política internacional procurando la paz y sin desviarse nunca del sentido pacífico de nuestra constitución.

Reponer las autoridades y corporaciones legítimamente elegidas por el pueblo.

Restablecer las garantías constitucionales, aunque manteniendo los Tribunales de urgencia y entregar los mandos a personas inequívocamente republicanas.

Continuar la política económica del señor Chapaprieta. Y la defensa del orden público del señor Portela.

Iniciar una política social, no socialista, que rápidamente advierta a las clases trabajadoras la posibilidad de alcanzar justicia sin que tenga que acudir a procedimientos revolucionarios.

Restaurar lealmente el Estatuto de Cataluña.

Liquidar con la máxima diligencia los procesos originados, tanto por la revolución de octubre como por las extralimitaciones de su represión.

Y proceder a unas elecciones generales con absoluta imparcialidad y con enérgica represión para los desmanes.

Aquesta nota, que podem dir que és gairebé un programa polític, va ser el punt de vista que va mantenir en la crisi oberta el 9 de desembre.

16. Annex VII

*Declaracions fetes per Niceto Alcalá Zamora al diari Le Matin.
Rèplica del Diario de Barcelona*

Com a autodefensa del seu posicionament, ens ha semblat útil incloure les declaracions que va fer el primer President de la República, després d'èsser destituït, a la periodista Stéphane Lauzanne del diari *Le Matin* de França i transcrit pel *Diario de Barcelona*.

Niceto Alcalá Zamora li va manifestar: «¿Qué quiere usted? Yo soy un hombre de centro y no hay ahora puesto para los hombres de centro. Entre los fanáticos de la derecha y los energúmenos de la izquierda, están aquellos condenados al aplastamiento.»

Però el mateix *Diario de Barcelona* aprofita aquestes declaracions per manifestar que el President havia estat destituït per 238 vots contra 5, és a dir, els diputats de centre, tampoc el van votar. Continua criticant-lo: «Antiguo monárquico, abandonó la Monarquía en los momentos que esta se iba a hundir y se hizo meter en la cárcel [...] Elegido presidente de la República, se vio un día en presencia de una Cámara donde la derecha era numéricamente el partido más fuerte. Su deber constitucional elemental era llamar al jefe de esta derecha, señor Gil Robles al Poder. Pero temiendo la cólera de la izquierda, dudó, mendigó y maniobró, prefiriendo formar gobiernos mediocres que cayeron como castillos de naipes. Por último, disolvió la Cámara; pero poco antes de las elecciones, como se anunciaba por todas partes una victoria probable de las derechas, buscó una combinación y trató de hacer llegar a un acuerdo entre las derechas y el centro. Pero fueron las izquierdas las que triunfaron.»⁶⁶²

⁶⁶² «Una semblanza de don Niceto», Stéphane Lauzanne, *Diario de Barcelona*, 17 d'abril de 1936, pàg. 9.

17. Annex VIII. Acción Española i Guión

Acción Española

Va ser una revista de caràcter ideològic. Els seus articles pretenien tenir una certa profunditat. Eren articles llargs que s'endinsaven més en la teorització que en l'article d'actualitat. Podien parlar del problema català però no entraven en les discussions a les Corts de la llei de Contractes de Conreu.

Malgrat que era la revista de l'entitat del mateix nom, Acción Española, a la que s'hi agruparen els fundadors de Renovación Española i Derecha de Catalunya, no hi van proliferar els articulistes ni els subscriptors catalans adscrits, generalment, a aquest darrer partit. Hi ha una llarga teorització d'Eduardo Aunós sobre el corporativisme, algun article extret d'alguna publicació de Jaume Balmes, diversos articles de Llorenç (Lorenzo) Riber, ja castellanitzat, i l'article de José Bertrán Güell: La bases de una verdadera concòrdia, article que fa una crítica del llibre de Francesc Cambó: Per la concòrdia.

Els membres de Derecha de Cataluña que tan prolífics foren al *Diario de Barcelona* i a altra premsa catalana, més o menys afí, no hi van escriure mai.

Tampoc entre subscriptors protectors –els que feien un donatiu anual de 500 pessetes-, tampoc hi proliferen els catalans.

Tanmateix a la revista no solament hi escrivien monàrquics alfonsins sinó que també hi enviaven articles, carlins, falangistes i gent no adscrita a cap partit, però de mentalitat ultraconservadora, com es pot observar a la llista de col·laboradors que adjunto.

COLABORADORES DE «ACCIÓN ESPAÑOLA»

Aparecido el primer número de ACCIÓN ESPAÑOLA el 16 de diciembre de 1931, ha venido publicándose, primero quincenal y después mensualmente, hasta el núm. 88, correspondiente al mes de junio de 1936, sin otra interrupción que la impuesta gubernativamente por el Gobierno Azaña desde el 10 de agosto al 5 de noviembre de 1932, como represalia al glorioso movimiento que acaudilló el laureado general Sanjurjo.

Fué fundada la revista por el Marqués de Quintanar, quien asumió la dirección hasta el núm. 27, correspondiente al 16 de abril de 1933, a partir de cuyo momento se hizo cargo de la dirección D. Ramiro de Maeztu, con la colaboración de D. Jorge Vigón y D. Eugenio Vegas Latapie.

A lo largo de los diecisiete volúmenes, de más de 600 páginas cada uno, que constituyen la colección completa de ACCIÓN ESPAÑOLA, se han publicado trabajos de los señores siguientes:

Aguado (Emiliano)	Balmes (Jaime)
Alcalá Galiano (Alvaro)	Barja de Quiroga (Juan)
Alcoer, O. S. B. (Rafael)	Benoist (Charles)
Alemán (Manuel)	Bermúdez Cafiete (Antonio)
Ambruzzi (Lucio)	Bertrán (Fernando)
Ameal (Joao)	Bertrán Güell (José)
Amezúa (Agustín G. de)	Bertrand (Louis)
Andreu Valdés (Martín)	Borbón (Juan de)
Ansaldo (Juan A.)	Bourget (Paul)
Araujo Costa (Luis)	Briceño Irigorri (Mario)
Arellza (José M. ^a)	Bueno (Manuel)
Arrarás (Joaquín)	Buigas (Carlos)
Arteaga (Cristina de)	Burgos (Rafael)
Artero (José)	
Artiñano (Pedro)	Cabello Lapiedra (Luis M. ^a)
Atarés (Conde de)	Calvo Sotelo (José)
Aunós (Eduardo)	Carmona Nenclares (Francisco)

Derecha de Cataluña: monárquicos alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

412

ACCIÓN ESPAÑOLA

Carro (Dr. Santiago)	Jiménez Placer (Fernando)
Castells (Miguel de)	Junco (Alfonso)
Castro Albarrán (Aniceto)	Lago de Lanzós (Claudio)
Cierva (Juan de la)	Larpent (Georges)
Coloma, S. J. (Gonzalo)	Ledesma Miranda (Ramón)
Coronel Urtecho (José)	Ledesma Ramos (Ramiro)
Corral (Santiago)	Lemaître (Jules)
Cortés (Luis)	León Murciego (Pablo)
Corts Grau (José)	Levillier (Roberto)
Costamagna (Carlo)	Llanos y Torriglia (Félix de)
Cuadra (Pablo Antonio)	López Cabrera (Diego)
Cueva (Jorge de la)	Lórente (José M. ^a)
Deherme (Georges)	Lozoya (Marqués de)
Desclausais (Joseph)	Madelin (Louis)
Domínguez Berrueta (Juan)	Maetzu (Ramiro de)
Durán Miranda (Armando)	Marañón (Jesús)
Eliseda (Marqués de la)	Martín Barbadillo (Tomás de)
Enriquez de Salamanca (Fernando)	Martín Retortillo (Cirilo)
Escalante (Gumersindo de)	Menéndez y Pelayo (Marcelino)
Escobar (José Ignacio)	Menéndez Reigada (Ilmo. Sr. Fray Albino)
Feduchi (Enrique)	Mesanza, O. P. (Andrés)
Fernández Cuenca (Carlos)	Mestas (Alberto de)
Fernández Ladreda (José M. ^a)	Miralles (Carlos)
Galinsoga (Luis de)	Montes (Eugenio)
Gamero del Castillo (Pedro)	Montesinos Checa (Enrique)
García, O. S. A. (Félix)	Muñoz (H.)
García de Castro (Rafael)	Muñoz y R. de Aguilar (Julio)
García Figueras (Tomás)	Murillo (Dr. F.)
García de la Herrán (Gral. Miguel)	Mussolini (Benito)
García Valdecasas (Alfonso)	Ortega (Teófilo)
García Villada, S. J. (Zacarias)	Palacios (Julio)
Gaxotte (Pierre)	Palacios (Leopoldo E.)
Gay (Vicente)	Pedrazzi (Orazio)
Giménez Caballero (Ernesto)	Peiró, S. J. (Francisco)
Giovanini (Pietro)	Pemán (José M. ^a)
Goicoechea (Antonio)	Pemartín (José)
Gomá y Tomás (Em. Sr. Cardenal)	Pemartín (Julián)
Gómez del Campillo (Francisco)	Pequito Rebelo (José)
González Oliveros (Wenceslao)	Pérez Solís (Oscar)
González Ruano (César)	Petrie (Sir Charles)
González Ruiz (Nicolás)	Pompey (Francisco)
Gregorio Rocaolano (Antonio de)	Pradera (Victor)
Güenechea, S. J. (Nemesio)	Preto (Rolao)
Hernández Herrera (Carlos)	Primo de Rivera (José A.)
Herrera (Emilio)	Puigdollers (Mariano)
Herrero García (Miguel)	Pujol (Juan)
Howard of Penrith (Lord)	Quintanar (Marqués de)
Hurtado de Zaldívar (Javier)	Raposo (Hipólito)
Ibeas, O. S. A. (Bruno)	Reina (Javier)
Iriarte, S. J. (Mauricio)	Riber (Lorenzo)
Jerrol (Douglas)	

COLABORADORES DE ACCIÓN ESPAÑOLA

413

Richard (René)	Valera (Juan)
Ríos (Blanca de los)	Valterra (Marqués de)
Rodezno (Conde de)	Vallejo Najera (Dr. A.)
Rodríguez, O. S. A. (Teodoro)	Vallery-Radot (Robert)
Rodríguez Pomar, S. J. (Federico)	Vázquez Dodero (José Luis)
Rubio (Antonio)	Vázquez de Mella (Juan)
Ruiz (Rafael)	Vecchio (Giorgio del)
Ruiz del Castillo (Carlos)	Vegas Latapie (Eugenio)
Rumeu de Armas (Antonio)	Vela del Campo (Javier)
	Vela del Campo (Luis)
Sainz Rodríguez (Pedro)	Vélez, O. S. A. (Pedro M.)
Saltillo (Marqués del)	Vigón (Jorge)
Sánchez Mazas (Rafael)	Vilallonga (Lorenzo)
Sanjurjo (General José)	Villaverde (Dr. José M. ^a)
Santander (Federico)	Vizcarra (Zacarias de)
Solana (Marcial)	Vollenhoven (Mauricio Van)
Suñer (Dr. Enrique)	
	Wilson (Mac Nair)
Tardieu (André)	
Thierry Maulnier (J.)	Yanguas (José de)
Torres Murciano (José M. ^a)	
	Zamayón, O. M. C. (Pelayo de)
Valdés (Francisco)	Zuloaga (Eusebio)

Protectores de "Acción Española"

SUSCRIPCIÓN ESPECIAL

1. MARQUESES DE PELAYO (Valdecilla).
2. JOSÉ PEMARTÍN (Sevilla).
3. LORENZO HURTADO DE SARACHO (Bilbao).
4. C. D. (Coruña).
5. JOSÉ GUASCH (Barcelona).
6. MARQUÉS DE CASA DE ESTRADA (Sevilla).
7. MARQUÉS DE LA ELISEDA (Madrid).
8. X. X. (Bilbao).
9. JOSÉ ANTONIO DE SANGRONIZ (Madrid).
10. MARÍA DEL PILAR DE CAREAGA (Bilbao).
11. MARQUÉS DE QUINTANAR (Madrid).
12. J. R. (Barcelona).
13. X. X. (Madrid).
14. JOSÉ F. DE LEQUERICA (Bilbao).
15. DUQUE DE FERNÁN-NÚÑEZ (Madrid).
16. JOSÉ BADRINAS (Tarrasa).
17. C. DE A. (Bilbao).
18. JUAN A. ANSALDO (Madrid).
19. F. A. (Madrid).
20. CONDE DE RUISEÑADA (Comillas).
21. BLANCA ESCRIVÁ DE ROMANÍ DE SAN MIGUEL (Madrid).
22. MATÍAS GUASCH (Barcelona).
23. CONDE DE LOS ANDES (Roma).
24. JOSÉ DE ARESTI (Bilbao).
25. ENRIQUE DE ARESTI (Bilbao).
26. X. X. (Bilbao).
27. JOSÉ LUIS DE ORIOL (Madrid).
28. JOSÉ M.ª PEMÁN (Cádiz).
29. **DUQUE DE TOLEDO (Roma).**
30. MARQUES DE LA VEGA DE ANZO (Oviedo).
31. AURELIA SÁIZ DE CARLOS DE H. DE VELASCO (Madrid).
32. PEDRO J. DE GALÍNDEZ (Bilbao).
33. **JUAN DE BORBÓN (Roma).**
34. MIGUEL QUIJANO (Santander).
35. JOAQUÍN BAU. (Barcelona).
36. CONDE DE GAMAZO (Madrid).
37. JUAN AGUIRRE (Bilbao).
38. F. V. (Bilbao).
39. CONDE DE ELDA (Madrid).
40. CONDE DE VASTAMEROLI (San Sebastián).
41. CONDE DE MAYALDE (Madrid).
42. DUQUE VIUDO DE BAILÉN (Madrid).
43. JUAN M. DE RULL Y LOSADA (Barcelona).
44. DUQUE DE LA SEO DE URGEL (Madrid).

Se considera protectores de ACCIÓN ESPAÑOLA a los suscriptores que contribuyan a su sostenimiento con el donativo anual de 500 pesetas, a los que se servirá una edición especial de la revista en papel registro.

Derecha de Cataluña: monàrquics alfoncins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

45. DUQUE DE PINO HERMOSO (Madrid).
46. CARMEN BIADA, VIUDA DE ELIZALDE (Barcelona).
47. CATALINA DE URQUIJO DE ORIOL (Madrid).
48. DUQUE DE VILLAHERMOSA (San Sebastián).
49. BARONESA DEL CASTILLO DE CHIREL (Madrid).
50. CONDE DEL CADAGUA (Bilbao).
51. SEBASTIAN DE FONTCUBERTA (Barcelona).
52. JOSE MARIA LLOBET (Barcelona).
53. T. DE F. (Barcelona).
54. EMILIO JUNCADELLA (Barcelona).
55. CONDESA VIUDA DE SALCES DE EBRO (Barcelona).
56. FRANCISCO VIVES PONS (Barcelona).
57. J. V. (Barcelona).

Se considera protectores de ACCIÓN ESPAÑOLA a los suscriptores que contribuyan a su sostenimiento con el donativo anual de 500 pesetas; a los que se servirá una edición especial de la revista en papel registro.

NOTA. Aquesta llista va ser publicada en el darrer volum, el març de 1937. Per raons de seguretat molta gent només hi figura amb les seves inicials. Aquest volum dipositat a la Biblioteca Nacional de Catalunya, porta l'Ex-libris de Juan-Antonio Samaranch

S'adjunta el primer exemplar de la revista conservat a la Biblioteca de Catalunya

GUIÓN

AÑO I - N.º 1 - BARCELONA 7 DE FEBRERO DE 1934 - PRECIO 25 CTS.
REDACCIÓN - RAMBLA DE CATALUÑA, 14, TEL. 12313

Tiempo que se ha pasado la Liga gimiendo y clamando por el Parlamento Catalán

30 años

Tiempo que ha necesitado para repudiarlo

30 semanas

¡qué poca formalidad, Sr. Cambó!

¿QUE ES GUIÓN?

Los hechos recientes que permiten juzgar que los catalanes han pasado a ser un pueblo que reclama su propia patria... (text continues)

QUINCENA POLÍTICA

Una vez más de la historia de la Liga... (text continues)

¿Monarquía - República?

Progreso que ha conseguido los puntos... (text continues)

ESPURNES

A los señores de la Liga... (text continues)

A los señores de la Liga... (text continues)

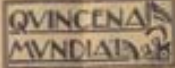
CUANDO LAS BARBAS DE TU VECINO...

LOS PARLAMENTARIOS.—No temas, Francia nosotros estamos a tu lado
FRANCIA.—Precisamente es lo que me da terror... (text continues)

EXIGENCIAS DEL CORPORATIVISMO

La idea del corporativismo... El corporativismo... El problema principal... El problema principal...

El problema principal... El problema principal... El problema principal...

CATOLICIDAD Y PATRIOTISMO

El problema principal... El problema principal... El problema principal...

El problema principal... El problema principal... El problema principal...

DE RE HISTÓRICA

La historia de los reyes... La historia de los reyes... La historia de los reyes...

La historia de los reyes... La historia de los reyes... La historia de los reyes...

¿Monarquía o República?

La mayor parte de las gentes... ¿Monarquía o República?... ¿Monarquía o República?...

El Rey, sobre su trono, sobre el trípode de la corona...

CINEMATOGRAFOS

EL CANTAR DE LOS CANTARES
Folletó Paramount - Director Rufus MAMOLIAN

Hecho una película que trata de la vida de un hombre que se dedica a cantar en los cafés...

Una escena de "El Cantar de los Cantares" - Folletó Paramount

VELEO NOCTURNO

Alrededor de un velero, una escena de la película 'El Veleo Nocturno'...

Hay una gran fama a su "El Dilema", indignado por aquella deshonrada exhibición de palatinos y burgueses...

A QUINCE DIAS VISTA

Cuando el siglo está volando hacia el futuro, no se puede decir que por afortunada a la vez...

VISITANDO EXPOSICIONES

Internos Expositivos

En las Exposiciones Internas, se abren las exposiciones de los artistas...

Internos Expositivos
En las Exposiciones Internas, se abren las exposiciones de los artistas...

El día 13 de mayo se inauguró en la sala...

Aplicaciones Artísticas de la Gráfica, inauguró el primer curso...

En el día 13 de mayo se inauguró en la sala...

J. V. de Sola "Paisaje"

En el día 13 de mayo se inauguró en la sala...

J. Maura "Cena Matutina"

En el día 13 de mayo se inauguró en la sala...

Caricatura de los artistas de la sala...

Escena de la película 'El Dilema'...

Derecha de Cataluña: monàrquics alfonsins contra la Segona República i la Catalunya autònoma (1931-1936)

GUIÓN

Nadie esta contento EL FETICHISMO DEL ESTATUTO

El artículo actual de los estatutos de Cataluña tiene todas las características de un gran éxito literario. Es un texto claro, conciso y preciso. El lenguaje es sencillo y directo. El contenido es sólido y fundamentado. El autor ha sabido aprovechar al máximo las posibilidades del idioma. El resultado es una obra que merece ser leída y estudiada. Este artículo es un ejemplo de la calidad de la prensa catalana. El autor ha demostrado un gran dominio del idioma y una gran capacidad de análisis. El artículo es una contribución valiosa al debate sobre los estatutos de Cataluña. El autor ha sido muy claro y directo en su exposición de ideas. El artículo es una lectura obligada para todos los interesados en la política catalana. El autor ha sido muy claro y directo en su exposición de ideas. El artículo es una lectura obligada para todos los interesados en la política catalana.

Anécdota electoral brindada a un colega

Un artículo que aparece en el número de hoy de la revista "Los Seguros" tiene un título que merece ser leído. Se trata de una anécdota electoral que ocurrió en un momento crucial de la historia de Cataluña. El artículo es una lectura obligada para todos los interesados en la política catalana. El autor ha sido muy claro y directo en su exposición de ideas. El artículo es una lectura obligada para todos los interesados en la política catalana.

Un artículo que aparece en el número de hoy de la revista "Los Seguros" tiene un título que merece ser leído. Se trata de una anécdota electoral que ocurrió en un momento crucial de la historia de Cataluña. El artículo es una lectura obligada para todos los interesados en la política catalana. El autor ha sido muy claro y directo en su exposición de ideas. El artículo es una lectura obligada para todos los interesados en la política catalana.

DE REUS A VILADECANS (VIA PERNAMBUCO)

Polémica de nuestra izquierda. — Por supuesto que el señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política. El señor Aguirre, varón dignísimo de nuestra patria, ha presentado una propuesta a la Cámara, estimando que, en su caso, debería considerarse como un acto de fealdad política.

DOLOSA ELECTORAL LUGUERA Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor

Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor. Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor.

Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor. Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor.

Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor. Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor.

Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor. Si en Barcelona protestan no doy luz al color y al prestigio en Madrid dices que soy un traidor.

QUINCENA POLITICA

Los que dicen que el señor Aguirre es un traidor, que no merece el puesto que ocupa, que es un hombre sin principios, que no tiene nada de político, que es un simple oportunista, que no merece el puesto que ocupa, que es un hombre sin principios, que no tiene nada de político, que es un simple oportunista.

Le F. U. E. y los estudiantes

Le F. U. E. y los estudiantes. Los estudiantes de la Universidad de Barcelona se han levantado en defensa de sus intereses. Los estudiantes de la Universidad de Barcelona se han levantado en defensa de sus intereses.

Espectáculo español

Espectáculo español. Un espectáculo de gran calidad que merece ser visto. Un espectáculo de gran calidad que merece ser visto.

ADVERTENCIA

Los que dicen que el señor Aguirre es un traidor, que no merece el puesto que ocupa, que es un hombre sin principios, que no tiene nada de político, que es un simple oportunista, que no merece el puesto que ocupa, que es un hombre sin principios, que no tiene nada de político, que es un simple oportunista.

EL PRESTIGIADOR

El prestigioador. Un hombre que busca el prestigio a toda costa. Un hombre que busca el prestigio a toda costa.

Los que dicen que el señor Aguirre es un traidor

Los que dicen que el señor Aguirre es un traidor, que no merece el puesto que ocupa, que es un hombre sin principios, que no tiene nada de político, que es un simple oportunista, que no merece el puesto que ocupa, que es un hombre sin principios, que no tiene nada de político, que es un simple oportunista.

Los que dicen que el señor Aguirre es un traidor

Los que dicen que el señor Aguirre es un traidor, que no merece el puesto que ocupa, que es un hombre sin principios, que no tiene nada de político, que es un simple oportunista, que no merece el puesto que ocupa, que es un hombre sin principios, que no tiene nada de político, que es un simple oportunista.